

**Wesley János Lelkészképző Főiskola
Szociális Munka Szak**

„Otthon vagyok itt”

**Egy kisfalu a társadalomtörténet
sodrásaiban – Szenyér
(Szociotábori munka eredménye)**

Összeállította: Bánlaky Pál

2022

Tartalom

1. A TÁBORRÓL	3
1.1. ALAPADATOK.....	3
1.2. TÁBOR-ÉLMÉNYEK (RÉSZLETEK A ZÁRÓBESZÉLGETÉSBŐL).....	3
2. A FALU A TÖRTÉNELEMBEN	4
2.1. EGY KEVÉS A RÉGMÚLTRÓL.....	5
2.2. A „KÖZÉPMÚLT” ÉS A KÖZELMÚLT: 20. ÉS 21. SZÁZAD.....	6
2.3. A JELENT KÖZVETLENÜL MEGHATÁROZÓ TÖRTÉNÉSEK: A „RENDSZERVÁLTÁS” GAZDASÁGI KÖVETKEZMÉNYEI ÉS A NÉPESSÉGDINAMIKA (NÉPESSÉGCSERE).....	9
3. EMBEREK A FALUBAN	15
3.1. DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP	16
3.2. MUNKÁK, JÖVEDELMEK, MEGÉLHETÉSI STRATÉGIÁK	22
3.3. HÁZAK, LAKÁSOK, KERTEK	29
3.4. EMBERKÖZI VISZONYOK: ROKONOK, ISMERŐSÖK, KÖZÖSSÉGFORMÁK	32
4. SUMMÁZAT FÉLE.....	39
5. MELLÉKLETEK.....	42
5.1. CSALÁDI ADATLAP.....	42
5.2. KÓDUTASÍTÁS ÉS KÓDLAP	46
5.3. KÉRDŐÍV-GYAKORISÁGOK.....	47
5.4. INTERJÚK FELDOLGOZÁSA: KATEGÓRIA-SZÓTÁR ÉS KATEGÓRIÁNKÉNTI KIGYŰJTÉS	50
5.5. INTERJÚLEÍRÁSOK	62

*Az írás címe
– mint a legtöbb szociotábori beszámoló esetén –
egy interjúból származik.¹*

1. A táborról

1.1. Alapadatok

A tábor helyszíne: Szenyér, alapítványi vendégház.

A vendégház a *Rajnainé Tüsér Judit* által vezetett alapítvány tulajdona, nagyjából száz éve épült, frissen felújított nagyparaszt porta, melléképületekkel. Nem luxusszállás – hatszemélyes szobák emeletes ágyakkal –, de minden szükségessel jól felszerelt; számunkra bőven megfelelő szálló- és munkahelyet jelentett. Az alapítványtól kaptuk az „ellátást” (reggelit, ebédet, vacsorát) is. *Ezúton is köszönjük a szíveslátást Juditnak és munkatársainak!*

A tábor időpontja: 2022. június 27. – 2022. július 6.

A tábor vezetői: Bánlaky Pál, Donkó Erzsébet, Verebics Petra, továbbá három napig vendégként Horváth Aladár.

A tábor résztvevői: Bata György, Bata Liliána Marietta, Bottyán Edit, Galyas Éva, Kovács Zsuzsanna, Lázár Joci, Mócsa Nikoletta, Szeder Sarolt, Takács Lili Vivien, Tamás Artúr, Végh Detti, Zsarnai Imre. (Többségükben szociális munka és teológia szakos hallgatók.)

1.2. Tábor-élmények (részletek a záróbeszélgetésből)

Az efféle élménybeszámolót az ilyen munkákról (mint például a szociotábor) szóló beszámolók végére szokás beilleszteni. Azért térek el ettől a szokástól, mert úgy találtam, hogy a tábor végén elmondott élménybeszámolók egy nem kis része már nemcsak a *saját élményről* szólt, hanem arról is, hogy a megszólaló 8–9 napos ismerkedés után mit vett észre a faluban. Olyan *tartalmi megjegyzések* is elhangzottak, amelyek fontos adalékot adtak egyes jelenségek *értelmezéséhez*. Ezek előzetes bemutatása, úgy vélem, hozzájárulhat a dolgoknak a „*maguk helyére*” történő *elhelyezéséhez*.

A beszámolók – a szövegek – születéséről: A tábor napi programja tartalmazta a minden esti (vacso-ra utáni) beszélgetést. Ez *nem munkamegbeszélés* volt – az előző napi végzett munkáról a résztvevők mindig a reggeli (reggeli utáni) „feladatki-jelölő munkamegbeszélésen” számoltak be. Az esti beszélgetés az

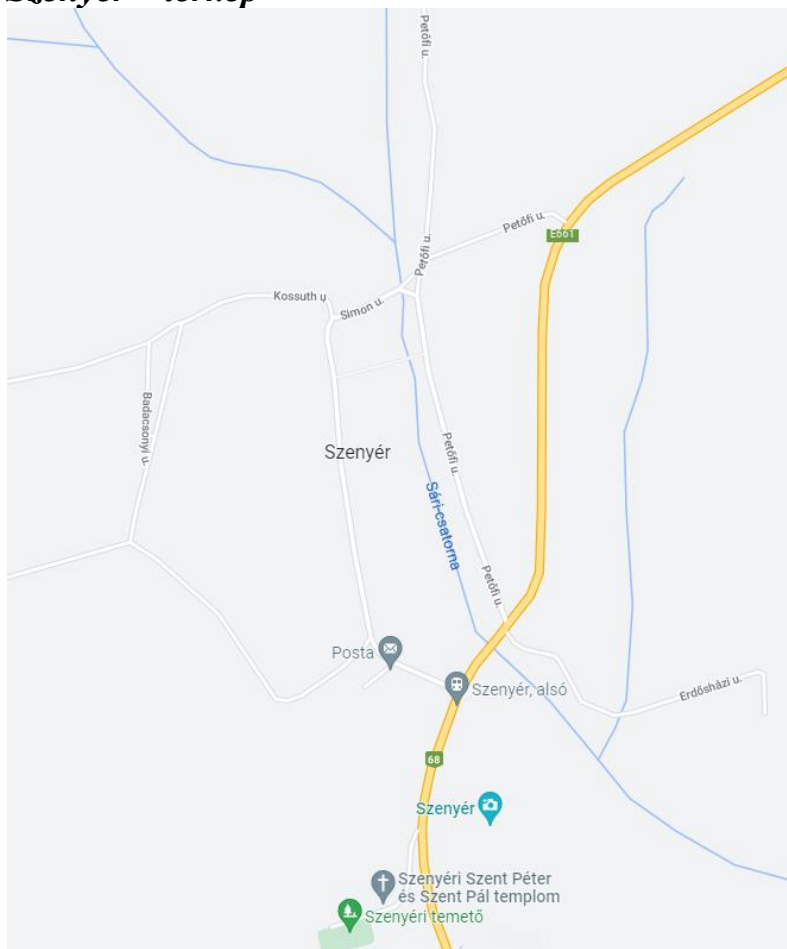
¹ Egy 40 év körüli, többgyerekes családjának megfogalmazásában.

aznapi *élményekről* (adott esetben olykor *érzésekről*) szólt. Ez alapozta meg az utolsó esti záróbeszélgetést, amelynek témája ezúttal sem a tábor *szakmai értékelése* volt; ezt, amennyire a helyszínen szükségesnek gondoltuk, az aznap délelőtti megbeszélésen elvégeztük. Az esti záróbeszélgetés témája tehát a *falu-egésről*, és ehhez kapcsolhatóan a *tábor-egésről* szóló élmények, benyomások felidézése és rögzítése volt. A beszélgetésről hangfelvétel készült, ennek részleteiből lehetett összeállítani az itt következőket.

2. A falu a történelemben

Ám mielőtt az *időben* (a történelemben) vennők szemügyre a falut, el kell helyoznünk a *térben* is (hol van?); Szenyér oly kicsi település, hogy a kicsit is messzebbi vidékek lakói közül igen kevesen tudják, merre keressék. Somogy megyében, Marcali vonzáskörzetében található, kevesebb, mint 10 km-re a várostól, a 68. számú út mellett. Az úthoz viszonyított elhelyezkedése eléggé sajátos: az út *mellett*, annak egyik oldalán húzódik (ld. a térképen alább), lényegében egy, az úttal párhuzamos völgy-fenéken. Jelenleg már külterülete sincs az országút másik oldalán; korábban volt, az Erdősházi út (ld. térkép jobb alsó rész), de ma az már lakatlan (később lesz még szó róla.)

Szenyér – térkép

Annyit érdemes már itt kiemelni, hogy ez az elhelyezkedés a falu *belső tészerkezetét is* meghatározza. A falu egész hosszában ott van a *Sári csatorna* nevű, elég aprócska (nagyjából méter széles, arasznyinál nemigen mélyebb, igencsak lassúdadon csordogáló) vízfolyás, ami azonban ahhoz elég, hogy a keleti oldalon már csak az út meg egy házsor férjen el. A Petőfi utcában tehát csak az út egyik oldalán vannak házak, a másik oldalon a vízpartig tartó pár méteren a házakhoz tartozó veteményeskerteket találunk. (Utóbbiakat vagy használják-művelik, vagy nem; erre is később térünk ki.) A falu másik utcája, a Simon utca már „rendes” út, mindkét oldalon házakkal. Ámde ez is némi sajátossággal: az utca vízpart felőli oldalán álló házaknak is vannak a vízig nyúló veteményes kertjei, ezek azonban közvetlenül (és nem, mint a Petőfi utcában, egy úttest által elválasztva) csatlakoznak a házhoz (udvarhoz). A vízfolyás tehát kettévágja falut: az egyik utcából a másikba átmenni csak a végeiken lehet (illetve közben egy helyen van egy átjáró gyalogösvény kis híddal), a déli végen tetejébe csak úgy, hogy egy néhány tízméteres szakaszra kimegy az ember az „országútra”. (Ám ez komolyabb problémát nem jelent, hiszen 15–20 perc alatt bejárható az egész falu.)

Elhelyezvén a falut a térben, tekinthetjük most már a történelmet.

2.1. Egy kevés a régmúltról

Valóban csak egy kevés, noha forrás volna alaposabb leíráshoz is: 1994-ben megjelent a „Szenyér története I.” című, igen alapos, szakmailag igényes kötet.² A könyv által bemutatott időszak csak a 18. század végéig terjed, ám ennek a korszaknak a *jelen állapotok* kialakulására – úgy tűnik – igen kevés hatása van. Az igazán meghatározóak az azóta (pontosabban a nagyjából az utóbbi 100–150 évben) zajlott történések. Ezekkel azonban, amennyire egyáltalán lehet, más forrásokból kell megismerkednünk. Egy esetleges – e korszakról szóló – II. kötetnek ugyanis nem találtam nyomát: vagy nem készült el, vagy nem jelent meg. A meglévőből tehát a régmúltról lehet valamennyit – amennyi szükségesnek látszik – „kijegyzetelni”.

A falu – mint oly sok más kistalu is – az Árpád-korba teszi eredetét. Az első hiteles okleveles említés egy 1309-ben kelt birtokper jegyzőkönyvében szerepel. Ekkor már, úgy látszik – a per tárgyát képező ügyből következtethetően – „S z e n y é r tekintélyes település lehetett, [...] önálló plébániával rendelkezett.”³ A későbbiekben – a 15. század körül – *mezővárosi* rangot is kapott.

A török – oszmán – fenyegetés hatására a 15. században elkezdik a végvárrendszer kialakítását. Ennek keretében 1459-ben Mátyás király engedélyezi Szenyéren vár építését, ami 1466-ra el is készül. Kis vár, „fénykorában” is alig 30–50 katonája van („hétköznapiakon” inkább csak 20–25), de integráns része a végvárrendszer déli ágának. E minőségében a korai török

² Szenyér története I. (önkormányzati kiadás 1994).

³ Szenyér (2. lj.) 25.

korban – a mohácsi csata utáni időszakban – is volt szerepe a portyázó, vagy nagyobb hadjáratokhoz felvonuló török seregek feltartóztatásában, de a nagyobb délvidéki várak eleste után nemcsak jelentősége, de léte is megszűnt: „1566-ban Szigetvár eleste után az őrség felégette és elhagyta a várat.”⁴

A falu – számos tulajdonosváltás után – a 16. század elején az esztergomi káptalan birtokába kerül, és abban is marad az egész korszakban; 1910-ben is, de az 1930-as években is még a káptalan a legnagyobb (egyetlen igazán nagy) birtokos.

A 19. század azonban már – a szokásos történeti korszakmegjelöléseket tekintve – az *újkorhoz* tartozik, nekünk azonban – rögvest megindokoljuk –, kissé differenciáltabb korszakolásra van szükségünk, a következők szerint.

2.2. A „középmúlt” és a közelmúlt: 20. és 21. század

Mit jelent az, hogy „közép-múlt”?

Az ember múlt-tudata – mármint az európai kultúrában nevelkedett átlagemberé, mert persze más kultúrákban felnőtt embereké nagyon más módon is lehet – két-három generációra nyúlik vissza (apjáról, nagyapjáról még elég biztos tudásai vannak, ükapjáról általában már nagyon keveset tud). Ez azt jelenti, hogy az ember számára a 100–150 éve történtek már a „*tagolatlan múlt*” ködébe vesznek. Holott ezek a három–öt generáció előtti történések erősen, és olykor közvetlenül vagy nagyon kevés közvetítéssel befolyásolják-meghatározzák a jelent is. [Én – példának konstruálok egy elképzelhető valakit –, aki ma élek, javakorabeli mérnökként, 1980-ban születtem. Apám – született 1940-ben, még hurcolva származásának hátrányait – technikus volt. Nagyapám – született 1900-ban – grófgyerekként nevelkedett, majd 1950 után gyári munkás lett. Ükapám – született 1860-ban –, aki még élő alakja volt a családi legendáriumnak, élete nagy részét a grófi birtok uraként élte – ő vajon mennyire van jelen (mert valamennyire egészen biztosan jelen van!) az én gondolkodásomban, mentalitásomban, idő- és történet-érzékelésemben?] Ezt az időt, amit nem lehet „*régmúlt*nek” nevezni, mert számos eleme még nem homályosult bele a tagolatlan múltba, de nem nevezhető *jelen*nek sem, hiszen, akárhogy nézzük is, ezek már *elmúlt*, tehát *múltbeli* történések, nos, ezt a *köztes időt* nevezem *középmúlt*nek. És ez a „középmúlt” a bennünket most közelebről érdeklő Szenyér község történetében igencsak fontos időszak.

Ez a „történet” a 19. század második felében kezdődik. Megtörténik (1848-ban) a jobbágyfelszabadítás, és bár Szenyér az esztergomi káptalan földbirtokurasága marad, ez – úgy tűnik –, nem olyan durva uralkodás, mint a magánbirtokok többségén: utat hagy a *paraszti gazdálkodásnak, még a (relatív) gazdagodásnak* is. A folyamat részleteit most nem elemezve, csak a(z) – korszakbeli – eredményre tekintünk: a két világháború közötti időszakra egy

⁴ Szenyér (2. l.j.) 69.

olyan *parasztfalu* alakul ki, amelynek jelentős része (becsülhetően nagyjából fele) módosabb – vagy legalábbis stabil egzisztenciával bíró – gazdákból áll. Parasztok, tehát saját munkaerejüket használó mezőgazdasági termelők, valamelyes (nem túl nagy) szántóföldi termeléssel, komoly állattartással (szarvasmarha, sertés), és nem jelentéktelen (részben minőségi) szőlőtermeléssel. Ezt jelzik a *népességszám-alakulásról* (amit, a teljesség érdekében máig tartóan feltüntetünk), valamint a két háború közötti időszak közepéről származó foglalkozási adatok.

1. sz. adatsor
Szenyér népességének alakulása 1870–2019 között (fő)⁵

Év	Népességszám (fő)	Népesség (éves) %-os változása	
1870	900	[1870–1880]	+0.97
1880	960	[1880–1890]	+0.61
1890	1010	[1890–1900]	+0.19
1900	1000	[1900–1910]	+0.25
1910	1100	[1910–1920]	-0.37
1920	1000	[1920–1930]	+0.5
1930	1060	[1930–1941]	-0.86
1940	980	[1941–1949]	+0.13
1950	990	[1949–1960]	-0.07
1960	990	[1960–1970]	-2.25
1970	700	[1970–1980]	-3.96
1980	500	[1980–1990]	-3.39
1990	350–400	[1990–2001]	-1.25
2000	300–350	[2001–2011]	-0.58
2010	350	[2011–2015]	+1.31
		[2015–2017]	+8.53
		[2017–2018]	-3.77
2019	348 (KSH becslés)	[2018–2019]	-2.52

Leolvasható az adatokból, hogy 1870 és 1960 között kevés ingadozással 1000 fő körül van a lakosságszám. 1960-tól meredek zuhanás következik be, 1980-ra (két évtized alatt) felére (500–600 fő) csökken a lakosságszám és ez a rohamos csökkenés még egy évtizedig, 1990-ig folytatódik, amikor „beáll”, nagyjából stabilizálódik a jelenlegi 300–350 fő közöttire. (Szenyér utolsó, KSH által becsült népessége 348 fő 2019-ben.)

Fontos azonban a dolog *társadalmi tartalma*. Erről mondanak el valamennyit a *foglalkozási adatok*.

⁵ Kerekített adatok a KSH-népszámlálások alapján)

2. sz. adatsor
A népesség foglalkozási főcsoportok szerint 1930-ban⁶

Jelenlévő összes népesség (fő)	1060
kereső	505
eltartott	555
Foglalkozási fő kategóriák (csak a keresők)	
őstermelés	467
bányászat, kohászat	–
ipar	28
kereskedelem és hitel	2
közlekedés	1
közszolgálat és szabadfoglalkozás	5
véderő/napszámos k.m.n./nyugdíjas, tőkepénzes	–
házcseléd	2

Ugyancsak ide tartozó fontos adatok a *birtok nagyságára* vonatkozóak.

3. sz. adatsor
Birtokmegoszlás Szenyéren 1930-ban
/A népesség (csak a keresők) foglalkozás szerinti⁷ megoszlása; ezen belül a *birtokviszonyok 1930-ban*/

Mezőgazdasági foglalkozásúak – Birtokosok és bérlők									
100 kh-on felül		50–100 kh	10–50 kh	1–10 kh	1 kh alatt	résztes földmíves	kertész	egyéb	összesen
birtokos	bérlő			kisbirtokos és kisbérlő napszámosokkal					
–	–	–	22	156	27	–	1	–	206

Ellentmondásnak tűnhet, hogy az előző adatsor – „foglalkozási főcsoportok” szerint az *őstermelés aktív keresőinek* száma 467, míg a *mezőgazdasági foglalkozásúak (birtokosok és bérlők)* „összesenje” csak 206. Hol van az a 261 fő, aki „őstermelő”, de nincs a „mezőgazdasági foglalkozásúak” között? Nem iparos vagy efféle (ld. 2. sz. adatsor). A „megfejtéshez” elég a kategóriák *tartalmát* szemügyre venni. A *kereső őstermelők* (az „őstermelő” kategória a tábla kategória-rendszerében egyértelműen a „mezőgazdaságot” jelenti) között természetesen ott vannak – a másik adatsor kategóriáit figyelembe véve – a „*nem-birtokos*” és „*nem-bérlő*”, tehát – modernebb szóval mondjuk – az *agrárproletárok* is. (Az uradalom cselédei, a kis- és középbirtokosok napszámosai, akik értelemszerűen az „őstermelés” keresői, a paraszti népességhez tartoznak; annak nagyjából a felét teszik ki.) Mégis, az adatsor alapján úgy tűnik, hogy ebben a faluban a domináns (vagy legalábbis *jellegadó*) elem a *kisbirtokos napszámosokkal* kategória volt, ami olyasmit jelez, hogy *nem* „szegényfalu”-ról volt szó, hanem feltételezhető egy viszonylag stabil életkeret, talán – földrajzi elhelyezkedéséből következően – egy (kis)paraszti, (kis)polgárosodás esélyével.

⁶ 1930. évi népszámlálás adatai (KSH 1934); kivonat. Fontos lenne továbbá mindehhez az 1949-es népszámlálás hasonló adatsora, ez azonban vagy nincs meg, vagy általam nem hozzáférhető – talán csak általam nem megtalált – forrásban szerepel, ugyanis a KSH oldalán fent lévő 1949. évi népszámlálási anyag (megjelent 1956-ban) nem tartalmaz településsoros adatot.

⁷ Az 1930-as népszámlálás – megjelent KSH 1934 – „Foglalkozási adatok” kötet II./2. tábla (Somogy megye, Szenyér) adatainak kivonata.

Ilyen *eséllyel*, merthogy egyértelműen *parasztfalu* volt Szenyér: az aktív keresők nagyjából kilenc tizede „őstermelő” (ld. 2. sz. adatsor: 505 keresőből 467 őstermelő).

Egy érdekes további *indikátora* ennek az alakulásnak a ma lakott házak életkora és építésjellege (méret, falazat stb.).

4. sz. adatsor
A lakások és lakott üdülők építési év szerint, 2011⁸

1946 előtt	1946–1960	1960–1970	1971 után	Összesen
71	41	22	1	135

A házak mintegy fele 1945 előtt épült, „ránézésre” (szisztematikus, bár kellő szakértelem híján nem bizonyító erejű, saját megfigyelés alapján) nem 19. századi szegényparaszti (méretét és építésmódját – pl. falazat – tekintve is inkább középparaszti hajazó), a másik felének zöme 1945–1960 közötti, ami még utalhat a korábbi stabil helyzet továbbélésére, miközben az, hogy 1971 után gyakorlatilag nem épült új ház, már a népességcsökkenésben is megmutatkozó „leromlás” jele. A hivatalos – népszámlálási – adatot saját helyszíni adatfelvételünkkel kiegészítve – amely szerint a ma lakott lakások közül a legkorábbi építési éve 1901 –, azt kell mondanunk, hogy a falu nagyobbik része (135 házból 71; 53%) ebben a korszakban (a „középmúlt”-ban) épült fel. És ez *egy viszonylag homogén társadalomszerkezetet* sejtet: a parasztek jó része saját birtokán gazdálkodó „őstermelő”, a nem-birtokos (bérlő) parasztek valószínűsítően jórészt az egyetlen nagybirtok alkalmazottai-cselédei lehettek, feltehetően a „puszták népénél” (Illyés Gyula) emberibb, a kisbirtokosokhoz hasonló(bb) körülmények között; iparos vagy egyéb foglalkozású elhanyagolható számban lehetett köztük.

1945 úgy tűnik, nem rendezi át a falut. A földosztás természetesen itt is megtörténik, de nem hoz létre új társadalmi csoportot: az újonnan földhöz jutottak természetes módon hasonulnak a tőlük egyébként sem nagyon nagy társadalmi távolságban volt (kis-)birtokos parasztekhez. Aztán a Rákosi-korszak, az ötvenes évek itt is hat: ekkor kezdődik el a népességcsökkenés. Az igazán nagy változást aztán a rendszerváltás hozta, és ebben a faluban az átlagnál bonyolultabb, többszörösen összetett folyamatokat indukált.

2.3. A jelent közvetlenül meghatározó történések: a „rendszerváltás” gazdasági következményei és a népességdinamika (népességcsere)

Az 1989–1991-es történések, amiket szokásosan rendszerváltásnak nevezünk (noha vannak nem másodvonalbeli történések, akik szerint a jogi formájában modernebbre fazonírozott korábbi – Kádár-kori és még korábbi (*utófeudális*) – személyfüggő klientúrára és az ezzel törvényszerűen együtt járó korrupcióra

⁸ 2011. évi népszámlálás adata.

alapozódó alapszerkezet, társadalmi „mélystruktúra” lényegi elemeiben változatlan maradt), az élet legkülönbözőbb területein sokkhatást jelentettek. A *parasztfalvakban* – nevezzük az egyszerűség kedvéért így azokat az általában kisebb falvakat, amelyek a Kádár-korszakban is dominánsan agrárnépességűek maradtak – ez egy átfogó gazdasági-társadalmi sokkot jelentett. Szétestek (legyünk pontosabbak: egyértelműen politikai indíttatásból *szétverettek*) a termelészövetkezetek, és természetesen megsemmisültek az ezekre épülő – az agrárium mellett már sok helyütt komolyan megerősödő, „második lábat” jelentő – „tsz-melléküzemágak” is. A falu nagyobbik része megélhetést biztosító munkalehetőség nélkül maradt. Mindehhez járult még egy tényező, a tsz a ’70-es, ’80-as évekbeni megerősödésekor elkezdett *társadalmi integratív erőként* is működni. („Aztán, amikor »bejáratódott« a téesz, akkor az lett, hogy együtt dolgoztunk veszekedések nélkül, meg együtt kocsmáztunk munka után, attól függetlenül, hogy régebben ki mi volt, földes paraszt-e vagy cseléd, magyar vagy vályogvető cigány. *Kezdtünk együtt lenni.*”⁹) Az erre utaló jeleket (az emberek megnyilatkozásaiban) több szociotábori munkában is érzékeltük. (Leginkább talán a Beregdarócon, Gulácson, Márokpapin végzett munkánkban.) A rendszerváltáskor, a tsz-megszűnésekkor jött a kárpótlás, és jöttek azok a kérdések, hogy ki mennyi kárpótlást kap (a tsz-tagok az általuk vagy szüleik által „bevitt” földnek megfelelően kaptak, az alkalmazottak – a 80-as évek végén már sok helyen ők voltak többen – semmit), a szétmért földből ki hol kap területet, hol nem; a széthordott tsz-vagyonyból ki-ki mennyit tud megvenni-megszerezni: újratermelődtek a korábban volt *társadalmi egyenlőtlenségek*, és fölhorgadtak – természetesen – az ezekhez kapcsolódó indulatok. A falvak archaikus típusú helyi társadalmi már a 19. századi kapitalista alakulás következtében elkezdtek megbomlani. A pártállami korszak urbanizációs folyamatai ezt a dezintegrációs trendet csak felerősítették. A tsz-ek megerősödése – nem mindenütt és nem szabályszerűen, gyakran teljesen személyes tényezők, egy-egy kiemelkedő figura révén – behozott egy olyan új *integratív tényezőt, integratív erőt*, ami elindította – ha a ’80-as években még csak csíráiban is – a helyi társadalom újjászerveződését. Ezt a folyamatot is széttörte a rendszerváltás sokkjá, ami – mint mondtuk – újratermelte, újra felszínre hozta a társadalmi egyenlőtlenségeket is.

Az előző alfejezet végén azt állítottam, hogy a rendszerváltás „ebben a faluban az átlagosnál bonyolultabb, többszörösen összetett folyamatokat indukált”. Mi ez az átlagostól eltérő alakulás?

Egyfelől – ezek *negatív tendenciák* – ebben a faluban is érvényesültek a Rákosi-kori kemény, majd a Kádár-kori „puha” diktatúra, és a szigorúan hierarchikus-centralisztikus társadalom- és gazdaságirányítás mechanizmusai. Aminek – egyik – következménye az emberek iparba-városba áramlása, a falvak népességének csökkenése (ld. 1. sz. adatsor). Másfelől – és ezt bizonyos értelemben *pozitív tendenciának* tekinthetjük – ott volt a falu helyi társadalmi

⁹ Idézet egy pár év előtti szociotáborban készült interjúból.

alakulását meghatározó mentalitásában a *parasztpolgárosodás* tendenciája, ami a Kádár-kori *kvázi-polgárosodásban* is megjelent.¹⁰ Ezen belül a falvakban a tsz – ami a környékbeli többi szövetkezethez hasonlóan a maga keretei között Szenyéren is meglehetősen jól működött – tudott biztosítani egy, a korábbi szerény mérvű parasztpolgárosodáshoz hasonló mérvű, és – *mutatis mutandis* – hasonló jellegű lét-alakulást. Úgy tűnik, hogy itt a korábbi gazdák – akik között igazán nagygazdák nemigen voltak –, és a korábbi agrárproletárok – akik az uradalom (esztergomi káptalan) sajátossága következtében talán az átlag uradalmi cselédséghez képest „emberibb” helyzetben voltak – között (talán) nem volt akkora társadalmi távolság, mint általában a magyar falvakban. Ezen a bázison volt – lehetett – a mindenki számára javuló létfeltételeket biztosító tsz *társadalmi integráló* tényező, a (talán) újjászerveződhető helyi társadalom alapzata.

Ennek az – esetleges – kialakulását törte meg a rendszerváltás ebben a faluban éppúgy, mint sokhelyütt másutt, és a (fentebb leírt) következményei a tsz és a melléküzemágak megszűnése, a kisparaszti gazdálkodás ellehetetlenülése – korszerű, tehát drága eszközök nélkül a modern világban a kisparaszti gazdálkodás életképtelen –, a *helyi* megélhetési lehetőségek bedugulása. Mindez oda vezet, hogy a már valamilyen igényszintet elérő ember – ld. kvázi-polgárosodás – elhagyja a falut, és így általában és tipikusan folytatódik a népességfogyás (ld. a népszámlálások településtípusonkénti adatait). Itt, Szenyéren azonban nem ez történik.

A népességszám 1990-re (a tsz-korszak vége) „beáll” 350 körülre, nem csökken tovább. Azt mutatná ez, hogy az itteniek nem hagyták el a falut? Dehogynem, elhagyták ők is, csak közben beindult két, egymást kiegészítő folyamat.

Kezdjük a dolgot logikailag és történetileg is az elején – nagyjából a hatvanas-hetvenes évek táján. Korábban azt mondtam, hogy ezidőben is valamilyen értelemben *parasztfalu* volt Szenyér. És – „középmúltjából” következően – etnikailag is lényegében homogén. Egy interjúalanyunk (82 éves nő) megfogalmazása szerint: „*Fiatal kor[om]ban a faluban magyarok laktak, elvértve néhány cigány család*” (10. sz. interjú).¹¹ És azok sem akárhol: több interjú egybehangzó utalásai szerint volt a falunak egy „szegénysora”, az Erdősházi út, és ott lakott az a „néhány cigány család”. (Az Erdősházi út olyannyira kiesett a falu központjából, hogy az „országút” túlsó oldalán ment neki az erdőnek; ld. Szenyér térkép.) Itt tehát a jelzett paraszt-polgárosodásból kimaradó szegényebb – jórészt, úgy látszik, cigány – családok éltek. Éltek a

¹⁰ „Kvázi-polgárosodás”-nak azt a sajátos gazdasági-társadalmi alakulást nevezem, ami a '70-es, '80-as években a magángazdálkodás minimum-szintjének – háztáji gazdaságok, maszekolás eltűrése és gmk-k – alapzatán lehetővé tett egyfajta (polgári jellegű) „fogyasztói felhalmozást”, és szükségképen előhozta a piacgazdaság (polgári jellegű) értékvilágának és magatartási normarendjének elemeit is, miközben természetesen – és ettől nem valóságos, csak „kvázi” ez a polgárosodás – változatlanul és mindvégig a gazdasági szférában tilos volt a termelési eszközök magántulajdona, a társadalmi életben pedig enyhén szólva is csak korlátozott mértékben érvényesültek a polgári szabadságjogok.

¹¹ Az egyes interjúkat sorszám szerint az 5.5. sz. melléklet tartalmazza.

faluban azonban – vagy inkább csak a faluhoz tartozóan – cigányok másutt is: volt a faluközéptől tényleg fél kilométerre, az erdőszélen egy beás cigánytelep („*Aradi pusztá[n], ott éltek a mostani halastó körül*” – 10. sz. interjú). Ez egyébként nem különleges: a beás cigányok eredeti foglalkozásuk – „teknővájók”, famegmunkálók – miatt tipikusan erdőszélen telepedtek meg. Amikor a '90-es évek elején a „törzsfaluból” elkezdtek elköltözni az emberek (a nem cigányok!), az Erdősházi útiak – térben is, társadalmi távolságban is közelebb lévén a „bentiekhez” – elkezdtek beköltözni. (A portákat – ne feledjük, már a 20. században épült, elég jó minőségű házakról van szó! – elég olcsón meg lehetett kapni.) A helyükre – az Erdősházi útra – elkezdtek aztán beköltözni a cigánytelep lakói, számukra ugyanis ez a beköltözés *felfelé mozdulást* jelentett. (A térbeni mozgásnak, a „térbeni mobilizációnak” is lehet *horizontális* vagy *vertikális* jellege: horizontális, ha pl. valaki Budapesten a Baross utcából az Üllői útra költözik, és vertikális, ha a Baross utcából a Rózsadombra.) Aztán, amikor az „öslakók” távozása tovább folytatódott, az „új erdősháziak” is kezdtek beljebb költözni. 30 év alatt – a '90-es évektől máig, 2022-ig – a dolog úgy alakult, hogy az Erdősházi út teljesen kiürült (nincs „szegénynegyed”), az alapnépesség pedig *kicserélődött*: az eredeti (paraszti, nem cigány) népességből alig van „mutatóban” néhány idős ember, a falu jelenlegi népességének – a helyiek becslése szerint – legalább 90%-a cigány. Tehát egy totális, etnikai kategóriákban is leírható *népességcsere* ment végbe. Mégpedig – mint nem ritkán – két lépcsőben: a cigány népesség először az „erdőszéli” telepről az Erdősházi útra, az onnan már beljebb költöztek helyére megy, és egy következő, második lépésben jutnak beljebb. Többen szólnak erről az interjúkban is:

Egy középkorú nő szerint: „*szülei még 4 éves korában költöztek be az Erdősházi utcába, majd 4–5 évre rá sikerült beljebb költözni a faluba, a Petőfi utcába*” (3. sz. interjú).

Idősebb (63 éves) cigány asszony meséli: „*Gyermekkorában Aradi-pusztán éltek a szegényebb cigányok, a proletárban a gazdagabb cigányok. Amikor a faluból kihaltak a gazdag parasztek és az utódaik elköltöztek a környező városokba, akkor kezdetek betelepülni a faluba a cigányok*” (11. sz. interjú).

Szintén idősebb (64 éves) cigány asszony szerint: „*Volt [...] egy cigánytelep is itt, a vadászház, a halastó – gyakorlatilag az Erdősházi utca – felé. Onnan az Erdősházi utcába, illetve a Badacsonyi utcába jövegettek aztán befelé a romák*” (37. sz. interjú).

A különböző források egybevetése alapján elég jó biztonsággal állítható, hogy a falu eredeti népessége az 1945 előtt időszakban, de valószínűsíthetően még a rendszerváltás időszakában is nemzetiségi összetételét tekintve dominánsan magyar (nem cigány) volt. Az interjúkból felsejlően (egzakt információk erre vonatkozóan nincsenek) élt néhány cigány család ebben az időben is a faluban, és megvolt az „erdőszéli” cigánytelep is, de ekkor még jószerint elhanyagolható kisebbséget alkottak. Lényegében ez volt a helyzet még a rendszerváltáskor, 1990-ben is, bár az arányok eltolódása talán már megkezdődött: a cigány népesség

száma és aránya az 1990-es népszámlálás szerint 114 fő (31,3%). (Ámbár az adat értelmezéséhez hozzátartozik, hogy ebben az időben még megvolt az „erdőszéli” cigánytelep, és – ez is az interjúkból tudható – akkor még a falu lakosai között számba vett cigányok nagy többsége az „erdőszéli” cigánytelepen élt mint a falu – tulajdonképpen – helyi társadalmán kívüli entitás, de mivel a terület közigazgatásilag a faluhoz tartozott, az ott lakók – akiknek számáról nincs adatunk – beleszámítanak a cigány népességbe.) A cigány anyanyelvűek aránya (ugyanezen adatforrás szerint) a cigányokon belül 98,3%; érthetően, hiszen beás cigányokról van szó, és tudjuk, hogy a nyelv megtartása a zártabb közösségekben a legerősebb.

A 2011-es népszámlálás azonban már egészen más képet mutat.

5. sz. adatsor
A népesség nemzetiség szerint, 2011¹²

Magyar	Cigány (roma)	Német
293 (az össznépesség 340 fő; ld. 4.1.1.1. tábla – arányában 86,2%)	150 (az össznépesség 340 fő; ld. 4.1.1.1. tábla – arányában 44,1%)	9 (az össznépesség 340 fő; ld. 4.1.1.1. tábla – arányában 2,6%)

Tehát a cigányok aránya már ekkor 50% körül van. Ehhez az adathoz két megjegyzést kell hozzáfűzni. Az egyik, hogy mindenképpen nagyon sok a *kettős identitás*. Ha a teljes népességből levonjuk a magyar identitást (is) vallókat és a németeket, megkapjuk a *csak cigány* identitást vallók számát: $340 - (293 + 9) = 38$. Ezt levonva az összes cigányból megkapjuk a *kettős (cigány-magyar) identitásúak* számát: $150 - 38 = 112$. Ez az összes cigány identitásúak 75%-a. És ez még hangsúlyosabb, ha a más forrásból származó 50% feletti cigánysággal számolunk. A másik pedig, hogy számos elemzésből tudjuk, hogy a népszámláláskor a cigányok (és a zsidók; nem véletlenül éppen ők) nem „vallják be”, nem vállalják fel etnikai hovatartozásukat. Becslések szerint – saját korábbi szociotábori elemzéseink is ezt igazolták – a cigányok valóságos száma egy-egy településen is két-háromszorosa a népszámlálás adatának. Ha ez Szenyérre is igaz – és miért ne volna az? –, akkor ebben a faluban ekkor (csak a legalacsonyabb, kétszeres szorzóval számolva is) 300 cigány élt, ami a 350 fős összlakosság 85%-a. Helyszíni munkánk során több helyi lakos – maga a polgármester is – 90%-ra becsülte a cigány népesség arányát. Alátámasztják ezt saját vizsgálatunk adatai is. („Az elcigányosodó és szinte homogén beás, vagy oláh-cigány településeken alacsonyabb a látencia, mint a gádzsókkal sűrűbb településeken. Valószínű, hogy 2011-ben is már több mint 50% volt cigány Szenyéren, de aligha lehettek 85%-nyian, felteszem, az elmúlt 10 évben alakult ki a 85–90%.”¹³) A családi adatlapon mi is rákérdeztünk, hogy az interjúalany milyen nemzetiségűnek tartja magát (ld.

¹² 2011. évi népszámlálás 4.1.6.1. sz. táblázat kivonata. Más adatforrás szerint: „A 2011-es népszámlálás során a lakosok 98%-a magyarnak, 50,2% cigánynak, 3% németnek mondta magát” (hu.wikipedia.org/wiki/Szeny%C3%A9r).

¹³ Horváth Aladárnak a kéziratához fűzött megjegyzése.

5.1. sz. melléklet, 35. sz. kérdés), az eredményt a következő táblázatban foglaljuk össze.

6. sz. adatsor
Milyen nemzetiségűnek tartja magát és családját? (2022)¹⁴

Változó értékei	0-nincs válasz	Magyar	Cigány (roma)	Magyar és cigány	Egyéb	Együtt (csak a válaszok)
Gyakoriság	12	12	28	15	2	57

Vagyis az 57 jelölt esetben 43 (75%) a vállaltan cigány. (Az arányt valószínűleg módosítaná, ha meglennének a 12 válaszhiány adatai, ezek ugyanis – a kérdezők beszámolóinak alapján – nagyrészt válaszmegtagadásból eredtek, és többségük cigány volt.)

Még közelebb állnak a 90%-os becsléshez az *interjúkból* kiolvasható adatok. Azoknak ugyan nem volt kimondott eleme ez a kérdés, de a beszélgetésekben – elég természetesen – gyakran előkerült a cigány eredet (hovatarozás), identitás kérdése. Ezeknek az információ-elemeknek a megszámlálásával lehetett eljutni a cigányok népességen belüli arányához is. A számláláskor négy kategóriát alkalmaztunk, az ezek szerinti adatok a következők.

7. sz. adatsor
Etnikai hovatarozás az interjúk adatai szerint, 2022¹⁵

Összes elkészült interjú	53
Etnikai hovatarozásra nincs adat	11
Egyértelműen „tisza cigány”	30
Vegyes (pl. élettárs cigány)	5
Egyértelműen nem cigány	7

Van tehát 35 („tisza” + vegyes) cigány abból a 42 főből, akitől van adat, ez 83%. A nem cigányok többségéről – vagy ahogy egy sör melletti beszélgetésben az egyik helybéli (meglehetősen dehonesztálóan) fogalmazott –, a „maradványokról” pedig az interjúkból tudjuk, hogy egyedülálló, idős emberek.

Ha tehát igaz az, hogy korábban – néhány évtizeddel ezelőtt még – a falu, nemzetiségi-etnikai értelemben majdnem homogén nem-cigány (magyar) volt, akkor az elmúlt elég rövid (alig egy-két generációnyi) időben valóban *népességcsere* történt, és ezzel a további folyamatok értelmezése-elemzése során mindig számolnunk kell. (Itt kell, zárójelben, megjegyezni, hogy a fentebb elmondottak csak részben támaszthatók alá egyértelműen adatokkal. Nem kis részük különböző adatforrások egybevetésén alapuló *hipotézis*, ami természetesen vitatható érvényű. Nekem azonban posszibilisnek tünnek, tehát maradok mellettük.)

A szenyéri történetnek azonban egy további, nagyon is lényeges sajátossága van. Hasonló népességcsere – „elcigányosodást” – mára már elég sok helyen le lehetett írni. Ez azonban általában együtt járt a település

¹⁴ Saját adatfelvétel adatai.

¹⁵ Saját adatfelvétel adatai.

„elszlömösödésével”. (A településszociológia a *slum*, szlömösödés kategóriát általában településrészekre használja. A dolog lényege az, hogy egy település, településrész fizikai értelemben – infrastruktúra, épületek állaga – elkezd leromlani, így a relatíve jobb helyzetben lévők elhagyják azt, helyükre rosszabb helyzetűek jönnek, akik még kevésbé tudják fenntartani a települést, az tovább romlik, ezért az ott élők közül a relatíve jobb helyzetben élők továbbállnak, és így tovább. Ez a folyamat tehát egész falvakra is érvényes lehet.) Szenyéren azonban nem ez történt. Talán a rejtett módon továbbélő hagyományok okán (amik akár valamiképpen a portákba, házakba „belekódolva” is hathatnak: így ha beköltözöm egy „két szoba-konyha-fürdőszobás” házba, ez arra indíthat, hogy mindennapi életemet is másként formáljam, mint a korábbi szoba-konyhás putriban), vagy más, aktuálisabb okokból (avagy, mint a társadalmi folyamatokban oly gyakran, különböző okok együttállása következtében), mintha ebben a faluban folytatódna a (kvázi)polgárosodás: többnyire viszonylag stabil életkereteket látunk, túlságosan nagy társadalmi egyenlőtlenségek nélkül (keves az igazán szegény család, de gazdagabb is alig van), és nem látszanak a helyi társadalmat teljesen szétfeszítő belső feszültségek sem. Ezek azonban már a *jelen* dolgai, amelyekről – legalábbis egy részükről – írásunk második része fog szólni.

3. Emberek a faluban

Miután ebben a fejezetben jelentős mértékben saját adatfelvételünk anyagaira fogunk támaszkodni, itt a helye annak, hogy munkánk *módszereiről* szövjünk.

Alapmódszerünk a *megkérdezéses technikák* két alapváltozatának, a *kérdőívnek* és az *interjúnak* a kombinációja volt. Egy viszonylag kis terjedelmű kérdőívet használtunk („Családi adatlap” néven; ld. 5.1. sz. melléklet), ezt minden felkeresett családról ki kellett tölteni. (A kérdőív egyébként a korábbi szociotáborokban és más hasonló témájú kutatásokban sokszor használt, „bejáratott” kérdőív minimálisan módosított változata volt, így lehetőséget ad arra, hogy az összehasonlítható adatok révén részben időbeni változásokat, részben térbeni különbségeket is le lehessen írni. Az időben első, e kérdőív „ősét” alkalmazó vizsgálat 1991-ben, 30 éve zajlott; a térbeni dimenziót az ország – Somogyhoz képest – jócskán más tájegységében lévő szabolcsi-borsodi falvai adják.) A kérdező feladata azonban túlment a „lekérdezésen”. A kérdőív témáihoz szorosabban-lazábban kötődő kérdésekről kellett a kapcsolódó interjút elkészítenie. A feladatkijelölő instrukció az volt a kérdezők felé, hogy induljanak el a kérdőívkitöltéssel, és ahol – amelyik kérdésnél vagy témakörnél – úgy érzik, hogy az alany arról a dolgról többet is mondana, „menjenek át” interjúba. (A kérdőívre pedig majd visszatérnek.) Ez nagy szabadságot – és ezzel együtt persze nagy felelősséget is – adott munkatársainknak. (Ebben a metszetben egyértelműen *munkatársnak* kell neveznem a „tábori résztvevőt”; itt már nem tanár-diák, hanem egyértelműen *partneri* viszonyról volt szó.) Mindehhez még hozzá tartozott az is, hogy a munkát végző kollégának a kérdőív lekérdezésén és az interjú elkészítésén

túl (újabb módszertani elemként) *szisztematikus megfigyelést* is kellett végezniük (pl. az udvar, kert állapotáról, gondozottságáról; a lakásbelsőről; a családtagok közötti és az esetleg interjú közben ott előforduló szomszédok, ismerősök közötti kommunikáció mikéntjéről; az ott lévő gyerekekkel való bánásmódról...). Rögzíteni kértük továbbá a *fogadtatást*, az interjú – beszélgetés – *hangulati elemeit*, ezek esetleges menetközbeni változásait is. (A módszer bevált: lényegében minden anyag információgazdag lett, és többek részéről születtek egy-egy interjú-leírás apropóján kiváló mini-szociográfiák.)

Végeztünk természetesen *dokumentumelemzéseket* is: használtunk KSH-adatokat, helytörténeti írást, társadalomföldrajzi elemzést és sajátos dokumentumként kezeltük a települést jól ismerő, de pozíciójuk következtében arra némiképp már általánosabban, kicsit „kívülről-felülről” tekintő (szak)emberek (polgármester, alapítványi vezető) véleményét is (utóbbira ld. 5.5. sz. melléklet 39. sz. interjú, illetve a melléklet vége). Ezek alapján próbálunk valamennyit elmondani a település lakóiról – ahogyan mi láttuk őket tíznap munkánk alapján.

3.1. Demográfiai helyzetkép

Tekintsük át még egyszer mindenekelőtt a legátfogóbb mutatót, a népességszám alakulását.

A bennünket közelebről érdeklő időszakban, a 19. század közepén, (1870-ben) nagyjából 960 fő élt Szenyéren. Ez az ezer körüli lélekszám stabilizálódik nagyon hosszú ideig (pl. 1930-ban 1060, de még 1960-ban is 990 fő), ebben az évtizedben (az 1960-as években) indul meg az erőteljes csökkenés (1970-re 700 körüli, 1980-ban már csak nagyjából 500 fő), hogy aztán 1990-re „beálljon” lényegében a mai szint (az 1990-es népszámlálás szerint nagyjából 350, a 2019-es KSH-bebecslés szerint 348 fő).

Ezen a ponton azonban két, minden további értelmezést alaposan befolyásoló megjegyzést kell tenni. Az egyik, hogy a fentebb leírt *népességcsere* következtében a jelenlegi népesség *nem „utóda”* a korábbi népességnek, nem (vagy csak a szokásosnál jóval kisebb mértékben) a korábban itt élt emberek leszármazottai élnek ma a faluban. Ha van valami kontinuitás (márpedig, azt állítom, és később megkísérlem majd bizonyítani is, hogy van), akkor az sajátos *mentális tényezők* közvetítésével jöhetett csak létre. (Ilyenek lehetnek például az általam fentebb említett „házakba kódolt” életstílus-elemek, de lehetnek kollektív tudati – ld. Jung erre vonatkozó elmélete – alakzatok is.) A másik figyelembe veendő tényező az, hogy eléggé eltér egymástól a *statisztikában* állandó népességként jelzett, és a *ténylegesen (életvitelszerűen) ott élők* száma. Több, hitelesnek és kompetensnek tűnő becslés (köztük az igazán kompetens polgármesteré is) szerint a *ténylegesen jelenlévő* népesség 250–300 között lehet (közelebb a 250-hez), vagyis legalább 70–80-an vannak azok, akik tartósan az ország más településein vagy külföldön (a becslések szerint utóbbiak vannak

többen) dolgoznak és élnek. Ez nagyjából az össznépeség egynegyede, de ha azt is hozzágondoljuk, hogy a távollévők értelemszerűen a legaktívabb korosztályból kerülnek ki, könnyen belátható, hogy *fizikai* távollétük, ugyanakkor *virtuális jelenlétük* (hiszen az itthon lévő családtagok ide tartozóknak érzik őket) komoly mértékben befolyásolja a helyi társadalom mozgásrendjét. (Itt csak egyetlen adat a dolog nagyságrendjének érzékeltetésére. Az interjúkban nagyjából – pontos számot megfogalmazásbeli vagy rögzítési bizonytalanságból következően nem lehet mondani – 30 felnőtt gyermekről van említés, közülük több mint 20-an külföldön dolgoznak.) A népességszám „nyers” adatai tehát, amelyek nagyon sok településen önmagukban is informatív erővel bírnak a település életfolyamatait, „*lét-dinamikáját*” illetően, ezt a falut (valamennyire is) megérteni akarván, a mondottak szerint külön értelmezésre szorulnak. Ezt (is) figyelembe véve kell tehát megnézni néhány további demográfiai dolgot, egyrészt a népszámlálások „hivatalos” adatai, másrészt saját (kérdőíves) adatfelvételünk alapján.

Érdeemes az utóbbi évtizedek népességszám alakulását az eddigieknél pontosabban is szemügyre venni.

8. sz. adatsor
A népesség számának alakulása, 2011¹⁶

Állandó népesség			
1980	1990	2001	2011
535	390	325	340

Arra is érdemes továbbá felfigyelni, hogy a népességszám – ismét több, hasonló nagyságú falutól eltérően – az elmúlt két évtizedben (2001-től máig), ha csak nagyon kis mértékben is, de *növekedett*. (Emlékeztetőül: a 2019-es KSH-bebecslés 348 fő.) Mintha arról volna szó, hogy a népességcserével (ami jórészt a '90-es években történhetett) óhatatlanul együttjáró csökkenés után az évtized végére, a 2000-es évek elejére kialakult volna egy olyan *új, sajátos (népességdinamikai) egyensúly (vagy talán növekedés)*, amelyben a már megváltozott népesség (amelynek nagyobb a termékenysége) alakítja ki a nagyjából egyensúlyi (nagyjából változatlan számú népességet reprodukáló) állapotot. Erre utal a népesség életkori összetétele:

9. sz. adatsor
A népesség korcsoport és nemek szerint, 2011¹⁷

14 éves	15–39 éves	40–59 éves	60–69 éves	70 éves és idősebb	Összesen	Férfi	Nő
82	102	78	23	14	299	150	149

A korfa nagyon egészséges: az „előregedési mutató” pozitív (a mutató: idősek: 60 év felett / fiatalok: 14 év alatt) $37/82=0,45$; az országos átlag 2011-ben közel 1,2, ami azt jelenti, hogy míg az országban átlag közel 120 idős ember jut 100 gyerekre, addig ebben a faluban a gyerekek több mint kétszer annyian

¹⁶ 2011. évi népszámlálás 3. Területi adatok 3.15. Somogy megye 4.1.1.1. tábla alapján.

¹⁷ 2011. évi népszámlálás 3. Területi adatok 3.15. Somogy megye 1.2.1. tábla alapján.

vannak, mint az idősek, és ezt az egészséges, ha tetszik „jövőorientált” demográfiai képet erősíti meg a legaktívabb korúak (15–39 év) magas száma is.

Csakhogy a lélekszám mégsem növekszik erősebben. Miért? Egyszerűen azért, mert az országot jóval meghaladó termékenységi többletet „lecsapolja” a külföld (ld. fentebb, a gyerekek hollétéről írottakat). Mindenesetre a jövő lehetséges scenárióit tekintve elképzelhető egy talán kissé növekvő lélekszám is, ezzel a falu *hosszabb távú életképességét* is jelezvén. Ugyanezt mutatja a korösszetétel másfajta megközelítése is:

10. sz. adatsor

A 18 évesnél fiatalabb népesség kor szerint – a kormegoszlás főbb mutatószámai, 2011¹⁸

0–2 éves	3–5 éves	6–14 éves	15–17 éves	Összesen	100 aktív korúra jutó gyermek	100 aktív korúra jutó idős	100 aktív korúra jutó gyermek és idős	100 gyermek - korúra jutó időskorú
10	15	57	14	96	46	21	66	45

Vagyis ebben a faluban, ha csak a belső viszonyokat tekintjük, nincs és a közeljövőben nem is lesz gond az idősek „eltartásával”: 100 aktív korúnak – akiknek ráadásul bőven a többsége a fiatalabbak közé tartozik – mindössze 21 időskorúról kell gondoskodnia. Nagyjából erről szólnak saját adatfelvételünk vonatkozó adatai is. Csak „nagyjából”, hangsúlyozom, mert a népszámlálás kötelező adatszolgáltatás, míg a mi adatfelvételünk jellegénél fogva „lazább” adatközlést tett lehetővé. (Az együttélő családtagokra vonatkozó kérdést – ld. 5.1. sz. melléklet – Családi adatlap 1. sz. kérdés – többen elég felületesen értelmezték, és az ilyenféle válaszokból, hogy „hatan lakunk itt, nagyanyával, unokákkal” csak nagyon bizonytalanul lehet következtetni arra, hogy valóban hány kiskorú gyerek él a családban.) Az adatlap alapján nagyjából félszáz kiskorút lehetett azonosítani, ami jóval kevesebb, mint a népszámlálás, de megnéztük az idősek számát is, és azt – az imént leírt bizonytalansággal – szintén alacsonyabbnak, nagyjából 20-nak találtuk, így az elöregedési mutató értéke ($20/45=0,44$) itt is gyakorlatilag azonos a népszámlálás adataiból számolttal. [Ez egyébként arra is utal, hogy saját kérdőívünk adatait *validnak* (valóságosnak, igaznak) tekinthetjük.]

Fontos, sok minden mást befolyásoló demográfiai adat még a felnőtt népesség *iskolai végzettsége*, ami a 2011. évi népszámlálás adatai szerint a következő módon alakult:

11. sz. adatsor

A 7 éves és idősebb népesség a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint, 2011¹⁹

Iskolai végzettség nélküli	Általános iskola 1–7 osztály	Általános iskola 8 osztály	Középfok, érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	Érettségi	Egyetem, főiskola	Összesen
11	64	103	58	26	6	268

¹⁸ 2011. évi népszámlálás 3. Területi adatok 3.15. Somogy megye 4.2.1.1. tábla alapján.

¹⁹ 2011. évi népszámlálás 4.1.4.1 tábla alapján.

Némiképp eltér az itt látható arányoktól saját adatfelvételünk. A kérdőív alapján (ld. 5.1. sz. melléklet – Családi adatlap 1. sz. kérdés) azok között, akikről adatunk van, az itt láthatónál még erősebb dominanciában vannak a nyolc általánost végzetek, jóval kevesebben – arányában – a valamilyen szakmával rendelkezők, érettségizett vagy felsőfokú végzettségű pedig alig akad. Azt gondolom az eltérés magyarázata elég egyszerű. A mi kérdőívünk az *itt élő* (együtt élő) családtagokra vonatkozott. Mármint, ha megnézzük a külföldön – vagy az országban más településen – élő gyerekekről szóló információinkat, azt látjuk, hogy a másutt élő gyerekek majd mindegyike szakmával vagy magasabb képzettséggel rendelkezik. Úgy látszik, hogy aki tanulni tud, elhagyja a falut. Ez természetesen azt is jelenti, hogy a faluban a *jelenlévő szellemi kapacitás* jóval kisebb, mint amennyit a népszámlálási adatok alapján feltételezhetnénk. Az is valószínűsíthető azonban, hogy a fentebb említett „*virtuális odatartozás*” (a gyakori anyagi segítségen túl) komoly hatással van a *mentális szféra* alakulására: valamiféle nyitottságot, kitekintést, másfajta értékekre való rálátást generálhat. Ez azonban olyan további kérdés, amire vissza kell térni.

Most lássuk még a demográfia egy másik „szeletét”, a családokat. Nézzük a számunkra két legfontosabb dolgot, a családok *létszámát* és *összetételét*.

12. sz. adatsor
A családok a családtagok és a gyermekek száma szerint, 2011²⁰

Családok száma	100 családra jutó családtag	100 családra jutó gyermek
72	340	169

Az adatokból kiszámolható, hogy ebben a faluban az *egy családra jutó átlagos gyermekszám* 2,34, ami jóval nagyobb az országos átlagnál, és ez is egyértelműen *szaporodó* (bővített újratermelésű) népességet mutat. Vagyis – csupán újra hangsúlyozom – viszonylag sok gyerek él a faluban; talán meg kellene fontolni az alapvető gyermekintézmények (óvoda, iskola első négy osztály) „visszatelepítését”.

Nem lényegtelen kérdés még, hogy *mekkorák* a családok, és ezzel szoros összefüggésben az, hogy milyen a *család összetétele*. Erre nézve saját adataink a következőket mutatják.

13. sz. adatsor
A család létszáma, 2022²¹

Változó értékei	1 fő	2 fő	3 fő	4 fő	5 fő	6 fő	7 és több	Együtt
Gyakoriság	13	11	9	9	5	3	0	50

Az idő előrehaladtával, a modernizációs trendek erősödésével, úgy tűnik, markánsan csökken a családnagyság. Noha már korábbi vizsgálatban is a

²⁰ 2011. évi népszámlálás adata.

²¹ Saját adatfelvétel adatai.

régebbihez (80–100 évvel ezelőttihez) képest csökkenő családnagyságot találtunk, ez azóta, úgy látszik, tovább csökkent. 7 és több fős, igazi nagycsaládot Szenyéren egyáltalán nem találtunk – az 1991-es vizsgálatban még ekkora volt a családok egynegyede, míg a másik „véglet”, az egy-két fős családok aránya 1991-ben nem egész egytized (8%) volt,²² Szenyéren közel fele (24 az 50-ből).

2022-ben következő családösszetételt találtuk:

14.sz. adatsor
A család összetétele, 2022²³

Változó értékei	Két szülő gyermekkel	Egy szülő gyermekkel	Két szülő, gyermek, nagyszülő	Egy szülő gyermek, nagyszülő	Nagyszülő unokával	Szülő, gyermek, egyéb	Szülő, nagyszülő, egyéb	Más összetétel	Együtt
Gyakoriság	14	7	1	0	1	3	2	23	51

Feltűnő lehet itt a „más összetétel” nagy gyakorisága. Ez részben kódolási hiba (pontosabban a kódutasítás hibája), de részben annak is következménye, hogy az adatfelvételben természetesen benne voltak a nem cigány lakosok is, adataikat azonban (csekély számuk miatt) nem kezeltük külön, de ebben a kérdésben befolyásolják az arányokat, mert (ez az interjúkból derül ki) közöttük vannak nagyobb arányban az „egyéb összetételű” családok, és az egyedülállók is.

Fontosabb azonban, hogy a két adatsorból (családlétszám és összetétel) egyértelműen kiderül, hogy nem, vagy csak részben igaz az a még cigánysággal foglalkozó irodalomban is eléggé elterjedt sztereotípa, miszerint a cigányságra jellemző a *nagycsalád*, a *többgenerációs család*, meg az *összetett család*. És nem helyi specifikum, és nem is a legújabb idők (a rendszerváltás utáni újrakapitalizálódás) terméke. Már a 30 évvel ez előtti –1991-es – falusi cigány-család vizsgálatban is ilyen adatokat találtunk (nézzük még egyszer, ezúttal részletesebben a vonatkozó adatokat):

15. sz. adatsor
Falusi cigány családok családlétszám szerint, 1991²⁴

Családlétszám	1 és 2 fő	3 fő	4 fő	5 fő	6 fő	7 és 8 fő	9 és több	Együtt
Gyakoriság	38	70	128	141	116	106	75	674
Gyakoriság (%)	5,6	10,4	19,0	20,9	17,2	15,7	11,1	100

16. sz. adatsor
Falusi cigány családok családösszetétel szerint, 1991²⁵

Családösszetétel	Teljes nukleáris (szülők és gyerekek)	Egyszülős	Teljes több generációs	Egyéb összetétel	Együtt
Gyakoriság	421	41	19	11	674
Gyakoriság (%)	62,5	6,08	2,82	5,04	100

²² BÁNLAKY Pál: *Cigánycsaládok vizsgálata* (Népjóléti Minisztérium 1993) 73.

²³ Saját adatfelvétel adatai.

²⁴ BÁNLAKY (22. l.) 73.

²⁵ BÁNLAKY (22. l.) 74.

Az adatok arra utalnak, hogy amikor a *modernizációs trendek* (urbanizáció, falvak infrastrukturális fejlődése) megérintik a cigányságot is, kiváltva-felerősítve ezzel az *integrációs-asszimilációs törekvéseket*, ez elindítja a *cigány kultúra* egyes elemeinek átalakulását, egyebek között a családra (nagy családra, sok gyerekre) vonatkozó normák változását is. A cigány családmódel kezd hasonulni a magyarországi nem cigány (modernizálódó, polgári típusú) családmódelhez, de – és erről is szólnak a *mai* (szenyéri) adatok – csak *hasonulni*, azonban (még) nem *azonosulni* azzal. Mert egyfelől a *családszerkezet* (családösszetétel) tekintetében a nukleáris családmódel abszolút dominanciája azt mutatja, hogy a fiatalok igyekeznek független saját-létet kialakítani (ami egyértelműen modernizációs trend), másfelől a nem cigány családokhoz képest még mindig jóval magasabb családonkénti gyermekszám a cigány kulturális hagyományok bizonyos mérvű továbbélését jelzi.

A demográfiai adatok közül érdemes még ránézni a *családi állapot* adataira:

17. sz. adatsor
15 éves és idősebb népesség családi állapot szerint, 2011²⁶

Nőtlen / hajadon	Házás	Özvegy	Elvált	Összesen	Közülük élettársi kapcsolatban
91	61	25	40	217	47

E tekintetben az *élettársi kapcsolatban* élők magas arányára kell felfigyelnünk. Számukat – nem egész pontosan – a „házás” és „elvált” kategóriák együttes számához kell viszonyítani. (A statisztika ugyanis – nem tehet mást – „házás”-nak azt és csak azt tekinti, akinek van házasságlevele, „elvált”-nak pedig mindenkit, akinek volt „jogilag rendezett párkapcsolata” – volt házasságlevele –, de azt bírósági határozat megszüntette, és így – statisztikailag – az „elvált” kategóriába sorolandó attól függetlenül, hogy jelenleg együtt él-e valakivel vagy sem.) Az interjúanyagokból nagyjából arra lehet következtetni (adatközlési bizonytalanságok miatt csak nagyságrendi becslést szabad megkockáztatni), hogy az elváltaknak úgy kétharmada élettársi kapcsolatban él. Ha ezt a számot 26-ra tesszük (a 40 kétharmada ez a 26), és hozzáadjuk a házások számához (ami 61), akkor az jön ki, hogy a tartós párkapcsolatban élők közül az élettársi kapcsolatban élők arány 50% körüli. (A tartós párkapcsolatban élők száma: 26+61=87, ennek az élettársi kapcsolatban élők 47-es száma nagyjából a fele.) Ez jóval nagyobb, mint a korabeli – a 2011-es népszámlálás szerinti – 15–20%-os országos átlag. Talán ebben is a cigány kultúra hagyományosabb eleme jelenik meg, amely szerint nem a „hivatalos” házasságkötés a fontos, hanem a pár összeállására vonatkozó cigány szokások, hagyományok betartása, ami a cigány kultúrában a házassággal egyenértékű aktus. Ámbár felfoghatjuk úgy is, hogy önmagában a

²⁶ 2011. évi népszámlálás adata.

házasságban élők eléggé magas aránya is a *hasonulás* jele. (Meg persze annak is, hogy számos ellátás, egyéb lehetőség „rendezett” családi állapothoz van kötve, a cigány gondolkodási struktúrában is jelen lévő racionalitás – „számítás” – is a családi állapot „rendezésére” indít.)

Ezek voltak tehát azok a demográfiai tényezők, amelyek ennek a falunak a vonatkozásában fontosnak látszanak. Lépünk tovább:

3.2. Munkák, jövedelmek, megélhetési stratégiák

E tekintetben alapvető jelentőségű az, hogy a falunak gyakorlatilag nincs „saját gazdasága”: a meglévő néhány (kis)vállalkozás (gyümölcsfeldolgozó, napelem-telep) alig néhány embert foglalkoztat. Az agrárium sem komoly foglalkoztató: kisparaszti jellegű „östermelő” 2–3 van a faluban (juhászat, egyiknél kapcsolódó egyéb állattartás és valamennyi növénytermelés), nagyobb mezőgazdasági üzem (százas nagyságrendű hektárterülettel) 2–3 akad, a határ nagyobbik részét másutt élők művelik; nagyon kicsi a (helyi) munkaerő-igény. Van persze valamennyi nem hivatalos ipari jellegű tevékenység is. Egy idősebb férfi számol be róla nekünk például, hogy ő „*mindenfajta gép megszereléséhez ért. Szociális segílyt kap, mindenkinek mindent megjavít, de a javításokért [...] nem szokott pénzt kapni, mert itt szegények az emberek és nem tudják ők kifizetni, így cserekereskedésben találta meg a megélhetésének a biztosítását. Például javításért cserébe kimossák a ruháit [...]*” (5. sz. interjú), vagy épp másokról számol be nekünk valaki ekként: „*A faluban vannak olyan személyek, akik számla nélkül dolgoznak, kőműves, villanyszerelő, ács-tetőfedő, burkoló*” (9. sz. interjú). És (természetesen) van a közmunka – ez azonban még egy külön bekezdést.

A falu méretéhez képest a közmunkások száma különösen sem nagy, sem kicsi: 20 körül van. A polgármester közlése szerint kétféle módon foglalkoztatják őket: kisebb részüket (5–6 fő) a szokásos „község-karbantartási” munkákban, a többséget (14 fő) zöldségtermesztésben, tehát – és ez a lényeg – érték előállító-termelő munkában. A terményt dominánsan helyieknek adják el, nagyon kedvező áron: „*A nő a közmunka programban dolgozik, otthon nem művelik a kertet. Abból tudnak olcsón vásárolni, amit a közmunka programban megtermelnek, ki is használják a lehetőséget, mert jutányosabb áron jutnak hozzá, mintha máshol vásárolnák meg*” (1. sz. interjú).

Érdekesség viszont – másutt ezzel nem találkoztam –, hogy a termelés egy része nem az önkormányzat saját földjén történik, hanem az önkormányzat *kibérli* a tulajdonilag házakhoz tartozó, de a lakók által nem művelt kert-részeket. (A bérleti díj – az interjúkban elhangzottak szerint – egy párszáz négyszögöles területért évi 10–15 000 forint.) Úgy tűnik, ez a megoldás dupla hasznot hoz: megműveltetik – nem gázosodik el – a terület, és kibővül a termelés is.

A faluban tehát – és számunkra most ez a lényeg – alig van helyben munkalehetőség. Két lehetőség van (már persze akkor, ha valaki dolgozni akar; úgy érzékeltük, hogy az itt élő emberek nagyon nagy többsége így van ezzel): az

egyik a külföldi (vagy az ország távolabbi részén történő) munkavállalás, ami tartós otthagással is jár, vagy az eljárás, valamilyen közeli nagyobb településre való napi ingázás. Adatunk az utóbbira nincs, de az interjúkból és egyéb beszélgetésekből az a kép rajzolódik ki, hogy a közeli Marcali város elég jó munkaerő-piaci kínálatot jelent: vannak olyan nagyobb üzemek, amelyek fel tudják szívni a szomszéd települések munkaerejének jelentős részét is. Egy beszélgetőtárs szerint (nem „szabályos” interjú, csak sör melletti csevelés): „*Innen nagyon sokan járnak el Marcaliba dolgozni. Ott, aki akar, igazából mind kaphat munkát.*”

Milyen jövedelmekhez lehet ezeken a módokon hozzájutni? Jövedelemforrásonként kérdeztünk (ld. 5.1. sz. mellékelt – Családi adatlap 12. sz. kérdés), azonban az adatok ilyen részletezettségű feldolgozásának nem volt értelme. Csak az összevont adatot, a *család összjövedelmét* érdemes megnézni; természetesen ezt is azzal az óvatossággal, hogy tudjuk, minden ilyen típusú megkérdezésben ez a legbizonytalanabb adat.

18. sz. adatsor

A család összes havi jövedelme (bevétele), 2022²⁷

Változó értékei	50 000 alatt	50 001–100 000	100 001–150 000	150 001–200 000	200 001–300 000	300 001–felett	Együtt
Gyakoriság (családok száma)	6	8	12	6	2	20	54

Miről szólnak ezek az adatok? Nekem mindenekelőtt arról, hogy a megkérdezett családok nagyjából egyharmada (54-ből 20) az általunk felvett legmagasabb jövedelmi kategóriába tartozik, ami persze abszolút értelemben nem – még magyarországi viszonyok között sem – tekinthető „nagy jövedelem”-nek, de amikor a kategóriákat megállapítottuk, abból indultunk ki, hogy eddigi tapasztalataink szerint a *cigányok* jövedelmi viszonyai között ez már kiemelkedően magasnak fog számítani. Tévedtünk. És ha – az eddig nem csak a jövedelmekről, hanem a falu-történesek alapján is elmondottak alapján – nem is meglepő, de említésre méltó az is, hogy a mélyszegénységet jelentő 50 000 alatti kategóriába alig több mint az összesnek egytizede tartozik. A korábbi cigány-vizsgálatokban ennél jóval nagyobb szegénységi arányokat találtunk:

19. sz. adatsor

A családok megoszlása a család összes bevételeinek összege szerint, 1998²⁸

Jövedelem (Ft)	Családok száma
10 000 alatt	1
10–15 000	6
15–20 000	8
20–25 000	5
25–35 000	11
35–45 000	21
45–60 000	25
60 000 felett	24
	Összesen: 101 család

²⁷ Saját adatfelvétel adatai.

²⁸ BÀN LAKY Pál – KEVY Bea: „...szülőtte földünkön helyünk legyen” (Budapest: Agroinform 2001) 85.

Ha „korabeli” mércével értékelve a 45 000 Ft alatti családi összjövedelemmel rendelkezőket tekintjük szegénynek, akkor az 51 szegény család éppen fele az összesnek. Hasonlóképpen egy jó tíz évvel későbbi vizsgálat (2019-es szociotábor, Abaújkér) adatai alapján összefoglalóan így kellett fogalmazni: „Az összjövedelem adatai végülis eléggé szomorú képet mutatnak. A családok kétharmadának jövedelme kevesebb mint 200 ezer forint, ami, ha azt is figyelembe vesszük, hogy a családok létszáma tipikusan több fő, akkor azt kapjuk, hogy a vizsgált családok legalább fele az egy főre számolt létminimum alatt él. Vagyis szegénységben.”²⁹ Ezekhez képest a Szenyéren talált egytizednyi szegény valóban kedvezőbb képet mutat, és megjegyzendő, hogy ez az arány elég közel van az országoshoz; e vonatkozásban is *hasonulást* látunk.

Árnyalja a képet a jövedelmi viszonyok összefoglaló mutatója, az *egy főre jutó jövedelem*:

20. sz. adatsor
A családok megoszlása az egy főre jutó jövedelem összege szerint, 2022³⁰

Kategóriák (1000 Ft-ban)	30 alatt	31–50	51–100	101– 150	151– 200	201 felett	Összes ³¹
családok száma	7	8	16	6	5	3	45
%	16	18	36	13	11	6	100

Ezeknek az adatoknak az alapján Szenyér semmiképpen nem nevezhető gazdag falunak. Az alsó két kategória (30 000 forint alatt és 31–50 000 forint között) különböző mérvű, de mindenképp *szegénységet* jelent, és ez lényegesen magasabb arány (egyharmad körüli) annál, mint amit az összjövedelem alapján szegénynek mondtunk. Nyilván arról van szó, hogy az összjövedelem szempontjából magasabb kategóriába (50 000 forintnál magasabb összjövedelem) tartozó családok között szép számmal vannak nagyobb létszámúak, és így az egy főre jutó jövedelem értelemszerűen alacsonyabb lesz. De azt is tudjuk, hogy a családlétszámmal a megélhetéshez szükséges jövedelem nem lineárisan növekszik (pl. azért sem, mert a lakásfenntartás költségei több részre oszlanak el, és mert egy kisgyerek kevesebbet eszik, mint egy felnőtt...), így a *ténylegesen szegények* arányát a két adat (egytized és egyharmad) közé becsülhetjük, ami valamennyivel több, mint az országos átlag, de nem annyival, mint a cigányság körében becsült szegénységárány. Egy sajátos értelemben itt is a „*hasonulást*” látjuk. Tegyük ezekhez hozzá, hogy a KSH 2000-es adataiból számolva országosan az alsó jövedelmi decilisbe – az összes jövedelemmel rendelkezők közül a legkevesebbet kereső 10% – tartozók egy főre jutó jövedelme 45 000 forint volt, márpedig ezt az alsó decilist minden szakember már szegénynek minősíti.) És a másik oldalon: ebben a faluban a legmagasabb egy főre jutó jövedelemmel rendelkező családok aránya alig 6% (3 család), míg országosan a két legmagasabb decilisbe tartozóknál (tehát annál a 20%-nál, akiknek a

²⁹ BÁNLAKY Pál: *Ezt láttuk falun* (Budapest: WJLF 2021) 147.

³⁰ Saját adatfelvétel adatai.

³¹ Az „összes”-ben csak az értelmezhető adatok (azok az adatlapok, amelyeknél az adat számolható).

legmagasabbak a jövedelmei) van átlagban 200 000 forintnál nagyobb egy főre jutó jövedelem. (A legfelső decilisben 343 000, az alatta lévőben 212 000 forint.) Vagyis a viszonylag magas egy főre jutó jövedelemmel rendelkezők közé tartozik országos átlagban 20%, ebben a faluban csak 6%. Azt mondhatjuk tehát, igaz, hogy nem gazdag falu ez, de nem is tartozik a nagyon hátrányos helyzetűek közé (ahol háromnegyed vagy még több a szegények aránya), és – a helyi társadalom alakulása szempontjából talán ez a lényegesebb – igazán nagyon kirívó egyenlőtlenségek sincsenek.

A pénzübeni jövedelmeken túl a *megélhetéshez* tartozó kérdés falusi közegben a saját szükségletre való (kiskerti, háztáji) termelés is. Ez a kiskerti termelés, házkörüli állattartás nehezen, vagy egyáltalán nem számszerűsíthető anyagi tényező. Nem általános – ebben a faluban is érvényesül az a korántsem csak a cigány családokra jellemző tendencia, hogy nem folytatnak ilyesfajta termelést –, de nem is kivételes az effajta tevékenység. Néhány jellemzőnek tűnő interjú-részlet:

„A birtokon van egy kb. fél hektárnyi megművelt terület, amely elég gazdag: répa, tarka bab, borsó, karfiol, paprika, paradicsom, uborka, cékla terem rajta. Ez azonban csupán néhány hétnyi élelem biztosítására elegendő a család egésze részére” (25. sz. interjú).

„Kis birtokukon krumpli, uborka, hagyma, paradicsom, paprika, tarkabab, cukorborsó, répa, zöldség terem (a vetőmagot az asszony vette meg). Korábban volt 2 disznajuk is, de felhagytak vele, nagyon drága a takarmány” (29. sz. interjú).

„Járunk kicsit a ház körül, megmutatják a kislibákat, csirkéket, kacsát, és végül a ház előtti úttest túloldalán, a házzal szemben lévő kis kertet” (42. sz. interjú).

„Van egy 200–300 négyzetméteres kertje, ahol burgonyát, uborkát és paprikát termel. A kert nagyon szépen rendezett volt és az állatok is láthatólag jól voltak tartva” (54. sz. interjú).

És persze van – mint korábban említettem –, egy-két „őstermelő”, a valaha volt kisparaszti gazdálkodás tovább hagyományozódását jelentő gazdaság is:

„Ők az egyik birkatartó család. 17 birkájuk van, meg még 4 hízó, 2 göbe és 5 kismalac. Az állatokból szoktak eladni. 2 hektáros földön gazdálkodnak, búzát, kukoricát, krumplit, paradicsomot és paprikát termesztenek” (56. sz. interjú).

„Otthon állatokat tartanak, növényt nem termelnek, csak állattartás, főleg juh, kb. 250 db. A férj mezőgazdasági őstermelő” (6. sz. interjú).

Nekem mindebből úgy tűnik – mint jeleztem, bizonyító erejű, számszerűsíthető adatom nincs –, hogy ebben a faluban, egyrészt az adottságokba belekódolt „kihívó” jelleg miatt (a ház „elfoglalásakor” minden *beköltöző* ott találja a ház tartozékát jelentő, és elhelyezkedését, elkerítettségét látva teljesen egyértelműen *kert-funkciójú* területet), másrészt (talán) a – végképp megfoghatatlan módon továbbélő – „hely szelleme” (működése) miatt az „átlag falusinál”, benne a nem cigány, „paraszti” átlagot is érte (amivel a korábbi

vizsgálatokban és szociotáborokban találkoztunk), mintha erősebb lenne az adottságokat kihasználó saját szükségletre termelés. Ha ez így van, ez is a falu *életképességére* utaló tényező.

Ebben a faluban (ld. ehhez a 3.1. Demográfiai helyzetkép („gyermekek hol”) részt) természetesen jelentős kérdés az is, hogy a „külföldre szakadt” gyerekek-rokonok besegítenek-e a megélhetésbe. Mivel nem gondoltunk arra, hogy a „külföld” ennyire jelentős tényező lesz, ezt a szempontot nem is vettük fel a vizsgálandó kérdések közé. Azonban az interjúkban nem ritkán kerültek elő vonatkozó megjegyzések (és néhol adatok is), ezért érdemes ránézni az elmondottakra, még ha nem is lehet (még korlátozottan sem) általánosíthatónak tekinteni ezeket a közléseket. Íme három, elég különböző jellegű „segítséget” érzékeltető interjú-részlet:

„A nagylánya Németországba költözött, kb. 2 havonta küld haza 800.000 Ft-ot, abból él a család” (3. sz. interjú).

„Az Ausztriában dolgozó gyermekei rendszertelenül, de küldenek a számára kisebb összegeket euróban” (8. sz. interjú).

„[A Németországban dolgozó szülők] [r]endszeresen küldenek ruhát, cipőt, játékokat neki is és az itt élő testvérének” (12. sz. interjú).

A lényeg itt talán csak annyi, hogy *van* – olykor tán meghatározó mértékben is van – szerepe a „külső erő”-nek a megélhetésben, és mivel ez a lakosok közül elég sokakat érint, jelentős mértékben – talán meghatározó módon – járul hozzá a falu népe megélhetésének alakulásához.

Nem érdektelen indikátora az anyagi helyzetnek a *gépkocsik birtoklása*. Egy korábbi adat, az 1992-es vizsgálat szerint a cigány családok 14%-a rendelkezett autóval. Szenyéren a felmért 57 családból 30-ban mondták, hogy van autójuk: 53%. Az sem mindegy, hogy milyen. Végeztünk a gépjárművekre vonatkozó *megfigyelést* is. (Technikailag: egy megfigyelő – szociotábori résztvevő – vasárnap délelőtt – amikor leginkább otthon vannak az emberek is, autók is – körbejárt a faluban, és megszámlolta, hány járművet lát az udvarokban, és milyeneket.) Az eredmény: megszámlolt 30 személyautót (pont ugyanannyi, mint a megkérdezés adata), ezen túl látott egy kamiont, 2 traktort. A személyautók között nem volt egyetlen „roncsderbis jószág” sem: csupa jó márkájú és jó karban lévő járművet látott. Ha az adatlap kérdéseire válaszolók összes számából levesszük azokat az egyedül élőket, akik már életkoruk és egészségi állapotuk következtében sem tarthatnak autót, a potenciális tulajdonosok nagyjából háromnegyedének van autója; azt gondolom, ez elég magas arány.

Összefoglalóan a munkákról és a jövedelmi helyzetről írottakat, azt mondhatjuk, hogy a falu lakói nagy többsége rendelkezik olyan forrásokkal, amelyek egy viszonylag stabil, konszolidált egzisztenciát biztosítanak. E tekintetben a kis- és apró-falvak átlagánál Szenyér bizonyos jobban helyeztben van. Nincs ugyan „saját gazdasága”, így bizonyos értelemben *lakófalu* jellegű, e nemében azonban – úgy látszik – van jövője.

Tágabb értelemben az anyagi helyzet dolgaihoz (is) tartozó kérdéskör az *életmód, életstílus, életvitel* is. (Benne az időszerkezet, kulturális aktivitások, lakberendezés, öltözködés, táplálkozás dolgai.) Ez önmagában is elég bonyolult kutatási téma, aminek vizsgálatára adott keretek között természetesen nem vállalkozhattunk. Egyetlen, az anyagi viszonyokkal szoros kapcsolatban álló részlelemet azonban, a *táplálkozási szokásokat*, pontosabban azoknak is egy mikro-elemét, a *főtt ételek* miféleségét, megpróbáltuk bemérni – mindössze két kérdéssel (ld. 5.1. sz. melléklet – Családi adatlap 16. és 17. sz. kérdés). Az itt feltett első kérdésre („Milyen gyakran főznek otthon meleg ételt?”) adott válaszok adatszerű részletezése értelmetlen: gyakorlatilag minden válaszoló azt jelezte, hogy minden nap főznek. (Egy-két kivétel volt csak, ők azonban vagy hozatják, vagy kapják naponta a meleg ételt.) A „Mit főztek az utóbbi három napon?”-lista azonban annál érdekesebb. (El kell ezzel kapcsolatban mondani, hogy ez a technika – ételek felsorolása – nem újkeletű. Először – tudomásom szerint – Szabó Zoltán használta az „A tardi helyzet” című, 1936-ban megjelent művében.³² Én onnan vettem át, és használtam minden eddigi cigány-kutatásban.) Az alábbi, ételekre vonatkozó adatok a korábbi szociotáborok, Szenyér és egyéb kutatások adataiból vett szemelvények:

21. sz. adatsor
Az utóbbi három napban főzött ételek különböző kutatásokban³³

Étel kategóriák	Falusi cigány-kutatás 1998 (összes említés %-ban)	Falusi cigány-kutatás 2007 (összes említés %-ban)	Felsődobbsza szociotábor (összes említés %-ban)	Abaújkér szociotábor (összes említés %-ban)	Szenyér szociotábor (összes említés %-ban)
húsleves	2	15	8	13	6
egyéb leves	19	4	13	10	10
(bab)gulyás	–	–	6	2	3
sült (rántott) hús	3	33	11	14	16
pörkölt	8	13	8	14	15
fasírt, egyéb húsféle	5	28	14	–	6
paprikás krumpli	17	9	8	–	4
főzelék, főtt krumpli	6	4	6	28	17
tésztafélék	16	8	14	19	14
töltött káposzta	1	3	–	–	2

³² SZABÓ Zoltán: *A tardi helyzet* (Budapest: Cserépfalvi 1937).

³³ Csoportosított adatok: Kizárólag %-os adatok (az összehasonlíthatóság érdekében). A „szumma” mindig az összes említett ételek száma (100%), az „N” a válaszolók (kitöltött kérdőívek) száma. A „bemondott” ételeket kategóriákba csoportosítottam úgy, hogy a különböző kutatások adatai nagyjából összevethetők legyenek.

lecsó	19	–	–	–	6
vakaró (bodag)	1	6	–	–	1
különleges, nem besorolható	4	–	6	–	10
szumma – 100% (összes említett étel)	175	96	36	33	129
N= az adott kutatásban összes kitöltött kérdőív	98	53	28	17	53

Az adatok értelmezéséhez azonban figyelembe kell venni a következőket. Az adatsorok többirányú pontatlanságot tartalmaznak. A kérdésben (ld. 5.1. sz. melléklet – Családi adatlap 17. sz. kérdés) az előző három napon főzött ételek felsorolását kértük abból kiindulva, hogy jó valószínűség szerint a cigány családok éterendjében legfeljebb napi egy meleg étel (főzés) szerepel. A lekérdezésben elég sok pontatlanság adódott, mindenekelőtt a megkérdezettek bizonytalanságai miatt, hiszen számukra már lényegtelen kérdésről volt szó, így gyakran háromnál kevesebb étel szerepelt a felsorolásban, holott a másik kérdésben úgy válaszoltak, hogy minden nap főznek. Elég gyakran szerepelt háromnál több étel is – a válaszoló nyilván nem számolgatott, hanem sorolta emlékei alapján azokat, amiket az utóbbi napokban főztek.

A kérdés megfogalmazásakor nem számoltunk azzal sem – és erre csak a szenyéri tapasztalatok hívták fel a figyelmet (korábban ilyennel nemigen találkoztunk) –, hogy terjedőben van a többfogásos (leves+főétel) étkezés is; korábban gyakorlatilag csak „egytálételekkel” találkoztunk.

Amit mégis el lehet mondani, az a következő. Szisztematikus különbségeket nem nagyon látok az adatokban. Az olyan feltűnő elérés, hogy a *lecsó* 1998-ban az összes említés egyötöde (19%), 2007-ben pedig egyáltalán nem szerepel, egyszerű szezonális kérdés: az első vizsgálat adatfelvételezése nyár közepén volt, a másodiké kora tavasszal. Az, hogy a húskételek gyakorisága – nagyjából függetlenül a vizsgálat időpontjától – viszonylag magas, a cigány kultúrából ered. A többi különbség eléggé esetlegesnek látszik. Az adatok – összefoglalóan – azt mutatják, hogy a cigányok étkezési kultúrája nagyon kevés sajátosságot mutat (például a tipikusan cigány „vakaró”, bodag alig szerepel), *hasonul* a nem cigány népesség étkezési kultúrájához. (Annak fantáziátlan, modern egészségügyi és gasztronómiai trendeket messze elkerülő jellegéhez; ez azonban egészen más kérdés, inkább hagyjuk is...)

Szorosan kapcsolódik a munka és jövedelmek dolgaihoz a mindennapi élet fizikai kereteinek kérdése: milyenek azok a *házak, lakások, kertek*, amelyek milyenségét nyilván alaposan befolyásolják az anyagiak, de emellett más

tényezők (hagyományok, kultúra, ízlés) is szerepet játszanak. E tényezők alapos vizsgálata meghaladta lehetőségeinket, de azért néhány elem – talán jellemzőek – felvillantható.

3.3. Házak, lakások, kertek

Itt alapjában a *megfigyeléseinkre* támaszkodunk.

Teljesen szisztematikus, minden megkérdezésre egyformán vonatkozó elem volt a „Családi adatlap” két kérdése (5.1. sz. melléklet – Családi adatlap 9. és 10. sz. kérdés), amelyekre a kérdező megfigyelésen alapuló *becslését* kértük. Ez természetesen elég bizonytalan módszer, de az adatok – véleményem szerint – elég jól jeleznek *tendenciákat*. Érdeemes tehát bemutatni őket, először az általánosabb kérdést:

22. sz. adatsor
Lakás minősége, 2022³⁴

Változó értékei	Átlagos	Átlagosnál jobb	Átlagosnál rosszabb	Együtt
Gyakoriság	18	12	20	50

Kérdés persze, hogy mit jelent az átlagosnál jobb vagy rosszabb. Valamennyit mondanak erről az interjúk, előbb azonban nézzünk meg néhány ide vonatkozó „kemény adatot”. Az egyik a rendelkezésre álló terek méretéről szól:

23. sz. adatsor
A lakószobák száma a lakásban, 2022³⁵

Változó értékei (szobaszám)	1	2	3	4 és több	Együtt
Gyakoriság	7	28	18	2	55

(Természetesen néztük a négyzetméterben mért alapterületet is, azonban szélsőséges eltéréseket nem találtunk, a szobaszám jellemzőbbnek tűnt.) Feltűnő a kis (egyszobás) lakások alacsony, és a több (három és több) szobás lakások viszonylag magas aránya. A magyarázat elég egyértelmű: a falu házai mind a korábbi korszakokban épültek (ld. 4. sz. adatsor), amikor a település relatíve konszolidált, és a korszakok viszonyaihoz képest elég jómódú parasztfalu volt, amelynek lakói tudtak viszonylag nagyobb házakat építeni. A jelen szempontjából viszont csak az a fontos, hogy a most itt lakók a magyarországi falusi viszonyokhoz képest aránylag jó lakáshelyzetet „örökölték”.

Lényegében ezt mutatja a lakások *infrastrukturális ellátottsága* is:

³⁴ Saját adatfelvétel adatai – a kérdező becslése. A kérdőív kérdése: „A lakás minősége” (9. sz. kérdés); a változó értékei a megadott válasz-változatok.

³⁵ Saját adatfelvétel adatai.

Változóértékei	Csak villany	Villany+ víz	Villany, víz + gáz	Együtt
Gyakoriság	3	14	38	56

Vegyük még ide – hisz manapság már nagyon fontos „infrastruktúra-elem” – az internet-hozzáférést: 57 megkérdezett család közül 41-nek (több mint kétharmad) van internete.

Infrastruktúra szempontjából teljes hiány (ahol villany sincs) ebben a faluban (a mi adatfelvételünk szerint) nincs, és erős többségben vannak (56-ból 38 – éppen kétharmad) a jól ellátott (villanyon és vízen kívül gázt is használó) családok.

A számszerű adatok tehát alapján nem rossz lakáshelyzetet mutatnak. A kérdés akkor az, hogy a megfigyelők becsléseiben miért szerepel elég nagy arányban az „átlagosnál rosszabb”. Nyilván *minőségi* dolgokról van szó, és valóban, az interjúk az efféle tényezőkről (is) szólnak. Az interjú-részletek bemutatása azonban, mivel azokban a szövegekben egybemosódva található a második kérdésre vonatkozó becslések, ennek adatai után lesz célszerű. A második (10. sz.) kérdésre adott becslések tehát:

Változó értékei	Jó állapot – részben új bútorok – rendezett	Jó állapot – részben új bútorok – rendezetlen	Közepes állapot – régi és új bútorok – rendezett	Közepes állapot – régi és új bútorok – rendezetlen	Rossz állapot – törött, kopott bútorok – rendezett	Rossz állapot – törött, kopott bútorok – rendezetlen	Együtt
Gyakoriság	16	1	12	3	8	5	55

Itt azt látjuk tehát, hogy a negatív értékelések kisebbségben vannak. Nézzük meg, hogy hogyan jelennek meg ezek a dolgok az interjúkban!

„Egy nagyobb veteményese van, szépen gondozva” (7. sz. interjú).

„[A] kert nagyon rendezettnak tűnt még úgy is, hogy épp házfelújítás zajlik” (4. sz. interjú).

„[A] ház [...] kívülről rendkívül elhanyagoltnak tűnik, az udvarban méteres gaz, gyakorlatilag a letaposott fű helyén történik a közlekedés” (5. sz. interjú).

„A lakás igen lelakott állapotú, a bútorzat kádár korabeli, a hajópadlós szoba balesetveszélyes” (10. sz. interjú).

„A házban rend fogadott, új bútorokat egyáltalán nem láttam, de nagyon kopott, agyonhasznált bútorokat sem” (1. sz. interjú).

„Az ajtón belépve rendkívül izlésesen berendezett, átlagon felüli látvány fogadott” (6. sz. interjú).

„Belépve a házba egyből hűvösebb fogadott, járt a klíma” (18. sz. interjú).

³⁶ Saját adatfelvétel adatai.

³⁷ Saját adatfelvétel adatai – a kérdező becslése. A kérdőív kérdése: „A lakás berendezése” (10. sz. kérdés); a változó értékei a megadott válasz-változatok.

„Nappali és hálószoba lehet ez a helyiség egyben, és talán az egyetlen »belakott« szobája a háznak. Így sincs sok bútor, ami pedig van, szerény és a fal sincs igazán jó állapotban” (38. sz. interjú).

„A ház kívülről nézve egy omladozó téglakunyhónak tűnt, azonban belül a beüvegezett előtéren kívül tiszta és rendezett volt, azonban még döngölt padlója volt, de volt benne fürdőszoba és kamra is. Régi, de jó állapotú bútorokkal volt berendezve” (55. sz. interjú).

„A ház, az udvar kívülről szedett-vedett, rengeteg lim-lom van az udvaron szanaszét, és maga az épület sincs túl jó állapotban, ahogy azonban belépek, elsőre erős a kontraszt, a ház belseje egyfelől rendezettebb, másfelől modernebb hatást kelt” (36. sz. interjú).

Valóban, a kontraszt, és nem csak a külső környezet és a ház-belső között. Saját – csak kívülről, utcáról végzett – megfigyelésem szerint is jelen vannak az ellentmondásos jelenségek. Mindenekelőtt a házak közvetlen környezetének tekintetében.

A tér – a házak tere – tulajdonképpen „három osztatú”; ámbar ezt a megjelölést inkább a belső tér megjelölésére szokás használni, de mivel ebben a faluban annyira jellegzetes ez a formarend, talán helyénvaló így fogalmazni. Mit jelent ez? Az első rész, az „első osztat” maga a ház, ami kívülről, egy külső megfigyelő számára elég sokat elárul a benne élőkről, de persze nem mindent. Sok a faluban – talán a többség; pontos mérce híján nemigen merhetnők számszerű arányt mondani – a jól karbantartott, nemrég felújított, praktikus és esztétikai igényről tanúskodó ház. Vannak azonban – és ezekből sem kevés – eléggé lerobbant – omló vakolatú vagy vakolat nélküli, igencsak ütött-kopott nyílászárókkal ellátott – házak is. És nem tudni, vajon csak az anyagiak hiánya, vagy az igénytelenség az oka az elhanyagoltságnak; az interjúanyagokban van utalás erre is, arra is. A *kontraszt* azonban kétségtelen, és szemmel látható.

A „három osztat” másodikja a közvetlenül a ház körüli tér, talán a legjobb megnevezése az *udvar*. Merthogy eredetileg – a paraszti háztartásokban – ez volt a *baromfi-udvar*. Csirkék-kacsák helye, meg persze – amikor nem volt megkötve – a kutya „birodalma” is. Most én, nagyon élesen kontrasztos megfogalmazásban (a valóság nyilván differenciáltabb), meglehetősen „vagy-vagy jelleggel”, kétféleképpen láttam ezt az udvart. Az egyik a teljesen elhanyagolt, gazos, semmilyen gondozást-kezelést-karbantartást nem mutató parlag, ami csak ott, és csak annyira van rendben tartva, hogy a ház megközelíthető legyen. A másik a gyönyörűen rendben tartott és gondozott „virágkert”, ami természetesen tartalmazhat jól nyírt gyepet, kerti bútort, vagy a gyerekeknek való játszóhelyet (hintát, csúszdát) is. (Néhány – eléggé kevés – helyen láttam eredeti funkciójú baromfi-udvart is, csirkékkel, ez azonban, úgy tűnt, mindenképpen a kevesebb.)

A „harmadik osztat” a *kert*, a *veteményeskert*. Azért nevezem ezt harmadik osztatnak, mert ebben a faluban gyakorlatilag minden házhoz térszerkezeti módon azonos módon csatlakozik. Mégpedig úgy, hogy a házhoz, pontosabban az udvarhoz, annak folytatásaként, de kerítéssel elválasztva – baromfi-kutya az

udvarról ki ne szökjön! – ott van a veteményeskert. Persze némi – terepadottságokból következő – sajátossággal. A Petőfi utca esetében (ld. Szenyér térkép) az utca keleti oldalán vannak a házak, a veteményeskertek az út túloldalán, a víz (csatorna) partján található – mindig pontosan, szélességükben is, a házhoz tartozó telek szélességének megfelelően, tehát szorosan a házhoz tartozóan. A Simon út keleti során (ld. Szenyér térkép) a kertek már közvetlenül – persze kerítéssel leválasztva – csatlakoznak a kerthez, ami lenyúlik szintén a vízhez. A Simon út nyugati oldalán meg úgyszintén közvetlenül csatlakoznak a kerthez, de a másik oldalon nekierednek a domboldalnak, ahol az itt is meglévő szigorú lehatárolás vagy kerítéssel történik, vagy csak a fentebb húzódó, ma már nem lakott Badacsonyi utca által. A kerteknek a használata is nagyon kontrasztos. Vagy teljesen elhanyagolt, gazos ugar, vagy nagyon gondosan művelt – és ahogy kívülről látszik, többnyire gondosan öntözött –, többféle növényt jól ápolt ágyásokban gondozó kert. (Az utóbbiak közül természetesen eldönthetetlen a megfigyelő számára, hogy melyik a saját művelésű, és melyik az önkormányzat által bér bevett, közmunkásokkal művelt terület.) A megfigyelő – elég bizonytalanul érzett – becslése szerint még enyhe többségben vannak az elhanyagolt kertek. Van még mit változtatni...

Kontrasztok tehát. Mintha kétféle nagyon különböző értékvilág élne egymás mellett, ütközne olykor. Egy hagyományosabb, paraszti eredetű, meg egy felemásan kvázi-modernizációra épülő olyan újabb értékvilág, amelyben még ott vannak a hagyományos cigány kultúra elemei, keveredve a nem egészen modernizálódó nem cigány falusi (utóparaszti) kultúra elemeivel, meg minden más kultúra-törmeléssel, amit a tömegkommunikáció ráönt az emberekre. Ez azonban már korántsem csak Szenyért érintő általánosabb kérdésekhez vezet el, amelyek megtárgyalása itt nem feladatunk.

Ennyit tudtunk a házakról, kertekről, az abban való életről elmondani. Az ember – a család – azonban benne él egy nagyobb közösségi közegben, *a faluban*, és (ha már ki tudott alakulni ilyen az adott településen) *a falu helyi társadalmában*. Rá kell néznünk erre a kérdéskörre is.

3.4. Emberközi viszonyok: rokonok, ismerősök, közösségformák

Fontos, bizonyos értelemben külső kerete mindennek, hogy mióta élnek az egyes emberek a faluban, milyen időtávban lehet *saját-élményük* a falu viszonyrendje. Volt erre vonatkozó kérdés az adatlapon is (19. sz. kérdés), szó esik róla az interjúkban is. Lássuk, miként:

27. sz. adatsor
Mióta él a faluban? (2022)³⁸

Változó értékei	Kisgyerekkortól mindig itt élt	Gyerekkorban (6–16 év között) szüleivel jött ide	Egy ideig itt, elköltözött, később visszajött	Felnőtt korban költözött ide	Együtt
Gyakoriság	24	3	2	25	54

Az adatok – az e vonatkozásban „keménynek”, megbízhatónak elfogadható adatok – szerint a ma a faluban élők csaknem fele olyan, aki „idevalósi”, mindig is itt élt, és majdnem a (másik) fele a „bevándorolt”, aki felnőtt korban jött ide. Ez természetesen nem meglepő: látva korábban a *népességcsere* folyamatát, egészen magától értetődő, hogy sok a „bevándorolt”. Itt csak az a kérdés, hogy vajon ez a sajátos „népesség-összetétel” (sajátosnak mondható, mert a tipikusnak az tekinthető, hogy az „öslakosok” vannak többen) mi módon és mennyire befolyásolja a *helyi társadalom (lokális közösség)* kialakulását. Ezt a kérdést tegyük még félre, előbb nézzünk más adatokat is.

Különösen fontos kérdés itt, hogy hogyan állnak az itt élők a falun belüli és falun kívüli – tágabb – kapcsolatrendszerrel. A legfontosabbnak – ismerve a cigány kultúra erre vonatkozó normáit is – a *rokon*i kapcsolatokat véltük. Három kérdés vonatkozott erre (ld. 5.1. sz. melléklet – Családi adatlap 21., 22. és 23. sz. kérdés); az adatok:

28. sz. adatsor
Élnek-e a faluban rokonai? (2022)³⁹

Változó értékei	Igen, szülő	Igen, házast. szülei	Igen, testvér	Igen, házast. testvér	Igen, gyermek	Igen, egyéb rokon	Nincs rokon itt	Együtt ⁴⁰
Gyakoriság	11	5	13	6	12	7	16	70

A legfontosabbnak azt tartom, hogy az összes megkérdezettnek (56) nagyjából egyharmada említett *testvért*, (saját 13 + házastárs 6), és közel ennyien *szülőt* (saját 11 + házastárs 5); a testvérek és szülők jelenléte ugyanis a helyi társadalomba való *beágyazódást* elősegítő tényező.

Ám éppen a nagymérvű bevándorlás miatt érdekesek a *településen kívülre* irányuló kapcsolatok:

29. sz. adatsor
Élnek-e más településen rokonai? (2022)⁴¹

Változó értékei	Igen, szülő	Igen, házast. szülei	Igen, testvér	Igen, házast. testvér	Igen, gyermek	Igen, egyéb rokon	Nincs rokon itt	Együtt
Gyakoriság	7	3	31	5	10	5	6	66

Itt jóval magasabb (az összes megkérdezettnek nagyjából fele) az említett *testvérek* száma, és jóval kisebb a *szülőké*. Ez az adat arra mutat, hogy az ide

³⁸ Saját adatfelvétel (interjúk) adatai.

³⁹ Saját adatfelvétel adatai.

⁴⁰ Az „együtt” több mint az összes megkérdezett (56), mivel itt több válasz-változatot is meg lehetett jelölni.

⁴¹ Az „együtt” itt is több mint az összes megkérdezett (56), mivel itt is több válasz-változatot meg lehetett jelölni.

költözés – mint láttuk nagy mértékben felnőtt korban – egyrészt az *elszakadást* jelenti a kibocsátó közegetől (a szülőhöz való gyermeki kötődés ritkább), másrészt azt is, hogy igen erősek (lehetnek) a más társadalmi közegekhez (a testvérek közegeihez) való kapcsolatok. A rendszeres, valamilyen nem elhanyagolható intenzitású, a testvérek közvetítésével megvalósuló kapcsolat mindenképpen valamiféle világra való nyitottságot eredményez, többé-kevésbé kizárja a beszűkült bezárkózást. Márpedig ezek a kapcsolatok, úgy tűnik elég intenzívek. Erre utalnak egy további kérdésre (5.1. sz. melléklet – Családi adatlap 23. sz. kérdés: „Milyen az Önök családjának kapcsolata a rokonokkal?”) adott válaszok is, miszerint a kapcsolatot *kiemelkedően jónak* jelölték meg 15-en, *jónak* 23-an és *átlagosnak* (ami az itt vizsgált értelemben még mindig pozitív) 11-en, vagyis 49-en ítélték (az 56-ból) olyannak a rokonaikkal való kapcsolatukat, ami biztosíthatja az említett nyitottságot.

A településen belüli kapcsolatrendszernek persze csak egyik elemét jelölnetik a rokoni kapcsolatok. Azonban ezúttal is az a helyzet, hogy a teljes kapcsolati háló feltérképezése csak külön erre irányuló vizsgálattal lehetséges. Egy, de talán nem lényegtelen szférában próbáltunk meg két kérdéssel valamennyit bemérni. Az egyik ez volt:

30. sz. adatsor
Vannak-e barátaik itt, a faluban? (2022)⁴²

Változó értékei	Nincs	Van, 2-3 család	Van, több család	A családtagoknak külön	Van családi is, külön is	Együtt
Gyakoriság	19	18	16	2	2	57

Elég feltűnő – és egyáltalán nem pozitív jelentésű – az éppen egyharmadnyi *nincs* válasz. Érthető persze, mivel láttuk, magas a „bevándoroltak” aránya, és a barátságok kialakulásához idő kell. De a baráti kötődések sűrű hálózatának megléte fontos feltétele a helyi társadalom működésének; ebben a faluban ez (még?) nincs meg. Ugyanakkor viszont a kapcsolatrendszer milyenségének szubjektív megítélése jobbnak tűnik: a 25. sz. kérdésre („Mennyire megfelelő Önök számára ez a kapcsolatrendszer?”) 45-en választották a *teljesen kielégítő* válasz-változatot.

Úgy tűnik, ezek a kapcsolatrendszerek még *nem* jelzik egy kialakult, működő helyi társadalom *meglétét*, de tartalmazzák annak kialakulása *lehetőségét, esélyét is*, és ez a 21. századi magyar társadalomban már igaz szívvel üdvözölhető fejlemény.

Egy településhez, az ember lakóhelyéhez való *szubjektív viszony*nak (elfogadásnak-szeretetnek vagy elutasításnak) természetesen rengeteg összetevője van, ezek közül a fentiekben csak néhányat tudtunk megnézni. Ezért aztán feltettünk egy összefoglaló-általánosító jellegű kérdést is: „Hogyan érzi magát a faluban?” (5.1. sz. melléklet – Családi adatlap 20. sz. kérdés):

⁴² Saját adatfelvétel adatai.

Változó értékei	Nagyon jól	Jól, bár tudja, vannak jobb helyek is	Mindegy, hol lakik	Nem nagyon szereti a falut	Nagyon rosszul érzi itt magát	Együtt
Gyakoriság	29	16	4	6	2	57

A teljes elfogadás (29) és a feltételes vagy részleges elfogadás (16) együtt abszolút többségben vannak (29+16=45; az 56-nak a 80%-a). Az elfogadás, az otthonlét (és persze a kívülállás is!) megjelennek az interjúkban is:

„A falusiakkal inkább megtartja a 3 lépés távolságot, ahogy a rokonokkal is” (3. sz. interjú).

„A faluban csak egy asszonnyal barátkozik, nem keresi mások társaságát” (6. sz. interjú).

„Szeret a faluban élni, kissé elzárkózva, közeli barátai nincsenek” (2. sz. interjú).

„[V]an két-három olyan család a faluban, akivel szoros a viszony” (36. sz. interjú).

„[N]agyon szeretnek itt élni, hiszen sokkal nyugodtabbak és [van] saját ingatlanjuk, nem kell az albérlet kifizetése miatt aggódniuk. Jól érzik itt magukat, befogadó közösségre találtak” (1. sz. interjú).

„Születése óta a faluban él, Marcaliban született, jól érzi magát a faluban” (11. sz. interjú).

„Jól érzi magát Szenyéren, bár tudja, hogy vannak jobb helyek is” (16. sz. interjú).

„Nem mindenkivel barátkozok, mert ismerni kell itt a falut azért. Rosszindulattal is találkozni, de a többség azért jóindulatú, alapvetően jól érzi itt magát” (38. sz. interjú).

„Én nagyon boldog vagyok. Nagyon szeretem ezt a falut! El nem mennék innen sehová. Imádom ezeket az embereket! Majdnem egy rokonság az egész falu (egy-két kivétellel), meg ismerem is őket” (37. sz. interjú). **[Én otthon vagyok itt.]**

Márpedig, ha egy település lakóinak jelentős része (ld. az elfogadás 80%-os arányát is) otthonaként tudja és éli meg lakóhelyét, akkor ez jó esélyt ad a „továblépéshez”: a kifejlett helyi társadalom, egy határozott „MI”-tudattal rendelkező lokális közösség kialakulásához.

Ide tartozik még egy? az emberek „lakópolgári közérzetéhez” tartozó dolog: mennyire érzik magukénak a település irányítását? Ezúttal ezt is csak egy kérdéssel próbáltuk felvillantani. A Családi adatlap 34. sz. kérdésében azt kérdeztük, hogy véleménye szerint megtesz-e minden tőle telhetőt e falu érdekében a polgármester. Elég kevéssé szórtak a vélemények: 54 válaszból egyértelmű „igen” a válasz 30 esetben, az „általában igen, néha előfordul, hogy

⁴³ Saját adatfelvétel adatai.

valamivel nem törődik” válasz-változatot jelölték meg 18 esetben, a már inkább negatív megítélést („*kevesebbet törődik a dolgokkal, mint kellene*”) 6-an választották, teljesen negatív megítélést senki sem mondott. Ez azt jelenti, hogy noha nem kevesen vannak (az összes megkérdezettnek az egyharmada), akik az általános pozitívumok mellett látnak hiányosságokat is, mégis az, hogy az itt élők több mint fele *teljesen elégedett*, jó esélyt ad arra, hogy a falu előbbre tudjon jutni.

Szükséges még kitérni egy olyan kérdésre, amivel az eddigi szociotáborokban csak érintőlegesen foglalkoztunk. (Itt sem tudunk majd részletbe menni; kiderül, miért.) Ez a *vallás, az itt élők valláshoz való viszonyának* kérdése.

A kérdőívre (ld. 5.1. sz. melléklet – Családi adatlap 30. sz. kérdés: „*Milyen vallásúak Önök?*”) adott válaszok szerint a döntő többség (a népszámlálási adatokkal egybehangzóan – 90% felett) *római katolikusnak* mondta a családját. Ez azt jelenti, hogy a valahová (valamilyen vallási közösséghez) való tartozás fontos az emberek (a cigányok) számára. A *hitélet, a vallásgyakorlás* azonban már némiképp – vagy nagyon – más kérdés. A szisztematikus, előírászerű vallásgyakorlásnak (pl. katolikusoknál kötelező a vasárnapi „mise-hallgatás”), nagyon leegyszerűsítve a dolgot, két alapvető feltétele van. Az egyik a *lehetőség*, az, hogy az embernek fizikai értelemben is módja legyen igénybe venni a vallási „szolgáltatásokat”. (Szent István királyunk 5 falunak írta elő templom építését. Az akkori faluméretek és falu-távolságok figyelembevételével egy ilyen templom a legtávolabbi faluból is fél-egy óra kényelmes gyaloglással elérhető volt, ennyi, gondolta a király, joggal elvárható a lelki üdvösség érdekében.) A másik feltétel a modern társadalmakban a *belső igény*, esetleg a közvetlen környezet (a helyi társadalom) közvéleményének nyomása. (Ugyanis a vallás nem gyakorlását a modern társadalmakban – ld. a polgári társadalom-berendezkedésben az egyház és állam elválasztásának elve – semmilyen hivatalos retorzió nem követi.)

Szenyéren a *lehetőség* nem, vagy egészen minimális mértékben adott. A faluban – bár van temploma – vasárnaponként nincs katolikus mise, és információink szerint más vallás szerinti istentisztelet sincs. Keresztelni, temetni a szomszéd faluból jár át a (katolikus) pap (mi módon, erről is lesz szó mindjárt), de már esküdni – így mondták nekünk – be kell menni a pap „székhelyére” (ahol a plébánia van). A néhány nem katolikus pedig vallási életét tekintve (ha és amennyiben egyáltalán él vallási életet) más településen lévő gyülekezethez tartozik.

Az emberek szavaiban – az interjúkban – persze a kettő: a *lehetőségmező* és a szubjektív hozzáállás, az *igényszint* elválaszthatatlanul keverednek. Az alábbi szövegek a valláshoz való viszony eme bonyolult komplexitásáról villantanak fel elemeket:

„*Római katolikusnak tartja magát, régóta nem gyakorolja vallását, kérdésre, hogy ha lenne rá lehetőség gyakorolná-e, igennel válaszolt*” (7. sz. interjú).

„*A mesztegnyői katolikus papról [– „hivatalosan”, egyházi körzetbesorolás szerint ez az ő papjuk –] elmondja, hogy nem adja meg a tiszteletet az időseknek, az öltözéke is kívánni valót hagy*” (11. sz. interjú).

„*Mesélnek róla, mennyire szerették és értékelték Zsolt atya munkáját, aki évekkal ezelőtt szolgált itt és a környező településeken*” (18. sz. interjú).

„*[A] mostani atya sajnos nem igazán törődik a szenyéri lakosokkal*” (19. sz. interjú).

„*A vallást nem gyakorolják, ám megemlíti, hogy nagyfiuk korábban még járt Zsolt atyához, az jó volt. A jelenlegi pappal elégedetlenek*” (20. sz. interjú).

„*Áldozott, bér málkózott, de elmondása szerint nem szereti a templomot*” (22. sz. interjú).

„*A hitélettel kapcsolatban elmondják, hogy reformátusok, de kissé bizonytalanok érzem válaszukat. [...] [a] vallásgyakorlás megszokott módja (római katolikus templom látogatása helyben) nem hiányzik számukra*” (23. sz. interjú).

„*A vallás kapcsán elmondta nekünk, hogy meg van keresztelve és hogy a kislánynak is most lesz a keresztelője, de a vallás nem különösebben fontos neki. [...] Ha viszont lenne mise, eljárna, ahogy eljárt Rinyabesenyőn is, de a pap ide csak temetéskor jön*” (38. sz. interjú).

Látható, hogy a „lehetőségek mezőjében” is ott van az emberi tényező: az „illetékes” pap „milyensége” (személye). Nem tudtuk és nem is akartuk ellenőrizni, hogy vajon az említett pap olyan-e, amilyenek itt jelezték, és nem vizsgáltuk természetesen azt sem, hogy miért nem szorgalmaz intenzívebb hitéletet a faluban. Bennünket most az, és csak az érdekelt, hogy az ott lakó emberek hogyan élik meg ezt a helyzetet. Nem *ítélkezni* akarunk, csak *megmutatni*, hogy az emberek fejében, érzelmvilágában mi van; legalábbis annak egy-egy mozzanatát. Hogy mit lehet és kell ezzel kezdeni? Ezen gondolkodjon el az, akit érint.

Azért még egy – a szerintem fontos, és lehetséges tennivalókra nézvést is talán eligazító jellegű – dolgot hozzá tennék. Egy olyan rövid mondatot egy interjúból, ami a vallással kapcsolatos jellegzetes *cigány attitűdöt és igény szintet* fogalmazza meg fokozhatatlan tömörséggel: „*Noha ők katolikusok, nagyon örülnének bármilyen felekezeti istentiszteletnek*” (3. sz. interjú).

Miért mondom ezt jellegzetes „cigány attitűd”-nek? Az etnográfiai irodalomból tudjuk, hogy a cigányok hiedelmvilágában kitüntetett szerepe van a valamilyen, eléggé elvont (kevésbé definiált) isten- és túlvilág-hitnek, és ezzel jól összeférően egy csomó antropomorf-animista képzetnek (pl. hogy a halott lelke még jó darabig ott kószál körülöttük). Fontos számukra az is, hogy legyen *avatott közvetítő* köztük és ama elvont-definiálatlan „*űr*isten” között (a mindennapjaik és a transzcendencia között). De a közvetítő-követelmény eme elvont általánosságából az is következik, hogy a cigányok számára az egyes vallások dogmatikai milyenséges és tartalma eléggé mellékes, csak maga a közvetítő funkció a fontos. Mindegy tehát, hogy ezt a közvetítést egy katolikus pap, egy

református lelkész, egy mohamedán ajatollah, vagy akár egy törzsi sámán kínálja: „jó lesz, aki éppen kéznél van”. Ettől van az az irodalomban gyakran leírt jelenség, hogy a cigányok nagyon gyorsan – olykor egy-két év alatt; találkoztam ilyennel – átveszik annak a közegnek a vallását, amely körülveszi őket. És ez – szerintem – azért fontos, mert ott van bennük az igény (ld. interjúk!), a „lelkek nyitottak”, és fontos volna – mindegy, hogy miféle vallás képviselője (én így értelmezném az ökumenizmust... – közéjük menjen. (És most kérem az esetleges nem vallásos olvasót, hogy ne szisszenjen fel azon, hogy „vallás-megoldást” keresek. A vallásnak ugyanis lehet közösségformáló ereje is – a következőkben erről még lesz néhány mondat –, mint ahogy meggyőződésem szerint vannak más közösségformáló erők is. Erős meggyőződésem szerint a mai Magyarországon talán a legfontosabb társadalmi követelmény a közösségek megerősítése, és ha ebben a vallás is segíteni tud, hát rajta!)

Épp a fenti gondolatok értelmében megkíséreltünk egy kicsit belenézni abba is, hogy vannak-e igények ez irányba mutató közösségi szerveződésekre? Két kérdéssel próbáltuk ezt bemérni. Az első még általános (nem vallási) kisközösségekre vonatkozott (5.1. sz. melléklet – Családi adatlap 29. sz. kérdés: „*Ha szervezne valaki egy klubot, ahol rendszeresen lennének jó programok és együtt lehetne lenni másokkal, részt venne a klubban?*”). Ezeket a válaszokat kaptuk:

32. sz. adatsor
Klubban részt venne-e? (2022)⁴⁴

Változó értékei	Igen	Nem	Együtt
Gyakoriság	25	28	53

Erősen szórt – nagyjából fele-fele – az *igen* és a *nem* válaszok aránya. A sok „*nem*”-ben talán korábbi (iskolai?) rossz tapasztaltok is belejátszhatnak, azonban fontosabbnak tűnik az, hogy a válaszolók csaknem fele „*igen*”-nel válaszolt. Ami azt jelenti, hogy a faluban *jelen van*, mégpedig elég hangsúlyosan a *közösségformák igénye* – ezt azoknak, akik befolyással lehetnek a település életére (önkormányzat stb.) figyelembe kellene venniük és (jó értelemben) ki kellene használniuk.

Második ide tartozó kérdésünk a vallási kisközösségekre vonatkozott (5.1. sz. melléklet – Családi adatlap 31. sz. kérdés: „*Ha alakulna a faluban valamilyen közösségi jellegű vallási gyülekezet, csatlakozna-e?*”). Ez a kérdés azért volt érdekes számunkra, mert tudjuk – korábbi szociotáborokban is, például Gemzsén, Tiszaszentmártonban⁴⁵ találkoztunk vele –, hogy az utóbbi időben jónéhány helyen (főleg falvakban) *közösségteremtők* voltak a vallási-egyházi mozgalmak. Az tehát a kérdésünk, hogy ebben a sajátos helyzetű és fejlődésű faluban volna-e, és mennyire helye ilyenfajta kisközösségnek? A megkérdezettek erről így vélekedtek:

⁴⁴ Saját adatfelvétel adatai.

⁴⁵ A részletekre ld. BÁNLAKY (29. l.) – vonatkozó részek.

Változó értékei	Feltétlenül	Előbb megnézném, milyen	Semmiképpen	Együtt
Gyakoriság	15	21	21	57

Úgy vélem, a „cigány racionalitást”, az általánosabb emberi óvatosságot tükrözi az „*előbb megnézném*” típusú válaszok gyakorisága. A „*semmiképpen*” válaszok nagy számát talán a fentebb már jelezett korábbi rossz tapasztalatok magyarázzák. Én azonban a legfontosabbnak azt tartom, hogy ott van a 15 (közel egyharmad!) „*feltétlenül*” válasz, ami azt jelzi, hogy *van igény* effajta szerveződésre. És hogy csak nem egész egyharmad? A társadalmi átalakulások kis csoport-fészkekből szoktak elindulni. Tehát nem csak szükséglete, *hanem jó esélye, terepe* is van ebben a faluban az ezirányú tevékenységnek.

Végignéztük immár nagyjából azt, amit erről a faluról megtudni véltünk. Mennyi benne a *tudás*, és mennyi a puszta *vélelem*; azok tiszte eldönteni, akik jól ismerik a falut. A mi dolgunk most már csak az, hogy – nagyon rövidre fogva – megpróbáljuk summáját adni annak, hogy munkánk alapján milyennek látjuk a falut, és annak jövőjét.

4. Summázat féle

Az biztos, hogy Szenyér *nem átlagos falu*. Több szempontból is – úgy látom – „kilóg a sorból”. Miben foghatók meg sajátosságai?

A – szerintem – legfontosabb, sok mást is meghatározó tényező a *sajátos népességcsere*, amelyben maga a népességcsere egyszerűen tény, a sajátosságok az érdekesek.

Az egyik, „szabad szemmel” is könnyen észrevehető sajátosság, hogy az etnikai átalakulás, a cigány (mégpedig zömmel – egyes vélemények szerint a cigányságon belül is fokozottan hátrányos helyzetű – *beás cigány*) népesség dominanciába kerülése nem járt együtt – mint elég sok más e szempontból hasonló utat bejárt településen – az „elszlömösődéssel”. Az ebben a faluban lakó embereknek, úgy láttuk, a többsége nem csak *vegetál*, hanem *megél* valahogy. A „*megél*”-t itt úgy értem, hogy van olyan *megélhetése*, ami elfogadható emberi-társadalmi szintű, hogy van életviszonyainak olyan stabilitása, ami az alapját adhatja egyfajta *lakópolgári* (állampolgári, *citoyen*) öntudat kialakulásának.

Honnan jön ez az alakulás, ami – ismételjük – elég nagy mértékben eltér a szokásosan tapasztalhatótól? Van erre egy hipotézisem, felkínálom megvitatásra. Igaz, előre jelzem, olyan hipotézis ez, amire szigorú, tényekkel-adatokkal dolgozó szociológus kollégáim nagy része rosszállóan összevonná szemöldökét – ti. miféle megfoghatatlanságokkal jövök elő?! És valóban, amit majd felvetek, szokásos eszközeinkkel „*megfoghatatlan*”, de – szerintem – *nem transzcendens*

⁴⁶ Saját adatfelvétel adatai.

abban az értelemben, hogy valami evilágin kívüli erőt feltételezne. Csak – úgy vélem – a *hatásmechanizmusokat* még nem ismerjük eléggé, de ettől a dolog maga talán leírható. Miről van tehát szó?

Korábban kell elindulni, a *közép-múlt* (ld. 2.2. alfejezet) dolgaitól. Láttuk, hogy ebben a korszakban (19. század vége – 20. század első fele) ki tudott alakulni itt, Szenyéren egy olyan *parasztfalu*, amelynek domináns népessége kisparaszti és/vagy kisparaszti életformájú emberekből állt, és benne volt egy *parasztpolgárosodás* lehetősége. Ez a falu megteremtette a *saját terét*. (A tér, amelyben a társadalom létezik – ez társadalomföldrajzi alapvetés –, a társadalom térbeni megszerveződése, terét – térbeni elhelyezkedését, az egyes tér-elemek egymáshoz való viszonyát, szűkebb élet-tereit – a társadalom nagyban és kicsinyben egyaránt, lehetősége keretein belül, saját szükségletei szerint alkotja meg.) Mit jelentett ez Szenyéren?

Először is kialakították azt a szigorúan betartott (bár valószínűleg soha le nem írt) „három osztatú” tételrendezést, amit a 3.3. alfejezetben leírtunk. Mert azok között a természeti (természeti tér) adottságok között (az elég szűk völgy, közepén a vízfolyással, a behatárolt – országúttal és szőlővel határolt – völgyoldalakkal) csak egy ilyen telek-elrendezés tudta biztosítani, hogy mindenkinek legyen nagyjából egyforma tere a házépítésre és a kertre is.

Aztán felépítették házaikat, amelyek jó része (ld. 4. sz. adatsor) – ha belegondolunk, *normaadó része* – ebben „közép-múltban” épült, tehát egy polgárosodó-paraszti életvilág igényeinek és szükségleteinek megfelelően, *beleépítvén* – a társadalom formálja a maga terét!!! – a házba, a szobák számába, a lakás beosztásába, a mellékhelyiségekbe a maga életvilágának szükségleteit és persze *értékeit* is.

Aztán *rajta hagyták a kezük nyomát* az udvaron-kertben elültetett fákon, a kerítésen, az utca képén (meg persze a sírokon is – de ez most nem fontos, a temető nincs benne a falu „vérkeringésében”; a most itt élők elődei nem itt nyugszanak).

Települések, földrajzi helyek dolgait leíró érzékenyebb lelkű szakemberek szokták emlegetni a „*genius loci*”-t, a *hely szellemét*. Ezt általában valami tudati dologra, erős hagyományokra, effélékre értik. Én úgy gondolom, hogy a „hely szelleme” megjelenhet a térben, a térbeni viszonyokban, a térben található tárgyokban is. (Ha bemész egy lakásba, olykor egyetlen körültekintés elég ahhoz, hogy megérezd-megértsd, hogyan gondolkodik, hogyan érez a benne lakó, milyen az életvilága.) Azt gondolom tehát, hogy ama közép-múltbeli parasztlakók, akik végsőleg (legalábbis hosszabb időre maradandóan) kifermálták ennek a falunak a tereit, oly mértékben *beleírták* („belekódolták”) magukat a térbe, a település tereibe, hogy ez a „kód”, ez a sajátos *genius loci* máig érvényesül valamilyen szinten. (Amit korábban leírtam: ha valaki beköltözik egy *kész, készen talált* házba, annak mérete, kialakítása, beosztása – egyáltalán: élettérként való milyensége – óhatatlanul hatással lesz a beköltözőre.)

Azt gondolom, ezt a „hely szelleme” hatást Szenyéren két dolog is felerősítette. Az egyik a *hasonulás-igény*, az, hogy az újonnan beköltözők tipikusan lényegesen rosszabb körülmények közül jöttek („szegény-sor”, erdőszél; vagy ha máshonnan érkeztek – az interjúk szerint –, onnan is rosszabb körülmények közül), ez pedig elég valószínűen arra indít, hogy a beköltöző megkísérelje a ház által sugallt „magasabb rendű” életstílusnak legalább néhány elemét átvenni, megélni. A másik a *mintakövetés*: a beköltözők itt – vagy ha máshonnan jöttek, „kibocsátó” településükön – látták, hogy azok a parasztok, akiket valamilyen értelemben „felettük valónak” tudtak és érzékeltek, hogyan élnek olyan körülmények között, amilyenbe ők most belekerültek, és igyekeztek, ha csak részlegesen is, az ott látott mintát átvenni.

Így jön létre tehát Szenyéren egy sajátos, *belsőleg ellentmondásos* társadalom-képlet, ami a természetes belső ellentmondásokon túl (mert nyilván ebben a faluban is vannak belső ellentétek, objektív – anyagi-vagyoni – okokból is; irracionális, „haragszom rád”-okból is; akár etnikai eredetűek: többen említettek beás cigány – kolompár cigány szembenállást), szóval ezeken túl ott van egy kökemény belső ellentmondás az *alapvető életszemléletben*, és az ennek alapját képező *alapvető értékvilágban*. Korábban szó volt a *kontrasztokról*. (A kertek kapcsán, a 3.3. alfejezetben.) úgy látszik, nemcsak részkérdésekben, hanem *alapvető dolgokban* is kontrasztos, ellentmondásos a kép. Ott van egyfelől egy *hasonuló* (bizonyos értelemben *beilleszkedő* jellegű), modernizálódó, modernitást preferáló életvilág, de ott él mellette jó néhány, archaikus mintákat is hordozó, inkább a hagyományosabb nem cigány falusi paraszti kultúrára hajazó forma-elem is, és mindkettőt átszínezik (vagy megalapozzák? – melyik az alap, és mi az, ami ráépül, ki dönti el?) a cigány kultúra elemei is. És ott van benne a közösségigény, meg az egyéni boldogulás preferálása is.

Úgy látni, van *dinamikája* ennek a falu-életnek. A jelen mozgásokat és a jelzett ellentmondásokat figyelembe véve azt gondolom, a *jövője* többfelé ágazhat ennek a falunak. El tudok gondolni egy olyan scenáriót – jövő-forgatókönyvet – , ami a negatív tendenciákat erősíti fel, és a falut „beleszürkíti” a posztmodern társadalomfejlődés mindenütt-egyforma jellegtelenségébe; de el tudok gondolni egy olyan jövőt is, amelyben a (kissé) növekvő népesség *erős helyi társadalmat (lokális közösséget) alkot meg önmagából*. Tudom, ez nem megy magától. Kell egy dinamikus vezető csoport, vagy – láttunk erre néhány példát – egy erős, karizmatikus személy, amely/aki fel tudja erősíteni az ebben a faluban kétségtelenül jelen lévő közösségi és egyéb pozitív tendenciákat. Talán „kitermelődik”...

Így, messziről, külső szemlélőként, csak szurkolhatunk a második forgatókönyv megvalósulásáért.

5. Mellékletek

5.1. Családi Adatlap

Sorszáma:

Kérdező:

Mindenekelőtt az Önök háztartásában együttélő családtagokról szeretnék néhány adatot kérdezni.

1.

A családtag családi helyzete a megkérdezethez viszonyítva (pl. férj, feleség, gyermek, nagyszülő stb.)	Neme (férfi-nő)	Életkora (év)	Legmagasabb iskolai végzettsége	Foglalkozása (ha munkanélküli, azt is jelöljük!)
Megkérdezett				

A következőkben a lakásról, amelyben élnek, kérdezzük néhány dolgot.

2. Önálló ház-e a család lakása, vagy többlakásos ház része?

1-önálló ház 2-hátrész

3. Milyen jogcímen laknak itt?

1-saját tulajdonuk a ház(lakás) 2-bérlik az önkormányzattól 3-bérlik magánszemélytől 4-„önkéntes lakásfoglalók” 5-más jogcímen, és pedig:

.....

4. Hány szobás a lakás?

..... szoba

Milyen egyéb helyiségek vannak még a lakásban? (házban?) Aláhúzással jelöljük.

Konyha --- előtér ---- kamra ----fürdőszoba ---- egyéb, és pedig:

5. Van-e a lakásban

Kérdező! Minden esetben 1- a „van” válasz és 2- „nincs” válasz!

Villany Vezetékes víz.... Gáz.....

6. Hogyan fűtenek a lakásban?

1-egyedi fűtés, 2-fa vagy széntüzelésű kályha 3-egyedi fűtés, olajkályha 4-központi fűtés, cirko

7. Milyen háztartási gépek, szórakoztató eszközük van?

Kérdező! 1- a „van”, 2- a „nincs” válasz!

Mosógép 1---2 Porszívó 1- 2-, Fridgezider 1- 2-, Vasaló 1- 2-, Tévé 1- 2-, Számítógép 1- 2-, Internet 1- 2-, Gépkocsi 1- 2-

8. Az elmúlt öt-hat évben változott-e a család lakáshelyzete, ha igen, hogyan?

1-nem változott, ugyanott és ugyanúgy laknak, mint öt-hat évvel ezelőtt

2- változott: ugyanott laknak, de hozzáépítettek, bővítettek vagy korszerűsítették a lakást

3- változott: ugyanott laknak, de romlott a lakás állaga (nem tudták karbantartani)

4- változott: költöztek közben, jobb körülmények közé

5- változott: költöztek közben, a korábbiánál rosszabb körülmények közé

Kérdező! Ha a válasz 4- vagy 5-, akkor további kérdés:

Miben jobbak (rosszabbak) most a körülményeik az előzőhöz viszonyítva?.....

9. A lakás minősége:

Kérdező! Ezt nem kell kérdezni, a kérdező becslése alapján kell kitölteni!

1- átlagos 2-átlagosnál jobb 3-átlagosnál rosszabb

10. A lakás berendezése:

Kérdező! Ez is a kérdező becslése alapján!

- 1- jó állapotú, részben új bútorok, rendezettség
- 2- jó állapotú, részben új bútorok, rendezetlen
- 3- közepes állapot, régi és új bútorok, rendezettség
- 4- közepes állapot, régi és új bútorok, rendezetlen
- 5- rossz állapot, törött, kopott bútorok, rendezettség
- 6- rossz állapot, törött, kopott bútorok, rendezetlen

Most a család jövedelmi viszonyairól szeretnék néhány dolgot kérdezni.

11. Mennyi a család havi fix kiadása? (olyan dolgok, amiket mindenképpen fizetni kell, pl. OTP, lakbér, stb.)

.....Ft

12. Mennyi a család (minden családtagot beleértve!) rendszeres jövedelme?

- 1- állandó munka nettó bére.....Ft.
- 2- közmunka.....
- 3- nyugdíj, rokkantnyugdíj.....
- 4- valamilyen szociális segély.....
- 5-GYES, GYED.....
- 6-Családi pótlék.....
- 7-Rendszeres nevelési segély.....
- 8-Ápolási, gondozási díj.....
- 9-Egyéb, rendszeres jövedelem, éspedig.....

13. Jutnak-e jövedelhez más forrásból? (alkalmi munka, gyógynövény- csiga-gomba- stb. gyűjtés, alkalmoszerű kereskedés, stb.); ha igen, egy hónapban körülbelül mennyi ez?Ft

14. Van-e olyan földterületük, amelyen valamilyen mezőgazdasági termelést folytatnak?

1- van 2-nincs

Ha van,)

- Mekkora a terület?.....
- Mit termelnek rajta?.....
- Eladnak-e a terményből?

1- igen, ebből kb.....Ft bevétel van

15. Tartanak-e valamilyen haszonállatot (marha, disznó, nyúl, szárnyas)?

1- igen, éspedig.....db.....db.....db

2-nem; miért nem?

Ha igen, eladnak-e belőle?

1- eladnak, és ebből kb.....Ft bevétel van

2- nem

16. Milyen gyakran főznek otthon meleg ételt?

1- naponta többször

2-naponta egyszer, rendszeresen (minden nap)

3-nem minden nap, de hetenként többször

4-ritkábban

17. Az utóbbi három napon (a megkérdezés előtti három nap) mit főztek?

.....
.....
.....

18. Kérjük, mondja el összefoglalóan, hogyan, miből él a család?

.....
.....
.....

Még néhány kérdést szeretnék feltenni a faluról, kapcsolataikról.

19. Mióta él Ön ezen a településen?

1-kisgyermek kortól (6 év alatt) mindvégig itt élt 2-gyermekkorban (6-16 év között) jött ide szüleivel 3-egy ideig itt élt, elköltözött, később visszajött 4-felnőtt korban költözött ide

Ha korábban nem itt élt, mikor, honnan és miért költözött ide?.....

20. Hogyan érzi magát a faluban?

1-nagyon jól, szeretek itt lakni 2-jól vagyok itt, bár tudom, hogy vannak jobb helyek is
3- nekem tulajdonképpen mindegy hol lakom 4-nem nagyon szeretem ezt a falut
5- nagyon rosszul érzem itt magam, legszívesebben minél előbb elköltöznék innen

21. Élnek-e a faluban rokonai?

---Nem nevetet kérünk!!!(A felsoroltak közül többet is jelölhet

Igen, mégpedig 1-szülők 2-házast szülei 3-testvér(ek) 4-házast testvér 5-gyermek 6-egyéb 7- nincs rokon

22. Élnek-e más településen rokonai?

Igen, mégpedig 1-szülők 2-házast szülei 3-testvér(ek) 4-házast testvér 5-gyermek 6-egyéb 7- nincs rokon

23. Saját megítélése szerint, milyen az Önök családjának kapcsolata a rokonokkal?

1-kiemelkedően jó 2-jó 3-szokványos, átlagos 4- esetleges, ritkán találkoznak 5-rossz

24. Vannak e Önnek barátai, közeli jó ismerősei a faluban?

1-nincsenek 2-van 2-3 család 3-van, több család 4-a családtagoknak inkább külön vannak a barátai 5-vannak családi kapcsolatok is, a családtagoknak külön baráti köre is

25. Mennyire megfelelő Önök számára ez a kapcsolatrendszer?

1-teljesen megfelel igényeimnek 2-jobb lenne, ha több barátunk, ismerősünk lenne, de fontos az, hogy nem vagyunk egyedül 3-nagyon hiányzik a szélesebb kapcsolatrendszer

26. Van-e olyan ismerősük, rokonuk, akihez szükség esetén kisebb kölcsönért fordulhatnak?

Kérdőbiztos! nem nevetet kérünk!

Igen, mégpedig (a felsoroltak közül többet is jelölhet) 1-szülők 2-házastárs szülei 3-testvérek 4-házastárs testvérei 5-gyermek(ek) 6-egyéb rokonok 7-szomszéd 8-egyéb ismerősök 9- nincs ilyen

27. Van-e olyan ismerősük, rokonuk, aki szükség esetén kisebb dolgokban segít?

(Pl.: gyermekre vigyáz, kisebb javakban segít, stb.)

Igen, mégpedig (a felsoroltak közül többet is jelölhet) 1-szülők 2-házastárs szülei 3-testvérek 4-házastárs testvérei 5-gyermek(ek) 6-egyéb rokonok 7-szomszéd 8-egyéb ismerősök 9- nincs ilyen

28. Van-e olyan ismerősük, rokonuk, aki nagyobb munkában (Pl.építkezés) segít?

Igen, mégpedig (a felsoroltak közül többet is jelölhet) 1-szülők 2-házastárs szülei 3-testvérek 4-házastárs testvérei 5-gyermek(ek) 6-egyéb rokonok 7-szomszéd 8-egyéb ismerősök 9- nincs ilyen

29. Ha szervezne valaki egy klubot, ahol rendszeresen lennének jó programok és együtt lehetne lenni másokkal, részt venne a klubban? Ha igen, milyen programokon venne részt szívesen?

30. Milyen vallásúak Önök?

1-római katolikus -2 görögkatolikus -3-református --4-evangélikus -5-egyéb- 6-felekezeten kívüli

Mennyire gyakorolják a vallást?

Mennyire vannak meg ebben a faluban a vallásgyakorlás lehetőségei? (Milyen gyakran van istentisztelet, stb.)

31. Ha alakulna a faluban valamilyen közösségi jellegű vallási gyülekezet, csatlakozna-e?

1- feltétlenül ---- 2-előbb megnézném. milyen ---- 3.semmiképpen

A következő kérdéseink a család és környezete kapcsolatáról. érdeklődnek.

32. Van-e olyan hivatalos szerv, intézmény, amelynek segítségére számítani lehet, ha valamilyen problémája van a családnak? (Pl: Vöröskereszt, önkormányzat, családsegítő, stb.)

1-nincs ilyen 2-igen van, mégpedig..... 3-nem tudom

33. Van-e olyan egyesület, alapítvány, társadalmi szervezet, amelyre számítani lehet, ha valamilyen probléma adódik?

1-nincsen ilyen 2-igen van, mégpedig..... 3-nem tudom

Ha igen, miben lehet ezekre számítani? (Többet is jelölhet)

1-pénzbeni segítséget ad 2-élelmiszert, ruhaneműt ad 3-segít ügyeket intézni 4-segít a gyermekellátásban 5-segít idős, beteg családtag gondozásában 6-segít a háztartási munkában 7-egyéb, besorolhatóan

34. Mi a véleménye, megtesz-e minden tőle telhetőt az emberek, a családok problémáinak megoldása érdekében a polgármester:

- 1-igen, mindent megtesz
- 2-általában igyekszik, de néha előfordul, hogy valamivel nem törődik eléggé
- 3-kevesebbet törődik az ilyen dolgokkal, mint kellene
- 4-egyáltalán nem foglalkozik ilyen dolgokkal
- 5-nem tudom, nem ismerem a munkáját

35. Ön milyen nemzetiségűnek tartja magát és családját?

- 1 magyar ---- 2- cigány (roma)----- 3- magyar is, cigány is ----- 4- egyéb

A következő kérdéseket csak azoknak tesszük fel, akik cigánynak (is) vallották magukat.

36. Ön hogyan érzi, milyen dolog ma Magyarországon cigánynak lenni?

- 1- Egyáltalán nem fontos, hogy cigány, vagy nem cigány az ember, mindenki egyformán magyar
- 2-Rossz dolog cigánynak lenni, mert általában lenézik, háttérbe szorítják a cigányokat
- 3-jó dolog cigánynak lenni, mert sok mindent kapnak a cigányok, amit a nem cigányok nem kapnak meg

37. Érezte-e valamikor úgy, rosszabbul bánnak Önnel, mint másokkal, azért mert cigány?

- 1- igen 2-nem

Ha igen, mondjon el egy-két ilyen esetet!.....

38. Vannak-e olyan tulajdonságai a nem cigány embereknek, amiket nem szeret bennük?

- 1- igen 2- nem

Ha igen, mik ezek

39. Akarna-e még valamit elmondani helyzetükkel, megélhetésükkel kapcsolatban?.....

.....

Köszönjük, hogy válaszolt kérdéseinkre!

5.2. Kódutasítás és kódlap

Kérdés száma	Kódértékek (és alkérdések is.)	Változó neve	k ó d
sorsz.1.jegy		sorsz1	
sorsz.2.jegy		sorsz2	
1.	A megkérdezet neme: 1—fő 2 nő	megknem	
	életkora: 1- 30 év alatt 2- 30-40 3- 41-50 4- 51 60 5- 60+	megkkor	
	családlétszám ahány sorban van adat; 9- 9 és több fő	csallétsz	
	családösszetétel: 1- 2 szülő gyerekkel 2-1 szülő gyerekkel 3- 2 szülő, gyerek + nagyszülő 4- 1 szülő gyerek + nagyszülő 5- nagyszülő unokával 6- szülő, gyerek + egyéb 7- szülő, nagyszülő +egyéb 8- más összetétel	csalössz	
2.	önkód	lakönálló	
3.	önkód	lakjogc	
4.	szobaszám (kód a beírt szobaszám)	lakszo	
	egyéb helyiség: 1-csak konyha 2- konyha +előtér 3 – konyha + fürdőszoba 4- mind van	lakmás	
5.	1. csak vilány 2-villany +víz 3- Villany ! víz + gáz	lakközm	
6.	önkód	lakfűtés	
7.	1- mosógép – tévé közül egy sincs 2- előzőek közül kettő van 3- előzőek mind	lakinv	
	internet_ 1- van 2- nincs	lakinter	
	gépkocsi 1-van 2-nics	lakgépk	
8.	önkód	lakvált	
9.	önk	lakmin	
10.	önk.l	lakber	
11.	1- nincs vülasz 2- 10 ezer ft alatt 2-11-20 ezer ft 3- 21-30 ezer ft 4-31 ezer és több	jövkiad	
12.	Az ÖSSZES JÖVEDELME (a beírtakat összeadva) kódoljuk: 1- 50 000 alatt 2- 50 001-100 000 3-100 001-150 000 4- 150 001-200 000 5- 200 001-300 000 6- 300 001 felett	jövbev	
13.	Osszeg: 1- 10 000 alatt 2- 10 001-20 000 3- 20 001-50 000 4-50 001-100 000 5- 100 001 felett 6- nincs ilyen	jövmás	
14.	1 van föld, kevesebb fél ha-nál 2- van, fél és 1 ha között 3- van, 1-3 ha 4- van, 5 ha felett 6- nincs semennyi	földmért	
	eladnak-e a terményből 1- igen 2-nem termelnek	földterm	
15.	1- tartanak, csak baromfit 2- tartanak, többfélé 3- nem tartanak	állattart	
16.	önk.	főzésmikor	
17.	1- van felsorolás 2- nincs felsorolás	főzésmit	
18.	1- van szöveg 2- nincs szöveg	mibőlél	
19.	(mióta él...) önkód	miótaélitt	
	(ha korábban nem itt...) 1- van válasz 2- nincs vása	holélt	
20.	önk.	hogyrzi	
21.	önk.	rokonitt	
22.	önk.	rokonmásutt	
23.	önk.	rokonkapcs	
24.	önk.	barátitt	
25.	önk.	kapcsjó	
26.	önk.	kölcsön	
27.	önk.	segítkis	
28.	önk.	segítnagy	
29.	...(részt venne-e) 1- igen 2-nem	klubrészv	
	...(milyen program) 1- van válasz 2- nincs válasz	klubprogr	
30.	...(milyen vallású) önk.	vallás	
	...(vallásgyakorlás lehetőségei) 1- van szöveges válasz 2- nincs	vallásleh	
31.	önk.	vallásgyül	
32.	önk.	segszerv	
33.	önk.	segtársad	
34.	önk.	polgárm	
35.	önk.	cigcsal	
36.	önk.	cigézés	
37.(érezte-e) 1- igen 2-nem	cigrossz	
(eset) 1- van elmondott eset 2- nincs	cigeset	
38.(nem cigány emberek tulajdonságai) 1- igen 2-nem	cignemc	
(tulajdonságok) 1- mondott ilyen 2- nem mondott	cignermctul	
39.	1- van szöveg 2- nincs szöveg	zárókérd	

5.3. Kérdőív-gyakoriságok

A Családi adatlap kérdéseinek száma szerint.

(Természetesen elkészült valamennyi kérdésre az összegzés, itt csak azokat adom, amelyek valamilyen szinten értelmezhetők.)

1/a Az adatközlő neme

Változó értékei	férfi	nő	együtt 0 nélkül
Gyakoriság	24	32	56

Az „együtt” adat itt és a következőkben is csak az értelmezhető válaszokat tartalmazza.

1/b Az adatközlő életkora

Változó értékei	30 év alatt	31-40 év	41-50 év	51-60 év	60 év felett	együtt
Gyakoriság	10	10	12	7	16	55

1/c A család létszáma

Változó értékei	1 fő	2 fő	3 fő	4 fő	5 fő	6 fő	7 és több	együtt
Gyakoriság	13	11	9	9	5	3	0	50

1/d A család összetétele

Változó értékei	2 szülő gyerekkel	1 szülő gyerekkel	2 szülő, gyerek, nagy- szülő	1 szülő gyerek, nagy- szülő	nagy- szülő unokával	szülő, gyerek, egyéb	szülő, nagy- szülő, egyéb	más össze- tétel	együtt
Gyakoriság	14	7	1	0	1	3	2	23	51

4/a. A lakószobák száma a lakásban

Változó értékei	1 szoba	2	3	4- és több	együtt
Gyakoriság	7	28	18	2	55

4/b Egyéb helyiségek a lakásban

Változó értékei	csak konyha	konyha + előtér	konyha+ fürdőszoba	mind van	együtt
Gyakoriság	7	2	14	33	56

5. Közmű-ellátottság

Változó értékei	csak villany	villany+ víz	villany, víz + gáz	együtt
Gyakoriság	3	14	38	56

5/b Internet-hozzáférés: 41 van, 16 nincs

7/b Van-e a családnak gépkocsija?

Változó értékei	van	nincs	együtt
Gyakoriság	30	27	57

8. Lakáshelyzet változása

Változó értékei	nem vált.	u.o. bővítés, korszer.	u.o. de romlott állapot	költöztek. jobb körülm.	költöztek, rosszabb helyre	együtt
Gyakoriság	14	24	5	10	2	55

9. Lakás minősége (kérdőző becslése)

Változó értékei	átlagos	átlagosnál jobb	átlagosnál rosszabb	együtt
Gyakoriság	18	12	20	50

10. Lakás berendezése (kérdőző becslése)

Változó értékei	jó állapot, rendezett	jó állapot, rendezetlen	közepes állapot, rendezett	közepes állapot, rendezetlen	rossz állapot, rendezett	rossz állapot, rendezetlen	együtt
Gyakoriság	16	1	12	3	8	5	55

12. A család összes havi jövedelme (bevétele)

Változó értékei	50 000 alatt	50 001-100 000	100 001-150 000	150 001-200 000	200 001-300 000	300 001-felett	együtt
Gyakoriság	6	8	12	6	2	20	54

19. Mióta él a faluban?

Változó értékei	kisgyerekkortól mindig itt élt	gyerekkorban (6-16 év között) szüleivel jött ide	egy ideig itt, el, később vissza	felnőtt korban költözött ide	együtt
Gyakoriság	24	3	2	25	54

(Lakás jellegét és tulajdont nem kell részletesen, u.i. csaknem mind önálló ház és saját tulajdonú.)

20. Hogy érzi magát a faluban?

Változó értékei	nagyon jól	jól, bár tudja, vannak jobb helyek is	mindegy, hol lakik	nem nagyon szereti a falut	nagyon rosszul érzi itt magát	együtt
Gyakoriság	29	16	4	6	2	57

21. Élnek-e a faluban rokonai?

Változó értékei	igen, szülő	igen, házast. szülei	igen, testvér	igen, házast. testvér	igen, gyermek	igen, egyéb rokon	nincs rokon itt	együtt
Gyakoriság	11	5	13	6	12	7	16	70

22. Élnek-e más településen rokonai?

Változó értékei	igen, szülő	igen, házast. szülei	igen, testvér	igen, házast. testvér	igen, gyermek	igen, egyéb rokon	nincs rokon itt	együtt
Gyakoriság	7	3	31	5	10	5	6	66

24. Vannak-e barátaik itt a faluban?

Változó értékei	nincs	van, 2-3 család	van, több család	a cs.tagoknak külön	van család is, külön is	együtt
Gyakoriság	19	18	16	2	2	57

25. Meglévő kapcsolatrendszer *teljesen kielégítő* 45 válaszban.

29. Klubban részt venne-e? (29. kérdés)

Változó értékei	igen	nem	együtt
Gyakoriság	25	28	53

31. Vallási gyülekezetben részt venne-e?

Változó értékei	feltétlenül	előbb megnézném	semmiképpen	együtt
Gyakoriság	15	21	21	57

32. Van-e hivatalos szerv, amely segít? -40 igen válasz

33. Segítő társadalmi szervezetre csak 25 igen.

34. Polgármester megtesz-e mindent? Egyértelmű igen válasz 30; általában igen, néha előfordul, hogy valamivel nem törődik: 18 esetben

35. Milyen nemzetiségűnek tartja magát és családját?

Változó értékei	magyar	cigány (roma)	magyar és cigány	egyéb	együtt
Gyakoriság	12	28	15	2	57

((A többi cigány kérdésben – 35-38. – egyformán 45-50 a „nincs válasz”. Úgy tűnik, ennek a falunak a speciális közegében ez a problémavilág nincs jelen. A korábbi kutatásokban ugyanis jól működtek ezek a kérdések.))

5.4. Interjúk feldolgozása: kategória-szótár és kategóriánkénti kigyűjtés

Kategóriák (kategória-szótár)

1. Interjú körülményei, fogadtatás
2. Megfigyelés 1. udvar, külső környezet
3. Megfigyelés 2. belső terek
4. Személyközi kapcsolatok, vegyes házasságok
5. Munka, jövedelmek, megélhetés
6. Kérdezett véleménye a faluról
7. Kérdező véleménye a faluról, emberekről
8. Szerepek, értékek
9. Cigány kultúra, cigány identitás, sajátos értékek és normák
10. A gyerekekről
11. A faluba kerülés (ideköltözés), népességcsere
12. Speciális dolgok
13. Vallás-ügyek; esetleges kisközösség, klub
14. közbiztonság
15. (Helyi) információ áramlás, helyi társadalom
16. Külföldön dolgozás
17. Élmények, módszerek

Kategóriánkénti kigyűjtés⁴⁷

1. Interjú körülményei, fogadtatás

- „Viszonylag kedvesen és szeretettel fogadtak, rögtön hellyel és kávéval kínáltak.” – 1.
- „Csengő nem volt, kiabálásra, a kutya jelzésére jött ki, azonnal és kedvesen fogadott.” – 2.
- „Kérdésünkre, hogy bemehetünk-e, kedvesen reagált, egyből beinvitált minket” – 7.
- „Az anya nemrégiben kelt fel délutáni pihenéséből, és habár épp lecsófőzésbe fogott, szívesen fogadott, és félbehagyta a munkát.” – 18.
- „Kijött az idős hölgy (a polgármester édesanyja), már látszott rajta, hogy várt, és azonnal beinvitált bennünket.” – 19.
- „Eleinte bizalmatlanok voltak, hogy talán hivatalnokok vagyunk vagy térítők, de vagy 10 perc múlva már egészen oldottan beszélgettünk. Ebben valószínűleg egy (számunkra) igen hálás helyzet is közrejátszott. Egyszer csak megszólaltak, hogy előrébb járó táborozó társaink épp rossz helyen kopogtatnak, mert az ott lakó idős néni nem tud kijönni, a lábát levágták. Erre Niki hangosan elfütyentette magát, hogy jelezzen nekik, amire elismerőleg reagáltak, nevtünk együtt... Niki ugrott is a lehetőségre, hogy ismét rákérdezzen a kérdőívezésre, és most már igent mondtak. Az egyik egy pár volt, velük én mentem kocsival a néhány száz méterre lévő házukhoz (a másik nő is a közelben lakott, vele Niki ment el beszélgetni, kérdőívezni).” – 20.
- „Megdicsérem a színeiket (halványtürkiz-zöld épületfal, lila autó), mosolyogva mondja: a lánya munkája, választása.” – 28.

2. Megfigyelés 1. udvar, külső környezet

- „Pici, rendezett ház.” – 1.
- „A ház nem volt bekerítve, szeretnék majd megcsinálni a kerítést, de nincs rá pénzük. Egy kisebb veteményesük van, a nő gondolja. A ház mellett a sarkon van a kút, onnan hordják a vizet.” – 2.

⁴⁷ A kigyűjtésben az interjúleírásoknak – ld. 5.5. sz. melléklet – a releváns információt tartalmazó szövegrészei szerepelnek. A részlet után szerelő szám az interjúnak a leírásban szereplő sorszáma.

„Egy nagyobb veteményese van, szépen gondozva.” – 7.
 „A kert nagyon rendezettnak tűnt még úgy is, hogy épp házfelújítás zajlik.” – 4.
 „A házban, amely kívülről rendkívül elhanyagoltnak tűnik, az udvarban méteres gaz, Gyakorlatilag a letaposott fű helyén történik a közlekedés.” – 5.
 „Zsuzsa 1975-ben költözött Szenyérre, egyedül él 2 szobás, takaros berendezett házában.” – 7.
 „Nem művelik meg a saját kertet, nem tartanak haszonállatot.” – 9.
 „A kezdőkép, amely fogadott – egy nagy, láthatóan többszobás, rendezett külsejű, szépen tatarozott ház.” – 18.
 „Megdicsérem a színeiket (halványtürkiz-zöld épületfal, lila autó), mosolyogva mondja: a lánya munkája, választása.” – 28.
 „A ház, az udvar kívülről szedett-vedett, rengeteg lim-lom, »férfi kacat« (legalábbis az avatatlan szem számára annak tűnő holmi) van az udvaron szanaszét, és maga az épület sincs túl jó állapotban, ahogy azonban belépek, elsőre erős a kontraszt, a ház belseje egyfelől rendezettebb, másfelől modernebb hatást kelt, pár perc után és közelebről látva azonban egyre szembetűnőbb, hogy főként tapétával érik el ezt a hatást, és hogy alapvetően milyen rossz állapotban van az egész ház, a falak a tapéta alatt.” – 36.

3. Megfigyelés 2. belső terek

„A házban rend fogadott, új bútorokat egyáltalán nem láttam, de nagyon kopott, agyonhasznált bútorokat sem.” – 1.
 „Az ajtón belépve rendkívül ízlésesen berendezett, átlagon felüli látvány fogadott.” – 6.
 „A lakás igen lelakott állapotú, csak tűzoltó jellegű munkát végeznek rajta.” – 8.
 „A lakás igen lelakott állapotú, a bútorzat kádár korabeli, a hajópadlós szoba balesetveszélyes.” – 10.
 „*[Idős házaspár.]* A ház áll 3 szobából, konyha, kamra, fürdőszoba, WC-ből. Lakásban van víz, villany, palackos gáz, fával fűtenek. Háztartási berendezések – mosógép, hűtőszekrény, porszívó, vasaló, plazma tv, gépkocsi.” – 17.
 „Belépve a házba egyből hűvösebb fogadott, járt a klíma.” – 18.
 „Igen meglepődtem, amikor egy számomra eléképesztően nagy síkképernyős TV fogadott a sarokban fent a falon.” – 18.
 „A lakás csinosan berendezett, a jobb anyagi helyzetben élő romák szín – és formavilága mentén. A falakon családtag-fotók, képek, drapériák.” – 28 *[NB!!! A megfigyelő szakember, művészetterapeuta.]*
 „Nappali és hálószoba lehet ez a helyiség egyben, és talán az egyetlen »belakott« szobája a háznak. Így sincs sok bútor, ami pedig van, szerény és a fal sincs igazán jó állapotban. A kiságy egy egyszerű fa babaágy, se egy játék, se egy színfolt [...]. Olyan erős (és szomorú) a kontraszt a gyönyörű kisbaba és a »háttér« között [...]. Viszont szeretető gondoskodás veszi körbe a csecsemőt, ez egy pillanatig sem kétséges.” – 38.
 „A konyha nagyon szép, a fal narancsos színű, ezüstszürke nagy (újszerű) hűtő áll a sarokban, a konyhabútor, a székek, az asztal mind egész modern [...]. Akár egy budapesti »középosztálybeli család« (ha van még ilyen, ill. mond ez még valamit) lakásának konyhájában is lehetnének.” – 40.
 „A ház kívülről nézve egy omladozó téglakunyhónak tűnt, azonban belül a beüvegezett előtéren kívül tiszta és rendezett volt, azonban még döngölt padlója volt, de volt benne fürdőszoba és kamra is. Régi, de jó állapotú bútorokkal volt berendezve, a falakon számos fénykép volt az unokákról, és okostévéje és okostelefonja is volt a hölgynek internettel.” – 55.

4. Személyközi kapcsolatok, vegyes házasságok

„Egy vegyes (roma, magyar) középkorú (nyugdíjas évek előtt álló) házaspár fogadott.” – 1.

„Roma 50 éves nő, [...] párja magyar.” – 2.

„A falusiakkal inkább megtartja a 3 lépés távolságot, ahogy a rokonokkal is.” – 3.

„[A]z ő rokonsága kolompár, mindenki más a faluban beás (a cigányságból), és a beások nem akarják befogadni őket.” – 3.

„A faluban csak egy asszonnyal barátkozik, nem keresi mások társaságát.” – 6.

„Szeret a faluban élni, kissé elzárkózva, közeli barátai nincsenek, elmondása szerint 2 másik asszonnyal szokott beszélgetni.” – 7.

„Az asszony önmagát és családját magyarnak is, cigánynak is vallja. Ő maga magyar, férje félig cigány származású, gyerekei körében pedig sok a vegyes házasság (elégedett a választásukkal).” – 21.

„[I]lletve van két-három olyan család a faluban, akivel szoros a viszony.” – 36.

5. Munka, jövedelmek, megélhetés

„A nő a közmunka programban dolgozik, otthon nem művelik a kertet. Abból tudnak olcsón vásárolni, amit a közmunka programban megtermelnek, ki is használják a lehetőséget, mert jutányosabb áron jutnak hozzá, mintha máshol vásárolnák meg.” – 1.

„A férfi alkalmi munkákból él, főleg építkezéseken segít, másfél évig Németországban dolgozott, de dolgozott Angliában is.” – 1.

„A nő nem dolgozik, nem fért bele a közmunka programba.” – 2.

„A nagylánya Németországba költözött, kb. 2 havonta küld haza 800.000Ft-ot, abból él a család.” – 3.

„Nem természetnek semmit, az erre alkalmas kertet már régebben eladták egy falusi magánszemélynek. Lovak tartásával foglalkozik kizárólag (abból rendelkezik 4db-al is).” – 3.

„[M]indenfajta gép megszereléséhez ért. Szociális segílyt kap, mindenkinek mindent megjavít, de a javításokért azt mondja, hogy nem szokott pénzt kapni, mert itt szegények az emberek és nem tudják ők kifizetni, így cserekereskedésben találta meg a megélhetésének a biztosítását. Például javításért cserébe kimossák a ruháit.” – 5.

„Otthon állatokat tartanak, növényt nem termelnek, csak állattartás, főleg juh, kb. 250 db. A férj mezőgazdasági őstermelő.” – 6.

„Az Ausztriában dolgozó gyermekei rendszertelenül, de küldenek a számára kisebb összegeket euróban.” – 8.

„A faluban vannak olyan személyek, akik számla nélkül dolgoznak, kőműves, villanyszerelő, ács-tetőfedő, burkoló.” – 9.

„A családi ingatlanhoz tartozik kb. 1 hektárnyi kert, amit átengedtek a szomszédjuknak, hogy a birkák tudjanak rajta legelni.” – 12.

„[A Németországban dolgozó szülők.] Rendszeresen küldenek ruhát, cipőt, játékokat neki is és az itt élő testvérének.” – 12.

„Család havi fix kiadása 120 000 forint, havi rendszeres jövedelme 500 000 forint, mellékkereset nincs mert, kamera rendszerek telepítésével foglalkozó vállalkozó.” – 15.

„Nem talál napszámot kismunkára (falfurás, szerszám kézbeadása).” – 15.

„A Petőfi utca végén sertés és marha telep volt.” – 17.

„[N]yugdíjazása előtt 10 évig képesítés nélküli szakácsként dolgozott Siófokon.” – 19.

„A nő jelenleg otthon van GYES-en, korábban vállalt idénymunkákat, dolgozott az önkormányzatnál, ill. közmunkaprogramban is.” – 20.

„A család tehát szociális segílyből, családi pótlékból, és a 2 ikergyermek után járó GYED-ből él. A birtokon van egy kb. fél hektárnyi megművelt terület, amely elég gazdag: répa, tarka bab, borsó, karfiol, paprika, paradicsom, uborka, cékla terem rajta. Ez azonban csupán néhány hétnyi élelem biztosítására elegendő a család egésze részére.” – 25.

„[28 éves cigány férfi.] A település szélén lévő gyümölcsfeldolgozó üzemben kap munkát, magyar embertől, aki megbecsüli őt.” – 26.

„Kis birtokukon krumpli, uborka, hagyma, paradicsom, paprika, tarkabab, cukorborsó, répa, zöldség terem (a vetőmagot az asszony vette meg). Korábban volt 2 disznajuk is, de felhagytak vele, nagyon drága a takarmány.” – 29.

„Járunk kicsit a ház körül, megmutatják a kislibákat, csirkéket, kacsát, és végül a ház előtti úttest túloldalán, a házzal szemben lévő kis kertet, ami sajátos módon még mindig a telekhez tartozik. Ez több, más háznál is így van ebben az utcában, mintegy a ház mögötti telkek hiányát »kompenzálendő« azok az út túloldalán folytatódnak.” – 42.

„Van egy 200-300 négyzetméteres kertje, ahol burgonyát, uborkát és paprikát termel. A kert nagyon szépen rendezett volt és az állatok is látszólag jól voltak tartva.” – 54.

„[Elmentünk] megtekinteni az önkormányzat tulajdonában álló házat, ahol a közmunkások találkozóhelye és melegedője van. Az önkormányzatnak van kb. 4 nagy mangalicája és 13 kis kb. 3 hetes mangalicája, [...]. Nemrég vett a polgármester tyúkokat és kacsákat.” – 54.

„Ők az egyik birkatartó család. 17 birkájuk van, 4 hízó, 2 göbe és 5 kismalac. Az állatokból szoktak eladni. 2 hektáros földön gazdálkodnak, búzát, kukoricát, krumplit, paradicsomot és paprikát termesztenek.” – 6.

6. Kérdezett véleménye a faluról

„[N]agyon szeretnek itt élni, hiszen sokkal nyugodtabbak és saját ingatlanjuk, nem kell az albérlet kifizetése miatt aggódniuk. Jól érzik itt magukat, befogadó közösségre találtak.” – 1.

„Szeret a faluban élni.” – 7.

„Születése óta a faluban él, Marcaliban született, jól érzi magát a faluban” – 11.

„Elmondja, hogy jól érzi magát, remek itt lakni.” – 12.

„A polgármester megtesz, amit lehet a faluért.” – 13.

„A Badacsonyi utca valóban csikágó.” – 15.

„Jól érzi magát Szenyéren, bár tudja, hogy vannak jobb helyek is.” – 16.

„Szeret itt élni, de sajnálja a régi közösséget, mert az újak sok gondot okoznak.” – 19.

„Nem élnek nagy társasági életet, főleg a nő, illetve konkrétan a faluval nem szeret vegyülni, mert problémásnak tartja őket (»irigyek, kicsiből nagyot csinálnak«). [...] Különben jól érzi magát a faluban, szeret itt élni.” – 22.

„Az apa Somogyszentpálról került Szenyére, miután megismerkedett párjával. Szenyéren csak az anya érzi jól magát, az apa szívesebben költözne Mesztegnyőre.” – 23.

„A helybéliekkel kapcsolatban megfogalmazódik, hogy eléggé hazudnak egymásnak az asszonyok, színlelnek. Így inkább egymás társaságában időznek szívesen.” – 31.

„Elszigetelten élnek, jobb a békesség, mondják, sok itt az irigy, az agresszív ember.” – 32.

„Az a baj, hogy az emberek itt irigyek. Ha azt látják, hogy máma nekem sikerül vennem egy ablakot és ki tudom cserélni, akkor holnap már megkiabálnak, mert loptál, csaltál, hazudtál, azért tellett neked rá. [...] Undorítóak. Sok helyen laktam, de egyik sem volt ilyen kriminális, mint itt. [...] Azért maradunk itt, mert tudom, hogy itt, ha kiengedem a gyereket az útra, nem üti el senki.” – 36.

„»Én nagyon boldog vagyok« – mondja nekünk. Nagyon szeretem ezt a falut! El nem mennék innen sehová. Imádom ezeket az embereket! Majdnem egy rokonság az egész falu (egy-két kivétellel), meg ismerem is őket.” – 37.

„»Nem mindenkivel barátokozok, mert ismerni kell itt a falut azért.« Rosszindulattal is találkozni, de a többség azért jóindulatú, alapvetően jól érzi itt magát.” – 38.

„Nem szeretek itt lakni. [...] Rosszindulatúak. Én az anyu miatt jöttem csak ide vissza, de ha tehetném, és ha ő már nem lesz, én fogom és eladom ezt a házat.” – 40.

„Tök nyugodt egy falu ez, csak az, hogy ezek a kolompárok [...]. Ezek csinálják a fesztivált. Drogoznak [...], belekeverednek mindenbe [...]. Mikor megszívják ezt a drogot, akkor ők a menők.” – 42.

„A faluban nagyon szeret élni, és nem költözne el sehová.” – 56.

7. Kérdező véleménye a faluról, emberekről

„Rövid ittlétem óta azt érzékelem, hogy komoly törésvonalak, mintegy klikkek vannak a helyi társadalomban, és szeretném tudni ennek az okait, ti. hogy minek a mentén húzódnak ezek a törésvonalak. Politikaiak lennének (régii polgármester – új polgármester), melyeket a rokoni szálak hálója nehezít/mélyít? Nem erről van szó szerinte [*interjúalanyom szerint*]. Sokkal inkább viselkedés- és értékrendbeli alapúak. Van pár zűrös család (egyén), illetve olyanok, akik nem akarnak szerinte dolgozni, inkább ellébecolnak. Ezekkel szemben elfogy a türelem, illetve ezt a mentalitást nehezen tűrik, bomlasztó minta a közösségre is. (Továbbá az irigység és a bizalmatlanság is tagadhatatlanul jelen van.)” – 39.

8. Szerepek, értékek

„Egy hagyományosabb nevelés modellben hisznek, számukra fontos, hogy a gyerek mind a szülők, mind a pedagógusok felé tisztelettel forduljon.” – 18.

„Mint kiderült, őt elég szigorúan fogták otthon nagyon sokáig, erősen hagyományos értékrend szerint nevelkedett (férfi-női szerepek, kapcsolattartás inkább nőekkel, férfiakkal csak családdal együtt; nőt igen, de férfit nem enged be most sem a házba, ha egyedül van, legfeljebb a kapunál beszélgetnek, stb.).” – 22.

„Beszélgetőtársam kellemes, kedves, nyílt tekintetű, értelmes, közvetlen, határozott, gyors észjárású fiatal, „modern” anyuka, [...]. »Modernnek« azért nevezem, mert érződik rajta valami »városias«, valami »más«, [...]. Mindenesetre első blikkre is kevésbé illik nekem ide, aminek – érzésem szerint – csak részben lehet oka az, hogy nem roma, és ezzel összefüggésben még a teljesen azonos női szerepében (ti. családanya /háziasszony) is valahogy más, részben valami másból jöhet.” – 36.

„Keménynek kell lennie egy nőnek, meg kell tartania önmagát, fel kell állnia, muszáj! Hiába mondom, hogy »Istenem, segíts meg«! Az az Isten úgyse fog megsegíteni, nekem kell a két kezem által. [...]. Én mindig arra tanítom a gyerekeimet is, hogy magatokba bízzatok, ne másba.” – 40.

9. Cigány kultúra, cigány identitás, sajátos értékek és normák

„Punyával (házi meleg kenyérrel) kínáltak meg.” – 2.

„[A] nő elmondta, hogy néha-néha lop is fát, de elmondása szerint a sógornőjének, ahol kis gyerekek voltak.” – 2.

„[A]z ő rokonsága kolompár, mindenki más a faluban beás (a cigányságból), és a beások nem akarják befogadni őket.” – 3.

„[A] feleség elmondása szerint beás cigány, beszél is a nyelvet. (30 éve jött ide férjhez).” – 8.

„63 éves nő, [...] magát beás, cigánynak tartja, beszél is a cigány nyelvet.” – 11.

„A szülők beás, cigánynak vallják magukat, apa beszél, a beás nyelvet is.” – 13.

„A nagyapja tanácsára megváltoztatta vezetéknévét [...].” – 13.

„A fiamnak [...] több a megrendelése, hogy magyaros neve van, mintha cigány lenne.” – 16.

„Az asszony magát és családját cigány nemzetiségűnek tartja (beás cigányok, amint az a településen jellemző). Önmagukról »cigányként«, nem »romaként« beszélnek. A férfi ugyanerre a kérdésre »magyar is, cigány is« választ adott – gyermekeit úgymond magyarként, magyarul neveli, de nem tagadja le cigány származását sem.” – 18.

„Önmagát és családját magyarként és cigányként határozta meg (ő maga kolompár, párja beás cigány).” – 20.

„Az asszony önmagát és családját magyarnak is, cigánynak is vallja. Ő maga magyar, férje félig cigány származású, gyerekei körében pedig sok a vegyes házasság (elégedett a választásukkal).” – 21.

„[Szlovákiából áttelepült – élettársi kapcsolat miatt – nő. ottani szoros cigány családi összetartásról mesélés után.] Más ez a cigány kultúra, itt nem tartanak össze a népek.” – 22.

„[28 éves cigány férfi.] A település szélén lévő gyümölcsfeldolgozó üzemben kap munkát, magyar embertől, aki megbecsüli őt.” – 26.

„[N]em is annyira a magyar-roma ellentétet élik meg, inkább, itt helyben, a kolompár-beás különbözőséget. Ők beások, jóval nyugodtabbak, más a kultúrájuk. Kérdésemre, hogy miben, azt a választ kapom, hogy a kolompárok nyugtalan népek, viszi őket a vér.” – 29.

„A nő párját is, magát is »rendes cigánynak« mondja, vagyis, ahogy kikerekedik, beás cigánynak. Azonban szó már nem jut eszébe egykori nyelvükön.” – 31.

„Édesapja annak idején nevet is változtatott („Bogdán” volt egyébként). Tanult ember volt, nyolc általánost végzett.” – 37.

„Cigánynak (beásnak) tartja magát, a gyerekei apja viszont magyar. Amikor gyerek volt, ők még otthon cigányul beszéltek, úgyhogy érti, beszél a nyelvet, de már az anyukájával is csak egy-két szót, ha váltanak cigányul, az ő gyerekei pedig – mivel az apjuk magyar volt – meg sem tanulták a cigányt. A cigányságát elfogadta (»Elfogadtam magamat ilyennek, amilyenek adott a Jóisten«).” – 40.

„»Én magyar vagyok, ezek félvérek. Az apjuk cigány volt (beás).« [...] [Kérdezem] beszélnek-e a srácok cigányul, de azt mondja, nem, azaz inkább csak értik. Ő viszont beszél.” – 42.

„Tök nyugodt egy falu ez, csak az, hogy ezek a kolompárok [...]. Ezek csinálják a fesztivált. Drogoznak [...], belekeverednek mindenbe [...]. Mikor megszívják ezt a drogot, akkor ők a menők.” – 42.

„[A cigány család befogadó jellegéről – egy idős férfi.] [K] örülbelül 2 hónapja [...] albérlőként beköltözött a Kolompár családhoz. [...] Azonban a köztük lévő kapcsolat érdekes volt. A Kolompár család második legidősebb fia akkor hozott neki 3 májkrémet a boltból, és cigarettát is ő visz át neki, majd egy későbbi alkalommal láttuk, ahogy őt is kávéval kínálják.” – 52.

10. A gyerekekről

„[K]orábbi házasságaikból vannak gyerekeik, akik nem velük együtt élnek.” – 1.

„A nagylánya Németországba költözött, kb. 2 havonta küld haza 800.000 Ft-ot, abból él a család.” – 3.

„Nincs senkije a faluban, a gyerekeivel nem tartja a kapcsolatot, elutazni nincs pénze, ők nem jönnek hozzá.” – 5.

„A családnak 3 gyereke van, a legidősebb lányukkal egy éve nincs kapcsolatuk, a lány teljesen elzárkózott tőlük. A középső fiúnak van szakmája, jogosítványa. A legkisebb mozgássérült és fogyatékkal élő, rá kapnak havi 180 ezer forint juttatást.” – 6.

„[F]ia Nagyatádon, lánya Böhönyén lakik, mind a ketten párjuk miatt költöztek el.” – 7.

„Lánya 25 éves, foglalkozása konyhalány.” – 8.

„Gyermekei – Lányai 1959-ben született, de 2001.-ben elhalálozott, ő Esztergomban élt, Másik lánya, aki Tapsonyban lakik és 1966-ban született, jelenlegi foglalkozása gondozó Fia, aki Mesztegnyőben lakik és 1960-ban született.” – 10.

„Elmondja, hogy beás, cigánynak tartja magát, de a nyelvet nem beszél. [...] [K]ét testvére van: [...] 28 éves, aki szintén a Petőfi utcában lakik, [...], aki a vezetéknevét Orbánra változtatta, az édesanyja nevét vette fel, jelenleg Németországban él. Az édesanyja magyar nemzetiségű, az édesapja beás cigány, mindketten Németországban dolgoznak hentesként. 2018-ban voltak utoljára itthon látogatóban egy hétig. Rendszeresen küldenek ruhát, cipőt, játékokat neki is és az itt élő testvérének.” – 12.

„Az asszonynak felnőtt gyermekei (3 fiú, 1 lány), illetve unokái Szenyéren és Nagykökényesen élnek, míg élettársa felnőtt gyermekei (3 lány, 1 fiú) és unokái Böhönyén, Boszniában, valamint Németországban élnek.” – 19.

„Felnőtt gyerekei (2 fiú, 2 lány) és unokái Németországban, Csornán, Ausztriában élnek.” – 21.

„A legidősebb lány Kolozsvárott tanult, valószínűleg végzett, ügyvédnek mondják [...]. Másik lányuk Olaszországban él, könyvelő.” – 29.

„Az asszonynak előző kapcsolatából 5 gyermeke született. Tőlük már unokái is vannak, kirepültek a családi fészekből, s más településen élnek.” – 30.

„3 gyermeke van. Közülük a lánya él legközelebb, aki édesanyját minden hétvégén meglátogatja. Szintén (egyik) fia, unokája szokott átjárni füvet nyírni. Birtokát egyébként maga műveli, ahogyan ereje engedi.” – 33.

„Egyik gyermeke Szenyéren, a másik pedig Böhönyén él, azonban legtöbb unokája külföldön él, Németországban, Angliában.” – 55.

11. A faluba kerülés (ideköltözés), népességcsere

„A házaspár 4 éve költözött ide Pestről.” – 1.

„Somogy-szentgyörgyről költöztek ide.” – 3.

„Alanyom elmesélte, hogy szülei még 4 éves korában költöztek be az Erdős utcába, majd 4–5 évre rá sikerült beljebb költözni a faluba, a Petőfi utcába.” – 3. [*pontosabb adat nincs, az illető nagyjából középkorú*].

„Egy fiatal hölgyel beszélgettem, aki csak 3 éve költözött ide a faluba férjéhez, akinek a szülei is itt élnek.” – 4.

„A faluval annak ellenére elégedett, hogy az ő korábbi ismeretei szerint nagyon rossz híre van – 4. [*3 éve jött ide férjhez*].

„[*Középkorú férfi*.] Azért jött ide lakni, mert elvált, a volt feleségének és a gyerekeinek ott hagyta a házat (Csepelen), a szülei pedig időközben itt vásároltak házat Szenyéren.” – 5.

„16 évesen ide jött férjhez,” – 6.

„Zsuzsa 1975-ben költözött Szenyérre, egyedül él 2 szobás, takaros berendezett házában.” – 7.

„A feleség harminc évesen jött férjhez Szenyérre, a férje itt élt egészen haláláig. (Most 53 éves, tehát 23 éves korában kb. 1992-ben jött ide.) – 8.

„1965-ben költöztek a jelenlegi ingatlanba, korábban a hegyháton laktak (82 éves nem cigány nő).” – 10.

„Szerinte a parasztok azért távoztak, mert a cigányok elkezdtek betelepülni a faluba Aradi pusztáról, ott éltek a mostani halas tó körül. Fiatal korában a faluban magyarok laktak, elvéve néhány cigány család. (82 éves nő tehát »fiatal kora« nagyjából a hatvanas-hetvenes évek. Tehát ekkor még magyarok lakták a falut!)” – 10.

„2007-ben költöztek ide a falu felső részéből.” [*63 éves cigány nő; a falu „felső része” valószínűleg az Erdősháti út.*] – 11.

„Születése óta a faluban él, Marcaliban született, jól érzi magát a faluban.” – 11.

„Gyermekkorában Aradi-pusztán éltek a szegényebb cigányok, a proletárban a gazdagabb cigányok. Amikor a faluból kihaltak a gazdag parasztok és az utódaik elköltöztek a környező városokba, akkor kezdetek betelepülni a faluba a cigányok.” – 11. [*63 éves cigány nő*].

„[T]öbb alkalommal költözött ide és innen máshová. 1991–2007. Tapsonyban élt, 2007–2013. Szenyér, 2013–2016. Sármellék (baba miatt), 2016–2022. Nagykanizsa (pasi miatt), 2022.01–Szenyér (élettársi kapcsolat miatt).” – 14.

„2014-ben költözött a faluba Szegedről.” – 15. [27 éves, valószínűsíthetően ide nősült].

„[*Idős – nem cigány? házaspár*.] Mindketten születésük óta élnek Szenyéren.” – 17.

„Interjúalanyom nem helybéli. Felnőttként költözött Szenyérre, Marcaliból, szocpol segítségével; apja még teknővájó beás cigány volt.” – 23.

„Az anya 15 éve került ide, a férje révén.” – 25.

„[*28 éves egyedül élő cigány férfi*] [...] a lakásban ((házban!)) egyedül él. A szomszédban lakó bátyja révén került a településre, 2018-ban Böhönyéről.” – 26.

„[Középkorú cigány házaspár.] Mindketten felnőttként költöztek ide. Eredetileg a férfi családjával éltek, másutt, de a nő nem jött ki az anyósával, akkor kezdtek házat keresni. Ide kaptak ötletet; később ide hívta lakni (utcabéliek) a férfi az öccsét, a nő a lánytestvérét.” – 29.
„Szlovákiából került ide, 3 éve. Valójában interneten ismerkedett párjával, kezdetben nem is vették az írogatást komolyan. Aztán ide utazott vele [...] 5 gyermekét hátrahagyva a nagymamára.” – 32.

„1961-ben került Szenyérre, 14 évesen, a szüleit ide helyezték mezőgazdasági munkára (édesapja talán TSZ-elnök volt).” – 33.

„Pécsett született aztán Kaposváron, majd közvetlenül mielőtt ide költözött volna (úgy 10 éve), Marcaliban, dolgozott. [...] Marcaliban ismerkedett meg a párjával, aki ide valósi [...] és ide költözött 16 évesen. Semmilyen kötődése nem volt a faluhoz, az élettársa miatt jött ide (ahol beszélgetünk, az a fiú részéről a családi ház volt).” – 36.

„Szenyéren született, itt is nőtt fel, de a házba, ahol ücsörgünk csak jóval később költözött be. Állítólag az asszony szülei is még az Erdősházi utcában laktak, és úgy 69-ben költöztek be a Badacsonyi utcába. Akkoriban sok magyar is lakott a Badacsonyi utcában, most 5–6 család, ha lakik ott, pedig az volt szerinte a falu legszebb utcája, két oldalon hatalmas diófákkal (»Csodaszép volt az az utca!«) Míg ebben az utcában, ahol most vagyunk [*ez tehát a Simon utca, ami a Badacsonyihoz képest a falu belseje*] egy cigány család lakott csak akkor. A magyarok aztán Mesztegyőre mentek (nem tudja, miért). Volt továbbá akkoriban egy cigánytelep is itt, a vadászház, a halastó – gyakorlatilag az Erdősházi utca – felé. Onnan az Erdősházi utcába, illetve a Badacsonyi utcába jöttek aztán befelé a romák.” – 37.

„Az asszony három éve költözött ide Rinyabesenyőről.” – 38.

„[K]örülbelül 25 éve költözött be ide (Tengődrről, ahol előtte élt), kvázi »önkéntes lakásfoglalóként« (természetesen ezt nem ő mondja ki így), és azért »kvázi«, mert fizetett ő akkor egy kisebb összeget valakinek azért, hogy ide jöhet, de nem a tulajdonosnak, illetve azt is kezdettől tudta, hogy ezzel tulajdonjogot nem szerzett.” – 42.

„Rákérdezek az egykori cigánytelepre – megpróbáljuk felfejteni a helyét. – »A mérlegháznál van, az Erdősházi utcán. Egy ház még van, ami le van dőlve, az erdészé (»erdősé«). – »Hallod, azt benőtte már a gáz, nincs ott már semmi!« – mondja az egyik fiú. – »Ezek itt laktak (ezek a cigányok) a telepen, az egyik csapat bejött a Badacsonyi utcába, a régi öregek, a másik csapat pedig a Simon és Petőfi utcába, de csak egyenkint (fokozatosan).«” – 42.

„Egész felnőtt korát itt töltötte és úgy került ide, hogy megismerkedett a feleségével, aki ide valósi volt, az anyósi ház a túloldalt, pár házzal arrébb volt. Akkoriban több ház volt az utcában, zömében magyarok által lakott terület volt (Petőfi utca legvége). Ahogy az idős magyarok elhunytak és magukra maradtak a porták, az itt lakók szétbontották őket és gyakorlatilag ezek a házak megszűntek létezni.” – 44.

„[Idős férfi.] [K]örülbelül húsz éve költözött a faluba Budapestről. A bácsi gyerekkorát és felnőttkora nagy részét Budapesten töltötte, és elmondása szerint a Balaton és a gyógyfürdők miatt költöztek ide anno feleségével. 2,5 évvel ezelőtt, miután meghalt a felesége, beköltözött szociális otthonba. [...] [N]em érezte jól magát [...], körülbelül 2 hónapja kijött onnan és albérlőként beköltözött a Kolompár családhoz. [...] Azonban a köztük lévő kapcsolat érdekes volt. A Kolompár család második legidősebb fia akkor hozott neki 3 májkrémet a boltból, és cigarettát is ő visz át neki, majd egy későbbi alkalommal láttuk, ahogy őt is kávéval kínálják. Ezzel a kapcsolattal elégedett, más ismerősöket, barátokat nem kíván.” – 52.

„26 éves cigány fiatalasszony, aki egész életében a faluban élt.” – 53.

„44 éves, cigány, 8 általános a legmagasabb iskolai végzettsége, és közmunkásként dolgozik. A faluba az Erdőalja útról költöztek be a szüleivel 2 éves kora körül.” – 54.

„Szülei a faluba az Erdőalja útról költöztek be 1969-ben. A beköltözésre azért is szükség volt, hogy a gyerekek közelebről járhassanak be az iskolába. Elmondása szerint az utcából az utolsó

lakók 1972-ben költöztek ki, miután az utolsó két évben már nem volt elektromos áram sem vezetékes víz.” – 55.

12. Speciális dolgok

„Elmondta, hogy a faluban összesen 5 lakása is van.” – 3.

„Gyermekkorában a falu legszebb utcája a Badacsonyi utca volt ahol a gazdag parasztok éltek – ma ez a csikágói része a falunak.” – 11.

„Drog a fiatalok körében, egy 16 éves az eladója.” – 15.

„Elég egyértelművé tette azonban, hogy nem kíván beinvitálni a lakásba, és bár én ettől függetlenül rákérdeztem – mondván, hogy bizonyos kérdések e nélkül nem igazán értelmezhetőek –, a bolt előtti kis »üldögélőhelyre« mutatott, ott telepedtünk le egymással szemben. Hasonlóan elutasító volt a tekintetben is, hogy hangfelvételt készíthessek. Egyúttal azt is közölte, hogy körülbelül 5 perce van erre az egészre, egyébként is ebédelni készül. Egyszóval nem túlzás talán, ha azt mondom, hogy meglehetősen kelletlenül állt hozzá(m).

Amint elkezdünk azonban beszélgetni, világossá vált a számomra, hogy miből is fakad(hat) ez az „ellenállás” (vagy legalábbis annak jó része). Éppen csak elmagyaráztam volna, hogy mi járatban vagyunk, honnan jöttünk, közbevágott, és az érdekelte, hogy milyen politikai oldal/erő (párt) áll a háttérben („ki bízta meg a főiskolát a kutatásra”, stb.). Meglepett a kérdés – bár (főleg utólag) beleillett az eddig róla alkotott képembe [...]. Legkevésbé sem érdekelt engem, hogy melyik oldallal szimpatizál, netán melyik párt »híve«, mindez csak abból a szempontból volt fontos, hogy úgy éreztem, hogy nála kifejezetten figyelnem kell arra, hogy ne érintsük, illetve hogy miként érintjük a politikát. Perceken belül az is kiderült, hogy mi »keltette fel benne a gyanút«: Horváth Aladárt, aki a tábor első pár napjában szintén velünk volt, felismerte, és ettől volt olyan rendkívül »óvatos«.” – 39.

13. Vallás-ügyek; esetleges kisközösség, klub

„Noha ők katolikusok, nagyon örülnének bármilyen felekezeti istentiszteletnek.” – 3.

„Római katolikusnak tartja magát, régóta nem gyakorolja vallását, kérdésemre, hogy ha lenne rá lehetőség gyakorolná-e, igennel válaszolt.” – 7.

„A feleség római katolikus vallású, nem templomba járó.” – 8.

„A mesztengnyői katolikus papról elmondja, hogy nem adja meg a tiszteletet az időseknek, az öltözeke is kívánni valót hagy.” – 11.

„Egyéb vallású, semmiképpen sem csatlakozna közösségi jellegű vallási felekezethez.” – 15.

„Ha valaki szervezne klubot, akkor nem venne részt, mert ő inkább otthon szeret lenni. Római katolikus vallású, de ha alakulna vallási gyülekezet, akkor előbb megnézné, milyen.” – 16.

„Római katolikus vallású, más gyülekezetbe semmiképpen nem vennének részt.” – 17.

„Mesélnek róla, mennyire szerették és értékelték Zsolt atya munkáját, aki évekkkel ezelőtt szolgált itt és a környező településeken.” – 18.

„[A] mostani atya sajnos nem igazán törődik a szenyéri lakosokkal.” – 19.

„A vallást nem gyakorolják, ám megemlíti, hogy nagyfiuk korábban még járt Zsolt atyához, az jó volt. A jelenlegi pappal elégedetlenek.” – 20.

„Áldozott, bér málkózott, de elmondása szerint nem szereti a templomot.” – 22.

„Ami a klubra vonatkozó kérdést illeti, az apa a disco-ra voksolna, az anya inkább gyermekprogramok felé orientálódik [...] A hitélettel kapcsolatban elmondják, hogy reformátusok, de kissé bizonytalanok érzem válaszuk. Az anya feltétlenül csatlakozna egy létrejövő gyülekezethez, noha azt nyilatkozzák, a vallásgyakorlás megszokott módja (római katolikus templom látogatása helyben) nem hiányzik számukra. Az apa előbb megnézné, mi is az, s csak azt követően döntene.” – 23.

„Vallási rendezvényeken (lásd: búcsújárás) szívesen venne részt, vagy akár mozi, állatkert látogatását el tudná képzelni.” – 25.

„A vallás kapcsán elmondta nekünk, hogy megvan keresztelve, és hogy a kislánynak is most lesz a keresztelője, de a vallás nem különösebben fontos neki. »Mégis, azért jó, ha meg vagyunk keresztelve [...], azért az Isten velünk van.« Ha viszont lenne mise, eljárna, ahogy eljárt Rinyabesenyőn is, de a pap ide csak temetéskor jön.” – 38.

„A faluban nagyon szeret élni, és nem költözne el sehová, azonban semmiképpen sem csatlakozna egy esetlegesen elinduló klubhoz, gyülekezethez.” – 56.

14. Közbiztonság

„Amíg a férje élt addig tartottak és vágtak disznót. Lábásjóságot azért nem tart, mert ellopták, a lopás előtt megmérgezték a kutyákat.” – 11.

„Elmondásuk szerint a helyi lakosság körében gondot okoz az alkohol- és kábítószerfogyasztás, Gyermeküket féltik, a települést nem tartják számukra igazán biztonságosnak.” – 18.

„Ha pedig elmennek otthonról, gyakran nyitva hagyják az ajtót is, mindent, mert ha be is jön valaki, nem nyúl hozzá semmihez.” – 36.

15. (Helyi) információ áramlás, helyi társadalom

„[N]agyon szeretnek itt élni, hiszen sokkal nyugodtabbak és saját ingatlanjuk, nem kell az albérlés kifizetése miatt aggódniuk. Jól érzik itt magukat, *befogadó közösségre találtak*.

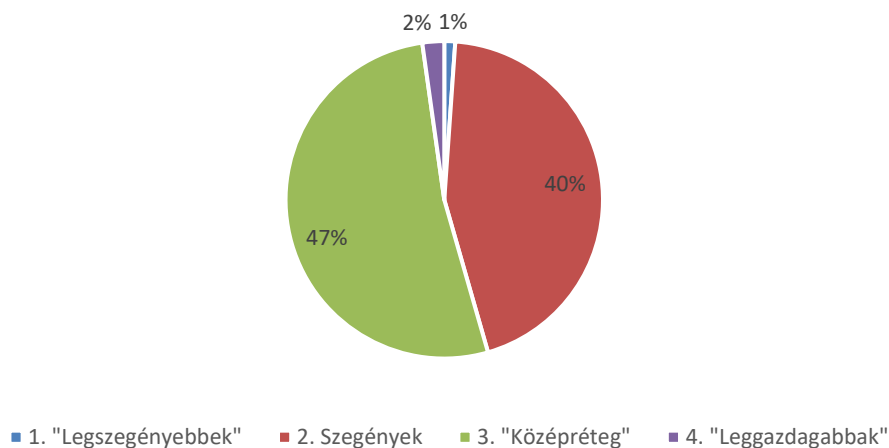
Kifogásolta azt is, hogy a helyi aktuális hírek főként a település Facebook-csoportjában kerülnek kiírásra, miközben ahhoz nem fér hozzá mindenki.” – 20.

„[I]t mindenki ismer mindenkit, akit ismer, beengedi, sőt be is mennek egymáshoz, nem állnak meg a kapunál, de akit nem ismernek azzal bizalmatlanabbak. »Általában itt mindenki úgy van, hogy bejárása van a másikkal.« Ha pedig elmennek otthonról, gyakran nyitva hagyják az ajtót is, mindent, mert ha be is jön valaki, nem nyúl hozzá semmihez.” – 36.

„»Én nagyon boldog vagyok« – mondja nekünk. »Nagyon szeretem ezt a falut! El nem mennék innen sehová. Imádom ezeket az embereket! Majdnem egy rokonság az egész falu (egy-két kivétellel), meg ismerem is őket.«” – 37.

„Arról van szó, hogy a közösség mindenkiről tudja, hogy »mennyit tesz bele a közösbe«, és bár segíteni mindenkinek egyenlően segítenek, azok, akik »nem kapják össze magukat«, ne csodálkozzanak, ha nincs igazán szavuk a dolgok alakulásában. [...] *Egy ponton megkértem rá, hogy próbálja meg nekem „rétegelni” ezt a falut jövedelmi szempontból (azaz kb. hányan tartoznak az igazán szegényekhez – ha van ilyen –, a „középréteghez” és kik állnak ennek a „rangornak” a tetején) – természetesen nem név/családok szerint, hanem arányaikban és esetleg aszerint, hogy mivel foglalkoznak. Négy réteget azonosított, körülbelül a következő arányok szerint:*

A falu lakossága jövedelmi helyzet szerint
(nagyvonalú egyéni becslés csak!)

Megkérem rá, hogy beszéljen kicsit arról, hogy melyik réteget mi alapján határozta meg, illetve mivel jellemezni: miből élnek például az igazán szegények; mivel kell foglalkozni ahhoz, hogy a „felső 2%-ba” kerüljön valaki? 1. A legszegényebbek általában egyedül élnek, valóban nagyon szűken, de olyan azért nincs, hogy valaki éhezne. 2. Szegényeknek azokat nevezné, akik bizony számolgatják, hogy kijönnek-e hó végéig. Többen közmunkások, olykor maszekolnak, de néhánynak alkoholproblémái vannak, vagy egyszerűen csak megelégszik ennyivel. 3. Van egy „stabil középréteg”, gyárban dolgoznak, ingáznak... Rákérdeztem, hogy meg tudná-e saccolni, hogy körülbelül hány olyan család van, akiknél dolgozik valaki külföldön: tizenötre tette a számukat, ők „visszatámogatják” az itthoniakat. 4. A falu leggazdagabbjai között valószínűleg ő az egyik (1 millió feletti havi jövedelemmel), de vannak ám sokan, akiknél 500–600 000 forint is összejön egy hónapban [*én is jártam ilyen háztartásnál*], mégse jutnak egyről a kettőre (a középrétegbe, sőt, olykor a szegények közé kell sorolnunk őket), felélik. A leggazdagabbak szerint főleg az építőiparban és az erdészetben dolgoznak. Úgy 8–10 család van, ahol malacot tartanak, kettőt, hármat megtartanak maguknak, a többit pedig eladják és abból hízlalják fel a következőket.” – 39.

„[K]özmunkán dolgozik és már ő is említette, hogy a csapat a munkába nagyon kettévált, ugyanis sok a rosszindulat és a pletykálás, így a munkába ketté oszlik a munkacsoport.” – 49.

16. Külföldön dolgozás

„[V]an még két lánya az egyik 24 éves, aki pincérként Ausztriában dolgozik, a másik 21 éves, aki külön él, ... fia 22 éves ő szakácsként dolgozik Ausztriában.” – 8.

„Van két fia az egyik 42 éves, ő Svájcban dolgozik minősítő hegesztőként, családja van. Másik fia 45 éves Ausztriában vágóhídon takarítóként dolgozik.” – 11.

„(A szülei) mindketten Németországban dolgoznak hentesként.” – 12.

„Az asszonynak felnőtt gyermekei (3 fiú, 1 lány), illetve unokái Szenyéren és Nagykövényesen élnek, míg élettársa felnőtt gyermekei (3 lány, 1 fiú) és unokái Böhönyén, Boszniában, valamint Németországban élnek.” – 19.

„Felnőtt gyerekei (2 fiú, 2 lány) és unokái Németországban, Csornán, Ausztriában élnek.” – 21.

„(39 éves cigány nő): 3 gyermeke van, 2 fiú és 1 lány. A fiúk Írországban és Franciaországban telepedtek le, dolgozó emberek.” – 28.

„Öt unokája közül a kedvenc fiú unoka (»az ő hercege«) [...]. A srác már felnőtt, Németországban, postásként [...] dolgozik, míg a fiú apja Angliában vállalt munkát. Ugyanez a fiúunoka anyagilag is támogatja a nagyanyját.” – 38.

„Az apa külföldön, Angliában dolgozik egy feldolgozó telep takarítójaként.” – 48.

„Egyik gyermeke Szenyéren, a másik pedig Böhönyén él, azonban legtöbb unokája külföldön él, Németországban, Angliában.” – 55.

17. Élmények, módszerek

„Már most szeretném azonban jelezni, hogy én viszonylag gyorsan »felrúgtam a módszertant«, mert úgy döntöttem, hogy elszakadok a kérdőívtől (kitöltöttük azért természetesen azt is közben, de abszolút nem azon volt a fókusz). Interjúalanyom egyszerűen (több szempontból is) egészen »más«, mint a falu többi lakója, és azok a kérdések, amiket általában felteszünk, nála kevésbé érdekesek, ellenben vétek lett volna nem kihasználni mindazt az egyebet, amit tőle megtudhatunk.” – 39.

„Ittlétem legrövidebb, és legfelkavaróbb interjúját készítettem el azzal a 64 éves, roma asszonnyal, akit a Petőfi Sándor utca bizonyosan egyik legrosszabb állapotban lévő házából »zörgettem ki«. Meglehetősen rossz állapotban találok: ápolatlan, alig botorkál – nem is jutunk majd tovább a küszöbnél –, egy virágos szoknya, piros-fekete mintás felső, és papucs van rajta. A haja kócos, a kezében egy kólának ízesített üdítőitalos üveget szorongat, aminek alig pár korty van az alján. Kellemetlen szag csapja meg az orrom.” – 41.

„Ha összeszámoljuk, hogy csak ő mennyit keres egy hónapban a gyárban, a tűzoltóságon és az alkalmi munkáiból, alsó hangon is a félmilliót közelíti ez az összeg [...] Mégse jutnak egyről a kettőre... (Legalábbis úgy tűnik.) És ilyen körülmények között laknak. Mindez hosszan elgondolkodtat...” – 42.

5.5. Interjúleírások

1.

Adatlap sorszáma:8.

Lejegyezte: *Mócsa Nikoletta*

Egy vegyes (roma, magyar) középkorú (nyugdíjas évek előtt álló) házaspár fogadott. Kérdésekre, hogy beengednek-e viszonylag kedvesen és szeretettel fogadtak, rögtön hellyel és kávéval kínáltak. Pici, rendezett ház, egy kutya, ami nem tűnt harapósnak, de a elzárták a kert hátsó végébe, mielőtt beengedtek volna. A házaspár 4 éve költözött ide Pestről, nem az első házasságuk, korábbi házasságaikból vannak gyerekeik, akik nem velük együtt élnek, de tartják a kapcsolatot egymással. Elmondásuk szerint Judit néni segítségével kerültek ide, és részletre vásárolták meg a házat, ami így saját tulajdonukba került. Mestert nem tudnak kifizetni, így saját maguk építgetik, csinosítgatják. Építkezésben nem volt segítségük, aki segíteni jött volna, csak pénzért jött volna, azt pedig nem tudták volna kifizetni. Egy kicsi előtér van, ahol cipőt, kabátot le lehet tenni, onnan a nappali részben ültünk le. 3-4 ember tud ott egyszerre beszélgetni, kicsi a helyiség, a hálószobák méretre nagyobbak, de bútorok miatt (ágy, szekrény) az sem tágasabb. A nő a közmunka programban dolgozik, otthon nem művelik a kertet. Abból tudnak olcsón vásárolni, amit a közmunka programban megtermelnek és ki is használják a lehetőséget, mert jóval jutányosabb áron jutnak hozzá, mintha máshol vásárolnák meg. A házban rend fogadott, új bútorokat egyáltalán nem láttam, de nagyon kopott, agyonhasznált bútorokat sem. Az utcai bejáratnál szemben egy kis bódé van, ami a garázs szerepét tölti be, egy kisebb autó fér el benne, oldal a falon polcok szerszámoknak. Egy csirkeöl van hátul, 3 db tyúkot tartanak, nem vágják le, 3 tojás van általuk naponta. Nagyon szeretnek itt élni, elmondásuk szerint pesten éltek társasházban, többed magukkal, állandó konfliktusban, így nagyon szeretnek itt élni, hiszen sokkal nyugodtabbak és saját ingatlanjuk, nem kell az albérlet kifizetése miatt aggódniuk. Jól érzik itt magukat, befogadó közösségre találtak. A férfi alkalmi munkákból él, főleg építkezéseken segít, másfél évig Németországban dolgozott, de dolgozott Angliában is. Egy-két szót mondott, de valós idegen nyelv tudását nem sikerült felfedeznem. Két órát voltam náluk, jól elbeszélgettünk, szívesen beszéltek az életükről és büszkéek voltak az általuk elért eredményre ☺

2.

Adatlap sorszáma: 16.

Lejegyezte: *Mócsa Nikoletta*

Roma 50 éves nő, egyáltalán nem néz ki 50 évesnek, 10 évet letagadhat, párja magyar, nem volt otthon, dolgozni jár. A nő nem dolgozik, nem fért bele a közmunka programba. Somogy-szentgyörgyőről költöztek ide, anyósa segített itt házat vásárolniuk. 750.000 Ft-ért vették a házat, havi 50.000 Ft-tal törlesztették, amikor teljesen kifizették, akkor lett átíratva a nevükre. A férj 11 évvel fiatalabb az asszonynál, egyikük sem végezte el az általános iskolát. A hölgy műtét előtt áll, korábbi terhességei után (4 gyereke van, a két nagyobb önálló életet él, a 14-15 éves fiúk állami gondozásban élnek, korábbi élettársa drogos állapotban ordítózott a gyerekekkel és épp akkor volt ott a gyámhivatal, azonnali hatállyal kiemelték őket a családból), szóval műtét előtt áll, az elkötetést szeretné megszüntetni, közös gyermeket akarnak a párjával. A házban rend volt, de nagyon nagy szegénység. A házban egyből a konyhába lépünk, itt konyhaszekrény és egy étkező asztal van, ahol 8 ember is kényelmesen elfér, de annyi szék nincs. Punyával (házi meleg kenyérrrel) kínáltak meg, letakarva volt vászon lepedőben (a legyek ellen). Innen két helyiség nyílik, egy kamra (ő kishozobának hívta, itt volt egy palackról működő gáztűzhely, egy kerékpár és egy 140 cm széles ágy), a másik helyiségben volt egy fatüzelésű kályha, egy franciaágy és egy régi 70-es évekbeli politúrozott kétajtós ruhásszekrény, valamint egy tv. Tágas helyiség, télen a kályha bemelegíti. Az önkormányzat segít a tüzelőben, annak hazaszállításában, de a nő elmondta, hogy néha-néha lop is fát, de elmondása szerint a sógornőjének, ahol kis gyerekek voltak. Az asztalon egy Hollóházi kanocsó volt, benne virágokkal. Felfedeztem még két régi tejesköcsögöt, az egyik törött, de ragasztott volt, a másik hibátlan. Nem volt rajta jelzés, de Zsolnay volt, nem is gondolta, hogy értékes. Rögtön kérdezte, hogy hol vesznek be ilyet, de mivel látta, hogy tetszik, még nekem is ajándékozta volna. Természetesen nem hoztam el, de azt éreztem, hogy tényleg szívesen odaadta volna. A ház nem volt bekerítve, szeretnék majd megcsinálni a kerítést, de nincs rá pénzük. Egy kisebb veteményesük van, a nő gondolja. A ház mellett a sarkon van a kút, onnan hordják a vizet. Egy fekete keverék kutya volt, láncon, ráléptek a láncra, hogy be tudjak menni. Csengő nem volt, kiabálásra és a kutya jelzésére jött ki, azonnal és kedvesen fogadott ☺

3.

Adatlap sorszáma: 7.

Lejegyezte: *Végh Bernadett* (2022.06.28.)

Egy felnőtt férfivel beszélgettem a [REDACTED] utca végén. Elmondta, hogy a faluban összesen 5 lakása is van. Sajnos nem sikerült bejutnom, de láttam kettőt kívülről, voltam a kertben és a pajtában. Közepes rendezettségűt tapasztaltam. A házakra egy felújítás már rá férne, de még teljes mértékben lakható és élhető. 3 gyermekével lakik

itt. A nagylánya Németországba költözött, kb. 2 havonta küld haza 800.000Ft-ot, abból él a család. Nem természetnek semmit, az erre alkalmas kertet már régebben eladták egy falusi magánszemélynek. Lovak tartásával foglalkozik kizárólag (abból rendelkezik 4db-al is). Alanyom elmesélte, hogy szülei még 4 éves korában költöztek be az Erdős utcába, majd 4-5 évre rá sikerült beljebb költözni a faluba, a [REDACTED] utcába.

A falusiakkal inkább megtartja a 3 lépés távolságot, ahogy a rokonokkal is. Azt mondta, az ő rokonsága kolompár, mindenki más a faluban beás (a cigányságból), és a beások nem akarják befogadni őket, ez véleménye szerint látszik a polgármesteren is, aki „pofára osztja a támogatásokat”. Lazább kapcsolatai vannak bőséggel, de nem kér segítséget, ahogy tőle sem szoktak mások kérni. Úgy véli, a korábbi faluvezetés alatt lényegesen nagyobb volt a tisztaság és a rend is a faluban. Nem voltak balhék, rendszeres programok voltak, nem volt szemét.

A vallás említésénél felcsillant a szeme. Noha ők katolikusok, nagyon örülnének bármilyen felekezeti istentiszteletnek. Emellett örömmel összejárna a falusiakkal táncos rendezvények keretében, csak reméli, hogy a „sok alkoholista” nem mérgezi meg ezt a közeget viselkedésével.

4.

Adatlap sorszáma: 24.

Lejegyezte: *Végh Bernadett* (2022.06.29.)

Sajnos ebbe a lakásba sem tudtam bejutni, így a belső terek megfigyelése elmaradt, de a kert nagyon rendezettnék tűnt még úgy is, hogy épp házfelújítás zajlik.

Egy fiatal hölgygel beszélgettem, aki csak 3 éve költözött ide a faluba férjéhez, akinek a szülei is itt élnek. Most várják második babájukat.

A faluval annak ellenére elégedett, hogy az ő korábbi ismeretei szerint nagyon rossz híre van, kicsit tartott is a balhéktól, szerfogyasztóktól. Noha közvetlen és mosolygós volt a hölgy, az interjú keretein túl már nem éreztem, hogy szívesen folytatná a beszélgetést, így búcsúztam is. Túl sok releváns információt nem tudott mondani a falu múltjáról, mivel nemrég költözött ide, de az adatlap kérdéseit sikeresen kitöltöttük.

5.

Adatlap sorszáma: 15.

Lejegyezte: *Mócsa Nikoletta*

Amikor még keresgéltek, hogy kihez menjünk, rámutattak egy házra, hogy oda jobb, ha nem megyünk be. Ekkor hallottunk a ház tulajdonosáról először. Azt gondoltam, hogy egy mogorva, világtól teljesen elzárkózott, az idegen és más társaságot nem kedvelő ember lakik ebben a házban, amely kívülről rendkívül elhanyagoltnak tűnik, az udvarban méteres gaz, gyakorlatilag a letaposott fű helyén történik a közlekedés. Ez az ember közvetlenül a polgármester háza mellett lakik, akinek a házat épp újítják fel. Az építési munkálatok miatt nyitva volt a kapu, de hiába kiabáltuk a tulaj nevét, nem jött ki senki. A munkások mondták, hogy elindult valamelyik szomszédba, de azt már nem tudták megmondani, hogy melyik irányba. Épp két-három perce tanakodtunk, hogy melyik irányba induljunk el, amikor az egyik munkás szólt, hogy ott jön. A keresztnevén szólítottuk, talán egy kissé hangosabban, mire felelt, hogy mi a baj. Mondtuk, hogy semmi, de hogy nagyon szívesen megkérdeznénk őt, hogy mit tud a faluról, stb. Azonnal belement, a ház előtt a járdán beszélgettünk vele. Kiderült, hogy Budapest XXI. kerületéből, Csepelről származik, ott tanult gépésznék. Azért jött ide lakni, mert elvált, a volt feleségének és a gyerekeinek ott hagyta a házat, a szülei pedig időközben itt vásároltak házat Szenyéren, anyukája a tornácós lépcsőfeljáróba szeretett bele és ide jött lakni, hiszen nem volt saját tulajdona és itt ragadt. Nem is menne el máshová lakni, mert minek, itt legalább mindenkit ismer, hol és miből élne máshol. A házat időközben megörökölte a szüleitől, kétszobás tágas ház lenne, de rendkívül zsúfolt, hiszen időközben bekéredztek hozzá. A két első nagyszobában le volt húzva a redőny, így hozzá kellett szoknia a szememnek a sötétnek. Minden az előszoba közepén volt a földön, lépni alig lehetett a rengeteg szerszámtól, vödörtől, műanyag boros flakonoktól, kosz és rendtelenség volt mindenhol, nagyon érződött a nyomor. Viszont az is, és ezt ő is elmondta, hogy mindenfajta gép megszereléséhez ért. Szociális segílyt kap, mindenkinek mindent megjavít, de a javításokért azt mondja, hogy nem szokott pénzt kapni, mert itt szegények az emberek és nem tudják ők kifizetni, így cserekereskedésben találta meg a megélhetésének a biztosítását. Például javításért cserébe kimossák a ruháit, vagy kapott csirkecombot. Elmondása szerint jobb lenne, ha kicsivel több pénzt kapna, mert nagyon nem szereti, hogy állandóan koldulnia kell. Nincs senkije a faluban, a gyerekeivel nem tartja a kapcsolatot, elutazni nincs pénze, ők nem jönnek hozzá. Ha jönnek szeretettel fogadja őket, nem haraggal váltak el, csak nincs szoros kötelék köztük. Ebben a pillanatban, hogy írom ezt az interjút derült ki, hogy Zsuzsi egyik interjúalánya ennek az embernek a lánya, és némi kapcsolat van, de ezt az ember előttünk teljesen eltitkolta. Egyébként nyitott személyiség volt, szívesen szóba állt velünk, szívesen mesélt, örült a látogatásnak, a kérdéseknek. Tanult, szakmai ismereteket szerzett embert ismertünk meg, akinek feltehetőleg az alkohol befolyásolta rossz irányba amúgy is nehéz helyzetét.

6.

Adatlap sorszáma: 26.

Lejegyezte: *Mócsa Nikoletta*

Az utcán sétáltunk, amikor próbáltunk bejutni egy-két házba. Az utcán észrevettünk egy árnyékban álló kék autót, ahol egy házaspár és egy roma hölgy beszélgetett. Mire odaértünk azt mondták, hogy csak olyan házba kiabáltunk be, ahol nem lakik senki. Az én interjúalanyom pedig azt mondta, hogy ő egészen az utca elején lakik. Kérdésükre, hogy miket írogatunk össze készsággal válaszoltunk, de egyelőre tartózkodtak attól, hogy interjút készítsünk velük. Így csak beszélgettünk, hogy mióta élnek itt, milyen a falu, hogy van két család, akik ellen össze kéne fogni, felszólalni a többségnek, mert nem lehet velük együtt élni, stb. Mintegy negyedórás, 20 perces beszélgetés során eljutottunk oda, hogy nyitottak arra, hogy interjút készítsünk velük, így én elindultam az interjú alanyommal a házukba Kiderült, hogy az a ház volt, ahová hiába kiabáltunk, nem jutottunk be. Csengő nem volt a kapuban, kiabálásra nem jött ki senki. Így vele lényegesebben könnyebb volt a bejutás. Mondta, hogy van kutya, mint kiderült 3 is, és, hogy az egyik harap, viszont nem látszott, így kissé tartva a kutyaharapástól félszegen mentem be. Kívülről látszott, hogy jó karban tartott házba invitáltak, az előtér is egy átlagos parasztház folyosóját mutatta, ahonnan nyílt a bejárat a kockaház jellegű első főépületbe. Az ajtón belépve rendkívül ízlésesen berendezett, átlagon felüli látvány fogadott. A családnak 3 gyereke van, a legidősebb lányukkal egy éve nincs kapcsolatuk, a lány teljesen elzárkózott tőlük. A középső fiúnak van szakmája, jogosítványa. A legkisebb mozgássérült és fogyatékkal élő, rá kapnak havi 180 ezer forint juttatást, elmondta, hogy bárcsak ne lenne beteg és azt is elmondta a hölgy, hogy nagyon, nagyon büszkéek a gyerekeikre. 16 évesen ide jött férjhez, akkor született az első gyerekük. Otthon állatokat tartanak, növényt nem termelnek, csak állattartás, főleg juh, kb. 250 db. A férj mezőgazdasági östermelő, azt mondta nem adnak el belőle, csak és kizárólag a saját családjuk megélhetését finanszírozzák belőle, csak saját részre használják fel. A faluban csak egy asszonnyal barátkozik, nem keresi mások társaságát, nincs rá igénye, nem is akar több barátot, jól érzi magát így egy kicsit elzárva, de neki így megfelel.

7.

Adatlap sorszáma: 60.

Lejegyezte: *Vidakovichné Györffy Boglárka*

██████████ 65 éves szenyéri lakost interjúvoltam meg. ████████ néni egy árnyas fa alatt üldögélt, kérdésünkre, hogy bemehetünk-e, kedvesen reagált, egyből beinvitált minket.

██████████ 1975-ben költözött Szenyérre, egyedül él 2 szobás, takaros berendezett házában. A kert ápolat, a bútorok viszonylag újak, elmondása szerint minden évben történik kisebb felújítás, múlt évben burkolás történt, kő járólapp került a műanyag helyére a konyhában. Szeret a faluban élni, fia Nagyatádon, lánya Böhönyén lakik, mind a ketten párjuk miatt költöztek el Szenyerről. A gyerekek itt születtek, itt jártak Szenyéren iskolába. Egy testvére van még, szintén Böhönyén él. Szoros családi kötelékről számolt be, úgy nyilatkozott, hogy mindenben számíthatna testvérére és gyermekeire is, akár pénzügyi segítségről legyen szó, akár bármilyen másról. Testvérével közös örökség egy kisebb erdő, a fűtéshez a fát ebből az erdőből nyerik, gyerekeik segítségével jutnak a fához hozzá. Egy nagyobb veteményese van, szépen gondozva. Spárga főzeléket és cukkinet főzött az elmúlt napokban, kertje látja el ennivalóval. Mivel egyedül él, állatot nem tart, régen volt csirkéje, de mivel heti 3 napot fixen távol van, lánya feldolgozta a baromfikat.

Vesebetegsége miatt minden hétfőn-szerdán-pénteken dialízisre megy Marcaliba, ez sok idejét és energiáját veszi igénybe, cukra miatt mentek tönkre veséi. Nehéz ebben a melegben léteznie, napi fél liter vizet ihat csak! Kérdésekre, hogy hogy bírja azt válaszolta, hogy citromszeletekkel hűsíti magát és sokat van árnyékban.

Szeret a faluban élni, kissé elzárkózva, közeli barátai nincsenek, elmondása szerint 2 másik asszonnyal szokott beszélgetni. A szomszédaival van még kapcsolata, a fiatal szülők totyogó kisfiukat ██████████ ████████ nénire bízták, amíg vásárolni mentek, a kicsi ott sertepertélt a kertben körülöttünk. Nagyobb ellentétéről, haragosról nem számolt be, félelme sincs a faluban élve, betörésről sem tett említést. Ezt csak azért emelem ki, mert Zsuzsának a többi falubélihez képest kicsit magasabb a jövedelme, rendezett a háza, több, hasonló körülmények között élő szenyéri, akikkel sikerült beszélünk panaszkodott erről (betörések, lopások, erőszakosabb kéregetés).

Római katolikusnak tartja magát, régóta nem gyakorolja vallását, kérdésekre, hogy ha lenne rá lehetőség gyakorolná-e, igennel válaszolt.

A polgármester munkájával elégedett, szerinte sokat tesz Szenyérért.

██████████ az interjú alatt kedves maradt, a vége felé már láttam, hogy picit fárad, a kis ██████████-ra is rá kellett többször nézni a kerítésnél.

Megköszönve az interjút, jó egészséget kívánva köszöntünk el egymástól.

8.

Adatlap sorszáma: 1.

Lejegyezte: *Bata György*

Feleség 53 éves, leszálékolt rokkant, 8 általános iskola, 40 000 Ft/hó járadék.

Férj 2009.-ben elhunyt, Lánya 25 éves, foglalkozása konyhalány, középiskolában meg van neki a négyről a bizonyítványa, de nem érettségizett le. Jelenleg, gyesen van, 1 lány gyermekével, aki két éves 50 000 Ft/hó bevétel saját jogon, plusz a gyermeke után kap 13 000 Ft-ot/hó.

A hölgy, akinek van még két lánya az egyik 24 éves, aki pincéerként Ausztriában dolgozik, a másik 21 éves, éves, aki külön él, egy fiú barátja gyermeket ajándékozta meg, öneki nincs, szakmája fia 22 éves ő szakácsként dolgozik Ausztriában. Az Ausztriában dolgozó gyermekei rendszertelenül, de küldenek a számára kisebb összegeket euróban.

A család a saját tulajdonú házban él, ami a forgalmas fő út mellett található. A telek nagysága kb. 300 négyszögöl lehet hasonlóan a szomszéd telekhez. Állatokat nem tart, kertművelést elmondása szerint azért nem csinálja, mert sok a hangya, amit nem bír kiirtani, valamint fennálló betegségei is akadályozzák ebben. A ház vályogépítésű, amely három szobás, konyha, kamrás, amelyek közül az egyik szoba csak le van betonozva, a többi helység kövezett. Elmondása szerint a legutóbbi földrengés miatt süllyed a ház, emiatt repednek a falak. A házban palackos gázzal főznek, amely havonta 7500 Ft-ba kerül. A fűtést fával oldják, meg amelyet az önkormányzattól vásárolnak meg köbméterét 18 000 forintért. A házban nincs bent WC, e célból az udvarra járnak ki. A vezetékes ivóvíz a kerítésig van bevezetve, de elzárták s helyette a fűtő kutat használják. Háztartási gépek és elektromos termékek – plazma TV, hűtőszekrény, két mobil telefon, amelyen tartja a kapcsolatot a külföldön dolgozó gyerekeivel. A család lakás helyzete nem változott. A lakás igen lelakott állapotú, csak tűzoltó jellegű munkát végeznek rajta. Két éve tetőtéri tűz volt, az önkormányzattól kaptak 50 000 forint segélyt. A család havi kiadása – gázpalack 7 500, áramdíj 8 500, fűtési fa 18 000 forint köbmétere, erre általában egy fűtési időnyben elmegy 200 000 forint. temetkezési biztosítás 2 000 forint. Elmondja, hogy drágának tartja a helyi kisboltot s ezért Marcaliba járnak havonta bevásárolni kocsival. Kétnaponta, szokott főzni a családnak főtt ételt. A feleség harminc évesen jött férjhez Szenyérre, a férje itt élt egészen haláláig.

Ha valamilyen problémája van, akkor azt megbeszéli a polgármesterrel, aki eddig mindig segített. A faluban nem élnek rokonai, két fiú testvére már elhunyt, öt lány testvére Magyarország különböző településein él családjával. A feleség elmondása szerint beás cigány, beszéli is a nyelvet. A faluban beszél, mindenkivel úgy érzi, nem nézik le, azért, mert ő cigány.

A feleség római katolikus vallású, nem templomba jár. Elmondása szerint a Mesztegnyőről járó pap szokott temetni, van egy rossz szokása, rászól a kiabáló gyászolókra. Jár pap Böhönyéről is mind református, és katolikus is.

Szeretné, ha a gyermekeknek egész nyáron szerveznének programokat. a polgármesterrel meg van elégedve, a közbiztonságot jónak tartja, rendőrök Böhönyéről rendszeresen járnak ellenőrizni a rendet.

9.

Adatlap sorszáma: 9.

Lejegyezte: *Bata György*

Férj 53 éves, tűzi kovács végzettségű, özvegy első felesége elhunyt Budapesten. Havi bevétele 220 000 forint. Romugrónak tartja magát, apja magyar, édesanyja cigány volt. Jelenleg egy mezőgazdasági vállalkozónál dolgozik.

Élettársa 48 éves, év középiskolai végzettségű, elvált, havi bevétele 180 000 forint. Jelenleg Marcaliban a Videoton gyárban dolgozik operátorként.

Fiúgyermek 16 éves, középiskolába jár, családi pótlék 13 000 forint.

A család saját tulajdonú házban él a forgalmas fő út mellett. A férj a házat 1992.-ben vásárolta meg 300 000 forintért. A ház 1.5 szobás betonozott padlózatú, az előszoba, konyha és a tusoló, WC beton padlózatú, vakoltak a falak, 67 négyzetméteres. A ház 1972. s-ben épült, fával fűtenek, gázpalackkal főznek. Háztartási gépek – hűtőszekrény, plazma TV, porszívó, 3 mobil telefon, személygépkocsi. Annyiban változott a lakáshelyzete, hogy anyagi lehetőségük függvényében korszerűsítik a lakásukat. A lakás belülről lelakottnak tűnik. Nem művelik meg a saját kertet, nem tartanak haszonállatot. Mindennap főznek otthon a családnak.

Többször is megbánta már, hogy ide költözött, a faluban már ismert személynek számít. Képviselőnek is megválasztották, jelenleg alpolgármesteri tisztséget tölti be. A fia itt él a faluban egy kislánya van. A többi rokona Budapesten él. Költségeket említve áram 8 000, víz 5000, telefon 15000, palackos gáz 7400, fűtés 200000 forint. Elmondása szerint, amikor a faluba jött nagy volt fajgyűlölet, ami mára már csökkent. Ha valaki elmegy napszámossnak, akkor 8 órai munkáért 7-10000 forintot keres meg.

A Böhönyei társuláznál dolgozó gyermek védelmis az korábban a falu lakója és képviselő is volt, de rendszeresen rajta tartja a szemét azokon, akiken kell.

A faluban vannak olyan személyek, akik számla nélkül dolgoznak, kőműves, villanszerelő, ács-tetőfedő, burkoló. A vékony tűzifa köbmétere 12 000, a vastagé 18 000 forint. A csökkenő gyerekszámot a romáknál a nagyobb tanulási hajlandósággal, megnövekedett intelligenciával és a nagyobb távolságra való utazással magyarázza. Minden roma a pénzt hajtja.

A CSOK hatására sokan a faluban a tetőzetet javíttatják. A segélyek emelésének az lett a hatása, hogy egyre többen elmentek dolgozni s csak a közmunkás, aki valamilyen okból nem kap munkát máshol.

10.

Adatlap sorszáma: 31.

Lejegyezte: *Bata György*

A feleség 82 éves, özvegy már 20 éve, iskolai végzettsége 8 általános iskola, szakképzettsége nincs, háztartásbeli volt a gyermekeit nevelte. Férje 2002.-ben hunyt el 70 éves korában, aki a helyi tsz.-ben és a Tapsonyi Medicornál traktorosként dolgozott.

Gyermekei – Lányai 1959-ben született, de 2001-ben elhalálozott, ő Esztergomban élt, egy leány gyermeke van. Másik lánya, aki Tapsonyban lakik és 1966-ban született, jelenlegi foglalkozása gondozó s egy leány gyermeke van, vasárnapként hoz édesanyjának ebédet. Fia, aki, Mesztegnyőben lakik és 1960-ban született, sok szakmával rendelkezik, egy leány gyermeke van. 1965-ben költöztek a jelenlegi ingatlanba. Szombatonként látogatja az édesanyját s hoz neki rendszeresen ezen a napon ebédet. Az özvegy saját tulajdonú, önálló házban él, egyedül.

A ház áll két szobából, amiből az egyik kövezett, a másik hajópadlós. A konyha szintén hajópadlós, a lakásban van villany, vezetékes víz az udvarba van bevezetve. Fűtő kút is van, amiből iszik. A lakásban fával fűtenek, háztartási gépek közül van – TV, rádió, mikró, keréktárcsás mosógép. A lakás helyzete a férje halála óta nem változott. A lakás igen lelakott állapotú, a bútortzat kádár korabeli, a hajópadlós szoba balesetveszélyes.

A hölgy a kiadásokról nem tudott nyilatkozni, elmondása szerint nem emlékszik rá.

A jövedelmével kapcsolatban annyit volt hajlandó közölni, hogy a hegyen lévő földje után kap évi tízezer forintot évenként, a szenyéri ingatlanát, aminek a földterületét és pincéjét átadta a helyi önkormányzatnak ezért évente ötezer forintot kap. Vélelmezhető, hogy férje nyugdíja után megkapja a 20%-ot, erről nem nyilatkozott.

Elmondja, hogy korábban tartott 12 tyúkot és egy kakast, de amióta ellopták az óta nem tart semmilyen haszonállatot.

1965.-ben költöztek a jelenlegi ingatlanba, korábban a hegyháton laktak. A faluban nem él rokona, csak más településen. Gyermekei rendszeresen meglátogatják, néha az unokák is eljönnek. A hölgy római katolikusnak vallja magát, a Mesztegnyői pap havi rendszerességgel meglátogatja. A hölgy elmondja, hogy nem megy a faluban sehová, a testvéréhez szokott elmenni Budapestre. Magyar nemzetiségűnek vallja magát.

A hölgy elmondja, hogy a gyógyszereit a falu gondnoka intézi a körzeti orvossal és ő váltja ki a patikában. A helyi iskolába járta ki az általánost. Az első épületben volt a felsősök terme, a hátsó teremben az alsósoké. Az iskola udvarán volt a játszótér, a gyerekek vadállati módon törtek zúztak. Szerinte a parasztok azért távoztak, mert a cigányok elkezdtek betelepülni a faluba Aradi pusztáról, ott éltek a mostani halas tó körül. Fialat korában a faluban magyarok laktak, elvéve néhány cigány család.

11.

Adatlap sorszáma: 32.

Lejegyezte: *Bata György*

Feleség özvegy, 63 éves, iskolai végzettsége, 8 általános, szakképzettsége nincsen, római katolikus vallású, magát beás, cigánynak tartja, beszéli is a cigány nyelvet. Férje 2022.-ben elhunyt, kamion sofőrként dolgozott. Van két fia az egyik 42 éves, ő Svájcban dolgozik minősítő hegesztőként, családja van. Másik fia 45 éves Ausztriában vágóhídon takarítóként dolgozik, öneki is van családja.

Saját tulajdonú, önálló házban él (ami 1950.-ben épült vegyes építésű vályog és téglá), amelyhez tartozik kb. 1 hektárnyi kert is. A lakás áll – 2 szobából, konyha, ebédlő, fürdőszoba-WC, előszoba, alapterülete 80 négyzetméter. A lakásban villany, víz van, fával fűtenek. 2007.-ben költöztek ide a falu felső részéből.

Háztartási és szórakoztató eszközök – mosógép, porszívó, hűtőszekrény, vasaló, plazma TV, internet, személygépkocsi.

Lakás helyzet – nem változott, ugyanúgy laknak, mint hat éve. Az ingatlan környezete változott 2022.-ben leaszfaltozták az ingatlan előtti utca szakaszt. A lakás minősége az átlagosnál jobb. A lakás berendezése jó állapotú, új bútorok is vannak és rendezett lakásbelső.

Kiadások a lakásra havi szinten – a fűtésre való fa 18 köbméter ára összesen 350 000 forint, ez havi 50 000 forint. Gázpalack 8 000, víz 5 000, villany 10 000, internet 13 000, telefon 4 500, lakásbiztosítás 10 200, életbiztosítás 10 700, kommunális díj 660, szemétszállítás 1 600 forint, összesen – 113 560 forint. Ha szippantani kell az emésztőt akkor tapsonyiak 2 köbméterért 5 000 forintot kérnek, a segesdiek 20 000 forintért jönnek ki.

A hölgy havi jövedelme 150 000 forint.

Haszonállatok és kert – Amíg a férje élt addig tartottak és vágtak disznót. Lásbasjószágot azért nem tart, mert ellopták, a lopás előtt megmérgezték a kutyákat. A kertben jelenleg gyümölcsfák vannak, korábban, amikor a férje élt, kukoricát és burgonyát termeltek és disznót tartottak, jelenleg azért nem tart disznót, mert egy mázsa morzsolt kukorica ára 13 000 forint. A kert nagyon magas víztartalma s ez miatt sok gyümölcsfa nem marad meg. Sok a hangya a kertben, a virágos kertje szenyéri viszonylatba egyedülálló, legalább tíz különböző kerti virág van a virágos kertben.

Csak akkor főz, amikor az unokái ott vannak nála, mivel az idősek otthonában eszik, illetve haza hozza az ebédet is.

Születése óta a faluban él, Marcaliban született, jól érzi magát a faluban, a gyermeke itt lakik az unokáival (két lány). A többi rokona Magyarország más településein élnek. Kiemelkedően jó a kapcsolata a családjával. Vannak

barátai a faluban, az igényeinek megfelel a kapcsolat rendszer. Ha valamilyen anyagi vagy más problémája van, akkor a fiaira számíthat.

Hiányolja, hogy nincs, olyan idősöknek való klub ahol havonta összejöhetnének 3-4 órában beszélgetni, teát főzni. Nem menne át más vallási gyülekezetbe.

Ha problémája van, akkor megkeresi a polgármestert. Általában igyekszik a faluért tenni, de még sok a tennivalója. Nem érzi úgy, hogy hátrányt szenvedne azért mert cigány, a munkahelyén megbecsülik. A cigányokban is van jó és rossz ember.

Elmondja, hogy sokan a faluban szocpolt és CSOK-ot vettek fel, hogy a házakt meg tudják vásárolni. Ezáltal felmentek a lakásárak. Tudomása szerint a falunak nincs gyámügyi felelőse. Gyermekkorában a falu legszebb utcája a Badaacsonyi utca volt ahol a gazdag parasztek éltek – ma ez a csikágói része a falunak. Sajnos a faluban a fiatalok körében jelen van a kábítószer is. A helyi iskoláról szólva, elmondja, hogy az első négy évet itt járta ki. Akkor szűnt, meg amikor a [REDACTED] és felesége a [REDACTED] nyugdíjba mentek. Nem volt, aki tovább vigye az iskolát. Szerinte azért vannak már kevesebb gyerekek a cigányoknál, mert rosszabbak lettek az anyagi körülmények. „Mire szülnének? A családi pótlékból nem lehet gyereket etetni.

Gyermekkorában Aradi-pusztán éltek a szegényebb cigányok, a proletárban a gazdagabb cigányok. Amikor a faluból kihaltak a gazdag parasztek és az utódaik elköltöztek a környező városokba, akkor kezdetek betelepülni a faluba a cigányok. Aradi-pusztán, amikor TSZ volt akkor ott volt a pulyka és tyúk telep.

A körzeti orvos [REDACTED] doktor már nem jár ki a faluba, be kell járni hozzá. A Mesztegnyői katolikus papról elmondja, hogy nem adja meg a tiszteletet az idősöknek, az öltözéke is kívánni valót hagy. A reverendája nem takarja el a csizmáját, nem tart misét. Ha valaki egyházi temetést kér, akkor öt évre visszamenőleg kéri az egyházadót. Régen működött az imaház, ma nem működik. A gyerekekkel nem foglalkozik a pap. Sportélet nincs a faluban. Ha valakinek szüksége van, rá akkor igénybe veheti a falubuszt is.

12.

Adatlap sorszáma: 40.

Lejegyezte: *Bata György*

A lakóingatlanban bejelentett személyek:

[REDACTED] - anya – 49 éves – Szakmunkás – Hentes
[REDACTED] - apa - 58 éves - Szakmunkás - Hentes
[REDACTED] - lány, anya – 31 éves – Szakmunkás – Szociális gondozó és ápoló
[REDACTED] - gyermek – 8 éves- 1. általános iskola

Önálló ház, a szülők a lakóingatlan tulajdonosai Tímea vigyáz a házra. Amelyben van 3 szoba – kamra – konyha – Fürdőszoba , WC. A lakásban van víz, villany és palackos gáz. A fűtés fával történik. Háztartási gépek – mosógép, hűtőszekrény, vasaló, plazma TV. A ház építésének idejét nem tudja megmondani.

Az elmúlt 5-6 évben nem változott a család lakáshelyzete. A lakás berendezése, régi kopott bútorok, de rendezett belső tér. A család havi fix kiadása – víz 1834 forint, villany 2000 forint. A család rendszeres jövedelmez – Áron édesanyjának a keresete 80000 forint, családi pótlék 34000 forint, más forrásból pénz jövedelemhez nem jutnak.

A családi ingatlanhoz tartozik kb. 1 hektáryi kert, amit átengedtek a szomszédjuknak, hogy a birkák tudjanak rajta legelni, megoldva a kaszálás gondjait. Nem tartanak semmilyen jószágot. Mindennap főznek. Az elmúlt háromnapi menü – rakott tészta, tepsis burgonya, nokedli salátával. Elmondja, hogy a fizetéséből és a családi pótlékból él a család.

Elmondja, hogy több alkalommal költözött ide és innen máshová.

1991.-2007. Tapsonyban élt, 2007. – 2013.- Szenyér, 2013.-2016. Sármellék (baba miatt),2016.-2022. Nagykanizsa (pasi miatt), 2022.01.- Szenyér (élettársi kapcsolat miatt).

Elmondja, hogy jól érzi magát, remek itt lakni. A faluban él a nagy nénye, unokatestvére és a testvére is. A családjának a kapcsolatát kiemelkedően jónak ítéli. Két – három családdal jó, baráti kapcsolata van a faluban. Számára teljesen megfelel ez a kapcsolat rendszer. Szükség esetén a szülei segíteni tudnak, ha anyagilag megszorul. Kisebb – nagyobb dolgokban segít a testvére is.

Elmondása szerint jó volna, olyan hely ahol a fiatalok szórakozhatnának pl. disco.

Római katolikus vallású, de nagy hatással van rá a HIT gyülekezetes Németh Sándor Budapesten.

Elmondja, hogy a polgármester, ha szükséges segít és a [REDACTED] nénire is számíthat az alapítványnál, aki segít ruhával és nem rég osztott bútorokat is.

Elmondja, hogy beás, cigánynak tartja magát, de a nyelvet nem beszéli. [REDACTED] két testvére van: [REDACTED] 28 éves, aki szintén a [REDACTED] utcában lakik, négy gyermeke van. [REDACTED], aki a vezetéknevét [REDACTED] változtatta, az édesanyja nevét vette fel, jelenleg Németországban él. Az édesanyja magyar nemzetiségű, az édesapja beás cigány, mindketten Németországban dolgoznak hentesként. 2018.-ban voltak utoljára itthon látogatóban egy hétig. Rendszeresen küldenek ruhát, cipőt, játékokat neki is és az itt élő testvéreinek.

Elmondja, hogy jelenleg a boltos [REDACTED] élettársa. Életvitelszerűen nála lakik [REDACTED] gyermekével, mindennap elmegy a szülői házhoz, fél attól, hogy betörnek. A szülői ház szobájában tárolja a fűtésre élettársától kapott tűzifát

is. Azért jött vissza Nagykanizsáról Szenyérbe, mert betegsége miatt (epilepszia, kezdődő Parkinson kór) nem kapott munkát. Szenyéren a [REDAKT] néni alkalmazza őt az alapítványnál. Nem szereti a cigány zenét. A fekvőrendőr ötletet jónak tartja, de ennek ellenére sokan mégis száguldoznak az autóval. Volt már több alkalommal kutya lopás a faluban, arra is volt példa, hogy valaki a saját kutyáját vásárolta vissza. Ő is hallott már arról, hogy drágának tartják az élettársa boltját. Viszont arról is szót ejt, hogy élettársa sok falubélinek hitelben ad élelmiszert! Áron édesapja már többször volt börtönben, jelenleg Németországban él és szeretné kivinni oda, de Tímea csak gyámügyi hozzájárulás mellett teheti ezt meg, hogy kiengedi. Ragaszkodik ahhoz is, hogy az apa egy hét után Aront vigye el a kint élő szüleikhez is. A gyermeket a kint élő húga fogja hazahozni.

13.

Adatlap sorszáma: 42.

Lejegyezte: *Bata György*

Apa 32 éves szakmunkás, kőműves-burkolo Anya 29 éves érettségi, Gyes, fiú 4 éves, lányok 8 éves és 11 hónapos Önálló ház, saját tulajdonú, 3 szobás, konyha, fürdoszoba. WC, kamra. Lakásban van víz, villany, palackos gáz. fával fűtenek.

Háztartási és szórakoztató ászkozok – mosógép, hűtőszekrény, porszívó, vasaló, plazma TV, számítógép, internet, 3 gépkocsi. Az elmúlt 5-6 évben lakaskorulmenyeik változott, ugyanott laknak, de korszerűsítettek a lakást. A lakás Minősége az átlagnál jobb. A, lakás berendezése közepes állapotú, régi és új bútorok, rendezettség

A család havi kiadása – 100000 forint, család havi bevétele változó 100 000 és 600 000 forint között van, nem jutnak jövedelemhez más forrásból. Nincs olyan földterületük ahol mezogazdasági termelést folytatnak. Nem tartanak haszonállatot.

Mindennap főznek, az elmúlt három napban a következő étel volt. 1-gyümölcs leves, lasagne, sült krumpli. 2 – lecsó, spagetti, rántott hal.. 3 – gombócós káposzta, rizs felfújt. Apa szeltese óta itt el az anya 2010.-ben költözött ide Tapsonybol.

Nagyon jól erzi magát a faluban, rokonai élnek a faluban és ország más részén is. Kimagaslóan jó a kapcsolata a családnak a rokonokkal. Vannak barátai a faluban és teljesen megfelel a számukra a kapcsolatrendszer. Ha kolcsont vagy kisebb –nagyobb segítségre volna szükség akkor a testvérekhez fordulnak, Integrálni kellene a gyerekeket zenei, művészeti, kézműves programokra a gyerekeket.

Római katolikus vallásúak, az apa korábban megismerkedett a baptista vallással is. A szakmunkás mestere reven, más hitéleti csoportokhoz nem tartozna, mert azokhoz el kellene menni a faluból. Segítség esetén a polgármester és a kisebbségi önkormányzat segít, élelmiszer csomagokkal, pénzügyi segítséggel. A polgármester megtesz, amit lehet a faluért. A Szulok beás, cigánynak vallják magukat, apa beszéli, a beás nyelvet is.

Nehéz cigányként élni, mert nagy az előítélet a cigányokkal szemben. a cigányban és a magyarban is van jó és rossz ember egyformán.

Elmondja, hogy - volt kisebbségi önkormányzati képviselő. Üzleti kapcsolatban áll [REDAKT] boltossal, (a másik boltját ő csinálja). A helyi iskolába 3. osztályig járt, s szerinte azért szűnt meg, mert kevesen voltak (12), ezután Bohonyere járt iskolába. A [REDAKT] házaspár meg nem volt nyugdíjas, de a létszám miatt szűnt meg a sulis.

Korábban a Balogh József volt a tanácselnök és első polgármester, majd a halála után a postás Ilike néni lett a polgármester. De [REDAKT] o is elhunyt. Ezután a Bogdan Imre volt s ő utána lett a Nagy Zoltán.

A nagyapja tanácsára megváltoztatta vezetéknévét [REDAKT], így lett [REDAKT]. ő az egyetlen foállasu kőműves-burkolo vállalkozó, egy segédmunkása van, akinek napi 15 000 forintot fizet. A tyuklopásokat mentemondanak tartja, a kutya lopást viszont igaznak tartja.

Voltam az önkormányzat mellett is, ahol a helyi asszonyok éppen uborkát és fokhagymát tisztítottak, elmondásuk szerint a munkaügyi hivatalon keresztül jutottak a munkához (köz munkások) naponta 8 órás munkával 2 800, havonta 60 800 forintot kapnak. Amikor feltettem a kérdést, hogy ettek e már ürgét vagy sündisznót többen tiltakoztak, de egy volt, aki mondta, hogy sündisznót már evett.

Buli alatt mesélték a helyiek, hogy a helyi bolt többször cserélt már gazdát. Először ÁFÉSZ volt, majd Szigetvári vállalkozó lett, majd a [REDAKT] édesanyja volt (ez alatt a [REDAKT] Svájcban szakács-séfként dolgozott), majd [REDAKT] lett a 15 évvel ez előtt. A bolt mellett volt kocsmá is, benne csocsó asztal, biliárd.

14.

Adatlap sorszáma:43.

Lejegyezte: *Bata György*

Anya 38 éves 8 általános iskola konyhai kisegítő

Fiú 21 éves 8 általános iskola munkanélküli

Fiú 17 éves 8 általános iskola munkanélküli

Fiú 12 éves 5 osztály

Önálló családi ház, egyötöd részben tulajdonosa a háznak. 3 szobás ház, melyben van konyha, kamra, WC kint van. Lakásban villany és palackos gáz van, fával fűtenek, fűtő kútból nyerik a vizet. Háztartási gépek – mosógép, hűtőszekrény, vasaló, plazma TV.

Lakáshelyzete az elmúlt 5-6 évben – változott, költöztek közben, jobb körülmények közé. A lakás minősége átlagos, a lakás berendezése rossz állapotú, törött, kopott bútorok, rendezettség.

Havi fix kiadások – villany 8 000, TV 5 000, hitel 6 600, szemét 1 600, kommunális adó 660, kert bérbeadása az önkormányzat számára 417 forint, összesen 21577 forint.

Család rendszeres jövedelme – 99 750 forint, alkalmi munkából 40 000 forint. Nincs olyan földterületük ahol, mezőgazdasági termelést folytatnak, haszonállatot nem tartanak.

Naponta egyszer főznek. Az elmúlt három nap a következőt főzték fasírt, főtt rizzsel, disznó pörkölt tésztával, paradicsomleves hurka kolbász. 2009.-ben jött a faluba Pamukról, költözés miatt. Neki mindegy, hogy hol lakik, faluban nincs ennek rokonai, a testvérei más településen élnek. Családjának a kapcsolata a rokonokkal, kiemelkedően jó. A családtagoknak inkább külön vannak barátai. Nagyon hiányzik számára a szélesebb kapcsolatrendszer. Ha megszorul, anyagilag a testvéreitől tud pénzt kérni. Kisebb – nagyobb dolgokban a testvérek tudnak segíteni. Nem venne részt semmilyen szervezett klubban. Reformátusvallású, ha alakulna, a faluban vallási jellegű gyülekezet feltétlenül csatlakozna. Ha problémám van, akkor a Judit néni segít, ruhaneművel, bútorral. A polgármester általában igyekszik segíteni. Beás cigánynak vallja magát, beszéli is a nyelvet.

Egyáltalán nem fontos, hogy cigány vagy nem cigány az ember. Nem érezte azt, hogy hátrányba került volna, azért mert cigány. Nincs olyan tulajdonságuk a nem cigány embernek, amit szeretek.

Elmondja, hogy a faluban sajnos jelen van a drog már a 10 éveseknek is megkínálják. A foci pálya azért szűnt meg, mert nem gondozták. A bolt drága, de ad hitelt a megbízhatóak számára. Bármilyen segítyt kérnek a polgármesteri hivataltól, max. 5 000 forintot kapnak, de három hét az elintézési idő. Sajnos haszonnövénylopások előfordulnak a lakosoktól bérelt kertekből is. Néhány éve a polgármester disznóit próbálták éjszaka ellopni, de a kutyák ugatása miatt meghiúsult. A fiai sajnos nem szeretnek dolgozni.

15.

Adatlap sorszáma: 65.

Lejegyezte: *Bata György*

Férj 27 éves, szakmunkás, informatikus

Feleség 24 éves, 8 általános iskola, munkanélküli

Önálló, saját tulajdonu házban laknak. A ház 2 szobás, konyha, kamra, előtér, fürdőszoba WC. Házban van víz, villany, palackos gáz, villannyal futenek. Háztartási eszközök – gépkocsi, internet, szűritőgép, mosógép, vasalo, Plazma TV, hűtőszekrény, porszívó.

Az elmúlt 5-6 évben változott a lakáshelyzetük, ugyanott laknak, de korszerűsítettek. Lakás minősége az átlagnál jobb, a lakás berendezése jó állapota, részben új bútorok, rendezettség.

Család havi fix kiadása 120 000 forint, havi rendszeres jövedelme 500 000 forint, mellékkereset nincs mert, kamera rendszerek telepítésével foglalkozó vállalkozó.

Nem folytatnak mezőgazdasági termelést, nincs földterületük, haszonállatot sem tartanak. Nem minden nap, de hetenként többször főznek.

Neki mindegy, hogy hol lakik, a faluban nem élnek rokonai, más településen élnek 2014.-ben költözött a faluba Szegedről a szülei. Családjának a kapcsolata a rokonokkal szokványos. A faluban 2-3 család akik a barátok, nagyon hiányzik neki a szélesebb kapcsolatrendszer. Nincs olyan rokon akihez fordulhatna kisebb kölcsönért vagy segítené kisebb – nagyobb dolgokban.

Szabadidőmben szívesen lennék a faluban polgárör. Egyéb vallású, semmiképpen sem csatlakozna közösségi jellegű vallási felekezethez. Nincs olyan hivatalos szerv amely probléma esetén segítené a csakádnak. A polgármester általában igyekszik, de előfordul, hogy nem törődik valamivel eléggé. Magyar nemzetiségűnek vallja magát.

Elmondja, hogy idegasítja a fekvőrendőr, mert szerint egy család miatt van az egész. A Badacsonyi utca valoban csikágo. A cigány kisebbségi önkormányzat működik, de nem csinál semmit. A játszótér életveszélyes mert sokszor futnak ki a gyerekek az utra, kerítésre volna szükség. A polgármester is tud a termény lopásokról azok aki dolgozóként vannak ebben a munkában, ők a lehetséges elkövetők. Drog a fiatalok körében, egy 16 éves az eladoja. Kamera rendszer három helyen van a faluban, Petőfi utcai elágazásnál kettő, egy meg a polgármesteri hivatalnál. Szerette volna, ha polgárőrség alakul a faluban, de csak akkor lett volna jelentkező, ha fizettek volna érte. Saját szabadidejére és ingyen rajta kívül senki nem akart polgárör lenni. Nem talál napszámot kismunkára (falfúrás, szerszám kézbeadása) 8 órára 10 000 forintot fizetne. Tud arról, hogy a Judit néni ruhát, bútorot oszt – szerinte olyanok voltak ami szemétre való. A boltot drágának tartja, de ő nem itt vásárol. Indult az önkormányzati választáson, de kevés szavazatot kapott, jó viszonyban van a polgármesterrel. Szelektív kukákkal rendelkezik, elmondása szerint a szelektív hulladékot ingyen szállítják el.

16.

Adatlap sorszáma: 66.

Lejegyezte: *Bata György*

Anyuka 50 éves, 8 általános iskola, munkanélküli

Lánya 19 éves, érettségi, munkanélküli

Saját tulajdonu, önálló házban élnek, amely 2 szobás, konyha, előtér, kamra, fürdőszoba WC helyiségei vannak, fával futenek. A család lakás helyzete az elmúlt 5-6 évben változott, ugyanott laknak, de korszerűsítették a lakást. A lakás minősége az átlagosnál jobb, lakás berendezése jó állapotú, részben új butorok, rendezettség. Család havi fix kiadása 80 000 forint. Család rendszeres jövedelme 0 forint, viszont alkalmi jellegű munkából havi átlagban 80 000 forint jön be. Van kertjük amely kb. 300 négyszögöles, amiben saját fogyasztásra zöldséget termelnek. Haszonállatot nem tartanak.

Naponta egyszer főz, az elmúlt három napban a következőket főzte – lecsó, zöldbab leves sűtemény, krumpli leves, rakott tészta kolbásszal.

Kisgyermekkorától ota itt él, de 1997-2002 között Kaposváron élt, de az édesapja betegsége miatt jött vissza, mert haláláig ő ápolta,

Jól érzi magát Szenyéren, bár tudja, hogy vannak jobb helyek is. A faluban a fia él, más településen a testvérei élnek. A faluban van két-három család, akik a barátai. Nagyon hiányzik számára a szélesebb kapcsolatrendszer. Ha anyagilag megszorul, vagy kisebb, nagyobb dolgokban szükséges a segítség akkor a gyerekeire számíthat. Ha valaki szervezne klubot, akkor nem venne részt, mert ő inkább otthon szeret lenni. Római katolikus vallású, de ha alakulna vallási gyülekezet, akkor előbb megnéznék, milyen. Nem tud olyan hivatalos helyi szervről, aki probléma esetén segítene. A Judit nénire és a Cigány kisebbségi önkormányzatra számíthatnak akik segítenek a családoknak, ruhaosztással illetve a gyermeknap és a karácsony alkalmával. A polgármester, általában törekszik, de előfordul, hogy valamivel nem törődik. Beás cigánynak vallja magát, úgy érzi, hogy a mai Magyarországon rossz cigánynak lenni, mert általában lenézik a cigányokat. Nem érezte, azt, hogy rosszabbul bánnának vele mert cigány.

Elmondja, hogy a bolt jó, hogy van de drága, tudomása szerint ad hitelt annak aki rászorul. A fiának () volt () több a megrendelése, hogy magyaros neve van, mintha cigány lenne. A faluban tul soknak tartja a fekvőrendőrt. Polgárőrök azért nincsenek mert nem kapnak érte pénzt. Tudomása szerint térfelügyelő kamera a Simon József káplán házában is van. Tud arról, hogy vannak kopások a kertekből és kutyákat is ellopják. A helyi iskola a Barát házaspár után még működött egy ideig akkor még a Hutter házaspár volt aki tanított, de később az alacsony létszám miatt szűnt meg. Focipálya volt, de nem gondozták ezért szűnt meg.

17.

Adatlap sorszáma: 67.

Lejegyezte: *Bata György*

Férj 80 éves szakmunkás (kovács-hegesztő) jelenleg nyugdíjas

Feleség 73 éves szakmunkás (könyvelő) jelenleg nyugdíjas

A házaspár saját tulajdonu önálló házban él és 1970.-ben épült téglából. Amely áll 3 szobából, konyha, kamra, fürdőszoba WC –ből. Lakásban van víz, villany, palackos gáz, fával futenek. Háztartási berendezések – mosógép, hűtőszekrény, porszívó, vasaló, plazma tv, gépkocsi.

A család lakáshelyzete az elmúlt lakáshelyzete nem változott, ugyanúgy laknak, mint 5-6 évvel ezelőtt. A lakás minősége átlagos, közepes állapot, régi és új butorok, rendezettség. Család havi kiadása 60 000 forint, rendszeres jövedelme 186 000 forint, más forrásból nem jutnak jövedelemhez. 200 négyszögöles kertjük van, amelyben kukoricát, babot, káposztát, tokot, uborkát, salátát, répát termelnek saját részre, nem adnak el. Haszonállatot csak tyukot tartanak. Két naponta főznek. Az elmúlt három napban főztek – csirke aprólék leves, rántott cukkinivel. Borso leves linzer sűtivel. Csont leves, rizs, csirke porkolt. Mindketten születésük ota élnek Szenyéren.

Nem nagyon szereti ezt a falut, unoka testvére él itt, Marcaliban élnek a gyermekei. Jó kapcsolata van a családjának a rokonokkal. A faluban nincsenek jó ismerősei, nagyon hiányzik a szélesebb kapcsolatrendszer. Ha anyagi, vagy kisebb, nagyobb segítségre van szükségük akkor a gyerekeikre számíthatnak. Idősek klubjában venne részt szívesen. Római katolikus vallású, más gyülekezetbe semmiképpen nem vennének részt. A falu gondnok segítségére számíthatnának, orvosnál gyógyszer felírás és gyógyszer kiváltásnál. Nincs olyan civil szervezet amely probléma esetén segít. Polgármesternek nem ismeri a munkáját. Magyar nemzetiségűnek tartja magát.

Elmondja, hogy az iskola akkor zárt be amikor a Barát házaspár elköltözött Keszthelyre ahol lakást építettek. A boltot nagyon drágának tartja. A faluban több gyűjtögetés is volt. A GAMESZ kertjéből a felét ellopják. Az erdőben a fa összeszedésére 1 000 forintot fizetnek óránként. A férj korábban volt önkéntes rendőr is. A Petőfi utca végén sertés és marha telep volt. A Mesztegyői pap három éve nem misézett, pedig volna rá igény, nem szedi az egyház adot sem. Falubusz csak orvoshoz és gyógyszer kiváltáshoz lehet igénybe venni.

18.

Adatlap sorszáma: 3.

Lejegyezte: *Kovács Zsuzsanna*

Sarolltal ketten keltünk útra első (de nem közös) interjúalanyaink felé. Határozott szándékkal, konkrét címmel indultam el, azonban amikor egy kisfiú sokáig bolyongott körülöttünk biciklivel, rákérdeztem, hogy vajon mehetné-e hozzájuk interjúzni (szülei otthon vannak-e, ráérnek-e). Mivel nyitott volt rá, éltem a kínálkozó lehetőséggel, és elmentem vele. Ez volt az első kérdőívezésem, így még új volt az egész, kicsit izgultam.

Már a házhoz érve is látszott, hogy ez a család a település viszonylatában a módosabb, jobban élő családok közé tartozik. A kezdőkép, amely fogadott – egy nagy, láthatóan többszobás, rendezett külsejű, szépen tatarozott ház; a nagykapun belül egy viszonylag nagy, merevfallú medence (üresen), árnyékában hűsölő anyatascsó, (feltehetően) banánfa kis szalétlivel, betonozott kocsifelhajtó, bentebb rendezett baromfiudvar. Belépve a házba egyből hűvösebb fogadott, járt a klíma.

Az anya nemrégiben kelt fel délutáni pihenéséből, és habár épp lecsófőzésbe fogott, szívesen fogadott, és félbehagyta a munkát. Az asszony és élettársa, 2 kisfiuk (a 4-ből), valamint a kislányuk volt otthon. A megkérdezett az asszony volt, párja közben időnként kiment telefonálni, de az interjú nyitott részeiben ő is bekapcsolódott a beszélgetésbe. A gyerekek a szülők kérésére csendben elfoglalták magukat, néha kimentek, visszajöttek. Az egyik kisfiú a telefonon játszott valamit, a másik (biciklis) kisfiú ottlétem elején behozott egy friss kiscsibét, kedvesen magánál tartotta, simogatta (mire az megnyugodott), majd kiment, időnként visszajött. A kislány volt, hogy csendben figyelte a beszélgetést, majd közben a körmét reszelte, tette rendbe. Összességében a gyerekek jól elfoglalták magukat, és habár időnként szeretnék volna szüleik figyelmét, eleget tudtak tenni a kérésüknek (amelyet én a tisztelet és önfegyelem megnyilvánulásaként értelmeztem).

Család. Láthatóan, illetve a beszélgetésből is kiderült, úgymond egy hagyományosabb nevelés modellben hisznek, számukra fontos, hogy a gyerek mind a szülők, mind a pedagógusok felé tisztelettel forduljon. A legidősebb fiuk 15 éves, ősszel kezdi a technikumot, elkerül kollégiumba és rendőrnek tanul. Nagyon büszkéek rá, és támogatják a fiú választását, örülnek, hogy tanul, ezzel is jó példát mutatva a kisebb testvéreknek. (A fiú védelmező hajlamáról egy esetet is elmesélnek, amikor az iskolában egyik osztálytársa nekiment a tanárnak, és ő volt, aki szétválasztotta őket.)

Ház, fejlesztések. A család több szinten is törekszik az önellátásra – élelmezésben nagy mennyiségű burgonyatermesztéssel, baromfitartással, disznóvágással (nem saját nevelés, de saját feldolgozás); illetve a közművektől való függetlenedéssel is. A fűtést fatüzelésű kazánnal (központi fűtés) és klímaberendezéssel oldják meg, a mosáshoz és fürdéshez az ásott kút vizét, főzéshez és ivóvízként vezetékes vizet használnak. Elektronikus berendezések terén igen meglepődtem, amikor egy számomra elképesztően nagy síkképernyős TV fogadott a sarokban fent a falon ott, ahol helylyel (és később kávéval) kínáltak, illetve egy kisebb monitor láthatóan 4 kameraképet mutatott. A ház belseje viszonylag rendezett volt, amennyire én beleláttam a lakásba, használt, de viszonylag új típusú bútorokkal, 5 gyermekhez mérten némi rendezetlenséggel (a fiúk szobájára ottlétem elején megjegyzést is tett az anya, de mondta, hogy nem járhat állandóan a dolguk után, időnként megcsinálják; a kislány szobája rendezett). Fejlesztésként pl. tervezik bővíteni a napelem (!) kapacitásukat. Mindezek után meglepődve hallottam, hogy néhány éven belül terveznek Böhönyére költözni, miután a leendő ingatlant is felújították (hasonló komfortfokozattal, több szobával). Vannak tartalékaik, ők felhalmozással készülnek a váratlan helyzetekre, magas árakra. Az élelmiszerek megfelelő tárolásában egy nagy pince, illetve számos hűtő- és fagyasztóláda áll rendelkezésükre.

Vallásgyakorlás. Mesélnek róla, mennyire szerették és értékelték Zsolt atya munkáját, aki évekkkel ezelőtt szolgált itt és a környező településeken. Rengeteget foglalkozott a gyerekekkel, rendszeresen jött, szedte össze (akár több körben) is a gyerekeket, és tartott nekik hittant, vitte őket különféle programokra, vele jó helyen, biztonságban tudták a gyerekeiket. Vele még a felnőttek is szívesen szóba álltak, elmentek istentiszteletre (a házukat is ő áldotta meg). Sajnos ő máshova került, és Ferenc atya, aki azóta van, már egészen más, kevésbé foglalkozik az emberekkel, a covid-járvány óta még indoka is van rá. Az asszony szép (feltehetően arany) ékszer visel – a fülbevaló és nyaklánc is szentképekkel díszített (egy szettet alkotnak). Jelenleg talán Judit néni övezi Zsolt atyához hasonló megbecsülés.

Helyi viszonyok. A polgármester munkájával elégedetlenek (mint kiderült, a férfi vele nőtt fel), szerintük nem aknázza ki eléggé az igénybevehető támogatásokat, így a település elmaradott, ill. nem fejlődik eléggé. Többek között emiatt gondolkodnak a költözésen (Böhönyén már több minden van, pl. vezetékes gáz, csatorna, gyógyszerár, iskola, bolt). Elmondásuk szerint a helyi lakosság körében gondot okoz az alkohol- és kábítószerfogyasztás, a térségben gyerekrablásokról lehet hallani (tudomásuk szerint szervkereskedelem okán). Gyermeküket féltik, a települést nem tartják számukra igazán biztonságosnak. Az előző polgármestert jobbnak tartották, aki úgy tűnt, mindig tudott segíteni annak, aki kért és szükségben volt, a jelenlegi polgármester viszont gyakran elküldi a segítségkérőt. A helyi termékek nem olcsóbbak, a helyi lakosok tapasztalatuk szerint nem élveznek előnyt a vásárlásnál, és ha ingyen osztják ezeket a termékeket, általában azért teszik, mert már nem tudják másképp eladni (a minősége sem olyan, nem friss). Az önkormányzat mezőgazdasági gépeit említve, elmondják, hogy a lakosság nem is veheti igénybe díjmentesen a gépeket (és nem is csak a gázolaj áráért; pl. faszállítás utcán belül 5.000 Ft, távolabb 10-15.000 Ft). Az iskolakezdés támogatása pedig kevés, nem jelent igazán segítséget.

Nemzetiség. Az asszony magát és családját cigány nemzetiségűnek tartja (beás cigányok, amint az a településen jellemző). Önmagukról „cigányként”, nem „romaként” beszélnek. A férfi ugyanerre a kérdésre „magyar is, cigány is” választ adott – gyermekeit úgymond magyarként, magyarul neveli, de nem tagadja le cigány származását sem. Arra a kérdésre, hogy „Őn hogyan érzi, milyen dolog ma Magyarországon cigánynak lenni?” az asszony válasza, hogy nem megváltás, és sok helyen kimondottan nehéz a származás miatt... A következő, „Vannak-e olyan tulajdonságai a nem cigány embereknek, amiket nem szeret bennük?” kérdésre a válasz az „általánosítás” volt.

Érdekes még, hogy biciklis kisfiukkal, aki az elején is szóba elegyedett velünk és segített, a tábor további részében is bármikor ha összefutottunk, kérdezhettünk tőle, láthatóan örömmel segített a tájékozódásban. Ilyenkor pár szót mindig váltottunk, köszöntünk egymásnak.

19.

Adatlap sorszáma: 22.

Lejegyezte: *Kovács Zsuzsanna*

Szíves fogadtatás, azonnali beengedés. Amikor megkaptam ezt a címet, mégúgy gondoltam, délelőtt csak elnézek, megszerzem az első benyomásokat, esetleg megkérdem, mikor lenne jó neki és később visszanezek. Ehhez képest hosszas szolngatás után (kutyaugatás segítségével), amikor végül kijött az idős hölgy (a polgármester édesanyja), már látszott rajta, hogy várt, és azonnal beinvitált bennünket. Mint utóbb kiderült, előző nap már járt nála valamelyikünk, csak épp nem volt alkalmas neki, vendégei voltak. Most viszont.. (!)

Munka. Az asszony mesélt életéről, korábbi munkáiról – nyugdíjazása előtt 10 évig képesítés nélküli szakácsként dolgozott Siófokon, korábban pedig az önkormányzatnál is vállalt munkát, busszal kísérgette a szenyéri gyerekeket. Még ma is van, hogy ők, vagy a szüleik ráköszönnek, váltanak vele néhány szót a kapunál, mindezt pedig örömmel a szemében, büszkén meséli. Élettársa kétkezi fizikai munkás volt.

Család, ház, föld. Az asszonynak felnőtt gyermekei (3 fiú, 1 lány), illetve unokái Szenyéren és Nagykökényesen élnek, míg élettársa felnőtt gyermekei (3 lány, 1 fiú) és unokái Böhönyén, Boszniában, valamint Németországban élnek. A ház berendezése egyszerű, régebbi, használt bútorokkal, de tiszta és rendezett (az asszony tartja rendben). A kert úgyszintén szép, rendezett, virágokkal teli, ennek karbantartása a férfi dolga. Elmondásuk szerint földjükből az önkormányzatnak is adnak bérbe művelésre.

Falu, kapcsolatok. Az asszony gyerekein, unokáin kívül egyik szomszédjukkal vannak igen jóban, amint kell, azonnal segítik egymás, amiben szükséges. Szeret itt élni, de sajnálja a régi közösséget, mert az újak sok gondot okoznak („Csak vonulnak az utcán, mint egy nyáj. Csak néznek előre, nem köszönnek.”)

Vallás. Megjegyezte, hogy a mostani atya sajnos nem igazán törődik a szenyéri lakosokkal, s mivel olyan kevesen vannak (javarészt „öregasszonyok”), ennek a néhány embernek, akiket érdekelne, istentiszteletet sem jön el tartani, pedig ott van az imaház. Bár azt is hozzátette, hogy sajnos már ez a néhány asszony sem biztos, hogy el tudna menni idős koruknál, egészségi állapotuknál fogva.

Nemzetiség. Az asszony magyarnak vallja magát. Élettársa félig magyar, félig sváb, annak idején a délszláv háború elől menekült át Magyarországra. (Egykori háborús menekültként nagy sérelem, fájdalom a számára, hogy a jelenlegi ukrán-orosz helyzethez képest a Magyar Állam sokkal rosszabbul kezelte, kevésbé segítette az akkori menekülteket.)

Búcsúzáskor mindketten kifejezték, hogy örültek a beszélgetésnek, és hogy ezzel is színesebb lett a napjuk. Kifelé menet még a kiskertet, a virágokat is megnéztük, büszkén mutogatták munkájukat.

20.

Adatlap sorszáma: 41.

Lejegyezte: *Kovács Zsuzsanna*

Nikivel délután indultunk útnak, konkrét céllal, házszámmal, de mivel nem sikerült elémünk ott senkit, a környező házakat kezdtük járni. Senki nem nyitott ajtót, így az út szélén autónál álló fiatalokat céloztuk meg, s velük elegyedtünk szóba. Eleinte bizalmatlanok voltak, hogy talán hivatalnokok vagyunk vagy térítő, de vagy 10 perc múlva már egészen oldottan beszélgettünk. Ebben valószínűleg egy (számunkra) igen hálás helyzet is közrejátszott. Egyszer csak megszólaltak, hogy előrébb járó táborozó társaink épp rossz helyen kopogtatnak, mert az ott lakó idős néni nem tud kijönni, a lábát levágták. Erre Niki hangosan elfütyentette magát, hogy jelezzen nekik, amire elismerőleg reagáltak, nevtünk együtt... Niki ugrott is a lehetőségre, hogy ismét rákérdezen a kérdőívezésre, és most már igent mondtak. Az egyik egy pár volt, velük én mentem kocsival a néhány száz méterre lévő házukhoz (a másik nő is a közelben lakott, vele Niki ment el beszélgetni, kérdőívezni).

Munka. A nő jelenleg otthon van GYES-en, korábban vállalt idey munkákat, dolgozott az önkormányzatnál, ill. közmunkaprogramban is.

Család. Ottjártamkor mindhárom gyermekük otthon volt. A kisfiú (1,5 éves) igen elevenen kereste a figyelmünket, a kislány (5 éves), csendes, érdeklődő, épp egy cicás-öltöztetős játékkal játszott a telefonon, amit nekem mutogatott. Ő egyébként koraszülött volt, néhány éves korában pedig hosszabb ideig egy enzimhiányos betegséggel küzdött (erre támogatást is kapott), kórházban volt hosszú hónapokig, és sokat kellett hozzá járni, az ottani ellátását kiegészítőleg biztosítani (pelenka, gyógyszer, stb.). A nagyfiún (12 éves) pedig látszott, hogy sokat segít a kicsik körül, mert amikor a kisöccse sírt, elevenkedett, az anya felváltva őt, illetve a párját kérte meg, hogy foglalkozzanak vele. Az anya elég nehezen kezelte a gyerekek eleveenségét, a férfi ezzel szemben halkszavú volt, békét, nyugalmat árasztott, könnyebben kezelte a helyzetet. A nő, kezdeti bizalmatlansága után először macskás (amiről beszélgettünk), majd gyerekeiről babakori képeket mutatott. Édesanyja néhány évvel ezelőtt halt meg, az ő házában laknak. A településen él még nevelőapja, azonban ő alkoholproblémákkal küzd, de azért tartják a kapcsolatot.

Ház. A nő még mielőtt elfogadta a felkérést, szabadkozott, hogy sok a „bogár” (légy), és nincs rend, nem akar így beengedni, de szerencsére ahogy oldódott a hangulat, úgy érezhette, hogy mégis. Belépve elég zsúfolt kis ház benyomását keltette, egyből a kis étkezőrészben kínált helyel és kávéval/pohár vízzel. Mikor már oldottabb volt a hangulat, mesélte, hogy az év elején újították fel kicsit ezt a részt (előtér/étkező, konyha), ő maga is részt vett benne (erre érezhetően büszke volt), mutatott képeket is a telefonján.

Helyi viszonyok. Már az utcán beszélgetve is említette, hogy nincs megelégedve a polgármesterrel több okból is. Egyrészt a házukat részletre vették meg az önkormányzattól, azonban még mindig nincs átírva (emiatt aggódnak is, habár a polgármester biztosította őket róla, hogy rendben lesz, és intézik, hát azóta is). Másrészt, elmondásuk szerint az előző polgármester többet segített, a mostani csak a mezőgazdasággal van elfoglalva. Olyan is előfordult, hogy téli cipőre kellett volna némi anyagi segítség a 3 gyereknek, erre kapott 3000 Ft-ot (ami nem jelentett túl nagy segítséget). Ezen felül a polgármester eléggé elhanyagolja a kaszálást a közterületeken, nincsen rendesen megcsinálva mindenhol (ezért is jó, hogy lett kecskék, ami kicsit rendben tartja a környéket). Kifogásolta azt is, hogy a helyi aktuális hírek főként a település Facebook-csoportjában kerülnek kiírásra, miközben ahhoz nem fér hozzá mindenki. Mindemellett azért azt is megemlíti, hogy kiskertjét az önkormányzat ingyen szántotta fel.

Élelem. A férfi munkahelye révén többször is jutnak halhoz, amit azonban nem tudnak úgy kihasználni, mert annyira nem szeretik. Az elmúlt napokban főzött ételek felsorolását hallgatva meglepődve tapasztaltam, mennyire drága ételekhez jut a család, ugyanis időnként vadász ismerősök révén kedvező áron jutnak vadhúshoz is. Jelenleg 1 kecskét és 2 rackajuhot tartanak, de terveznek több haszonállatot is (pl. szárnyast, még kecskét/juhot) hozni a házhoz, mivel drága a hús.

Vallás. A vallást nem gyakorolják, ám megemlíti, hogy nagyfiuk korábban még járt Zsolt atyához, az jó volt. A jelenlegi pappal elégedetlenek, mert már régóta próbálkoznak, mégsem sikerült összeegyeztetni vele a gyerekek keresztelkedését helyben, így Marcaliba fognak időpontot kérni.

Nemzetiség. Önmagát és családját magyarként és cigányként határozta meg (ő maga kolompár, párja beás cigány). Amikor kikísér, a korábban említett kiskert miatt visszahív, ha érdekel, azt is nézzem meg. Érdekel, azt is megnézem. Még felemlíti, hogy majd nézzem meg a javasolt szomszédokat szemben, közben átköti a kecskét egy másik helyre. Búcsúzáskor kifejezi örömét, hogy megismert.

21.

Adatlap sorszáma: 45.

Kérdező: *Kovács Zsuzsanna*

Nikivel együtt indultunk útnak, hogy megtaláljuk következő alanyaikat. Egy szépen rendezett kerthez értünk éppen, ahol közeledtünkre egy kutya kezdett lelkes ugatásba. Nézelődtünk, beköszöntünk, és bentebb egy asszony válaszolt. Kérdezte, kik vagyunk, mi pedig érdeklődtünk, hogy bemehetünk-e. Mint később megtudtuk, tavaly decemberben egyik lábát, combtól lefelé amputálták (érszűkület miatt), így nem tudott lejönni elének. A ház előtt, a tető alatt fogadott bennünket, épp gyomlálás közben értük.

Család. Az asszony már régen megözvegyült, de több tragédia is beárnyékolja a család életét. Egyrészt elveszített egy 3 hónapos csecsemőt (betegség/fejlődési zavar miatt), másrészt férjét, kisfiát és lányának barátját a Balatonban, amikor vízbiciklivel bementek hárman, de már egyikük sem jött ki élve a tóból. Azóta se tudni, mi történt. Felnőtt gyerekei (2 fiú, 2 lány) és unokái Németországban, Csornán, Ausztriában élnek. Korábban ő is élt egy évet Ausztriában az egyik gyermekénél. Negyedik gyermeke most megy ki szintén Ausztriába dolgozni, de az ő családja marad itt Mesztegyenyőn, rájuk továbbra is számíthat az asszony.

Mindennapok. Elmondása szerint nem minden nap, de rendszeresen főz, éppen ahogy kedve tartja és igénye van rá. A kisebb bevásárlást a mozgó bolttal intézi (behozza neki), a nagyobbakat havonta egyszer a fiával, illetve menyével Marcaliban. Sokat van kint 1 éves tacsó kutyájával a kertben, kisebb munkákat, mint gyomlálás és kisebb locsolások, el tud végezni (ilyenkor a kerekesszék helyett járókeretet használ, ill. leül a fűbe). Hamarosan egyébként a lábprotézise is elkészül, így több mindent el tud majd végezni. Házában az egyik szobát nemrégiben alakította át a fia fürdőszobává. Niki rákérdezett, hogy zuhany van-e, amire az asszony mondta, hogy nyugodtan nézzünk be. Így kaptunk egy kis betekintést a házába is. A bútorok ugyan régebbi típusúak, mégis tiszta és rendezett volt az összkép. Úgy tűnik, hogy az asszony egészen megbékélt már az életével, mind szerettei elvesztésével, mind a lábával történetekkel. Azt mondja, a kertből, a mindennapokból merít erőt, hiszen mit érne, ha csak sírna és sajnálkozna, nem lenne az jó. Azért az is érződik, hogy ebben a békében és elfogadásban ott van a szomorúság, keserűség is.

Helyi viszonyok. A jelenlegi polgármesterrel meg van elégedve, jobban, mint az előzővel. Mikor még csak alpolgármester volt, vele intézte, hogy legyen árok előtte, mivel nagy esők után a kertjén keresztül zúdult le a víz (feltehetően egy fentebb lévő víznyelőből), és lentebb, meg a kerítés előtt összegyűlt a sár. Kellott az árok, hogy szükség esetén azért be tudjanak hozzá menni ilyenkor is. De akkor is kapott jó szót, segítséget, amikor az amputáció után, hazaérkezése előtt felhívta a polgármestert, hogy mi történt vele, és ha hazajön, ahogy lehet, beszélhessenek, hogy mit lehet tenni. A polgármester fogadóképz volt, eljött hozzá és megegyeztek, hogy amiben kell, megbeszéljük, és kitalálják, hogyan tudnak neki segíteni. (Jelenleg úgy tűnik, a fiával és családjával mindent meg tudnak oldani, így nem nagyon kell kérniük más segítséget.) Szerinte, ha valaki a mostani polgármester ellen

van, valószínűleg nem úgy csinálja a dolgokat, ahogyan kellene (nem törvényesen). Az asszony, elmondása szerint, soha nem volt különösebben társasági ember, habár míg járt a boltba, időnként leállt beszélgetni az asszonyokkal. Most helyben inkább csak a szomszéddal tartja a kapcsolatot, illetve naponta 2-3 alkalommal is beszél a hugával telefonon, de azt mondja, elégedett ezzel a kapcsolatrendszerrel.

Vallás. Római katolikus vallású, azonban régóta egyáltalán nem gyakorolja, mert a sok tragédia miatt elveszítette a hitét Istenben.

Nemzetiség. Az asszony önmagát és családját magyarnak is, cigánynak is vallja. Ő maga magyar, férje félig cigány származású, gyerekei körében pedig sok a vegyes házasság (elégedett a választásukkal). Kérdésünkre, hogy „Ön hogyan érzi, milyen dolog ma Magyarországon cigánynak lenni?” azt válaszolta, hogy nehéz, mert nagyon sok az előítélet, az emberek általánosítanak.

Még a konyhájában láttuk, mekkora tál málnát szedett (mozgáskorlátozottsága mellett is), nekünk pedig felajánlotta, hogy szedjük le a bokor belsejét, amit ő nem tudott. Így lettünk gazdagabbak egy tál friss gyümölcssel, amit a táborban megoszthattunk a többiekkel.

22.

Adatlap sorszáma: 53.

Lejegyezte: *Kovács Zsuzsanna*

Előző délután sikerült időpontot egyeztetnünk Edittel erre a címre, az itt lakó férfi öccse volt csak itthon, aki a jó időnyomukák idejére lakik a bátyánál. Másnap reggel a báty élettársával ültünk le beszélgetni.

A nő először elég zárkózott volt, de egyre többet mesélt, ahogy feloldódott az együtt töltött idő alatt. Rövidebb időre az élettársa is csatlakozott, de ez kissé félrevitte a beszélgetést. A polgármesterről beszélt, elégedetlenségükről, illetve kérte a segítségünket, hátha tudjuk, hogyan tudnák végre elintézni, hogy a nőt be tudják jelenteni hozzá (Szlovákiából), hogy tudjon rendesen munkát vállalni, stb. Utóbbi kapcsán kissé zavarba jöttünk, nem is igazán azért, mert ez a jelenlegi szerepünkkel némileg ütközik, inkább mert egyikünk sem érezte igazán kompetensnek magát ebben a kérdésben. Így szenteltünk egy kis időt a közös gondolkodásra, és úgy éreztem, már ez is jelentett neki némi előrelépést.

Család. Neki 5 gyermeke van (4-15 évesek), de ez csak mint mellékesen került elő a beszélgetés végéféle. Elmondása szerint az anyukájánál hagyta őket Szlovákiában, de különben is szoros volt vele a kapcsolatuk, hoztattatott őket, többet is voltak nála, jobban kötődtek hozzá, mint a saját anyukájukhoz (mert a nagymama mindent megengedett, stb.). Először furcsálltuk az egészet, de többször is említette, hogy ott mennyire összetartó a cigányság, meg nagy a család, sokkal jobban is éltek (felmenői oláh, illetőleg muzsikus cigányok), így (lehetséges magyarázatként) arra gondoltunk, valószínűleg a közösségen/nagycsaládon belül felnövő gyerekek nincsenek annyira szorosan az édesanyjukkal, mert sokan foglalkoznak velük, ezért talán nem akkora a súlya (kizárólagossága) az édesanyának az ő életükben (mindez csak feltételezés). Korábban említette, hogy azért nehéz ez a nagy távolság a családtól, még ha időnként utaznak is hozzájuk (utólag azt gondolom, itt a gyerekeire is gondolt). Kiderült, hogy van egy férje (16 évig voltak együtt), akitől a gyerekek vannak, és akivel még mindig házasok, jelenleg ő valahol messze külföldön él (így adott esetben a válást is nehézkes lenne intézni). Akkor jött el tőle a gyerekekkel, amikor a férfi már egy ideje Budapesten dolgozott, kábítószerproblémái lettek, sokat volt távol és már más nők társaságát is kereste. A nő jelenlegi párjával az interneten keresztül ismerkedett meg, eleinte nem is gondolta komolyan, végül találkoztak, és egymásba szerettek. A családja nehezen fogadta el a férfit (koránál és anyagi helyzeténél fogva is), de közben megismerték és lányuk eltölkétségét is látták, hát csak elfogadták. A férj, illetve anyósa egyszer el is jöttek hozzá, miután ideköltözött, hogy visszahívják, kifogásolva pl. az életkörülményeit, de elmondta nekik, hogy azon lehet javítani (ellenben a férj viselkedését nem hajlandó megbocsájtani, ellene távöltartási végzése is van). Jelenlegi élettársának is van 2 gyermeke (1 fiú és 1 lány, 7 és 11 évesek), ők itt élnek Szentgyéren a közelben, és hetente többször is vannak az apánál (délután/estéknél, amikor az anya dolgozik). A házat apránként csinálgtatják („megyünk fentebb, fentebb”).

Helyi viszonyok. Nem élnek nagy társasági életet, főleg a nő, illetve konkrétan a faluval nem szeret vegyülni, mert problémásnak tartja őket („irigyek, kicsiből nagyot csinálnak”). Tavaly akarta megnézni egyszer a helyi falunapot, de éppen amikor odaértek, kezdődött egy verekedés, így fordultak is vissza. Különben jól érzi magát a faluban, szeret itt élni. Az utcában van egy barátnője, ill. baráti család, akivel néha összejárnak, ha kell, kisérik egymást kisebb dolgokban. A nagyobb dolgokat a párjával vállalva megoldják (pl. felújítás). Szavaiból azt vettem ki, habár elvileg nem él társasági életet, a végéféle mégiscsak kiderült, hogy néha átjön hozzájuk pár baráti család, férfiak, nők és gyerekek, együtt vannak, férfiak-nők külön beszélgetnek. Mint kiderült, őt elég szigorúan fogták otthon nagyon sokáig, erősen hagyományos értékrend szerint nevelkedett (férfi-női szerepek, kapcsolattartás inkább nőikkel, férfiakkal csak családdal együtt; nőt igen, de férfit nem enged be most sem a házba, ha egyedül van, legfeljebb a kapunál beszélgetnek, stb.). A polgármester munkájával és hozzáállásával abszolút elégedetlenek pl. az útpítés hiánya miatt (csak járda, és helyenként murvás út van, de ez sem mindenhol, emiatt a gyerekek is sárosan érnek be az iskolába, ha olyan az idő, aztán mit mondanak rájuk... kérdésükre, hogy mikor folytatják az útpítést, a polgármester válasza „2028-ban”, ha nyer vmi pályázat). A megfelelő kaszálás is rendszeresen elmarad (gazban a „kígyók”, pedig kisgyerekek is vannak itt; beláthatatlan kanyar miatti esetleges ütközés kárát ki fizeti

meg?). Összességében azt tapasztalják, hogy a polgármester nem segít, nem törődik semmivel. A közbiztonságot rossznak tartják – a tető alatt lévő matracot és a kint alvást említve a nő egyből mondta, hogy ő biztos nem aludna kint, mert nem biztonságos, bármikor jöhet erre valami fiatal/gyerek, és csak poénból bedob valamit, stb. Később kiderült, hogy az ő kocsijuk szélvédőjét törte be az utcán alkohol és drog hatása alatt egy fiatal nemrégiben, ami a hírekben is szerepelt.

Vallás. Áldozott, bémálkozott, de elmondása szerint nem szereti a templomot, mert ő igen nagyszájú (mindent úgy mond, ahogy gondol, csúnyán beszél – megj. a velünk való beszélgetéskor ez utóbbi annyira nem jött le, csak egyszer-egyszer fordult elő, hogy fogalmazott volna úgy, de idejében észrevette magát, váltott).

Nemzetiség. Arra a kérdésre, hogy „Ön hogyan érzi, milyen dolog ma Magyarországon cigánynak lenni?” a válasza: „Elmegy. Más ez a cigány kultúra, itt nem tartanak össze a népek.”

23.

Lejegyezte: *Bottyán Edit*

Megkérdezett: szenyéri lakos

Neme: férfi (és párja)

Származása: roma

Életkora: 33 év

Foglalkozása: CO2 hegesztő

Helye: [REDACTED]

Az első interjú helyszín-kiválasztását a házban élő fiatalasszonynak köszönhetem, aki a verandájukról ránk köszönt. Visszalépve hozzájuk – kérdésemet követően - igent mondott egy beszélgetésre.

Belépve helytel kinnál, maga is leült, ám mivel 3,5 éves kislánya épp fürdött, végül párját hívta a beszélgetés folytatására. Csakhamar ötösből beszélgettünk tovább, mivel az anya, kislánya, s az apa első házasságából származó, 10 éves kiskamasz fia is megérkezett.

Ami a családi állapotokat illeti, a következő bontakozott ki: a kislány a jelenlegi párkapcsolatból született közös gyermek, a fiúcska azonban nem régóta él a családnál. Korábban a vér szerinti anya nevelte, mostanra az apa szeretné magához venni, így gyermek-elhelyezési per van folyamatban.

Mivel az anya a tágas (amerikai konyha jellegű) előtérben kínált helytel, a lakás felépítésére kevésbé volt rálátásom. Ami körvonalazódott: az előtér-konyhát az első lakószobától egy pult (tálalófelület) választotta el egymástól, míg a másik irányban lévő fürdőszobát egy függönnyel határolták el.

Ahogy az apa elmondta, a lakás 2 szobából áll. Ideköltözésekor (4 éve él itt, akkor költözött ide a párjához) a lakáson átalakításokat tett. A nyílászárókat megnyitotta - be voltak falazva (?) -, a fürdőt lebetonozta, kialakította a vizesblokkot. Időközben azonban vettek egy házat Mésztegyőn is, 3 szobával, 4,5 M Ft-ért. Azt korszerűsíti, s hosszú távú tervük, hogy odaköltöznek, s a szenyéri házat hétvégi házként használják, míg a gyerekeknek szükségük nem lesz rá.

(Érdekes fordulat volt beszélgetésünk végére, hogy míg találkozásunk kezdetén a gyermekek számára fogalmaztak meg hosszú távú anyagi biztonságot a ház vásárlásával, végül kiderült, hogy valójában csak a férfi költözne szívesen, az asszony nem. Így szomorúan közölték, hogy valószínűleg csak a férfi költözik majd a fiával, az anya Szenyéren marad közös kislányukkal. Ő helybéli, elégedett evvel a helytel, családjá, barátai itt vannak, nem szeretne elköltözni. A férfi azonban úgy véli, keveset ér itt a ház, s „mindenért futkosni kell”).

A család bevételeiről: az apa hegesztőként havi 300.000 Ft-ot keres, a családi pótlék 12.000 Ft (a kislány után már nem jár GYES). Egyéb, alkalmi bevételeik: kaszálás (15.000 Ft), földterület bérbeadása önkormányzatnak (13.000 Ft/év). 0,5 hektárnyi földterületükön burgonyát, hagymát, paradicsomot, paprikát, cukorborsót termesztnek. Jelenleg 2 disznajuk van, melyet maguk dolgoznak fel. Eladásra semmi nem kerül.

Ételt naponta többször főznek. Az elmúlt három napban, ahogy kissé zavartan felsorolták, készült tarhonyás hús, cukorborsó-főzelék, lecsó, tészta pörkölttel, hurka-kolbász, borsóleves, tejszínes csirkemell tésztával, rántott hús.

Az apa Somogyszentpálról került Szenyérre, miután megismerkedett párjával. Ahogy fontosabb már rögzítettem, Szenyéren csak az anya érzi jól magát, az apa szívesebben költözne Mésztegyőre, ahol minden elérhetőbb számukra. Lehetőségüket nehezíti, hogy a kislány szeptemberben kezdené az óvodát, azonban megszűnni látszik a lehetőség az önkormányzat részéről az óvoda/iskolabusz ingyenes indítására. Ez megnövelné a család anyagi terheit, ugyanakkor az anya munkába állásának lehetőségeit is negatívan érintené.

A család, amennyiben segítséget igényel valamiben, elsősorban testvérekre számíthat. Tágabb értelemben az önkormányzatot, illetve a kisebbségi önkormányzatot jelölik meg. A polgármesterrel kapcsolatban elégedettek vallják magukat, bár az apa a választát egy félmosollyal megtoldja.

Ami a klubra vonatkozó kérdést illeti, az apa a disco-ra voksolna, az anya inkább gyermekprogramok felé orientálódik (lásd: beltéri játszóház).

A hitélettel kapcsolatban elmondják, hogy reformátusok, de kissé bizonytalanok érzem válaszuk. Az anya feltétlenül csatlakozna egy létrejövő gyülekezethez, noha azt nyilatkozzák, a vallásgyakorlás megszokott módja

(római katolikus templom látogatása helyben) nem hiányzik számukra. Az apa előbb megnézné, mi is az, s csak azt követően döntene.

A nemzetiségi identitásra vonatkozóan: mindketten romának tekintik magukat, e kérdésben nyíltak, öntudatosak. Mindketten megfogalmazzák, hogy nem a romaság/magyaraság a döntő, hanem a cselekedeteik sora.

24.

Lejegyezte: *Bottyán Edit*

Megkérdezett: szenyéri lakos

Neme: nő

Származása: roma

Életkora: 49 év

Foglalkozása: közfoglalkoztatott

Helye: ██████████

A családdhoz az egyik lánygyermeken keresztül jutok el; hazafelé tart, így kérdezem meg tőle, beleférne –e számára ez a beszélgetés. Beinvitál, a teraszon kapok helyet, s végül az édesanya válik fő interjúalanyommá.

Ahogy kiderül, a házban 5 fő él: anya, apa s 3 felnőtt korú gyermek. A családi állapotokról megtudni, hogy az apa és az anya nincsenek jó kapcsolatban; egy háztartásban élnek, azonban a férj csupán alkalmi munkákat kap, s keresetét minimális mértékben osztja meg a családtagokkal. A 3 otthon élő gyermek (2 lány, 1 fiú) közül senkinek nincs munkája. Mindannyian elvégezték a 8 általánost, ketten szakmatanulásba is fogtak (pékcukrász, dísznövénykertész), azonban az egyik lány glaukómás (zöldhályog), a fiú szívbetegségben szenved. Így az 5 tagú család bevétele a 66.000 Ft-nyi közmunkadíjra, s a 41.300 Ft-nyi rokkantnyugdíjra korlátozódik. (Alkalmanként az édesanya takarít egy-egy Balaton közeli településen, ebből is adódik bevétel, de képlékeny, mennyi.)

Otthonuk 3 szobából, konyhából, előtérből, fürdőszobából áll, azonban a berendezést, lakhatást megismerni nincs lehetőségem, hiszen kint ülünk le. Ahogy elmesélik, a lakás az elmúlt 5 év során minimális változáson esett át: a fürdőben kád helyett tusolót helyeztek el, illetve kimeszelték a lakást. Ezen kívül egy pince, egy melléképület s egy kert tartozik a telekhez.

Ahogy azt megsaccolni tudom, a rendelkezésre álló földterület maximum 1 hektárnyi (2 házteleknyninek jelölik). Ezt az önkormányzatnak adják bérbe, a már ismert évi 13.000 Ft-ért, mely helyett olykor fát vagy terményt is elfogadnak.

Haszonállatot nem tartanak, nem érné meg a tartásuk, mondják.

A család minden nap főz (főzelék, húsleves, gyümölcsmártás került az elmúlt három napban asztalukra).

Interjúalanyom nem helybéli. Felnőttként költözött Szenyérre, Marcaliból, szocpol segítségével; apja még teknővájó beás cigány volt. Szívesen él Szenyéren, noha alapvetően csak gyermekei, egy-egy barát veszi körül, rájuk támaszkodhat. Kérdésekre, hogy milyen programnak örülne szívesen a településen, a falunapon, gyermeknapon kívül a mozit, színházat, s olyanfajta nőklubot jelöl meg, melyet a TV-ben is lát olykor: ahol főzni, varrni, kézműveskedni lehet.

A hitélet kérdése megnyitja, megindítja őt, illetve a társaságában lévő két hölgyet (egyik a nem vele élő lánya, másik egy falubéli barátnője). A megkérdeztem a római katolikus vallást jelöli meg, de érezni, hogy itt inkább hitről, s ahogyan el is mondják: egy közösségi élmény megéléséről van inkább szó. Így kerül szóba Csatka (kegyeleti hely, a könnyező Szűz Máriával), ahol szívesen járt volna, de problémái voltak akkoriban, nem tehetette meg, hogy csoportosan elbuszozik oda (ezt ma is bánja). A vallást megélni nincs lehetőségük, azonban talán egy éve, a szombathelyi püspök jelenlétekor nagy élményben volt részük az istentisztelet kapcsán. Ezekhez hasonló élményekben szívesen részesülne megkérdeztem.

A polgármesterrel kapcsolatban visszafogottan ugyan, de megfogalmazódik: a tősgyökeres itt élőket mintha jobban, odaadóbban támogatná, így igyekeznek mindent maguk megoldani.

A 3 jelenlévő hölgy egyaránt romának vallja magát. Az interjúalanyom lánya azonban a magyar szót is használja (magyar cigány), mire az anya csöndesen ezt mondja: „Ne tagadd a nemzetet!”

Megfogalmazódik: az itteniekkel nincs baj, elfogadják egymást. Arra azonban volt példa, hogy egy iskolában a tanár, gondolván, hogy cigányokról van szó, a személyes találkozás után formált róluk egyéni, s pozitív véleményt. Ahogy arra is, hogy a munkaadó az igazolvány átvétele után mondta vissza a már megbeszélt állást...

Így végül a témát avval a mondattal zárták: „Nem vagyok egy buta cigányasszony, mindenki egyenlő!”

Hozzáténném, hogy az anya nem velük élő, de engem beinvitáló lánya elmondta: néhány hónapot kint dolgozott Németországban (inkább Ausztriára vagy Svájcra gondolok, de mindenképp német nyelvterületre), s ahogyan kiderült, iskolai tanulmányainak köszönhetően nem okozott gondot számára az idegen nyelv. Megbíztak benne, szívesen dolgoztatták (hotel, takarítás, konyhai kiegészítés). Ha úgy adódna, hogy ő lenne a polgármester (képzeletjáték-főlvetés), nyitna egy mozgó hamburgerest /fagyizót / hurkás-kolbászos bódét, mert a „cigányok szeretnek enni, ha megcsapná őket az étel illata, nem tudnának ellenállni”. S legfeljebb hitelt adna...

25.

Lejegyezte: *Bottyán Edit*

Megkérdezett: szenyéri lakos

Neme: nő

Származása: roma

Életkora: 37 év

Foglalkozása: munkanélküli

Helye: [REDACTED]

Ezt a beszélgetést a megkérdezett barátnőjénél tett látogatása során egyeztettem, ahol épp interjút készítettem. Noha az első találkozás során zárkózottnak tűnt (megfogalmazta, ő néhány kérdés esetében passzolna), emlékeztem, hogy a vallás mint téma már akkor is foglalkoztatta.

Így egy „előkészített” találkozásra érkezem, amelyre belülről valószínűleg mindketten „készültünk”.

A kertben, a díófa árnyékában kapok széket, drapériával teríti be számomra. A beszélgetés második felében jégkockás vízzel kínál.

Azt érzékelem, hogy az előző napi visszafogottság sokat oldódott, a beszélgetés elejére is. Talán segít, hogy a saját portáján találkozunk; a gyermeke, unokái, menyé ugyan a házban tartózkodnak, de végeredményben senkihez nem kell igazodnia. Az oldódás érdekében én is ott folytatom, ahol előző nap odakapcsolódott hozzánk: a csatka látogatásra térek ki (búcsújáró hely, könnyező Szűz Máriával).

Interjúalanyom a család legidősebb tagja, 37 évvel. Két fia, az idősebbik (19) felesége, s 2 ikergyermekük élnek vele. Férje elhagyta őt egy másik asszony kedvéért. Ő is helyben él, a gyermekeivel nincsenek különösen jó viszonyban; nem keresik, nem támogatják egymást. A kérdezettnek partnere van, de nem élnek együtt.

Egyikük sem dolgozik. A menyé a 2 kisgyermekre ügyel, a legkisebb fiú (15) még iskolába jár. Kilencedikes, egy év múlva végez kőművesként. Tanulni nem szeret ugyan, s különösebben a szakma sem vonzza, de az anya reméli, hogy eljut tizedik osztályig, s talán dolgozni is fog.

A család tehát szociális segélyből, családi pótlékból, és a 2 ikergyermek után járó GYED-ből él. A birtokon van egy kb. fél hektáros megművelt terület, amely elég gazdag: répa, tarka bab, borsó, karfiol, paprika, paradicsom, uborka, cékla terem rajta. Ez azonban csupán néhány hétnyi élelem biztosítására elegendő a család egésze részére. Kérdésekre, hogy nem jutott-e eszükbe, hogy a hátsó kertet az önkormányzatnak bérbe adják, nemleges választ kapok. Indoklasként elmondják: szeretnék elkerülni, hogy megvédjék őket a termés meglopásával.

Haszonállatot nem tartanak: „másnak a lábosa” inkább nem tennék...

Igyekeznek naponta egyszer főzni: legutóbbi időkben reszelt máj, burgonyapüré, húsleves, káposztás tészta, borsófőzelék készült fasírttal.

Az anya 15 éve került ide, a férje révén; az okot megosztja, de szeretné nem publikussá tenni.

A faluban elég jól érzi magát, egy-egy barátnője révén, azonban sem itt, sem másutt nem él rokona (aki igen, avval nincs jó kapcsolatban, egy családi félreértés-sértődés okán).

Vallási rendezvényeken (lásd: búcsújárás) szívesen venne részt, vagy akár mozi, állatkert látogatását el tudná képzelni.

A hittel kapcsolatosan elmondja, hogy nem tudna felekezetet megjelölni, de hiszi az Istent, így „otthon szokott gyertyát égetni a Jóistenkének”.

Megkérdeztem romának vallja magát, s elmeséli, hogy valójában a faluban nem is a magyarokkal, inkább az őt megszóló romákkal van gondja: minek szólják meg, hogy nem dolgozik (munkanélküli, de azt reméli, augusztustól az önkormányzattól kap közmunkát), hiszen „nem ők teszik le a kenyeret” nekik...

26.

Lejegyezte: *Bottyán Edit*

Megkérdezett: szenyéri lakos

Neme: férfi

Származása: roma

Életkora: 28 év

Foglalkozása: gyümölcsfeldolgozó

Helye: [REDACTED]

A fiatalember épp áthalad az udvarán, így szólítom meg. Kérem, hogy (korábbi tapasztalatomból okulva) kopogjon már be helyettem a szomszédasszonyához, mert magam kiabálással nem jutok be. Készséggel segít. A kapunál darazsakba futunk, gyorsan elszalad, orvosolni a helyzetet. Míg várjuk őt, megbeszélem a szomszédasszonnyal a lehetséges beszélgetés időpontját, s utóbb fordulok a fiatalemberhez, aki, miután pár percet beszélt a munkahelyi vezetőjével, beinvitál.

Az első helyiségben kapok helyet, amely láthatóan konyhaként szolgál. Villany van ugyan, de kérem, ne oltsa fel, jó úgy is, ha az ajtó mellett beáradó fényt használom. Ő szemben, egy kanapén foglal helyet. A térben elég sötét van, a mellettünk elhelyezkedő szobából szintén homály árad.

Elmondja, hogy a lakásban egyedül él. A szomszédban lakó bátyja révén került a településre, 2018-ban Böhönyéről. Szülei elhaltak, ő akkoriban még kiskorú volt. Az ingatlan, mely helyben, a bátyja melletti telken

helyezkedik el, üres volt, így oda költözött. Saját tulajdonként jelöli meg. Ideköltözése óta csupán apróbb javításokra, festésre került sor.

Amennyire körül tudok nézni, a bútortart egyszerű, szegényes, a legszükségesebb praktikumnak megfelelő. Víz, gáz nincs a lakásban.

Az interjúalanyom ugyanakkor dolgozó ember, rendszeres jövedelemmel bír, nem alkalmi munkából él. A település szélén lévő gyümölcsfeldolgozó üzemben kap munkát, magyar embertől, aki megbecsüli őt. Ahogy a beszélgetés végén elmondja, noha maga roma, a főnöke nem aszerint ítél, ahogyan sokan mások (cigány = cigány, nincs különbség, főképpen jó értelemben nem), hanem rendes vele, jól megfizeti, s augusztus végétől fát is szokott tőle kapni. (A fáért nem kell fizetni, a fuvardíjért maximum 20.000 Ft-ot.)

Egyelőre, ahogyan fogalmaz, nincs fölhasználható fölterülete. Kérdésemre, az egyelőre mit jelent, megfogalmazza, hogy a házával szemben van ugyan kicsi birtoka, de nem tudja fölszántatni; valójában ezért nem tudja felhasználni a területet. Állatot nem tart, nem érné meg számára, hiszen egyedül él.

Ételt nem főz, illetve igen ritkán. Ezt avval magyarázza, hogy dolgozó emberként kevés időt tölt itthon, illetve magának, egyedül, nem érzi szükségét.

Noha mindössze 4 éve él Szenyéren, megszerette a települést, az itt élőket, ahol mindenki mindenkit ismer, „idegen egymás közt nincs”. Mindezzel együtt, amikor programokkal kapcsolatban kérdezem, valójában nem tág közösségi élményeket vágya; inkább kisebb, baráti csoportosulásokat, „bulikat” képzelne el.

Vallással, hitélettel kapcsolatos igényt nem jelöl meg, gondban is van, milyen vallás jöhetne szóba. Azonban kiderül, hogy a középiskola, ahova járt (Nagybajom, Kolping, kőműves szak) kötelezően tartott csütörtökönként hittanórát. Ezt érdeklődéssel hallgatta ugyan, azonban jelenleg nem igényli a vallásgyakorlást. (A középiskolát végül nem végezte el, ezért a 8 általános, mint legmagasabb iskolai végzettség.)

Az önkormányzatban és a polgármester úrban, támogatásukban láthatóan bizalma van.

27.

Lejegyezte: *Bottyán Edit*

Megkérdezett: szenyéri lakos

Neme: férfi

Származása: vélhetően roma

Életkora / foglalkozása: nem derül ki

Helye: XXXXXXXXXX

Az itt lakóhoz interjú-készítési szándékkal érkezem. Csengő nincs, a kapu tárva van, a házból zene szól, az ablakok résznyire nyitva. Az udvaron kakasok, tyúkok; kutyát nem látok.

Mivel vélelmezem, hogy a bekiabálásom nem hallják, ugyanakkor azt is, hogy itthon lehetnek (hűsölnek, sziesztát tartanak), mérlegelem, hogy határt lépek –e, ha bekopogok az ablakon-ajtón, s ha nem reagálnak, kopogás után benyitok, beköszönök. Végül arra jutok: ezt teszem (ellenkező esetben én ezt a lépéssort egy idegentől elfogadnám, de nem vagyok ellenkező esetben...).

Benyitásom, köszönésem hatására sem érkezik bentről válasz, de mire a kapuhoz érek, egy testes, romának tűnő férfi kilép az ajtón. Visszakanyarodom, megköszönöm, hogy kifáradt, s elmondom, miért kerestem. Meghallgat, majd nyugodt hangon elmondja, hogy nem szeretne (Egyes szám / 1. személy!) beszélni, mert úgy gondolja, a beszélgetés nem hozna érdemi változást életükben, körülményeikben. Megköszönöm a választát, s hozzáteszem, ezt el tudom fogadni, rendben így.

A kevésbé nyugodt fordulatot az hozza, hogy néhány házzal odébb megajánlanak nekem egy beszélgetőtársat, Mónikát. Ahogyan a 12 éves forma fiúcska elmondja, „menjek úgy három házzal odébb a felső soron, sárga ház”. Az első sárgának *tűnő* ház, körülbelül három házzal odébb azonban a fent említett férfi hajléka...

Megint mérlegelek, s úgy döntök, bekiáltok, hogy megkérdezzem, itt lakik –e Mónika. Egy nő érkezik, elmondja, nem ő az, hanem a szomszédos (helyenként tényleg sárga) ház lakója. Megköszönöm az információt, s hozzáteszem (itt rontom el a dolgot, szerintem): már jártam, itt, valószínűleg a párjánál, de elmondanám neki is, miért kerestem őket, hátha neki más a véleménye. A nő igent mond, érdeklődéssel hallgat, majd kijön (kiront) a férfi, hogy megmondta, ez őket (Többes szám / 1. személy, elbeszélésében!) nem érdekli, hagyjam őket békén, tanult paraszt létemre értenem kellett volna a szóból. Különben is, ez az ő portájuk, nem kellett volna kiabálás nélkül (...) belépnem.

Megkérdezem, vajon meghallgatná –e, miért kerestem őket újra eredetileg (Mónikáért küldtek, úgy számoltam, ide), de elég dühös ahhoz, hogy ne érdekelje. Így hát elköszönök tőlük, s csak remélni tudom utólag, hogy evvel a szituációval nem járulok hozzá a csoport rossz megítéléséhez...

(Én sokat tanultam az esetből, mindenesetre. Főképpen azt, hogy ebben a helyzetben a „nem”-et egy egész lakóközösségre kiterjedő, egy-értelmű „nem”-ként kellett volna kezelnem, tiszteletben tartanom.)

28.

Lejegyezte: *Bottyán Edit*

Megkérdezett: szenyéri lakos

Neme: nő

Származása: roma

Életkora: 59 év

Foglalkozása: közfoglalkoztatott

Helye: ██████████

Interjúalanyommal még szerdán beszéljük meg a mai találkozást. Aznap nem ér rá, mint mondja, közfoglalkoztatottként vissza kell mennie dolgozni (14.00 körül voltam nála). Előzetesen, amikor megkérdezem tőle, tudja e-, miért is keresem, esetleg jártak –e már nála, óvatos mosollyal kérdezi: kikapcsolni a villanyt?

Első bekiáltásomra nem ad választ (a kapu melletti ajtó láncsal, lakattal le van zárva), viszont az udvar hátuljáról előretolat egy kocsi. Azt gondolom, a lánya, olyan fiatalnak, fittnek tűnik....

Megdicsérem a színeiket (halványtürkiz-zöld épületfal, lila autó), mosolyogva mondja: a lánya munkája, választása.

Beinvitál, ő az első megkérdeztem, aki a lakás belsejéig hív (konyha). Megkérdezi, mivel tudna megkínálni, majd hozzáteszi szabadkozva: ételt nem főzött... Majd sebtiben körül is söpri a konyhát, ahol helyet ad. Nagyon mosolygós és szívélyes, tényleg, mint egy mesebeli lény (tündér-keresztanya vagy öreg néne, egyelőre őzike nélkül, az elbeszélésében lesz az is... ☺)

A házban egyedül él, pontosabban a kutyájával és a cicájával, akiket családtagoknak tekint (miután leülök, azt mondja: „Megmutatom a gyermekem”. Majd előveszi a mobiltelefonját, s megmutatja a képernyőjén - a kutyáját. Csak ezt követően mutatja be a fal fotók nyomán az ember-gyermekeit.)

Elmeséli, hogy 3 gyermeke van, 2 fiú és 1 lány. A fiúk Írországban és Franciaországban telepedtek le, dolgozó emberek. Az írországi fiú kutyatenyésztéssel, lótarással, versenyeztetéssel foglalkozik. A fiának van egy gyermeke (fiú, 20), aki Magyarországon él. Annak édesanyjával megkérdeztem is jó viszonyban van, de fiára haragszik, amiért az gyermekével nem törődik (nem látogatja, nem támogatja). (Az unokát szereti, de rá is haragszik, mert biztosított számára egy munkalehetőséget, ám a fiú az első kereset után felvette a bért és kilépett. Azóta nem látták egymást.)

A másik fiú Franciaországban él, román feleséggel (roma asszony Romániából, úgy érzékelem); mezőgazdaságban dolgozik. Interjúalanyom talán 2 éve, másfél hónapnyit dolgozott kint az ő meghívására, de vele is összeveszett, mert a menyecske „csúnyán bánt vele”. Ő pedig hazatért, mert erősen hazahívta a honvágy.

A harmadik gyermekre (lány) büszke. Vele napi kapcsolatban van, noha a lánya és párja Marcaliban él. Mindketten raktárosként dolgoznak, lánya most szerzett jogosítványt. Kapcsolatukat jellemzi, hogy gyakran adnak-cserélnek egymás között akár nagyobb használati tárgyakat, segítik egymást belső munkálatokkal.

Férjétől elvált, egy másik asszony miatt.

A lakás csinosan berendezett, a jobb anyagi helyzetben élő romák szín – és formavilága mentén. A falakon családtag-fotók, képek, drapériák. Az előtér olyan, mint egy kis szalon (később átülünk oda, valamivel jobban járja a szellő). A fürdőben kád van; a WC az udvaron helyezkedik el. A nyílászárókat (ablakok, bejárati ajtó) néhány hónapja cserélték újakra, műanyagból. Ez nem állami vagy egyéb támogatásból, hanem saját erőből történt. Tervezi továbbá a kis szoba padlóját újrafedni, laminált padlóval. Víz az asszony a kútból vételez, a gáz pedig palackon keresztül érhető el. Fával fűt, melyet gyakran kap fél áron (ahogyan egy hentesből húst is), s a „kivételezett helyzetért”, mint mondja, sokan irigylik őt.

Az asszony a 66.000 Ft-os közmunkabérből él, 5-6.000 Ft-nyi havi kiadással. Mellé alkalmanként kap munkát a pulykatelepen, amelyet imád, az állatok miatt (tényleg imádattal fordul az állatok felé. A saját háziállatai felé is, s meg is fogalmazza: elkényeztette őket, azért irigyek rá, sőt gonoszak. A saját kicsinyeiket sem mutatják meg neki, sőt akár meg is eszik azokat, szerinte.)

A szemközti parcellán krumplit, répát, zöldséget, kukoricát, hüvelyes babot, salátát, céklát, uborkát termeszt, bár az őz idefialhatott, így némi kárt tesznek a terményben. Mégsem engedi a szomszédját, hogy csapdát állítson. Baromfit tartott korábban, ám - a rókakölyök védelmében! – lemondott az állattartásról, mert sajnálta a rókát, amiért a kutyája olyan csúful megtámadta...

Kérdésemre, hogy szokott –e főzni, igent mond, de valójában kedvenc ételeket sorol fel. Konkrétabban kérdezem újra, így elmondja, hogy tegnap, ma nem főzött, a lánya rendelt neki ételt. (Ő maga a gombás, halas ételeket preferálja.)

Itt született, ezért hát szokatlan volt számára Franciaországban Madame Juliett-nek lenni. Az itt élő testvéreivel jó kapcsolatot ápol, több családdal is jó kapcsolata van. Lányától számíthat támogatásra.

Lehetséges (konkrét) programokat nem jelöl meg érdeklődése tárgyaként, ám azt korán megfogalmazza: szegény vagyok, mégis megvan mindenem, amire szükségem lehet; minek legyenek hát boldogtalan, minek ne mosolyogjam? A helyi szervezettől nem remél támogatást. A polgármester, elmondása szerint, rendes, de nemigen tud segíteni (a korábbi polgármester az unokatestvére volt, akkor értelemszerűen több támogatásban részesült).

Romának vallja magát, érzelmi szerint ez nem jelent számára sem különösen jót, sem különösen rosszat.

Indulnia kell, ezen a ponton nem tettem fel több kérdést, a lánya párját indul köszönteni.

(Amikről mesélhetnék még: Majtika és Charlotte, az előszobai sarokban valaha éldegélt és etetgetett két pók... ☺)

29.

Lejegyezte: *Bottyán Edit*

Megkérdezett: szenyéri lakos

Neme: nő

Származása: roma

Életkora: 43 év

Foglalkozása: munkanélküli

Helye: [REDACTED]

A mai találkozás időpontját szerdán egyeztetjük. A válaszadóm kettesben él itt párjával, akinek a féltestvére szomszédjuk. Az asszony 43 éves, 7 gyermeket sorol fel (25, 24, 23, 22, 20, 18, 18 évesek; mindannyi előző kapcsolatból származónak tűnik).

A legidősebb lány Kolozsvárott tanult, valószínűleg végzett, ügyvédnek mondják, kissé bizonytalanul. Itthon jó angolos volt, középiskolában tanult franciát, ez vitte tovább egy barátja révén. Másik lányuk Olaszországban él, könyvelő. Kapcsolatot ápolnak egymással telefonon, de nem várják el tőlük, hogy itthon látogassák őket.

Párja 38 éves, szintén 8 általánost végzett, a mezőgazdaságban dolgozik. Alkalmilag erdőtisztításból él.

A család egészére vonatkozó adat még – s ezt a férfi csöndesen, de láthatóan büszkén osztja meg -, hogy a férfi szüleinek elhunytá után döntést kellett hozniuk: gyermekkorú féltestvérét befogadják, nevelik – e. Ő a döntést párjára bízta, aki igent mondott. Befogadták, iskoláztatták, s most a szomszédban él, állandó munkából fenntartva magát.

A család „alkalmi részese” még egy kislány: a nő lánytestvéreinek gyermeke (keresztgyermek). Ahogyan mindkét oldalról kiderül, ő iskola után ide tér haza, szinte egész idejét itt tölti. (Hamarosan megismerkedünk ezzel a családdal is: ők is megfogalmazzák mindezt, sőt a kislány, kérdésemre, hozzá is teszi: itt nyugodtabb, nem zargatja nála pár évvel fiatalabb kisöccse.)

A lakás sajátjuk, megvették, de valójában nincs a kezükben elfogadható szerződés, mert az eredeti, kettővel korábbi tulajdonos több éve külföldre költözött, nyomát nem lelik. Otthonuk állapota a megvásárlás óta romlott; a tető szorolna javításra, de erre nem tudnak költeni.

A család az előtérben ad helyet; szerény, de kellemes környezet fogad. Ahogyan kiderül, igen alacsony bevételből élnek: szociális segélyből és alkalmi mezőgazdasági munkából a férfi részéről (sorkibontás = csemeték közötti gyomirtás). Évi egy alkalommal ők is kapnak 1 köbméternyi fát az önkormányzattól.

Kis birtokokon krumpli, uborka, hagyma, paradicsom, paprika, tarkabab, cukorborsó, répa, zöldség terem (a vetőmagot az asszony vette meg). Korábban volt 2 disznajuk is, de felhagytak vele, nagyon drága a takarmány.

Kérdésemre, hogy szoktak –e főzni, elmondják: naponta egyszer igen (rakott krumplit, paradicsommártást gombóccal, lecsót sorolnak föl).

Mindketten felnőttként költöztek ide. Eredetileg a férfi családjával éltek, másutt, de a nő nem jött ki az anyósával, akkor kezdtek házat keresni. Ide kaptak ötletet; később ide hívta lakni (utcabéliek) a férfi az öccsét, a nő a lánytestvérét.

Alapvetően testvéreikre számíthatnak, főképp a férfi öccsére, illetve egy gyermekkori barátjára. Kérdésemre, hogy milyen falubéli rendezvényen vennének részt szívesen, elmondják, hogy „jobb itthon lenni, egy lépéssel mindig hátrébb lenni”, mert a faluban sok a pletyka, szeretnék ezt elkerülni.

A hitélettel kapcsolatban megfogalmazódik: az asszony emlékszik még arra, hogy „volt helyben valami hittanfoglalkozás féle” (Judit vezette); ezt szívesen hallgatná újra. Ahogyan neki is erős emléke Csátka: mert nem voltak ott sem férfiak, sem gyermekek, csak asszonyok: az asszonyi nevetések összefűzték őket. Hasonlóan jó élményként említi a szombathelyi püspök látogatását, majd vendégszeretetét is (ezekben az utakban szívesen részesülne újból).

Támogatásra kevésbé számítanak, inkább spórolnak, vagy amit lehet, maguk megteremtnek.

Kérdésemre, hogy milyen nemzetségűnek tekintik maguk, a roma szóval felelnek. Elmondják, hogy nem is annyira a magyar-roma ellentétet élik meg, inkább, itt helyben, a kolompár-beás különbözőséget. Ők beások, jóval nyugodtabbak, más a kultúrájuk. Kérdésemre, hogy miben, azt a választ kapom, hogy a kolompárok nyugtalan népek, viszi őket a vér. Hisznek mindenben, a lakásuk csupa szentkép...

30.

Lejegyezte: *Bottyán Edit*

Megkérdezett: szenyéri lakos

Neme: nő

Származása: roma

Életkora: 42 év

Foglalkozása: közfoglalkoztatott

Helye: [REDACTED]

Interjú-társam: Kovács Zsuzsi

A családdal harmadjára egyeztetünk időpontot; legutóbbi találkozásunk idején a 4 éves kislány csípte meg a darázs, be kellett menniük a kórházba. Kétséges volt számomra, hogy van –e szándék valóban fogadniuk engem, azonban igyekeztem ballanszírozni az interjúkészítői szándék és az aktuális döntés elfogadása között, felvetve mindig egy újabb lehetőséget is.

Nehezen ugyan, de végül bejutottunk a családhoz (az anya rövid húsz perc után felébredt a sziesztából, és sajnos észrevettem ☺).

Az interjút az édesanya adja, gyermekei is becsatlakoznak, váltva adják a kért információkat.

A család (pontosabban a házban élők) száma 6 fő. Az anya közmunkán van, a párja állandó munkát végez Kisfaludon (meggyeszedés, fűnyírás, egyéb idénymunkák).

4 gyermekük közül valójában egy az, aki a két szülő közös gyermeke: a legkisebb, 4 éves fiúcska. Egy szituációból kiderül, hogy szívbeteg, ami sajátosan jelenik meg a családban: a többi gyermeknek magasan rugalmasnak, türelmesnek kell vele szemben lennie, hogy ne érje a szívét baj. A két idősebb lány- és fiúgyermek a férfi előző kapcsolatából született; 11, 12 évesek. A leányka speciális iskolába jár, heti hazatérésekkel. A gyermekeket 10 éven keresztül roma nevelőszülő nevelte Jákón, egy családban éltek. A megkérdeztem és párja 2 éve, Szenyérre költözve kapta vissza a gyermekeket, akik kedvesek, csendesek, rendkívül udvariasak, szerényen háttérbe húzódba figyelnek bennünket.

A család 8 éves kislánya (ahogyan a kislány keresztzüleinek elbeszélése alapján kiderül) valójában egyik szülőnek sem édes gyermeke, de ez rejtett információ, családi tabu. Ez az a gyermek, aki leginkább keresztanyja házában tartózkodik, alig néhány háznyira. Kitűnő tanuló, év végén jutalmat kapott; igazán kíváncsi tekintetű, kedves, figyelmes, eszes kislány. A Festetics Pál általános iskolába és alapfokú művészeti intézménybe jár.

Az asszonynak előző kapcsolatából 5 gyermeke született. Tőlük már unokái is vannak, kirepültek a családi fészekből, s más településen élnek.

A család második éve él ebben a házban. Eleddig havi 40.000 Ft-ot fizettek, apránként megvásárolva a lakást. Ahogyan elmondják, ez az utolsó törlesztés ideje: 25.000 Ft van hátra, s övük a lakás.

A házba nem lépünk be, a verandán kapunk helyet, széken, lépcsőfokon. Az anya a fotelban ül le, velünk szemben, körötte a gyerekek.

A lakás helyi szinten általánosan ellátott; víz és áram adott, gáz helyett gázpalackot működtetnek. 3 szobájuk van. Kérdésekre, hogy milyen háztartási eszközökkel rendelkeznek, a cserfesebbik kislány visszakérdéz: mi az a vasaló? (Az anya azt megelőzően válaszol, hogy van). Arra a felvetésre, hogy min változtatnának, ha elegendő kerettel rendelkeznének, a tető javítását és a nyílászárók cseréjét jelölik meg. Ideköltözésükkor festettek, takarítottak, kivágták a fényt elfogó, a nőben félelmet ébresztő fákat.

Kerestük az állandó munka és a közmunka díjából, illetve a dupla családi pótlékból áll össze. Ezen kívül évi kétszer kapnak támogatást mind a négy gyermek után (6500 Ft szorozva 8-cal).

Kertet nem gondolnak, a kert végi gyümölcsfák adnak némi termést. Ahogyan azonban az anya elmondja, ezt inkább meglopják a környékbéli gyerekek. Csollányt, csigát már nem gyűjtenek, részben mert az éti csiga védett, részben mert a csalán nem kelendő portéka. Csirkéjük volt, de a szomszéd kutyája elkapdosta, így már nem tartanak.

Naponta egyszer főznek. Lecsó, tökfőzelék, spárgafőzelék, borsóleves, krumplis tészta, spagetti, mákos tészta, rántott hús krumplival került az elmúlt napokban asztalra.

A pár két éve él ebben a házban, de valójában már volt 2 albérleti kísérletük itt Szenyéren. Elmondja, azért költöztek ide, mert új párjával és gyermekeikkel kevés volt a hely számukra (9 éve alkotnak egy párt). A felsorolt házak közül ez van legjobb állapotban.

Segítségre kevésbé számíthatnak, egy-egy testvér kerül szoba (pl. a keresztanya). Klubéletre nem nyitottak, azonban „ahol vannak a normális emberek, akikkel lehet beszélgetni, nevetgélni”, ott azért szívesen megfordulnának.

A hit, a felekezeti hovatartozás számukra is fogas kérdés. Itt is elhangzik azonban, hogy az anya Nagybjomban járt templomba; ha nem is rendszeresen, inkább a templombelső szépsége miatt (a református után ő is római katolikus vallást jelölte meg.) A hitéleti csatlakozással szemben óvatos, előbb megnézné, s ha tetszik, azután kapcsolódna be. A kislánya mindeközben kifejti, hogy ő nem szerette a hittant, helyette etikát tanul, mert a tanítója kedves volt ugyan, de folyton elégedetlen volt munkáival.

Támogatást a családsegítő szolgáltatótól kaptak, illetve emlékeznek ruha- és bútoradományra. A polgármesterrel elégedettek. (Közben párja is megérkezik, nem szól bele a beszélgetésbe, de sárgabarackot hoz nekünk.)

Egyértelműen cigány származásának vallják magukat valamennyien (külön-külön a gyerekek is), származásukkal nincs gondjuk.

31.

Lejegyezte: *Bottyán Edit*

Megkérdezett: szenyéri lakos

Neme: férfi (és párja)

Származása: roma

Életkora: 47 év

Foglalkozása: munkanélküli

Helye: [REDACTED]

Interjú-társam: Kovács Zsuzsi

Az interjú időpontját még szerdán beszéltük meg. A kéttagú család már akkor megajándékozott egy csokor hagymával, noha sejtető volt, hogy rendkívül szerényen élnek.

A kiskertben, a kerítés betonperemén ültünk le; az asszony a házfal mellett kucorodott le a beszélgetéshez; a párja mellette állt. Ottlétünk alatt újra szedtek nekünk egy csokor hagymát, illetve a beszélgetés második felével kávéval kínáltak bennünket.

A család, mint kiderült, végtelenül szerény lehetőségek mentén él. Víz nincs a lakásban, a fűt kutat, illetve a külső közkutat használják. (Ha jól értem, a szomszédokkal közös csapvizet használnak a víz fogyasztásához, az asszony érzékenysége miatt.) Áram és gáz nincs a hajlékban, feltételezhetően palackot használnak a főzéshez.

A ház konyhából és kamrából áll; fával tüzelnek. Ahogy később kiderül, havi fix fogyasztást végül meg sem jelölnek. A férfi révén szociális segélyből élnek, illetve a férfi alkalmi munkavállalása keretéből (építkezéseken dolgozik, ügyes kezű); ahogyan megfogalmazódik, érdemes itt maradni, sok itt a mezőgazdasági jellegű munka. Háztartási gépük egy sincs.

A férfi itt született, helybéli, szívesen él itt. Azonban keresgéltek jobb lakhatást Beleben, de egyelőre nem találnak üres, bérelhető házat. Ahogyan jobb minőségűt (villany-víz odabent) helyben sem, noha ez volna a feltétele annak, hogy az augusztus 12-ére várt közös (a férfi számára első) babát megtarthassák.

A nőnek korábbi kapcsolatából egy gyermeke született, egyet elvetetett. Megszületett gyermekét – szintén anyagi szűkösségüket látván – az „állam vette el”. A gyermek jelenleg 7 éves, Kaposváron nevelkedik nevelőszülőknél. Szándékukban áll magukhoz venni; telefonon tartják vele a kapcsolatot (...).

Korábban a pár Szenyéren bérelt házat, havonta 20.000 Ft-ért. Volt benne áram és víz is. A tulajdonos azonban visszaköltözött, így menniük kellett. Ahogyan fogalmazzák: így 1-ről 0-ra értek. Két piciri kertjükben hagymát, uborkát, paradicsomot termelnek. Jóságuk nincs, nem érné meg tenyészteniük.

A férfi, ahogyan írtam, helybéli, a nő Somogyfőnyéken született. Párja nem foglalkozik rokonaival, a nő pedig nem számol be családtagokról, illetve kötődésről. Az azonban elhangzik, hogy egymás édesanyjai tudnak az új párról, el is fogadták azokat. A férfi szülei idősek, betegesek, rájuk nem számíthatnak.

A helybéliekkel kapcsolatban megfogalmazódik, hogy eléggé hazudnak egymásnak az asszonyok, színlelnek. Így inkább egymás társaságában időznek szívesen (bár ezt követően a férfi elidőzik kissé társaságban a bolt-kocsma mellett). Ahogyan a filigrán kis asszony megfogalmazza: szívesen sétál olykor párjával a faluban, s szívesen volt / menne vele újra Veszprémbe, az állatkertbe, mint megismerkedésük – valószínűleg – kezdeti szakaszában. Falunapra, gyermeknapra rendezvényre le szoktak menni, de különösebb igény ezen kívül nem fogalmazódik meg. A férfi nem jegyzi magát vallásosként, valójában a nő is eltéved a felkínált fogalmak között (valami miatt többen reformátusnak mondják magukat, rövid gondolkodás, elpirulás után). A nő felidézi a somogyfőnyéki éveket, amikor belépett a valószínűleg római katolikus templomba, mert olyan szépnek látta... (A zene nem hívta, a templombelső szépsége igen.)

Az önkormányzat, a polgármester különösebb támogatását nem tapasztalták, kevésbé számítanak rá. J. szervezetének egyszeri támogatására (élelmiszer) halványan emlékeznek (legtöbbször nem tudnak mit kapcsolni az alapítvány, társadalmi szervezet fogalmakhoz). A korábbi, somogyfőnyéki polgármesterben a nőnek jóval több bizodalma volt, valószínűleg támogatást élvezett olykor. Mint mondják, az itteni a „saját zsebét szereti betömni”. A nő párját is, magát is „rendes cigánynak” mondja, vagyis, ahogy kikerekedik, beás cigánynak. Azonban szó már nem jut eszébe egykori nyelvükön.

Amint lemegyünk együtt a faluba, még mesél a gyermekvárásról.

Párja, mint mondja, mindig vesz a mellettük elhaladó egy-egy gyermeknek csokit, de ő maga képtelen mások gyermekei iránt szeretetet érezni. Ha a magáéi iránt már nem érezhet, hiszen valójában nem az övéi, hanem az állam gyermekei...

32.

Lejegyezte: *Bottyán Edit*

Megkérdezett: szenyéri lakos

Neme: nő

Származása: szlovákiai (oláh) roma

Életkora: 35 év

Foglalkozása: munkanélküli

Helye: [REDACTED]

Kérdező: Kovács Zsuzsi

Az interjú időpontját pénteken délután beszéljük meg. Kicsit korainak tűnik, hogy akár hajnal 5 után is jöhetünk, hiszen már ébred vannak, így kivárjuk a fél 8-at. Láthatóan számítanak velünk.

A verandán kapunk helyet, a kis asztal körül. Az asszony gondosan lefedi a széket, maga a szivacson foglal helyet (a párja testvéröccse kint éjszakázott).

A férfi és öccse láthatóan nem csatlakoznak, útra készülődnek, de fél füllel, érezni, jelen vannak.

Az asszony adja a legtöbb választ, de bizonyos témáknál a társa (önkormányzat, polgármester), illetve annak öccse (hit) is beszélgetésbe lép. Elgondolkodtató ugyanakkor, hogy bizonyos (főnti témák adta) vélemények mennyire egyezők, gyakorlatilag még a megfogalmazás módjai is.

Az asszony a polgármester elmarasztalásával indít, az utak menti gaz, illetve az útminőség miatt. Mint elmondja, ez az utca (Badacsonyi) szegmens-terület a polgármester számára, hiába kéri, hónapokat várnak egy-egy kérdés esetleges figyelembe vételével.

Megkérdeztünk Szlovákiából került ide, 3 éve. Valójában interneten ismerkedett párjával, kezdetben nem is vették az írogatást komolyan. Aztán ide utazott vele (mint már a kapukban, visszafelé tartva kiderült: 5 gyermekét hátrahagyva a nagymamára), s most a letelepedés – állásvállalás jogszabályi lehetőségei okoznak gondot, csavart. (A válás megoldása vezethetne előre, de itt új dilemma elé kerül az asszony: válás esetén a valószínűleg nagy „apai” vagyontól biztosan eleshetnek. Így viszont nem tud Magyarországon állampolgársághoz jutni. (A párja nem költözne Szlovákiába a gyermekei miatt – 2 gyermeke van, más háztartásban, Szenyéren, de naponta hozzák-viszik őket kocsival, magukhoz. Érezhetően gondjukat viselik.)

A nő sokat mesél szlovákiai (oláh, zenész) roma identitásáról, kultúrájukról. Bár magát szabad szájúnak mondja, ez itt kevésbé derül ki. Az igen, hogy volt elszálló, bérmálkozó, de valójában nem tudja, mely felekezethez tartozik. Családjá szigorú erkölcsök szerint nevelte, védettséget élveztek valamennyien, a rokoni összetartás burkával övezve. Jómódban éltek, anyósa, férje nem is szerette volna, hogy szenyéri környezetben maradjon (érdekes, hogy miközben anyai, családi védelemről beszél, valójában nem saját famíliája, hanem anyósa, különment férje aggodalma jelenik meg). Férje egyébként Szlovákiából Magyarországon kapott munkát (Pláza, kőműves), s a drog, a nőzés vitte el, ahogyan elmeséli. Nem beszéltek meg ugyan a történeteket, de 16 békés, boldog évük után az elhagyás mellett döntött. A nagymama ellenezte az új kapcsolatot (jelenlegi, szenyéri pár), így elszökött, 2 hét múlva visszatért, írásban megállapodást kötött a nagymamával az 5 gyermek átmeneti nevelésével kapcsolatban. Elszigetelten élnek, jobb a békesség, mondják, sok itt az irigy, az agresszív ember (ők estek áldozatul a friss „autós” ügynek, a 17 éves fiúval –; az ő autójuk volt a „préda”). Inkább csak egy-egy barátot fogadnak, jellegzetesen női-női, férfi-férfi beszélgetések mentén (hiszen nők-férfiak beszédtemái – nemek szerint – magánügyek, férfi / női dolgok...).

33.

Lejegyezte: *Bottyán Edit*

Megkérdezték: szenyéri lakos

Neme: nő

Származása: magyar

Életkora: 75 év

Foglalkozása: nyugdíjas

Helye: ██████████

Kérdező: Bánlaky Pál ☺

Az interjú időpontját péntek este beszéljük meg. Az ajánlást a ██████████ kapom, egy fiatal, roma pártól (idős, régóta, vagy akár gyermekkor óta itt élő beszélgető alanyt keresek).

A megkérdeztünk magyar származású, 75 éves, bottal jár, beteges. Fél órát ígér nekünk, s körülbelül ennyi is valósul meg.

Életútjáról elmondja, hogy 1961-ben került Szenyérre, 14 évesen, a szüleit ide helyezték mezőgazdasági munkára (édesapja talán TSZ-elnök volt). 16 évesen férjhez adták / kényszerítették, valószínűleg a megszokottnál erőteljesebb ráhatással. A férje, mint mondta, örült a házasságnak, bár őt is „erőszakkal” vitték helyzetbe szülei. 8 éve él egyedül, akkor halt meg az ura. Férje 1991-től nem dolgozott, tüdőbetegség, majd combnyaktörés miatt, így korán magára maradt a család ellátásával.

Egyszerű parasztasszonynak vallja magát, aki részben a mezőgazdaságban, vagy akár takarítóként folyamatosan dolgozott.

3 gyermeke van. Közülük a lánya él legközelebb, aki édesanyját minden hétvégén meglátogatja. Egyik fia házat elárverezték, ez fájdalmas történet számára, érezhetően a fia asszonyát okolja a történetért. Szintén (egyik) fia, unokája szokott átjárni füvet nyírni. Birtokát egyébként maga műveli, ahogyan ereje engedi.

Szomszédja részben Budapesten él, kevés, egyoldalú közöttük a kapcsolat. Másokkal sem tart össze, mint mondta, fél a helybéliektől, a roma lakosoktól.

Kertje a ház mögött, illetve a házzal szembeni telken terül el. Előbbit részben bérbe adta az önkormányzatnak, részben maga műveli. 4 tyúkot is tart ezen a területen. A második telket felesben használja, de nincs gond a kertszomszédjával. Itt burgonyát, kukoricát, paradicsomot, paprikát termel.

Télen fával tüzel, melyet fia, unokája aprít fel számára, de ő hordja be a szükséges tüzelőmennyiséget. A teleket mindig nehezen vészeli át.

Vásárolni a napi szükségletek érdekében helybe jár, elektromos kerékpárján.
Életéről szűkösen, megtörtén nyilatkozik.

34.

Lejegyezte: *Bottyán Edit*

Megkérdezett: szenyéri lakos

Neme: férfi

Származása: vélhetően roma

Helye: ██████████

A feljegyzés csupán azért készül, mert a ██████████-ban felvett interjú során megtudjuk, hogy a szomszédos lakóházban ██████████ nem laknak.

Ez azért informatív – azon túl, hogy a ház állaga romlik, kertje gyomos, gondozatlan -, mert alig néhány háznyira ██████████ egy pár panaszkodott arról, hogy nem találnak a faluban bérelhető, az övékéénél jobb adottságú épületet, miközben a babavárás szempontjából sorsdöntő volna.

A ház a polgármesteri hivataltól számítandó második házban élők tulajdona (számításaim szerint ██████████ ház). Ők azonban nem adják el, nem is adják ki, noha, gondolnánk, ez akár mindkét fél számára gyümölcsöző lehetőség volna.

/35.

Lejegyezte: *Bottyán Edit*

Megkérdezett: szenyéri lakos

Neme: férfi

Származása: vélhetően roma

Helye: ██████████

A feljegyzés csupán azért készül, mert a ██████████-ban felvett interjú során megtudjuk, hogy a szomszédos lakóházban ██████████ nem laknak.

Ez azért informatív – azon túl, hogy a ház állaga romlik, kertje gyomos, gondozatlan -, mert alig néhány háznyira ██████████ egy pár panaszkodott arról, hogy nem találnak a faluban bérelhető, az övékéénél jobb adottságú épületet, miközben a babavárás szempontjából sorsdöntő volna.

A ház a polgármesteri hivataltól számítandó második házban élők tulajdona (számításaim szerint ██████████). Ők azonban nem adják el, nem is adják ki, noha, gondolnánk, ez akár mindkét fél számára gyümölcsöző lehetőség volna./

36.

Lejegyezte: *Szedér Sarolt*

(Időtartam: körülbelül 40 perc.)

Nehézkesen indul (tegyük hozzá, ez az első, érdemi, tábori nap), a falu egyik hosszabb utcáján, a ██████████ utcán indulunk el négyen, konkrét tervvel: előzetesen megbeszéltük, hogy ki melyik házhoz megy. Végül úgy alakul, hogy csak egyikőnk „tartja a tervet”, hamar kiderül ugyanis, hogy nehéz lesz bejutni a portákra, csengő gyakorlatilag sehol sincs, a kerítéskapuk pedig – miként a lakások – ugyan nincsenek kulcsra zárva, így többnyire könnyedén be lehet(ne) rajtuk jutni (a falubeliek minden különösebb aggály nélkül, be is mennek egymáshoz), minket a magánterület (és annak gyakori velejárója, a rövidebb-hosszabb „láncra” kötött eb) és az, hogy idegenek vagyunk, visszatart, így marad a kiabálás, illetve ott próbálkozunk, ahol mozgás van.

Máris ketten maradunk, így megyünk tovább az utca vége felé: mindenütt nyitott lakásajtók, előttük – főleg a sok légy ellen – lengedező függönyök, olykor kiszűrődő zene vagy épp a teljes csend, a kitartó kiabálásra mégse jön ki senki.

Egy olyan 10 év körüli fiú biciklizget el mellettünk fel-le, spontán veti oda, hogy sokan nincsenek ám itthon ilyenkor, hiába kiabálunk. Társam végül a fiúval megy el, hátha az ő szüleihez így bejuthat. Egyedül maradok.

8–10 háznál is próbálkozom, de elvéve jönnek csak ki: a polgármester édesanyja (magyar/nem roma asszony), aki nagyon szívélyes, de épp vendége van; egy másik háznál két fiatal, 16–20 év körüli (szintén roma) lány (talán testvérek), akik a kiskert, illetve a fa takarásában üldögélő (és ott valamilyen kerti munkát végző) édesanyjuktól kérdezzetnek, hogy beengedhetnek-e, végül az édesanya is „előjön” azzal, hogy most nem alkalmas...

Így tekergek egészen addig, amíg egy helyes, roma kisfiúba nem botlok, aki félénken, de beszalad, és kéresemre kihívja az édesanyját: végre beengednek.

A ház, az udvar kívülről szedett-vedett, rengeteg lim-lom, „férfi kacat” (legalábbis az avatatlan szem számára annak tűnő holmi) van az udvaron szanaszét, és maga az épület sincs túl jó állapotban, ahogy azonban belépek, elsőre erős a kontraszt, a ház belseje egyfelől rendezettebb, másfelől modernebb hatást kelt, pár perc után és

közelebről látva azonban egyre szembetűnőbb, hogy főként tapétával érik el ezt a hatást, és hogy alapvetően milyen rossz állapotban van az egész ház, a falak a tapéta alatt...

Az édesanyja, egy 25 éves magyar (nem roma) lány – vele beszélgetek a kis konyhaasztalnál. A lakás (régii ház) konyhája, étkezője, nappalija lényegében egy légtérű – egybenyitották, legalábbis eredetileg biztosan nem így volt –, ezen kívül (elmondása szerint) három szoba tartozik hozzá. A lány veszélyeztetett terhesen (még a terhessége elején) van otthon, ma jött haza a kórházból, Marcaliból, ahol 4 napot töltött bent. Hármában vagyunk az 5 éves kisfiával, a párja dolgozik – délután négy óra körül van. Éppen főz, valószínűleg estére, mire jön haza az élettársa (tejfölös pörkölt lesz tésztával), engem pedig hideg itallal kínál (nagyon meleg van kint). Hogy nyugodtabban tudjunk beszélgetni, leveszi a lángot az étel alatt.

Beszélgetőtársam kellemes, kedves, nyílt tekintetű, értelmes, közvetlen, határozott, gyors észjárású fiatal, „modern” anyuka, aki szépen beszél, nem fecseg, a kérdéseimre meglehetősen pontosan válaszol, egy-egy dolgot olykor magától is hozzáfűz. „Modernnek” azért nevezem, mert érződik rajta valami „városias”, valami „más”, ami később abból a kevésből, amit elmond magáról (az „életútjáról”) részben érthetővé válik. Mindenesetre első blikkre is kevésbé illik nekem ide, aminek – érzésem szerint – csak részben lehet oka az, hogy nem roma, és ezzel összefüggésben még a teljesen azonos női szerepében (ti. családjánya/háziasszony) is valahogy más, részben valami másból jöhet...

Úgy érzem, alapvetően „jelen van”, olykor felpattan ugyan vizet önteni a pörköltre, de a hangfelvétel sem zavarja („csak kép ne legyen”), sem pedig az „érzékenyebb” kérdések – úgy érzem tehát, hogy őszintén, spontán igyekszik válaszolni. A kisfia végig mellette (illetve részben az ölelésben) üldögél, bújik, ő is figyel, nyugodt, kissé félénk, jól nevelt kisrác, az anyukája pedig feltűnően szelíden, csendesesen beszél vele (nem hiszem, hogy csak nekem szólna, a beszélgetés után is úgy érzem, hogy ez általában is így lehet náluk, nagyon ragaszkodnak egymáshoz) – ő az első gyerek.

Interjúalanyom Pécssett született aztán Kaposváron, majd közvetlenül mielőtt ide költözött volna (úgy 10 éve), Marcaliban, egy pékségben dolgozott [*ha ezekkel az infókkal beazonosítható, maradjon ki*]. Marcaliban ismerkedett meg a párjával, aki ide valósi, eladta a panel lakását, és ide költözött 16 évesen. Semmilyen kötődése nem volt a faluhoz, az élettársa miatt jött ide (ahol beszélgetünk, az a fiú részéről a családi ház volt), illetve a gyerekeknek is jobb itt (szerintük): nem féltik kiengedni az utcára, itt biztonságban érzik, eljátszhat szabadon, van tér, szemben a panellel.

A beszélgetés során kiderül, hogy a lány állami gondozott volt, szülők nincsenek, 10 osztályt végzett. Jelenleg munkanélküli, de ez – ha jól értem – a veszélyeztetett terhessége miatt van, és még közvetlenül előtte is a kenyérgyárban dolgozott. Az élettársa (akivel nem találkoztam) 24 éves, roma származású, szakmunkás hegesztő. Önálló házban laknak, ami a saját tulajdonuk, de két házzal arrébb, egy hasonló, de lényegesen jobb állapotú ház szintén az övék, és ide terveznek majd átköltözni, ha rendbe tették. Viszont közbeszólt egyrészt a(z) – ezek szerint nem tervezett – terhesség, illetve kérdés, hogy milyen ütemben tudnak haladni a felújítással (anyagilag hogyan győzik, stb.). Ebben a másik házban már vezetékes víz is van – ahol most laknak, ott nincs, a „csapról hozzák”, és jelenleg az elektromos áram is csak bedobós órával megy. A régi házra ezért nem is fordítanak, hisz a cél, a mielőbbi átköltözés az újba (bár „nem kapkodnak”), eladni viszont később sem akarják a régi házat.

Otthonuk háztartási gépekkel felszerelt, van internet, számítógép (laptop) – úgy gondolom, porszívó is csak azért nincs, mert nincs rá szükség/igény. A fridsziderre vonatkozó kérdéseimre hirtelen felkapja a fejét: „Az mi?” – elmondom, így pedig máris van. Nevetgélünk.

A kisfiúkat annak ellenére kocsival hordják át Böhönyére óvodába, hogy van falubusz, ami elvinné és haza is hozná (Szenyéren ugyanis nincs óvoda), állítólag azonban a gyerek sem lenne hajlandó mással menni, illetve a szülők is így érzik őt nagyobb biztonságban, ezért a férfi viszi át naponta a kisfiát autóval (az asszonynak egyébként sincs jogosítványa).

Amikor az anyagi helyzetükről (kiadásról, bevételről kérdezem), elmondja, hogy alapvetően a férje kereste van, és hogy alkalmi bevételként eljárnak még a faluban élő németekhez dolgoztatni feketén [*ő maga fogalmaz így*]. Az az érzésem – különösen, ahogy már más háztartásokban is jártam –, hogy bevételüket tekintve, egész szép összeget szednek össze havonta, köszönhetően elsősorban a férfinak, és „a fiatalságuknak”, hogy akarnak, elvállalnak, mérlegelnek (hol, mivel kapnak többet), hogy erre törekednek is. A nőnek nincsenek szülei, a párja szülei pedig nem itt laknak – a párja jövedelméből élnek gyakorlatilag („Ha ő nem lenne, már elvitt volna minket a szélvész.”)

Az „új” házhoz tartozó földrészletet az önkormányzatnak adják bérbe a termésért (kizárólag krumpli) cserébe (pénz helyett a terményt választották), mellyel kapcsolatban „döntő” szempontnak nem is feltétlenül azt a kb. 40 kg krumplit érzem, hanem azt, hogy így nem kell gondozni, művelni a területet, mert ahogy elmondja, nekik erre nem lenne kapacitásuk.

Beszélgetünk arról is, hogy mennyi ilyen kert van a faluban és megkérdezem, hogy mi a véleménye erről. Szerinte ez jó dolog, és hogy akik itt élnek is alapvetően jónak tartják, arról nem is beszélve, hogy nagy segítség, mert kedvezményes áron kapják aztán az itt termelt terményeket. A kerteket közmunkások művelik, alapvetően a nők, méghozzá az idősebbek: „Akinek esze van és fiatal és el tud helyezkedni, az nem fog 60 000-ért elmenni kapálni, amikor a gyárban is alsó hangon megkapja a 160 000-et.” – A gyár Marcaliban van, interjúalanyom kettőt is említ

(Ziehl, Videoton). Szerinte, aki el akar helyezkedni, az el tud, és inkább csak az idősebbeknek és a nagyon fiataloknak a nehéz.

Amikor arról kérdezem, hogy hogyan érzi magát a faluban, és a skála legnegatívabb válaszát adja, meglep, így ennek az okát mindenképpen tudni szeretném. Azt válaszolja, hogy nem a faluval (a lehetőségekkel) van „a baj”, hanem az emberekkel: „Az a baj, hogy az emberek itt irigyek. Ha azt látják, hogy máma nekem sikerül vennem egy ablakot és ki tudom cserélni, akkor holnap már megkiabálnak, mert loptál, csaltál, hazudtál, azért tellett neked rá. ... Undorítóak. Sok helyen laktam, de egyik sem volt ilyen kriminális, mint itt. [...] Azért maradunk itt, mert tudom, hogy itt, ha kiengedem a gyereket az útra, nem üti el senki.” – *közben rágyújt, és megkérdezi, nem zavar-e...* „Laktunk panelben, nem bírtuk... Ha lenne rá módunk, akkor elmennénk... Nincs iskola, óvoda, bölcsi... Egyetlen bolt van, az is méregdrága, hisz itt még nagyobb hasznot kell hogy húzzon, ahhoz hogy tudjon működni... Télen aztán még inkább meggondolja az ember, hogy mit főzzön.” [...] „Én most, a nyáron utáltam meg ezt a falut nagyon, mert mióta itt vannak ezek az állatok [*a nemrég, mintegy a földművelés melletti másik „lábként” a faluban tudatosan elindított állattartásra gondol*], mert rengeteg bogár van [*legyekre céloz elsősorban*], és az ember egy vagyont ott hagy a bogárirtóra, hiába, hogy felfüggönyöz...” (A kisfiú ezt hallgatva fel is ajánlja nekünk, hogy hozza a légycsapót...)

Mivel az asszonynak egyáltalán nincs családja, a párja rokonaira számíthatnak, illetve van két-három olyan család a faluban, akivel szoros a viszony [*fugyanennek a napnak a délutánján látom is aztán, ahogy két, hasonló korú fiatal lánnyal/asszonnyal az árok szélén ücsörögnek, beszélgetnek, cigarettáznak, ekkor viszont vagy nem vesz, vagy nem akar észre venni, ahogy az úton jövök/jövünk...*]. A saját baráti körükkel (egy-két házaspárral) intenzív a kapcsolat, összejárnak, olykor a falunk kívülre is (elmennek például a Balatonhoz stb., de Budapesten például még nem voltak), a faluban ennél többre nincs is szükségük.

Mégis, amikor rákérdezek, hogy ha anyagilag megszorulnának, kitől kérnének kölcsön, a faluban élő német házaspárt említi meg, akiknek alkalmi munkákat végeznek. Tőle tudom meg, hogy két német (illetve részben német) házaspár is van a faluban (a polgármester egyet említett), és az egyik idős német házaspár kapcsán megjegyzi, hogy mennyire szeretik egymást, hogy gyakorlatilag együtt öregedtek meg, és bár nincs gyermekük, szerinte nincs is szükségük másra, annyira egyek. Úgy érzem, mintha ez a fajta férfi-nő kapcsolat számára értéket képviselne.

A vallással kapcsolatban elmondja, hogy ő volt elsősorban, hogy minden vasárnap mentek misére, és hogy neki ez mennyire hiányzik (római katolikus vallású). Hittanra a kisfiát is beíratta, szeretné, „ha értené, hogy mi az a húsvét, mi az a karácsony, mikor, mit ünnepel az ember”, és hogy ő „hisz a Jóistenben, mert mindig megsegítette, amikor kérte”.

Elmondja, hogy van egy templom is a faluban, de még ünnepekkor sincs mise, csak ha valaki meghal – Böhönyén van, de oda nem járnak át. Szerinte lenne rá igény itt is, elmondása szerint egyetlen egyszer volt tartva nagy mise, és az egész falu ott volt. Ez már az új polgármester alatt volt, aki meg is ígérte, hogy tesz valamit annak érdekében, hogy ez változzon, de nem lett belőle semmi

Rákérdeztem, hogy szerinte ez mennyire szólhatott valóban az istentiszteletnek és mennyire lehetett benne szerepe annak, hogy talán olyan sok dolog nem történik a faluban, érthető talán, hogy mindenki elment... Kifejezetten úgy gondolta, hogy szükség lenne rá, főleg az idősebb korosztálynak, de a fiataloknak is, „mert kell egy hely az embernek, ahová be tud menni. Én akár hányszor templom közelében megyünk, bemegegyek, és hálát adok az Istennek, hogy egészséges gyermekeim vannak, mert ettől jobb nem is kell az embernek.” [*Érdekes ez a többes szám, hiszen a második gyermekével még éppen csak terhes...*] „Meg azért nem mi vagyunk a leggazdagabbak, de vannak tőlünk szegényebbek is, akiknek szükségük lenne rá.”

Egyebekben az önkormányzatot említette meg mint amihez fordulhatnak, amire volt is példa korábban, és „le a kalappal előttük, mert segítettek”, sőt, állítólag turkálót is tartottak már, meg élelmiszercsomagot osztanak ünnepekkor, vagy amikor bejött a koronavírus, tisztítószert osztottak, főztek is. Ezenfelül a böhönyei gyermekjóléti szolgálat van még, ahol például ruhaadományok is szoktak lenni, utóbbival is tudnának élni, ha szükségük lenne rá, de szerencsére nincs. Másról nem tud.

„Amióta új polgármesterünk van, azóta nagyon sokat segít az önkormányzat. Ő abban van, hogy mindenkin segíteni... Az előző polgármesterünkkel az volt a baj, hogy aki sógor-koma-jóbarát, annak mindent. [...] A mostani nem különbözteti meg az embert az embertől és jobb is, hogy ez így van, mert sokat segít. [...] Egy jószívű ember, tényleg nem tudok rá rosszat mondani.”

A származásukkal kapcsolatban annyit mondott, hogy egyiket se tagadják meg, hogy a párja felvállalja, hogy roma, illetve ő is felvállalja, hogy a párja és a gyermeke roma... Ő ugyan magyar, de nem különböztet meg embert embertől, számára nem ez alapján dől el, hogy ki milyen ember. A faluban – azt tapasztalom – elő-előfordul a vegyes házasság, amit meg is jegyzek neki: „Az a helyzet, hogy a romák itt azért nem azok az elzüllött romák, becsületesen dolgoznak, meg azért odaadóak a családjukért. Nem azt mondom, van egy-kettő, amelyik Isten mentsen, de azért tisztul a falu. ... A legtöbbje kis suttyó gyerek, akik most élnek a kamaszkorukat, és meg akarják

mutatni, hogy ők is valakik, de aztán mennek az intézetbe és nyugi van. Volt itt lopástól házgyűjtogatásig minden, de hál' Istennek ezek már eltávoztak innen.”

Ugyan nem ide valósi, rákérdeztem, hogy mit tud arról az időről, amikor a cigányok még az Erdősor utcában laktak (netán korábról), de erre nézve valóban keveset tudott mondani. Hallomásból tud csak-ezt azt, úgy tudja, hogy ezt a részt anno „Poletárnak” hívták. Ahogy mesélik az idősebbek – mondja –, jobb volt régen a falu..., volt még kocsmá (még amikor őr ide költözött, akkor is), volt bent csocsó, inkább a fiatalok jártak be, most semmi nincs. Amikor megkérdezem, hogy mit csinálnak most a fiatalok, azt mondja, hogy szerinte halálra unják magukat vagy bemennek Marcaliba szórakozni, mást nem nagyon tudnak tenni, „itt a telefon megeszi őket konkrétan, mert nem nagyon tudnak mást csinálni. A kisebb gyerekeknek jó, meg Judit néni mióta csinálta a missziós házat, táborot szervez..., a szülőnek is jobb, hogy egy pár órára meg van könnyebbítve – bár az én gyerekem nem hajlandó tőlem elszakadni...”

Érdekes még, hogy azt gondolta, hogy Jehova tanúi vagyunk (vagyok), mert állítólag sűrűn járják a falut. „Itt annyira járnak a jehovák, és olyan értetlenek..., mondja nekik az ember, hogy katolikus vallású, de csak nem tágítanak..., ha az ember azt mondja, hogy nem, akkor nem.”

Mikor megemlítem, hogy tartok tőle, hogy mi sem tudunk majd minden házba bemenni, azt mondja, hogy az idősebbeknél könnyen lehet, mert ők félénkek, tartózkodóbbak az idegenektől, itt nem nagyon járnak ugyanis idegenek, itt mindenki ismer mindenkit, akit ismer, beengedi, sőt be is mennek egymáshoz, nem állnak meg a kapunál, de akit nem ismernek azzal bizalmatlanabbak. „Általában itt mindenki úgy van, hogy bejárása van a másikhoz.”

Ha pedig elmennek otthonról, gyakran nyitva hagyják az ajtót is, mindent, mert ha be is jön valaki, nem nyúl hozzá semmihez. Ha el is tűnne valami, tudnám, hogy hova kell menni és az illető is tudná, hogy tudom..., de nincs ilyenről szó szerencsére. ... Az idős néni és bácsik a »térfigyelő kameráink«, ők nagyon sasolnak..., a kamerák nagy része, amit kint láttál, nem jó.”

37.

Adatlap sorszáma: 12.

Lejegyezte: *Szedér Sarolt*

Kérdezők: *Horváth Aladár, Szedér Sarolt*

Interjúalanyunk egy 64 éves, roma asszony, akinek – mint kiderült – a jelenlegi [redacted] [ezzel ugyan beazonosítható, de számunkra ez fontos tény lehet]. Alacsony termetű, vékonyka, és – különösen járásában, mozdulataiban – fürge, energikus, mellé pedig jókedvű derűs természetű nő, legalábbis ez az összbenyomásom. Az arca kifejező, tele van léttel (kicsit huncut, de jó értelemben), főként, amikor mosolyog, csodálkozik, visszaemlékezik, a gyermekeiről, unokáiról beszél vagy csak egyszerűen beleéli magát valamibe. Ilyenkor a mimikája a mondandóval párhuzamosan változik, „játszik”, sokszor már-már gyermeki vonásokat ölt. A hangja kissé „férfias”, rekettes – részben talán a cigarettától is (saját bevallása szerint „sokat szív”) –, és hozzá érdekes-ízesen hangsúlyoz bizonyos szavakat (szótagokat).

Az utcafronti szobában foglalunk helyet, a tévével szemközi kanapén. A szoba szerény, szellősen és egyszerűen berendezett, de ami kell, az megvan benne. (Az ún. nyári konyha részről, amit főzéshez használ, ez a rendezettség már kevésbé mondható el, de az is igaz, hogy gyakorlatilag minden nap főz.) A falon egy-egy szentkép, Mária-rajz (a szobában, ahol alszik, állítólag még több is van), a nyakában leheletvékony aranyláncon pedig könnyű kis kereszt. Később kiderül, hogy mélyen hívő, ám a formális (közösségi) vallásgyakorlás már kevésbé ilyen fontos a számára. Szenteltvizet is tart otthon, „ha el nem hordják” (ott jártunkban fogytán is van), és amikor például rosszat álmodik, keresztet vet és megmosakszik benne (megmossa az arcát), majd imádkozik egyet. A szüleitől is ezt látta, azok is „nagyon hívős emberek” voltak.

Kedvesen, barátságosan fogad bennünket, hellyel (kólával, kávéval) kínál.

Társammal ketten, szorosan egymás mellett lehuppanunk a keskeny kis kanapéra, interjúalanyunk pedig megáll egyenesen velünk szemben. A szoba nem erre van kitalálva... Interjúalanyunk végül egy széket hoz be a maga számára, és jobb híján velünk szemben foglal – mintegy illedelmesen, egyenes háttal – helyet. Nincs köztünk se asztal, se semmi, a távolság úgy egy méter, így könnyen hathatna amolyan kihallgatásnak, túlformalizáltnak is, ahogy ott ülünk hárman (van is egy ilyen zavart félpillanata), de nagy szerencsénk egymásra tudunk hangolódni annyira, hogy mindez oldódjon.

Egy egyszerű asszony képe rajzolódik ki számomra (különösen a beszélgetés végére) abban az értelemben, hogy lényegében néhány, de annál fontosabb dolog számít neki az életben: egy szerény, de úgy tűnik, az itteni viszonyok közepette stabilnak mondható megélhetés, a hit (vallás) és mindenekelőtt a család.

Jelenleg nyugdíjas, előtte főleg mezőgazdasági munkákat végzett, a rendszerváltás előtt a termelőszövetkezet keretében, később talán közmunkásként (bár kétszeri rákérdezés után sem vagyok száz százalékig meggyőződve arról, hogy ez időben elért a közfoglalkoztatás bevezetéséig), mindenesetre összesen 19 évnyi munkaviszony után előnyugdíjazták.

Interjúalanyunk Szenyéren született, itt is nőtt fel, de a házba, ahol ücsörgünk csak jóval később költözött be. Olyasforma keskeny téglaház ez is, mint amilyenből sokat látni a faluban. Hátrafelé, a telek vége felé „elnyújtva terül el”, elől két szobával, amolyan nappalival, fürdővel, konyhával, majd gyakorlatilag mindez – ha nem is teljesen, de – mintegy megduplázódik (elmondása szerint valamikor két család is lakott itt), tehát belül tulajdonképpen két lakásból áll az ingatlan. Még feljebb aztán különböző melléképületekkel (mostanra üres, régen malacok számára szolgáló) istállókkal, pajtával is találkozunk. Jelenleg csak csirkék és két kakas kapirgálnak a kert végében elkerítve, velük szemben, közel azonos területen csöpp veteményes (a családnak). A kertet interjúalanyunk maga műveli, amit mostanra akár abból is sejthetünk, hogy míg az önkormányzat által bérelt földrészteléken (állítólag) az a tipikus, hogy egyféle növényt termesztenek csak, itt „mindenből van egy kevés”: krumpli, tök, paprika, hagymafélék, kukorica, bab, uborka... – szépen gondozva, rendben tartva

A jelenlegi, *Simon utcai* ház az asszony saját tulajdona, 100 000 forintért vette anno, részletre. Előtte nem volt saját lakása, a gyerekei pedig (két lánya van) picik voltak még, amikor (34 évesen) elvált a férjétől. A két lányt egyedül nevelte fel, sosem házasodott újra: „Mostoha kenyeret – én megfogadtam – soha nem adok a gyermekeimnek”. Előbb a Badacsonyi utcában lakott, de „oda csak úgy beköltözött”. A szülei is ebben az utcában laktak akkor, tőlük költözött el a gyerekeivel, mert egyszerre „sokan lettek” otthon a testvére kisgyerekeivel együtt, sok volt a feszültség a kisgyerekek miatt. Amennyire ez – homályosan – kiderül, nem amolyan „önkéntes lakásfoglalásra” kell azonban gondolni, hanem valamiféle (jogszályokat megkerülő/csaló) lakáskiadók ügyködésére, akiknek a révén végül is lakáshoz jutott akkor.

Kérdeztük erről az általunk feltételezett, ún. „kétlépcsős népességcseréről” is, de talán nem árt bizonyos kétkedéssel fogadni az alábbiakat, mert pillanatokra – legalábbis nekem – az volt az érzésem, hogy az idősíkok olykor keveredtek picit, és remélem, hogy miközben csak segíteni szerettünk volna, nem épp mi adtunk a szájába egy-egy gondolatot...

Állítólag az asszony szülei is még az Erdősházi utcában laktak, és úgy '69-ben költöztek be a Badacsonyi utcába. Akkoriban sok magyar is lakott a Badacsonyi utcában, most 5–6 család, ha lakik ott, pedig az volt szerinte a falu legszebb utcája, két oldalon hatalmas diófákkal („Csodaszép volt az az utca!”) Míg ebben az utcában, ahol most vagyunk [ez tehát ██████ utca, ami a ██████ képest a falu belseje] egy cigány család lakott csak akkor. A magyarok aztán Mesztergyőre mentek (nem tudja, miért). Volt továbbá akkoriban egy cigánytelep is itt, a vadászház, a halastó – gyakorlatilag az Erdősházi utca – felé. Onnan az Erdősházi utcába, illetve a Badacsonyi utcába jöttek aztán befelé a romák.

Édesapja annak idején nevet is változtatott ██████ volt egyébként). Tanult ember volt, nyolc általánost végzett. Motorbiciklitől kezdve „mindene volt”. Gépezelőként dolgozott éveken keresztül, többek között Kaposváron, Siófokon, majd Pakson az atomerőműnél. Ingázott, kéthetente (hetente) járt haza, munkásszállón lakott. A még régebbi időkben édesanyja anyjának a sógorára, egy öreg bácsira emlékszik még, aki kerek teknőket készített, amiknek kicsi fülük volt. Ők mindannyian beás cigányok. A cigányságát sosem érezte hátránynak: „Bárhová mentem, nem néztek le, hogy cigány vagyok.” Az ápolónő végzettségű lánya kapcsán, aki pedig főleg magyar kollégák között dolgozik, többször is úgy fogalmazott, hogy nagyon szeretik őt („ő a kedvenc), és tudomása szerint soha semmilyen kellemetlen élménye nem volt a származása miatt. Sőt, össze is járnak a munkatársaival. (A lány egyébként Kaposváron tanult, hogy ápolónő lehessen.)

Az interjú egy pontján be is toppan hozzánk ez a már emlegetett lány (40 körüli nő), és pár percre leül közénk. *(Nincs meglepődve, nem kérdezi, hogy mi járatban vagyunk, egyértelmű, hogy tudnak rólunk mostanra a faluban...)* Ápolóként dolgozik Kisfaludon az idősek otthonában, és nővérgyűlésre siet délután, előtte pedig beviszi az arany nyakláncát, amit nemrég vett, és ami harmadszor szakad el, „pedig vastagabb arany is”, mint ami az anyukája nyakában van. Nem kérdeztem rá, hogy van-e medál is hozzá, és ugyancsak kereszt-e, mint az édesanyjáé (talán lesz még rá mód)...

Nagyon kellemes, értelmes, energikus, de nyugodt roma hölgy egyébként, megbeszéljük, hogy hozzá is beugranánk, amikor alkalmas, semmi kifogása. Váltak pár szót az édesanyjával (megkérdezi, kell-e neki bármi a boltból) – érződik, hogy szoros és napi a kapcsolat, át-átjárnak egymáshoz (mint kiderül, napjában akár többször is). Felbukkanása egyáltalán nem akasztja meg az interjút.

Őt unokája közül a kedvenc fiú unoka („az ő hercege”) ezé a lányáé. A srác már felnőtt, Németországban, postásként (éjszakai műszakban, és inkább amolyan szórólap kihordóként) dolgozik – képet is mutat nekünk róla –, míg a fiú apja Angliában vállalt munkát. Ugyanez a fiúunoka anyagilag is támogatja a nagyanyját A fiú anyja (a néni lánya tehát) elválhatott az apától, de legalábbis új élettársa/kapcsolata és vele közös gyereke is van.

A néni házában van internet is, és feltételezhetően okostelefont is használ: azon követi többek között a szenyéri Facebook csoportot, illetve azon tartja a kapcsolatot a külföldön dolgozó unokájával.

Ugyanez a fiúunoka anyagilag is támogatja a nagyanyját, illetve amikor itthon volt, ő festette ki a házat (átvezetékeltetni azonban már mesterembert hívtak most tavasszal, fizetni viszont szintén a srác fizette). Örökölni is ez a fiúunoka fog a néni után.

Az asszony két lánya a napi bevásárlásokban segítenek anyjuknak, megveszik, amit kell, kérés nélkül szétnéznek és „feltöltik a készleteket”.

Az asszony olykor napszámba is eljár, ha akad rá lehetőség, de ez bizonytalan bevételforrás – ezen a nyáron ddig két hetet tudott így dolgozni.

„Én nagyon boldog vagyok” – mondja nekünk. Nagyon szeretem ezt a falut! El nem mennék innen sehová. Imádom ezeket az embereket! Majdnem egy rokonság az egész falu (egy-két kivétellel), meg ismerem is őket.”

Az esti programja, hogy meglátogatja az egyik szomszédját – aki magyar, bár szerinte azért valami „vonó van benne” –, mert kórházban volt, levették az egyik lábát, és nagyon sajnálja, hát elmegy hozzá kicsit.

A kocsmá, vagy valami helyette, ahol délután összejöhetnének egy kicsit, szerinte hiányzik *[itt tehát nem magán a kocsmán van a hangsúly]*, a családdal viszont ők beülnek az autóba és tekeregnek erre-arra (pl. fagyaltozni Böhönyére). Különösebben azonban nem fogalmazott meg ennél konkrétabb, a falu közösségi életére (pl. valamilyen klubféleségre) vonatkozó igényt.

Rendkívül nehezményezte viszont, hogy legutóbb, amikor meghalt valaki, a pap el se jött, nem tartott misét, és az önkormányzatnál dolgozó hölgy mondott csak pár szép szót.

Neki ugyan kifejezetten nincs szüksége papra, de mélyen hisz Istenben („az egész családom hívós”). Amit viszont nehezményez, hogy nincs nyitva a templom, nem lehet bemenni, és hogy elhordták belőle a szentképeket is.

A kisebbségi önkormányzat által (évente egyszer) szervezett kirándulásokat („egy kis kiruccanás”) kifejezetten pozitívként említi, ezeken mindig részt is vesz (jellemzően búcsúba mennek egyébként), és ebből szerinte több is kellene. Általában egy teli busznyiyan vannak/mennek.

Gombászni is mennek olykor – felismeri a különböző gombafajtákat, gyerekként tanulta meg –, aztán megfőzik.

A polgármesterről inkább nem szeretne semmit se mondani, „nehogy azt mondják, hogy azért pártolja, mert a vője”.

Az interjúvázlat itt ér véget, a 12-es sorszámú kérdőív bizonyos (szöveges) kérdéseit viszont jobbnak láttam itt is rögzíteni, mert nehezen olvashatók – az érintett kérdések a számuk szerint feltüntetve a következők:

13. *Más jövedelemforrás: a Németországban dolgozó unokától 100 000 forint havonta és napszámból az elmúlt két hétben 50-60 000 forint jött be, de napszám eddig összesen ennyi volt a nyáron.*

17. *Mit főztek? spagetti, zöldséges leves, tejfölös pörkölt, krumplisgombóc tejjel és uborkasalátával, paprikáskrumpli, krumpliszta uborkasalátával (Nem feltétlenül az elmúlt 3 naptól tehát, hanem inkább általános repertoár. Naponta főz egyébként, mert gyakran beugranak hozzá az unokák csak úgy, és ilyenkor gyakran ott is esznek, majd a kutya kapja a maradékot.)*

18. *Összefoglalóan miből él a család (azaz a néni)?*

Az előnyugdíjából, és abból, amivel a két lánya és az unokája anyagilag, ill. természetben támogatja.

29. *Klub, programok – részt venne-e stb.? Itt főleg elsorolta, hogy mi minden van (azaz főként nincs) a faluban, de a falunapot, a kisebbségi önkormányzat által szervezett éves kirándulást pozitívként emelte ki, szerinte több ilyen kirándulás kellene, csavarognának kicsit.*

38.

Adatlap sorszáma: 13.

Lejegyezte: *Szeder Sarolt*

Kérdőzők: *Horváth Aladár, Szeder Sarolt*

A falu egyetlen tulajdonképpen szociális bérlakásában (házában) vagyunk, egy „közepes kondícióban” lévő, ezzel együtt (főleg belül) alapos felújítást – néhol egyenesen befejezést – igénylő, de azért egy alapvetően „stabil” – tehát semmiképp nem düledező, romos vagy egészségtelen – alapállapotú, kétszobás, kívülről egész szépnek mondható téglapépületben. (A téglapépületet „szó szerint” értve: a vörös téglán nincs vakolat, ami gyakori a faluban, számos ilyen festetlen/vakolatlan, vörös téglaházat látni, és olykor kifejezetten elegánsak – egy valamikor volt, de letűnt kvázi polgári életmódot sugároznak –, csak sajnos mára szinte kivétel nélkül alaposan leromlott az állapotuk.) A belső helyiségek azonban olykor kezdetlegesekek, bútor alig – legalábbis amennyire ráláttunk –, ami van berendezés, azt a bérlők hozták, amikor másfél éve beköltöztek. A fal mellett építőanyag, szerszámok és sok olyan egyéb (háztartási és személyes) holmi, aminek mintha nem lenne még igazán helye. Meglehetősen „reménytelen” állapotot sugároz így első blikkre, és belelátva valamennyire az itt lakó fiatal (30-as éveik elején járó) pár élethelyzetébe (anyagi lehetőségeikbe, kapcsolatrendszerükbe) egy újszülöttnel és egy alig totyogóssal...

A 20 000 forintban, amit bérleti díjként az önkormányzatnak fizetnek, a rezsi is benne van, és állítólag mindaz a felújítás, amit a házon elvégeznek, levonható belőle. Terveik mindenesetre bőven vannak, el is kezdték (ezért vannak az anyagok az udvaron), az egyik szobában például most szedték fel a padlót, anyagot kell még hozzá venniük, aztán a lány apja lebetonozza.

A család havi összjöveldelme mindehhez 167 000 forint: ebből 67 000 forint a „gyes” és a családi pótlék, 100 000 forint pedig az apa „gyerekkedvezmény” együtt számított közmunka bére mint a család egyetlen tényleges, rendszeres keresménye.

Az édesanyjával beszélgetünk, akihez előző este már volt is szerencsénk pár szó erejéig, amikor a hőség enyhültével az utcán tologatta kicsit a babakocsit. Egyik szemére látássérült, fiatal, roma nő. Most is ő van otthon a kisbabával, a párjával nem is találkozunk. Élettársi kapcsolatban élnek, nem kötöttek házasságot, a srác pedig magyar (nem roma).

Egy nagyon kedves, kellemes, szerény fiatal nőt ismerünk meg a hölgyben, aki halkán, illedelmesen beszél, olykor (főleg eleinte) mintha egész picit zavarban is lenne – *csak remélem, hogy mert volna nemet is mondani az interjúra, ha így érzi, és nem azért fogadott bennünket, mert úgy érezte, hogy „muszáj neki”, mindenestre a beszélgetés alatt szerencsére nem az utóbbi érződik.*

A „babaszobában” foglalunk helyet, egy kanapé-ágyféleségen. Velünk szemben az anyuka szintén egy ágyféleségen. A tévé is ebben a szobában van (megy is közben a háttérben, lehalkítva), és itt van a fal mellett a kiságy, amiben a két hónapos csecsemő békésen, mosollyal az arcán alszik épp. Nappali és hálószoba lehet ez a helyiség egyben, és talán az egyetlen „belakott” szobája a háznak. Így sincs sok bútor, ami pedig van, szerény és a fal sincs igazán jó állapotban. A kiságy egy egyszerű fa babaágy, se egy játék, se egy színpolt... Olyan erős (és szomorú) a kontraszt a gyönyörű kisbaba és a „háttér” között... Viszont szeretető gondoskodás veszi körbe a csecsemőt, ez egy pillanatig sem kétséges.

Az asszony három éve költözött ide Rinyabesenyőről, hatan vannak testvérek. Megromlott a kapcsolata az édesanyjával, a „nagyanyénya” [*Érdekesen ejti*] él itt, hozzá költözött először, és az önkormányzatnál kezdett el dolgozni (közmunkában, földéken).

Magától említi meg – némi szünet után –, hogy Rinyabesenyőn – szintén „az önkormányzatnál” (azaz közmunkásként) – az óvodában dolgozott: konyhán, de ha végzett a konyhai munkával, mehetett ő is a gyerekek közé. Szinte „felragyog” mellé az arca, ahogy erről beszél. Mikor rákérdezzük, hogy nincs-e itt dajkaképző, elmondja, hogy Böhönyén van, majd hozzáteszi, hogy sajnos fizetős (ezek szerint nézte már ő is). „Én szeretem a gyerekeket, szerettem ott dolgozni! Meg is voltak velem elégedve.”

Mikor rákérdezzük, hogy a testvérei közül volt-e, aki (tovább)tanult esetleg, elmondja, hogy az egyik öccse rendőr, a másik egyetemre jár (azt pontosan nem tudja, mit tanul), és egy évet halasztott ugyan (egészségügyi okokból), sőt, talán szakot is váltott, de folytatja a tanulmányait, illetve dolgozgat is közben (diákmunkásént).

„Anyuék mindig azt mondták, hogy tanuljunk, mert magunknak tanulunk, nem másnak. Nekik is a nyolc általános van meg, nem adatott meg az a lehetőség, hogy továbbtanuljanak.”

A többi testvér, aki el is kezdett valamit, mostanra sajnos abbahagyta...

Egy kicsit megtudunk arról is, hogy hogyan osztják be, szervezik meg egy-egy hónapukat, hol vásárolnak be stb. „Mikor megkapjuk az összes pénzt, leadjuk az albérletre, ami kell és utána el szoktunk menni Marcaliba bevásárolni egy hónapra – mindenből, a lisztből, a cukorból, az olajból... –, és néha, ha valami kifogy, akkor szoktam átmenni ide, a kisboltba”. Nagyon tudatosan terveznek tehát meg egy-egy hónapot. A kenyeret veszik csak a kisboltban mindennap, vagy minden másnap, de mondta neki a párja, hogy „ezt nem fogják sokáig csinálni, hogy veszik ezt a drága kenyeret, hanem vesz nekem egy kenyérsütőgépet, és akkor sütöm én a kenyeret”. [*Egy kg kenyér a kisboltban 580 Ft, a kenyeresnél, aki kocsival jár, 560 Ft. Kenyeres, dinnyés, jégkrémes kocsi jár erre „mozgóboltként”.*]

A helyieknek az itt termelt zöldségekre járó „kedvezmény” ők is élnek, követik a Facebook csoportban.

Barátok, családok, falu viszonylatban nem élnek „zajos életet”, nem a jövés-menés a jellemző. A rokonok zöme távolabbi településeken van, de azért tartják a kapcsolatot (főleg az asszony édesapjára számíthatnak, aki a ház körüli kőműves munkákban is segít). A faluba beilleszkedett, de amolyan „visszafogottan”: „Nem mindenkivel barátkozok, mert ismerni kell itt a falut azért.” Rosszindulattal is találkozni, de a többség azért jóindulatú, alapvetően jól érzi itt magát. A gyerekek (és az egyebek) mellett ideje sincs igazán „összejárni” másokkal, a nagynénjéhez megy át, ha ki akar szakadni kicsit. [*Többször is láttam este a babakocsival, mindig egyedül tologatta a kisbabát, a kétéves kislány totyogott csak mellette.*]

A párja barátait kevésbé ismeri, de ő sem él(het) nagy társasági életet, nagyon ritkán jár el, „egy évben, egyszer, ha elmegy sörözni”.

Jó lenne azért, ha kicsit több emberre számíthatnának, és főleg, ha a családja közelebb lenne, nagyjából 100 km a távolság közöttük. (Bár kiderül azért, hogy jövögetnek ők is, két hete például itt jártak, hoztak gombát, ezt-azt.) A faluban nem igazán kérnek segítséget senkitől.

Kérdeztem arról, hogy fontos-e neki, hogy nagy család legyen: „Nem, nekem nem fontos, mondtam is, hogy nekem elég ez a két gyerek.”

Falunapra, gyereknapra, karácsonyi ünnepségekre ők is eljárnak, ha tart a falu, de szerinte a gyerekeknek több ilyen jellegű program kellene. „És nemcsak a nagy, iskolás gyerekeknek vagy óvodásoknak, hanem akik otthon vannak, kicsikék. [...] Mondjuk összeszedném az összes ilyen kicsike gyerekeket és egy amolyan játszóhelyre elvinném őket, ahol kiélhetnék magukat. Az ilyen két-hároméveseket. Kicsit medencézni, játszani... Az anyuka menne velük és ők is beszélgetnének. Böhönyén van csak bölcsi, de ide ilyesmi kellene.” Elgondolkodunk rajta kicsit közösen, hogy akár az önkormányzat valamelyik épületében, akár máshol be lehetne rendezni egy ilyen kis szobát, akár adományokból is...

A vallás kapcsán elmondta nekünk, hogy megvan keresztelve és hogy a kislánynak is most lesz a keresztelője, de a vallás nem különösebben fontos neki. „Mégis, azért jó, ha meg vagyunk keresztelve [...], azért az Isten velünk van.” Ha viszont lenne mise, eljárna, ahogy eljárt Rinyabesenyőn is, de a pap ide csak temetéskor jön.

A faluban alapvetően az önkormányzatra lehet számítani. Ez a polgármester pedig sokkal többet tesz szerinte a faluért, mint az előző (egy rövid ideig volt alkalma ugyanis az előzőhöz is). A virágokat is most ültették..., a mezőgazdaságot is szorgalmazza... Ezt sok faluban megcsinálhatnák szerinte, és a kihasználatlan földeket ők is meg tudnák művelni ugyanúgy, mint itt, vagy az állattartást is említhetjük. Továbbá bármikor lehet fordulni a polgármesterhez.

A származása kapcsán annyit mond, hogy ő büszke rá, hogy roma (beások egyébként), „soha nem is tagadtam le, hogy roma vagyok”. Az, hogy beás, viszont nem különösebben jelent számára bármit is. A szülei telepen laktak – Rinyabesenyőn is volt egy cigánytelep, az anyukája a telepen nevelkedett. A családjukban – úgy emlékszik – még volt teknővájás (a nagyszülei). Azóta a telep megszűnt, a cigányok beköltöztek a faluba. A falu zöme ott is roma, talán 5–6 család van, akik nem.

Az interjúvázlat itt ér véget, a 13-as sorszámú kérdőív bizonyos (szöveges) kérdéseit viszont jobbnak láttam itt is rögzíteni, mert nehezen olvashatók – az érintett kérdések a számuk szerint feltüntetve a következők:

8. kérdés szöveges része:

A nő a nagyanyjától előbb a párja szüleihez költözött, hasonló körülmények közé, illetve ott talán a fürdőszoba is kezdetlegesebb volt, többet azonban erről nem tudunk meg. Amit viszont pozitívként emel ki mint változást a lakáskörülményekben, hogy itt maguk lehetnek a párjával és a gyerekekkel, és ez a „függetlenedés” határozott javulás az „életminőségükben”, ha nem is a szó szerint vett lakáskörülmények szintjén.

13. Más jövedelemforrás: alkalmi munka, a férfi jár el alkalmanként (ami épp van, arra), 5000 forint körül kap egy napra.

17. Mit főztek/főznek? Zöldségleves, rizsaleves, sárgaborsó leves, gyümölcsleves, főtt hús meggy mártással és piritott darával, pörkölt, spagetti, kalács, sütemény, kakaós-, pudingos-, fahéjas csiga

19. kérdés szöveges része:

Rinyabesenyőn élt korábban, onnan költözött ide a nagynénjéhez, miután az édesanyjával megromlott a kapcsolatuk, és itt ismerkedett meg a párjával. Egy darabig a párja családjánál laktak, onnan sikerült elköltözniük bő egy éve az önkormányzati épületbe.

29. Klub, programok – részt venne-e stb.?

A kisgyerekeket emelte ki ennél a résznél, a két-három éveseknek kellene amolyan játszóház féle (részletesen ld. fentebb az interjúban).

39.

Adatlap sorszáma: 14.

Lejegyezte: Szeder Sarolt

Kérdező: Szeder Sarolt – (2022.07.02.)

A falu [redacted] beszélgetek. Az időpontot nehezen sikerült összehozni, és bár konkrét elutasítás nem hangzott el a részéről, de egyrészt – és érthető módon – kevés ideje van velem foglalkozni, másrészt a megelőző napok boltban tett látogatásaikor, amikor rákérdeztem, hogy mikor lenne számára alkalmas, illetve amikor megbeszéltük a szombat, déli 12 órát, végig úgy éreztem, hogy vonakodik a dologtól, és hogy legszívesebben kihagyná. Fel voltam ezért készülve rá, hogy esetleg ott sem lesz, amikor bekopogok...

Még egy „vallomással” tartozom így, az elején: az egyetlen interjúalanyom volt, akiről kijelenthetem, hogy legkevésbé sem találtam szimpatikusnak (pusztán a [redacted] két-három [redacted]-látogatásom alapján).

Az interjú napján délben előbb a bolt ajtajánál próbálkoztam, de az már zárva volt, mire azonban a házukhoz léptem (ami [redacted] található), már nyílt is az ajtó: úgy tűnik mégiscsak várt.

Elég egyértelművé tette azonban, hogy nem kíván beinvitálni a lakásba, és bár én ettől függetlenül rákérdeztem – mondván, hogy bizonyos kérdések e nélkül nem igazán értelmezhetőek –, a [redacted] kis „üldögélőhelyre” mutatott, ott telepedtünk le egymással szemben. Hasonlóan elutasító volt a tekintetben is, hogy hangfelvételt készíthessek. Egyúttal azt is közölte, hogy körülbelül 5 perce van erre az egészre, egyébként is ebédelni készül. Egyszóval nem túlzás talán, ha azt mondom, hogy meglehetősen kelletlenül állt hozzá(m).

Amint elkezdünk azonban beszélgetni, világossá vált a számomra, hogy miből is fakad(hat) ez az „ellenállás” (vagy legalábbis annak jó része). Eppen csak elmagyaráztam volna, hogy mi járatban vagyunk, honnan jöttünk, közbevágott, és az érdekelte, hogy milyen politikai oldal/erő (párt) áll a háttérben („ki bízta meg a főiskolát a kutatásra”, stb.). Meglepett a kérdés – bár (főleg utólag) beleillett az eddig róla alkotott képembe ([redacted])

██████████). Legkevésbé sem érdekelt engem, hogy melyik oldallal szimpatizál, netán melyik párt „híve”, mindez csak abból a szempontból volt fontos, hogy úgy éreztem, hogy nála kifejezetten figyelniem kell arra, hogy ne érintsük, illetve hogy miként érintjük a politikát. Perceken belül az is kiderült, hogy mi „keltette fel benne a gyanút”: Horváth Aladárt, aki a tábor első pár napjában szintén velünk volt, felismerte, és ettől volt olyan rendkívül „óvatos”.

Miután ezt feloldottuk (már amennyire feloldottuk, mert nem hiszem, hogy teljes mértékben „meggyőztem”, de azt még inkább kontraproduktívnak éreztem volna, ha agyonmagyarázom, így tárgyilagosan rövidre zártam inkább), és elkezdtünk beszélgetni, változott a légkör, legalábbis voltak kifejezetten olyan 5–10 percek, amikor azt láttam rajta, hogy szívesen beszél és élvezzi, hogy meghallgatom. Már most szeretném azonban jelezni, hogy én viszonylag gyorsan „felrúgtam a módszertant”, mert úgy döntöttem, hogy elszakadok a kérdőívtől (kitöltöttük azért természetesen azt is közben, de abszolút nem azon volt a fókusz). Interjúalanyom egyszerűen (több szempontból is) egészen „más”, mint a falu többi lakója, és azok a kérdések, amiket általában felteszünk, nála kevésbé érdekesek, ellenben vétek lett volna nem kihasználni mindazt az egyebet, amit tőle megtudhatunk. Megragadtam ezért inkább a helyzetet, hogy olyasvalakivel beszélgethetek, aki mintegy ██████████ lát rá a teljes helyi társadalomra, méghozzá hosszú évek viszonylatában (ráadásul nemcsak a családi helyzetükre, de – lévén nála költenek –, az anyagira is, illetve bizonyos szokásaikra, napi „ritmusukra”/időbeosztásukra, netán bizonyos függőségeikre), sőt, mint kiderült ennél jóval többre is... Elmondása szerint szoros „szövetségben” van a nemrég megválasztott polgármesterrel, mert a régi rendszer „a kizsákmányoláson alapult”, a korábbi polgármester pedig „egy zsvány kutya”. Annak érdekében, hogy eltávolítsák, „tettek róla, hogy kilógjon a korrupciós lóláb”, és ugyanezen okokból jelöltként ő is elindult a legutóbbi választásokon, majd visszalépett, és beállt a jelenlegi polgármester mögé (házzról-házra jártak állítólag, hogy meggyőzzék a lakosokat, hogy változásra van szükség).

Rákérdeztem, hogy mi lett az előző polgármesterrel, mert az az érzésem, mintha már nem is a faluban lakna: valóban, még a választások előtt el is költözött innen Böhönyére, de gyakorlatilag övé a fél hegyhát és számos ingatlan.

További példákat is hozott nekem aztán arra nézve, hogy miként „szedte meg magát” a korábbi vezetés [ezeket itt nem tartom fontosnak részletezni, és talán felfejteni sem a mi feladatunk – nem is jegyeztem igazán le], helyette arra kértem, hogy emelje ki a település szempontjából legfontosabb pár dolgot, amit már az új polgármester ideje alatt értek el. A következőket sorolta fel (legtöbb mögött pályázati forrás áll):

- traktor, mezőgazdasági gépek, eszközök beszerzése (gyakorlatilag a teljes eszköz- és gépparkot az új vezetés vásárolta meg, hisz ezekre van szükségük a mezőgazdasági munkákhoz; mindez egyébként egybevág azzal, amit a polgármester az első napon mesélt nekünk);
- a Simon (József) pap emlékház rendbetétele;
- az iskola épületének renoválása, az elöregedett fák kivágása, virágosítás;
- az önkormányzat épületének renoválása, azon belül egy orvosi rendelő kialakítása (az orvosi rendelő léte például teljesen új információ volt a számomra, kérdeztem, hogy van-e, és mikor van a rendelés, mert eddig szó nem esett orvosról, de sajnos kiderült, hogy okkal, mert nincs orvosuk, még olyan sem, aki a hét egy-egy napján eljönne legalább, viszont úgy okoskodtak, hogy ha van egy kulturált rendelő Szenyéren, illetve két másik, környező településen, akkor az csak vonzó lesz előbb-utóbb egy orvos számára, hogy akár „megosztva” elvállalja őket is);
- a kertek (azaz a közmunkások által művelt veteményesek, melyek alapvetően azt a célt szolgálják, hogy egyáltalán legyen közmunkaprogram, és alkalmazhassák őket);
- a Petőfi Sándor utca útburkolata/lebetonozása;
- a Simon utca egyes járdaszakaszai;
- a disznótelep
- ...

Rákérdeztem a helyi támogatások rendszerére is – ezek egy részét szintén az önkormányzat biztosítja, másik része mögött egyesületek, esetleg cégek állnak (pontosan nem tudta megnevezni őket, de körülbelül felsorolta):

- az önkormányzat évi egyszer falunapot, cigánynapot, illetve gyereknapot tart, továbbá (talán karácsonykor) ún. szociális csomag formájában kiosztja a szociális keretből megmaradt pénzt. Ilyenkor az az elv, hogy személyenként és azonos módon állítják össze a csomagokat (ugyanazt kapja felnőtt is, gyerek is, ezért mindenféle kerül bele és majd a családon belül elosztják). Egy ilyen csomagba körülbelül 11 000 forint értékben kerül (elsősorban) élelmiszer [erről a polgármestertől szintén hallottunk]. A csomagokat gyakorlatilag interjúalanyom állítja össze, és ő intézi a beszerzést;
- szintén önkormányzati juttatás az ún. szociális fa, miszerint a családok – rászorultságuk mértékétől függően – bizonyos m³ tüzelőfát kapnak. Annak érdekében azonban, hogy ne legyen feszültség a közösségen belül, egy adott

mennyiséget (1 m³) minden család megkap (az is tehát, akinek nem lenne rá szüksége, meg tudná venni), akik pedig rosszabb helyzetben vannak, „emelt mennyiséget” kapnak;
– a faluban 3 éves koráig minden kisgyerek ún. uniós (élelmiszer)csomagot kap – ezt viszont már valamilyen egyesület osztja ki és nem az önkormányzat;
– évi három alkalommal egy biz. karitatív szervezet ruhát oszt a falubelieknek;
– részt vesznek a „Csoki a világ” (vagy valami hasonló nevű) programban is, aminek köszönhetően évi egyszer minden gyerek markát „egy kupac csoki” üti;
– évi kétszer egy biz. cég használt bútorokat hoz, lerakja az önkormányzatnál és ingyen el lehet vinni;
– a tapsonyi kisebbségi szervezet üdülteti a „falú gyermekeit”; végül pedig
– a Simon utca 17. szám alatti missziós ház is számos módon segít, és munkát ad (ráadásul az itt dolgozók gyerekei is itt „szaladgálhatnak” – itt ehetnek, játszhatnak; elismerően nyilatkozott a missziós házat vezető hölgyről).

[Érdekes, hogy az elmúlt napok interjúalanyai meg sem említették nekem ezeket a csomagokat, pedig voltam olyan háztartásokban is, ahol vannak gyerekek.]

Az önkormányzat épületében állítólag könyvtár is van/volt, benne internet és – főként ez utóbbi miatt – a gyerekek szívesen jártak oda egészen addig, amíg be nem zárták. Amikor a bezárás oka felől érdeklődök, kiderül, hogy egyszerűen nincs megfelelő végzettségű ember, aki betölthetné a könyvtáros pozíciót (bár a polgármestertől hallottak alapján talán keret sincs igazán egy ilyen alkalmazottra). „Valamiféle népművelő pedig nagyon hiányzik ide” – később utal arra is, hogy ami az általános intelligenciát illeti, „komoly gondok vannak” a falu egy jelentős részénél, és a legszomorúbb, hogy ezeknél a családoknál szerinte a következő generációnál sem lesz semmiféle változás, ezt adják ugyanis át a gyerekeiknek.

Még egy érdekes mondat elhangzik tőle – két verzióban is: „Itt mindenkinek annyi szava van, amennyi szava van.”/„Itt akinek nincsen szava, nincsen szava.” Megkérem, hogy magyarázza el, ez mit jelent pontosan. Arról van szó, hogy a közösség mindenkiről tudja, hogy „mennyit tesz bele a közösbe”, és bár segíteni mindenkinek egyenlően segítenek, azok, akik „nem kapják össze magukat”, ne csodálkozzanak, ha nincs igazán szavuk a dolgok alakulásában.

Rövid ittlétem óta azt érzékelem, hogy komoly törésvonalak, mintegy klikkek vannak a helyi társadalomban, és szeretném tudni ennek az okait, ti. hogy minek a mentén húzódnak ezek a törésvonalak. Politikaiak lennének (régii polgármester – új polgármester), melyeket a rokoni szálak hálója nehezít/mélyít? Nem erről van szó szerinte. Sokkal inkább viselkedés- és értékrendbeli alapúak. Van pár zűrös család (egyén), illetve olyanok, akik nem akarnak szerinte dolgozni, inkább ellébecolnak. Ezekkel szemben elfogy a türelem, illetve ezt a mentalitást nehezen tűrik, bomlasztó minta a közösségre is. (Továbbá az irigység és a bizalmatlanság is tagadhatatlanul jelen van.)

Kérdezem a helyi bűnözésről és a drogról is, mert úgy hallom, előfordulnak. Az előbbi szerinte minimális, az utóbbi viszont komoly probléma, erőteljesen jelen van, de úgy véli, ebben Szenyér legkevésbé sem kuriózum, országosan ez a helyzet). Egy bizonyos herbál (biofű) terjedt el, neve ellenére részben szintetikus (az alap egyébként zsálya), cigibe keverik, az életre, egészségre alapvetően ártalmatlan, de teljesen „bekattannak” tőle – az autószelelvédőket betörő srác is, aki nemrég a hírekben szerepelt, ezzel tépett be.

Érdeklődöm, hogy miből engedhetik meg maguknak egyáltalán (körülbelül mégis mi az ára), és hogyan jutnak hozzá: megfizethető, pont annyi, hogy ha valaki dolgozik, ki tudja fizetni (1000–3000 Ft-okat említ), illetve autók járnak a falut, azok terítik, tőlük lehet beszerezni. Ha valami nagyon komoly zűr van, akkor a rendőrség elkapja az illetőket, de szerinte alapvetően ők is szemet hunynak (helyileg és országosan is), mondhatni „(ki/fel)használják (erre) a romákat”. *[Jó lett volna pontosítani, hogy ezt utóbbi hogyan érti, de már nem mertem tovább feszegetni a témát, illetve kezdte elveszíteni a türelmét.]*

Ezen a ponton egy huszárvágással neki szegeztem inkább a kérdést, hogy szerinte mi az ő szerepe/felelőssége a faluban, [redacted] volna, vagy...? Lehet-e például segítségért fordulni hozzá, ad-e hitelt, az [redacted]

Szerinte ő sokat tesz a közösségért, a településért. Kölcsön pénzt nem ad (vagy talán csak egy szűk körnek), de ha arról van szó, segít (pl. kölcsönadja az autóját, ilyesmi), de általában is igaz, hogy alapvetően segítenek egymásnak (ha valakinek van például egy metszőollója, az mindenki metszőollója, kézzől-kézre jár). A helyi politikából is kivieszi a részét, mert meg kell(ett) változtatni azt a mentalitást, hogy itt úgyis hiába van minden, meg kell értetni az emberekkel, hogy a falu annyi, amennyit beletesznek, hogy fejleszteni kell, investálni a közösbe, és nem csupán a sajátja gondolni, mert különben az utóbbi is ellehetetlenül. És dolgozni kell, nem segélyért menni, lopni, ingyen élni...

Ami [redacted] illeti, igen, a [redacted]

[redacted]. „Itt a luxust nem a kajában mérik (inkább nyaralásban, autóban)”, [redacted]

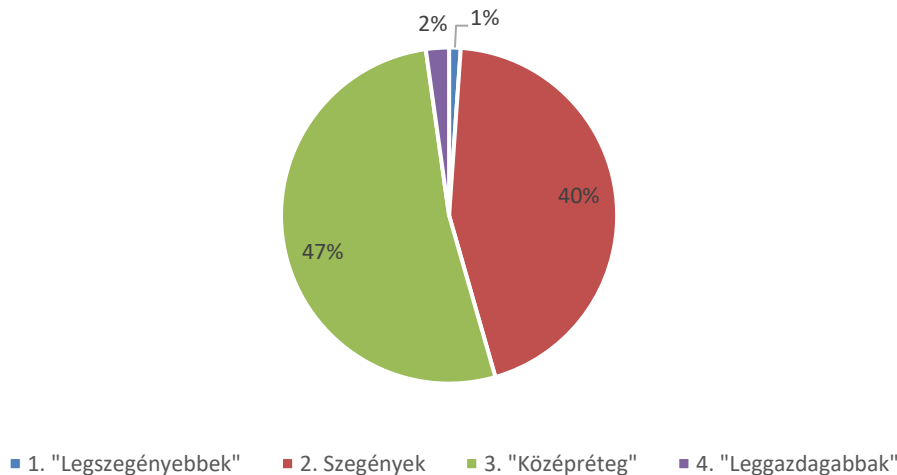
Rákérdezek, hogy mi lesz szerinte akkor, ha ez a polgármester nem tudja/akarja majd tovább csinálni, mert például belefárad? Van-e „utánpótlása” ennek a szemléletnek?

Ez sajnos komoly kérdés, és van benne realitás. Az „új szemléletben” a polgármester, és a helyi képviselőtestület végre remek partner, de fárad a polgármester, ő is látja, és ő sem tudja, meddig bírja, utánpótlás pedig nincs igazán.

Egy ponton megkértem rá, hogy próbálja meg nekem „rétegelni” ezt a falut jövedelmi szempontból (azaz kb. hányan tartoznak az igazán szegényekhez – ha van ilyen –, a „középréteghez” és kik állnak ennek a „rangsornak” a tetején) – természetesen nem név/családok szerint, hanem arányaikban és esetleg aszerint, hogy mivel foglalkoznak.

Négy réteget azonosított, körülbelül a következő arányok szerint:

A falu lakossága jövedelmi helyzet szerint
(nagyvonalú egyéni becslés csak!)

Megkérem rá, hogy beszéljen kicsit arról, hogy melyik réteget mi alapján határozta meg, illetve mivel jellemezné: miből élnek például az igazán szegények; mivel kell foglalkozni ahhoz, hogy a „felső 2%-ba” kerüljön valaki?

1. A legszegényebbek általában egyedül élnek, valóban nagyon szűken, de olyan azért nincs, hogy valaki éhezne.
2. Szegényeknek azokat nevezné, akik bizony számolgatják, hogy kijönnek-e hó végéig. Többen közmunkások, olykor maszekolnak, de néhányan alkoholproblémái vannak, vagy egyszerűen csak megelégszik ennyivel.
3. Van egy „stabil középréteg”, gyárban dolgoznak, ingáznak... Rákérdeztem, hogy meg tudná-e saccolni, hogy körülbelül hány olyan család van, akiknél dolgozik valaki külföldön: tizenöt-re tette a számukat, ők „visszatámogatják” az itthoniakat.
4. A falu leggazdagabbjai között valószínűleg ő az egyik ([redacted]), de vannak ám sokan, akiknél 500–600 000 forint is összejön egy hónapban [én is jártam ilyen háztartásnál], mégse jutnak egyről a kettőre (a középrétegbe, sőt, olykor a szegények közé kell sorolnunk őket), felélik. A leggazdagabbak szerinte főleg az építőiparban és az erdészetben dolgoznak. Úgy 8–10 család van, ahol malacot tartanak, kettőt, hármat megtartanak maguknak, a többit pedig eladják és abból hízlalják fel a következőeket.

Egyébként rengeteg család él az erdészetből így vagy úgy, például gyérítés, vágás után, ha vállalják, hogy kipucolják a területet, kedvezményes áron kapnak fát és azt utána tovább adják.

Az önkormányzati lakásról kérdeztem még röviden, mert említett valami olyasmit, hogy úgy gondolták, segítenek ennek a „rendes párnak”, aki beköltözött oda, bár állítólag a srác itt is zűrös volt korábban. [Náluk egyébként szintén én jártam interjút, kérdőívet készíteni, 12-es számon szerepel.] Arra voltam kíváncsi, hogy előbb jött-e a pár és utána „kerekedett” – kvázi nekik – ez a szociális lakás vagy fordítva...

Állítólag már eredetileg is kifejezetten erre a (szociális) célra szerezték meg az ingatlant és utána „írták ki” mint lehetőséget.

Interjúalanyom nem tervez már itt sokáig (sőt, dolgozni sem szeretne már hosszan – most 46 éves), körülbelül még olyan 5 évet, aztán szeretne elköltözni innen. A [redacted] talán meghagyja akkor is, ha már nem itt él, jelenleg egyébként folyamatosan építkezik, [redacted]

Felekezethez nem tartozik (nem is vallásos, de nem is ateista), ezért az itt található Árpád-kori templomhoz (ami alatt állítólag egykor alagútrendszer is lehetett) elsősorban nem hitbéli/lelki, hanem sokkal inkább „üzleti”/településfejlesztési szemszögből közelít, továbbá mint a magyar kultúra értékes részére (kincsére) tekint rá, amit egyúttal ki kellene/lehetne használni. A kilátás gyönyörű onnan fentről, a szemközti dombon volt egykor egy földvár (mára ebből nyilván semmi sincs). Szerinte össze lehetne kötni a két dombot egy amolyan függőhíddal, és a másik dombra építeni lehetne egy kilátót. Egyébként is az a meggyőződése (és terve), hogy fel kéne venni az ingatlanárakat, mert aránytalanul alacsonyak (ráadásul közel a Balaton, jók a település adottságai, és naponta többször megy buszjárat innen Budapestre).

Még egy egészen apró érdekességet megtudok tőle a harangtorony kapcsán, ami srégen szemben van a misszióházzal, és aminek a harangjait ittlétünk alatt többször is volt alkalmunk már hallani. A harangot már automatikusan kongatják (ezt tudtuk), ha azonban valakiért kell „meghúzni”, annak ára van, fizetni kell érte.

Végül olyan másfél órát beszélgettünk, és lett volna még miről, de már mindketten nagyon éhesek voltunk...

40.

Adatlap sorszáma: 29.

Lejegyezte: *Szeder Sarolt*

Kérdező: *Horváth Aladár, Szeder Sarolt*

(Időtartam: körülbelül 40 perc; 2022.07.02.)

Egy „csupa élet és energia” 48 éves roma asszonyhoz próbálunk bejutni... Már épp feladnánk, amikor egyszer csak megjelenik az ajtóban. Nem sokkal előttünk ért haza a közmunkából (kerti munkáról), egy kapát támaszt a bejárati ajtó melletti falnak. Nevetős, hangos, „jőjjünk nyugodtan”, mondja, de látszik azért, hogy alaposan el van fáradva. Ráadásul dolgoznak is épp nála, egy idős úr a fürdőszobát csempézi, illetve tenné be a zuhanykabint... Úgy tűnik, lenne más dolga – nem a legjobbkor jöttünk –, mégse hajt el bennünket, sőt, finom kávét kapunk.

A konyhában foglalunk helyet, mi ketten egymás mellett, ő pedig – még egy darabig sűrög-forog a kávé miatt, tejet, cukrot kínál, a mesterembernek is visz egy csészével, majd – leül velünk szembe. A konyha nagyon szép, a fal narancsos színű, ezüstszürke nagy (újszerű) hűtő áll a sarokban, a konyhabútor, a székek, az asztal mind egész modern... Akár egy budapesti „középosztálybeli család” (ha van még ilyen, ill. mond ez még valamit) lakásának konyhájában is lehetnénk. A mosogatóban van talán két tányér, és egy kisedény, de alapvetően rend van, a mosogató felett szép kis csempekockák, a konyhaasztal üres, a rövid kis konyhapulton az elektromos kávéfőző „dolgozik”.

Ahogy egymással szemben ülünk, és közelebről látni az arcát, valóban fiatalabbnak tűnik a koránál, de látszik azért a fáradtság (a szemei alatti mély karikák), és némi szomorúság/megtörtség is. Ebből a hangjába is vegyül olykor; máskor viszont hatalmasokat kacag. A három gyermekével élnek itt, a legkisebb még csak 9 éves. A gyerekek most az apjuknál vannak – 4 éve váltak el.

Megdicsérjük a házat, mert őszintén el vagyunk ámulva, legalábbis kintről egészen biztosan egyikünk sem erre számított. Érdeklődünk, hogy miből tudja ezt előteremteni, a volt férje segít esetleg vagy...(?) A házat – mint megtudjuk – 2015-ben még közösen vették, és 2018-ig együtt éltek benne, azóta pedig egyedül tartja el magukat, mindent ő csinál, illetve csináltat meg, és maga finanszíroz. Az elmúlt években felújította a konyhát, a fia szobáját, most a fürdőt... (Csak az utóbbi majdnem félmilliójában van.)

Tudván, hogy közmunkás, meglehetősen ledöbbenünk. Talán látja is rajtunk, mert gyorsan hozzát teszi, hogy nem közmunkából van ám, hanem ő egészen mostanáig gyárakban dolgozott (pl. Kaposváron), amit egyébként nagyon szeretett is. Vissza is menne (anyagilag, és minden szempontból jobb lenne), de nem tudja megoldani a három

műszakot a gyerekekkel. A faluban lakik ugyan az édesanyja, de ő már nagyon idős, 85 éves, rá nem lehet hagyni a gyerekeket, egyedül pedig nem szeretné hagyni őket.

A házat egyébként másfél millió forintért vették: kihasználták a falusi CSOK-ot (2.2 milliót kaptak), illetve másfél millió kölcsönt vettek fel – mostanra mindent vissza is fizettek. A házon egyébként biztosítás is van – *egyre csak csúszunk lefelé a székben, fogy el a szavunk...*

Rákérdezek, hogy honnan jön ez a szemlélet (ez a fajta törekvés, hogy sok munkával, de folyamatosan előre, akár lépésekben is, de tovább), a szüleitől?

„Keménynek kell lennie egy nőnek, meg kell tartania önmagát, fel kell állnia, muszáj! Hiába mondom, hogy »Istenem, segíts meg«! Az az Isten úgyse fog megsegíteni, nekem kell a két kezem által. [...] Én mindig arra tanítom a gyerekeimet is, hogy magatokba bizzatok, ne másba.”

Kérdésekre, hogy szeretné-e, ha a gyerekei például továbbtanulnának, igennel válaszol. Elmondja, hogy a két kislánya kitűnő, a fiával viszont gondok vannak „kicsit elszállt magától, nehéz vele” [*ezt sajnós később máshol is megerősítik*], „de próbálom megtörni” – folytatja. „Mindig mondom neki, hogy önkormányzatos akar lenni?! Tisztelem, becülöm a polgármesterünket, nagyon kedves, aranyos, de én azt mondom, hogy egy gyári munka az százszoza jobb, mint ez. [...] De már mondtam a gyerekeknek, hogy jövőre, ha kicsit nagyobbak lesznek, januártól új év, új életünk lesz. Mert el szeretnék menni gyárba, vissza. Én most vagyok életemben először így... Nem nézem le az önkormányzatot, minden tisztelem a mezőgazdaságé, szép munka, de nem nekem találták ki.” [*Május óta közmunkás.*]

Azt is megkérdezem, hogy tanul-e a gyerekekkel, és erre is igennel felel, sőt, „szeret is velük tanulni”, teszi hozzá.

Az interjú közben egyébként sokszor, és nagyokat nevetünk – interjúalanyunk vidám természet, feloldódik.

Az autó kapcsán (a kérdőívben szerepel) – nincs nekik egyébként –, rákérdezek, hogy neki van-e jogosítványa, de nincs, a párjának volt, és a gyerekeknek kellene majd, de gondolt már rá, csak mindig közbejött valami.

A kertben gyümölcsös van csak, és virágok, de veteményest nem tart. A gyümölcsöt felhasználják, kompótot készít, almás pitét süt (az almát ládába teszi és a pincében eláll télre).

Hátul tyúkok és kakas kapirgálnak, sajátok azok is. Levágni nem szokták, inkább csak a tojás miatt tartja (a gyerekeknek). A tápot (kukoricát) veszi nekik, meg a zöldet összecsipegetik az udvarban.

Minden nap főz, a „gombócós káposztát”, amit a hétvégén csinált, meg is mutatja nekünk – holnap szilvás gombóc lesz és húsleves. A gombócot is maga készíti. Olykor a kenyeret is megsüti, ha kell. Nyolcan voltak testvérek (négyen meghaltak már közülük) – nem nagyon kellett őt főzni tanítani. A testvérek viszont más településen laknak. Ettől függetlenül azért tartják a kapcsolatot.

A faluban viszont csak egy barátnője van, ő is egyedül él, vele szívesen elbeszélget, előfordul, hogy segít is neki, mert kettőjük közül valahogy ő olykor igényli, de egyébként nem nagyon barátkozik: „én szeretem a távolságot, szeretek magamnak úgy elvonulni, mert ez a falu egy kicsit, hogy is mondjam... Nem szeretek itt lakni. [...] Rosszindulatúak. Én az anyu miatt jöttem csak ide vissza, de ha tehetném, és ha ő már nem lesz, én fogom és eladom ezt a házat. Szívem szerint mennék vissza a városba [*és nevet*]. Nagy ház se kell nekem. Csak ne legyen végre gondom a fára, azt is nekem kell vágni. Itt még pénzért se jönnek el, ha hiszed, ha nem.”

Nemcsak másokhoz, de az önkormányzathoz sem szokott segítségért vagy segélyért fordulni. Egyszer próbált segítséget kérni, amikor 2018-ban „kicsit padlón maradt” [*akkor ért véget a házassága*], hónapokat várt rá..., és aztán úgy döntött, hogy köszöni, de nincs már rá szüksége, mert nem fog megalázkodni senkinek.

A kérdőívnek a kapcsolatokra, barátokra vonatkozó kérdései kapcsán hosszabban beszélünk aztán arról, hogy mennyire kevés emberre számíthat, és hogy kevésbé is bízik (itt) az emberekben. „Valamit az ember mond, már nem is úgy mondják vissza, kibeszélik az embert, rosszindulatúak... Én nem szeretek ebben a faluban senkivel foglalkozni”

Ha van falunap, oda a gyerekekkel elmegy, meg szereti elvinni a gyerekeit a Balatonra vagy kirándulni, Pécsre is mentek már az állatkertbe, vidámparkban, színházban is voltak, sőt, Budapesten is. A kislánya Zánkára ment osztálykirándulásra, inkább magán spórolt, hogy ő elmehessen. „Én, amit nem kaptam meg, ők kapják meg. Magamon meg tudom spórolni. Én nem dohányzom, ez az egy kávé, ami az »ideálom«.”

Bár ő katolikus, a lányai református istentiszteletre járnak Böhönyén (az iskola viszi őket, járnak hittanra).

Cigánynak (beásnak) tartja magát, a gyerekei apja viszont magyar. Amikor gyerek volt, ők még otthon cigányul beszéltek, úgyhogy érti, beszél a nyelvet, de már az anyukájával is csak egy-két szót, ha váltanak cigányul,

magyarul beszélnek ők is, az ő gyerekei pedig – mivel az apjuk magyar volt – meg sem tanulták a cigányt. Most pedig már nagyok hozzá. A cigányságát elfogadta („Elfogadtam magamat ilyennek, amilyenek adott a Jóisten”).

Kérdeztem arról is, hogy a „gyári időkről” milyen tapasztalatai vannak, hogy ment az együtt dolgozás a magyarokkal – mert valószínűleg inkább magyarokkal dolgozott együtt, ha nem tévedünk –, nem bántották-e esetleg... „Tiszta magyarokkal dolgoztam együtt, igen, egy-kettő cigány volt, de elvontunk, egy csapatban voltunk, nem volt semmi. Nem éreztem úgy, hogy ezek most kinéznek engem, cigányt. Jobban is éreztem ott magam. Én megmondom őszintén, hogy itt, hogy az önkormányzatnál tele vagyunk romákkal, a mi fajtánkkal, sokszor ölik egymást.” Úgy tűnik tehát, hogy itt több a konfliktus, mint a magyarokkal volt.
„Nekem ez az önkormányzat megmondom őszintén olyan furcsa – olyan furcsa volt a viselkedésük, csupa széthúzó ember, nem összetartó csapat.”

Majd hozzátette, hogy talán az a baj, hogy neki „nagy a szája”, ő sose hagyta magát. Megkérdem, ki tanította erre, azt feleli az édesapja és nevet mellé egy jóízűt. Azt mondta neki az apja: „Lányom, véd meg magad, más fegyvered nincs, mint a szád!” Meg keményen tanította a sors.

Mikor kikísér bennünket, és megkérdezzük, hogy csinálhatunk-e egy közös fotót, egészen zavarba jön, de azért nevet, mosolyog. Elmondja, hogy annak idején havi egyszer eljárt kozmetikushoz, hogy megmasszírozzák az arcát, sminkelni viszont sosem szeretett („én úgy szeretem, hogy önmagam legyek”), na de ide, a közmunkába... Nevetünk, aranyos...

Búcsúzóul, pedig hátra felé mutat, a kert vége felé, elbűszkélkedik vele, hogy ma hozták ki a tűzifáját, de ma már azt is ledobálta a kocsiról...

Ezzel együtt megegyezünk abban, hogy olykor azért lehet és kell is segítséget kérni.

41.

Lejegyezte: *Szedes Sarolt*

Kérdező: *Szedes Sarolt*

Ittlétem legrövidebb, és legfelkavaróbb interjúját készítettem el azzal a 64 éves, roma asszonnyal, akit a [REDACTED] [REDACTED] utca bizonyosan egyik legrosszabb állapotban lévő házából „zörgettem ki”.

Meglehetősen rossz állapotban találok: ápolatlan, alig botorkál – nem is jutunk majd tovább a küszöbnél –, egy virágos szoknya, piros-fekete mintás felső, és papucs van rajta. A haja kócos, a kezében egy kólának ízesített üdítőitalos üveget szorongat, aminek alig pár korty van az alján. Kellemetlen szag csapja meg az orrom.

A ház szinte omladozik, a kertben áll a gaz. Amikor a kerítés előtt kiabáltam, az is megfordult a fejében, hogy talán nem is lakik itt senki, pedig hárman is élnek a házban: ő, a testvére és annak 17 éves fia.

Megpróbálok elmagyarázni neki (röviden), hogy miért vagyok itt, de nem tudom, mennyit értett meg, ahogy a kérdőíven se igazán tudok végig menni: egyrészt úgy tűnt, hogy fizikailag nem érzi jól magát (cukorbetegséget emlegetett), másrészt gyakorlatilag az első pillanattól kezdve pénzért könyörgött (1000 vagy legalább 500 forintért), és hiába mondtam neki, hogy nem tudok segíteni, illetve hogy nem ezért jöttem. Reménytelen volt az egész helyzet (az interjúszituáció, de az élethelyzet is), és valahogy azt éreztem, hogy nincs itt semmi keresnivalóm, nem is illene tovább faggatnom.

Volt egy szék a küszöb mellett, ő azon ült, én mellette a küszöbön, és az egész arca keservesen eltorzult. Tűzött ránk a nap, de akkor, ott fel se tűnt.

A lakásba nem mehettem be, a testvére megtiltotta, hogy bárkit beengedjen. Akkor sikerült kicsit „belesnem”, amikor az interjú végén ő bement. Szomorú volt, amennyit láttam.

Egy idő után már azt kérte, hogy hozzak (vagy küldjek akkor neki Pestről) szoknyákat.

– „Küldjél nekem Te két szoknyát, a Szűz Mária áldjon meg! Küldjél nekem, mert nincs még ruhám sem!”

Megkérdeztem erre, hogy kértek-e valakitől segítséget, mert úgy tudom, hogy az önkormányzat is osztott már itt ruhát, de azt mondta, nem adnak, illetve hogy nem tud elmenni érte.

– „Itt egy jó polgármester kellene, de nincs.”

Elcsodálkoztam, és mondtam is neki, hogy pedig én olyan jókat hallottam a polgármesterről.

– „Ja, a Zolika, az jó!”

Úgy tűnik, keverednek az idősíkok kissé.

Szerettem volna kizökkenteni, „felébreszteni”, hátha a kérdések kicsit elterelik a gondolatait, és megnyugszik. Egy-egy pillanatra (az elején) talán sikerült is, de egy idő után újra visszatért a „maga világába”, majd egyre sürgetőbben arra kért, hogy siessék, mert ha megjön a testvére, és itt lát engem, akkor abból baj lesz.

Mivel az egész interjúszituáció meglehetősen lehetetlen volt, úgy gondoltam, mindenféle leírásnál beszédesebb, ha idézek a köztünk folytatott párbeszédéből.

„[...]

– És Budapestről jötté? Olyan messze?! Jé... És most mivel mész vissza, Kincsem?

– Tudod, hol van a missziós ház? (A Simon utcában...) Egyáltalán ki szoktál innen mozdulni?

– Nem nagyon, hallod. [...] Nem is mondom a testvéremnek, hogy itt voltál.

– Miért?

– Kibál. Nagy ideges, Te! [...] Küldjél nekem, hallod, Kincsem, onnan Budapestről szoknyát, nem sokat kérek, hallod?! [...] Nézd meg, ilyen rongyosan soha nem jártam. [...]

Volt némi ijesztő az egészben, de gondoltam, amíg jutunk valamire, haladok tovább a kérdéssoron, hátha nem most jön még haza az a testvér... Egy ponton aztán úgy éreztem, hogy már nemcsak ezért kéri, hogy igyekezzek, hanem mert tényleg nincs jól. Talán szomjas is. A kólából végül nem ivott, megkérdezte, hogy van-e benne cukor, mondtam, hogy édesítőszerrel írta rajta, de csak fogta tovább az üveget. Megkérdeztem tőle, hogy tud-e olvasni, írni... Kiderült, hogy a nevét tudja csak leírni, nem járt iskolába („Fel kellett nevelni a testvéreimet”). A termelőszövetkezetről dolgozott.

Elmondta még, hogy a ház a szülei háza volt, megörökölték.

– „Kolompárok vagyunk. [...] Nagyon szép asszony volt anyu, én aput formázom.”

Viszonylag összeszedetten felsorolta aztán azt is, hogy kik laknak itt, ki hány éves, miből élnek...

Ekkor hirtelen felkiáltott:

– „Nem csalók maguk?!”

Éles volt a hangja, ijedség volt benne. Reméltem, hogy meg tudom nyugtatni, egy pillanatra én is megijedtem, engem is váratlanul ért. Megnyugodott, de „el is vesztettem”.

– „De köllött volna 500 Ft, hallod, hogy vegyek magamnak egy kis tejfölt!”

Aztán már egyre csak azt kérte, hogy siessék, siessék. És azt hajtogatta, hogy mennyire szegények és hogy küldjek neki szoknyákat.

Azt is sikerült még kihámoznom, hogy Dombóvárról költözött ide vissza úgy 5 éve, amikor a férje meghalt.

– „Jó ember volt, vett nekem tíz darab szoknyát... virágosat...”

– Ezért mentél hozzá? Mert vett Neked tíz szoknyát? Úgy látom, Neked tényleg a szoknyák a mindeneid...”
[nevetünk kicsit]

– „Hányan jönnek hozzád egy nap látogatóba?” – kérdezem.

Kiderült még, hogy pár családdal tartják a kapcsolatot a faluban (főleg a szomszédokkal, ha jól vettem ki), illetve a testvérei is Szenyéren élnek, naponta beugranak.

Azt is megemlítette, hogy a polgármester olykor ki szokott hozzájuk jönni, megkérdezi, hogy vannak...

A testvére közmunkás, annak a 17 éves fia pedig még iskolába jár.

Végig nagyon siettem a kérdésekkel, és nem is csak a testvére miatt, hanem főleg azért, mert nem akartam tovább gyötörni. Pedig szívesen kérdeztem volna még erről-arról, a kérdőívtől függetlenül, mert képes volt összeszedett válaszokra, amikor megnyugodott egy kicsit. Viszont az nem igazán volt opció, hogy visszajöjjenek.

Amikor aztán elköszöntünk, és elindult a ház belseje felé (a bejárati ajtó egyébként végig csukva volt), a szomszéd felé intett:

– „Enné nem mész? Aranyos asszony a Juliska! Levágták a lábát...” [...] „Vigyázzá magadra, hallod?!”

42.

Lejegyezte: *Szeder Sarolt*

Kérdező: *Szeder Sarolt*

Először reggel voltam ennél a háznál, akkor egy [REDACTED] nevű, 40 év körüli, roma férfiba botlottam, épp ment valahová, tolt ki az udvarról a biciklijét (régi darab), és azt mondta, hogy jöjjenek vissza egy óra körül. Valamiféle (nagyon enyhe) értelmi fogyatékosága lehetett, legalábbis zavartnak tűnt, illetve sietett is, kissé ingerült volt, de azért rokonszenves.

Délután tehát visszamentem. Egy 60 év körüli, alacsony, sovány, magyar (nem roma) asszony, az édesanyja nyitott ajtót, és az utcafronti szobába, egy amolyan nappali féleségbe vezetett be (legalábbis itt volt a tévé), de – mivel itt is két heverőn foglaltunk helyet – vélelmezem, hogy az egyik az anya, a másikon ez a felnőtt fiú alszik este. Még egy fiú él velük, az édesanyja másik, 28 éves fia, ő azonban érkeztemkor egy külön helyiségben pihent épp (dolgozott az éjjel). Azóta is rejtély számomra, mekkora lehet ez az ő szobája, mert a hátsó fala a konyhával közös, de amikor a srác egy „függönyajtón” keresztül kijött belőle, olyan volt, mintha egyenesen a konyhából lépett volna ki (talán nem is szoba, csak egy alvófülke...).

Ők, hárman élnek a házban, rettentő szerény körülmények között. A ház meglehetősen rossz állapotban van belül (kívül még egész tűrhető), a falak tele vannak vésve, állítólag nemrég villanyvezetékkel kellett cserélni, mert majdnem leégett az egész épület. Mutatja is nekem a nő, hogy mit cseréltek ki 80 000 forintért, de én nem látok egy darab új(szerű) vezetékkel sem, csak vezetékek tömkelegét, a fürdőben pedig ennek ellenére nincs villany.

Meglehetősen rendtelenség is van mellé, de nem is tudom, képes lenne-e itt bárki rendet tartani...

A hölgy egyébként még a legelején megkérdezi tőlem, hogy szét is akarok-e majd nézni, mert ők nagyon szegények ám („Mi szegények vagyunk, nem vagyunk gazdagok.”) Majd némi szünet után, egész halkán és félig háttal azt mondja: „Szégyellem...”

Meghat ez a szó, elönt egyfajta sajnálat, csendesen azt felelem, tökéletes az is, ha a szobában maradunk, és ne aggódjon.

Később aztán csak bejárjuk a házat, ő szeretné majd mégis megmutatni nekem, pedig egy szóval se kérem rá, sőt, elismétlem, hogy nem szükséges. És valóban nem szükséges, elég volt az is, hogy lássam, hogy élnek, amit addig láttam...

Mégis, járok a konyhában, mert az idősebb fiút megkéri, hogy csináljon nekünk egy kávét, ami eleinte elég döcögősen megy, hát kimegyünk mi is. Ha már ott vagyunk, azt is megmutatja, mit főzött, sőt, többször is kínálgatja nekem a zacskós levest, rántott sajtot, krumplipürét, pirospaprikás uborkasalátát – mókás, hogy majdnem ugyanezt ebédeltem egy órával előtte. Bekukkantok a fürdőnek nevezett helyiségbe, ahol a zuhanyzót abból lehet felismerni, hogy egy helyen egyszer csak zuhanyrózsa és -cső tűnik fel a falban, WC-t egyébként nem is látok bent. Járunk kicsit a ház körül, megmutatják a kislibákat, csirkéket, kacsát, és végül a ház előtti úttest túloldalán, a házzal szemben lévő kis kertet, ami sajátos módon még mindig a telekhez tartozik. Ez több, más háznál is így van ebben az utcában, mintegy a ház mögötti telkek hiányát „kompenzáló” azok az út túloldalán folytatódnak. Jórészt a háznál tartott állatok és ez a veteményes az, ami biztosítja, hogy minden nap főtt étel kerülhessen az asztalra. Három uborkát is kapok a kertből azzal, hogy tegyem a táskámba. Ellentmondani nem lehet.

Az interjú egyik nehézségét az adja, hogy az elején azt kell valahogy tudatosítanom az asszonyban, hogy nem segíteni jöttem – valamiért ezt feltételezi. Azonnal előszedi nekem a hivatalos iratokat, elmondja, hogy mekkora bajban vannak, elképzelhető, hogy el kell hagyniuk a házat. Amennyire a történet távolabbi múltban „játszódo” részét fel tudom fejteni, körülbelül 25 éve költözött be ide (Tengődről, ahol előtte élt), kvázi „önkéntes lakásfoglalóként” (természetesen ezt nem ő mondja ki így), és azért „kvázi”, mert fizetett ő akkor egy kisebb összeget valakinek azért, hogy ide jöhet, de nem a tulajdonosnak, illetve azt is kezdettől tudta, hogy ezzel tulajdonjogot nem szerzett.

Nemrég viszont felbukkant a tulajdonos és most vagy megveszik tőle az ingatlant (irreálisan magas árért – az erről szóló ügyvédi levelezést is a kezembe nyomta) vagy eljárást indít ellenük és annak a végén kilakoltathatják őket. Felajánlottak egy (szerintem is reális) összeget, amiért cserébe megvásárolnák a házat (telket), ügyvédjük is van, most várják a választ.

Mindennek a költségeit – hamar egyértelművé válik – valószínűleg nem a közmunkás anya és a (szintén közmunkás) fia teremtik elő, ahogy vélhetően a megélhetésük jelentékeny részét sem, hanem a fiatalabb testvér, aki úgy 5 perc múlva kel fel, és ő is leül közénk.

A bátyja közben nehezen boldogul a kávéval, ingerült most is, hallom, hogy morog (az új kávé kell felbontani és nincsen cukor...), mondom, hogy nem olyan fontos ám az a kávé, de az anyukája ragaszkodik hozzá. Végül aztán három, valamikor szebb napokat látott virágos csészével jelenik meg a szobában, végig van törve a pereme mindegyiknek, és vagy csak nagyon megbarnultak, vagy rettenetesen koszosak, de ezen hamar túlteszem magam. Elmondom, hogy nagy kávé vagyok, és a szálláson, ahol vagyunk, nincs főzött kávé, úgyhogy külön hálás vagyok érte – erre a báty lelkesen felajánlja, hogy hoz még, és valahogy szelídebb is lesz.

Pillanatokon belül hárman ülnek körülöttem, és egyszerre is beszélnek hozzám, főleg az anyuka és a fiatalabb testvér, ráadásul két teljesen különböző dologról. Az édesanya egyre jobban belelendül, nevetgél, viccelődik, nekem dől, a vállamba kapaszkodik, felőlem érdeklődik. Mostanra rám hordta az ingatlannal kapcsolatos dokumentumokat, épp a különböző OKJ-s bizonyítványokat nyitogatja az ölembe [megdöbbenően sok(féle) van (mezőgazdasági, géptan, parkgondozás, zöldterületi kiegészítő tanfolyam...)], és van köztük olyan is, amit múlt évben, tehát 55 évesen(!) szereztem. Az ezzel kapcsolatos kérdéseimre azt mondja, szeret tanulni, ülni figyelni, jegyzetel is: „Jó, mer’ nem kell dolgozni, benn ülünk a padba..., igaz, hogy figyelünk a tanárookra, de jó”.

A fiatalabb fia közben komolyabb hangot üt meg, a munkáiról beszél, és többször leinti az anyját, félig viccesen azt is megkérdezi, hogy nem akarom-e magammal vinni őt Budapestre – gyanítom, hogy ilyen „villongások” előfordulhatnak köztük...

– „És van most olyan, amit szeretne megcsinálni, olyan tanfolyam?”

– Igen!

– És mi az?

– Hát mondjon valamit!

– Hát tőlem kérdezi? Akkor bármi lehet? Bármi, csak tanuljon?

– Igen, bármi! Csak ne legyen nehéz, mert attul félek...” [és nevet]

Egyre nehezebb kézen tartanom ezt az interjút, de még a kérőívet is: tele van az ölem, minimum háromfelé figyelek, és igyekszem mederben tartani a beszélgetést. Jobb híján a földre teszem a kávé csészét, de szólnak, hogy inkább ne, mert bogarak vannak, gyorsan felkapom (már a kérdőívem is kávé van), közben pedig átvillan az agyamon, hogy milyen bogárra gondolhatott... [Az első naptól kezdve ugyanis majdnem minden interjúalanyom a bogarokról panaszkodik – mint kiderül, társaimnak is –, és rá kellett jönnöm/jönnünk, hogy itt, Szentgyéren a legyeket értik rajtuk, legalábbis azokat biztosan, melyekből tényleg elviselhetetlenül sok van (véltetően az állattartás miatt). Viszont a padlótól óva intett kávécsészéje arra enged következtetni, hogy létezik/létezhet a bogár szónak más (az „eredeti”) jelentése is, amikor tehát valószínűsíthetően helyesen használják és nem keverik a léggel (rovarral).]

Annyi mindenről szó esik és annyira élő ez az interjú, hogy képtelenség belőle minden fontos mozzanatot lejegyezni, ezért tényleg csak azt emelem ki, ami mindennél jobban megfogott, elgondolkodtatott. Ezért írtam hosszabban a lakáskörülményekről, és ezért szeretnék kicsit jobban kitérni a fiatalabb testvérré...

A családban tehát két közmunkás van, a legfiatalabb családtag pedig gyárban dolgozik. Nem lep meg a dolog, mert azonnal felismerem, amikor kilép a függöny mögül: két napja este, amikor szerettünk volna elnézni a közeli tóhoz, a buszmegállóban álló három fiatal srác figyelmeztetett rá, hogy ne tegyük, mert ilyenkor ott elengedik a kutyákat és azok ránk fognak támadni. Ő volt az egyik közülük. A buszra vártak, mert éjszakai műszakra mentek épp Marcaliba a (Ziehl-Abegg) gyárba. Értelmes, jóképű, sportos, „egészséges” kinézetű srác – döbbenetes volt látni, hogy milyen körülmények közül jár be dolgozni...

Otthon egy „Önkéntes tűzoltó” feliratú, piros pólóban fogad, kiderül, hogy a gyári munka mellett ezt is végzi, sőt, alkalmi munkákat is elvállal. Fogalmam sincs, hogy képes összeegyeztetni a különböző műszakokat, mikor tudja kipihenni magát – rettenetesen fáradtak a szemei, de amikor ezt megemlítem, azt mondja, hogy szerencsére nincs szüksége sok alvásra, a tűzoltóságot pedig szereti. Utóbbi látszik is rajta – elmesél egy történetet. Azon is elgondolkodott, hogy hivatásos legyen, de „nem fizetik meg”.

Olyasvalakinek tűnik a számomra, mint „aki akar valamit az élettől”, és az is látszik rajta, hogy járt már a falu (és a környező települések) határán túl is. Rákérdezek előbb Budapestre: ismeri is valamennyire, majd külföldre: dolgozott Németországban is, de annyit, amit ott, itthon is megkeres most, nem volt értelme maradni, mondja, illetve nemrég jött vissza Hollandiából (állítólag ott viszont nyaralni volt). Ha összeszámoljuk, hogy csak ő mennyit keres egy hónapban a gyárban, a tűzoltóságon és az alkalmi munkáiból, alsó hangon is a félmilliót közelíti ez az összeg... Mégse jutnak egyről a kettőre... (Legalábbis úgy tűnik.) És ilyen körülmények között laknak. Mindez hosszan elgondolkodtat...

Utána az édesanyját (és részben az idősebb testvért) kérdezem kicsit a közmunkáról.

– „Hányan vannak ilyenkor?”

– Tízen.

– Nők, ugye?

– Igen!
– Beszélgetnek közben?
– Hát hogyan, meg ilyen hülyeségeket csinálunk...
– Énekelni nem szoktak?
– Dehogyan nem!
– És hánykor kell kelni ahhoz, hogy halljuk magukat?
– Majd felkeltjük! [*rám kacsint*] És tudja mit szoktunk? Így megyünk az utcán, hajnali 5 órakor [*feláll, a szoba közepére megy...*], és úgy csinálunk, mint akik megbolondultak [*erre előad egy kis táncot és énekel mellé egy sort*] „Ereszd el a hajamat...” – *énekli hangosan és nevet...*
Gyanítom, hogy mindannyian dohányoznak, ő biztosan, a hangja rekettes, megkérdi, dohányzom-e...

Kétszer volt férjnél – azt gyanítom, a fiúk is féltestvérek csak:

– „Én magyar vagyok, ezek félvérek. Az apjuk cigány volt (beás).”

Kérdezem, beszélnek-e a srácok cigányul, de azt mondja, nem, azaz inkább csak értik. Ő viszont beszél és amíg ott vagyok, többször meg is szólal a nyelven, a fiatalabb fiú azonban magyarul reagál, nem érdekli a dolog.

Egy ponton az édesanya újra megkérdezi:

– „És akkor rajtunk tudnátok segíteni?”

Mielőtt bármit is mondhatnék, a fiatalabb testvér határozottan „leinti”:

– „Mondtam Neked valamit, most már helyre fogunk jönni!”

Rákérdezek az egykori cigánytelepre – megpróbáljuk felfejteni a helyét.

– „A mérlegháznál van, az Erdőházi utcán. Egy ház még van, ami le van dőlve, az erdészé („erdősé”). Megmutatom neked!

– Hallod, azt benőtte már a gáz, nincs ott már semmi!” – mondja az egyik fiú.

– Ezek itt laktak (ezek a cigányok) a telepen, az egyik csapat bejött a Badacsonyi utcába, a régi öregek, a másik csapat pedig a Simon és Petőfi utcába, de csak egyenkint (fokozatosan). Mikor tudsz eljönni, én megmutatom?!

– De nincs már ott semmi, mit mutatsz meg neki?!

– Nincs, de én akkor is meg tudom mutatni, hol volt a cigánytelep!

– És mit néz rajta? Benőtte a gáz!

– De akkor is meg tudom neki mutatni a cigánytelepet.

– Oké, de mit mutatsz neki, a gáz?!

– De akkor is meg tudom neki mutatni, hogy hol volt a cigánytelep! [*a végén már nevetünk*]

A falu kapcsán aztán az édesanya a következőket mondja:

– „Tök nyugodt egy falu ez, csak az, hogy ezek a kolompárok... Ezek csinálják a fesztivált. Drogoznak..., belekeverednek mindenbe... Mikor megszívják ezt a drogot, akkor ők a menők.

– Mennyien vannak itt a faluban?

– Olyan négy-öt család. A rendőrök úgy ismerik őket, mint a tenyerem.

[...]

– Engem sokan szeretnek itt a faluban, szeretek hülyéskedni.” – teszi hozzá.

Reformátusok egyébként (legalábbis az anyuka), de nem gyakorolja a vallást, nem jár imádkozni, sőt, erőteljesen visszautasítja az ilyesmit. Tőlük tudom meg azt is, hogy a missziós ház melletti kicsi ház valójában az imaház (volt). Régen ott imádkoztak az öregek.

Van egy szép, régi szentkép is a falon, azt mondja, az anyósáé volt.

A polgármesterről ez a család is jó véleménnyel van: „olyan normális”. Állítólag mondta nekik, hogy dolgozzanak, ne lopjanak... („Nem lehet, mert akkor az egész csapat lebukik” – mondja az idősebb testvér). Az édesanya ekkor meglöki a vállamat: „Tudod, mi szarkák vagyunk!” [*és nevet mellé*]

Amikor megkérdezem, hogy segít-e nekik, miközben úgy érzem, igen, ez is elhangzik:

– Ugyan, ki segít rajtunk? Még a Jóisten se.

A kertben zárjuk aztán a beszélgetésünket – tetszettek nekem, talán a legjobban ők tetszettek itt....

– „Ez az egy libám van, a többi ellopták” – mondja az asszony. „Belekerült valakinek a levesébe...”

43.

Lejegyezte: *Mócsa Nikoletta*

Az interjút egy középkorú német ajkú férfivel készítettem, aki épp az ingatlan tulajdonosánál, idős, beteg édesapjánál tartózkodott. Így az interjút az idős német férfi szemszögéből, de a fia tolmácsolásán keresztül vettük fel, ő maga betegsége miatt nem igazán mutatkozik. Annak ellenére, hogy egyeztetett időpontra mentem nehezen jutottam be az ingatlanba. Rendezett porta, mozgás soha nem látszik (a szomszédok is ezt mondták), csengő nincs...hosszas kiabálás ellenére sem nyitottak ajtót. Már épp feladni készültem és elindultam hátrafelé a hátsó kapu irányába, bokros terület, nem igazán látni se be, se ki a telekről. Valószínűleg azt hihette, hogy eljöttem onnan, amikor is mintegy 3-4 perc várakozás után észleltem, hogy kijött a kertbe. Akkor újra rákösöntem és ott már abban a helyzetben volt a férfi, hogy muszáj volt szóba állnia velem, meglátásom szerint korábban is észlelte, hogy ott vagyok, és direkt csinált úgy, mintha nem hallaná. Viszont onnantól, hogy beengedett az udvarra, már kedves és közvetlen volt. Nem a házba invitált be, hanem csak az udvarra. A szőlőlugas alatt volt egy árnyékos hely kerti fa asztallal, paddal, ott beszélgettünk. Elmondta, hogy édesapja 76 éves, egyedül él az ingatlanban. 10 éve vásárolták itt az ingatlant, korábban házasság volt, de elvált, a volt felesége is a Balaton közelében vásárolt ingatlant, ő két évig élt Magyarországon, de visszament, az idős úr viszont 10 éve folyamatosan ezen az ingatlanon él. Elmondták, hogy nyugdíjas, kint saját ingatlannal nem rendelkezett, nyugdíja alacsony, amiből itt Magyarországon nagyon kényelmesen meg tud élni. A helyiekkel nem érintkeznek. Egyedül a kert megművelésében (fünyírás, nehezebb fizikai munkák) kérik a segítségüket, alkalmanként ők adnak munkát a helyieknek, akik ezzel kisebb jövedelemhez tudnak jutni. Elmondta, hogy rendszeresen kiabálnak hozzá, hogy tud-e nekik munkát adni, vagy pénzt kérnek tőle kölcsön. Valószínűleg azért erre nem szoktatták rá őket, az elmúlt héten senkit sem láttam nála dolgozni. A fia, aki kertész és akivel beszélgettem egy-egy hétre szokott ide jönni hozzá. Kérdésekre, hogy ő nem-e akar itt ingatlant vásárolni mondta, hogy nem, mert ezt a házat úgyis ő fogja megörökölni. Úgy érzem, hogy a tulaj fia is szeret itt lenni, bár zárkózottan élnek, nem nagyon érintkeznek mással, szeretnek itt lenni, mert itt olcsón tudnak élni. A kötelező rezsiköltségek után a kinti nyugdíjból kényelmesen megélnék itt. Az idős bácsinak a lánytestvérének is van valahol a Balaton mellett háza, így több szálon is kötődnek ide. A házat belülről nem volt lehetőségem megtekinteni, de az látszik, hogy karban tartott épület, amit igyekeztek kényelmessé és komfortossá tenni. Eddig háromszor törtek be hozzá, akkor kiírták a kapura, hogy már háromszor betörték, már nincs miért újra betörni hozzá, a kiírás óta nem fordult elő betörés. Azt érzékelik, hogy itt nagyon-nagyon szegények a helyiek, a férfi elmondása szerint, alkalmanként, ha külföldről Szenyerbe érkezik, ruha és egyéb adományt néha-néha hoz magával, amikor otthon elmeséli, hogy itt milyen körülmények között élnek az emberek.

44.

Lejegyezte: *Mócsa Nikoletta*

A 63 éves férfihez délelőtt kiabáltunk be, mert csengő itt sem volt, kapu tárva-nyitva, kutya nincs, az nem ugatott. A férfi egy pólót magára kapva rögtön kijött, kedves volt és meg is beszéltem vele délutánra egy időpontot. A porta egy hatalmas épületsor. Elöl egy kétszobás ház, mögötte állattartáshoz alkalmas épületek, tároló helyiségek. Kiabálás nélkül bementem az udvarra és bekopogtam. Rögtön a nappaliba érkeztem, előszoba nincs. A Nappaliban egy hatalmas L alakú kanapé, dohányzó asztal és egy hatalmas lapos tv volt, ez teljesen ki is töltötte a teret. A férfi a feleségével és a gyerekeivel élt itt. Egész felnőtt korát itt töltötte és úgy került ide, hogy megismerkedett a feleségével, aki ide valósi volt, az anyósi ház a túloldalt, pár házzal arrébb volt. Akkoriban több ház volt az utcában, zömében magyarok által lakott terület volt (██████ utca legvége). Ahogy az idős magyarok elhunytak és magukra maradtak a porták, az ittlakók szétbontották őket és gyakorlatilag ezek a házak megszűntek létezni. A férfi elvan itt, de elmondta, ha lenne pénze, az első adandó alkalommal elköltözne innen, de ezért az ingatlanért nem kapna annyi pénzt, amiért máshoz, egy számára kívánatosabb helyen élhető ingatlant vásárolhatna. Vezetékes víz van bekötve hozzá, a kútvizet ivásra nem használja, mert azt hallotta, hogy arrébb valaki a szennyvizet kötötte a kútra, azóta, hogy meghallotta ő inkább bevezettette a vizet és a kútvízből nem hajlandó inni. A házban rend volt, régi és újszerű bútorok vegyesen voltak. Az utóbbi időben a feleségével éltek itt kettesben, akik sajnos rákbetegségben elhunyt. A betegség elején Ajkán dolgozott, és hétfévente járt haza. A betegség elhatalmasodásával fel kellett mondania és hazajött, ápolta a feleségét. Közben őt is gerincbetegséggel leszálalékolták. 42.000 Ft rokkantnyugdíjat kap, amit az önkormányzati 6.000 Ft-os lakásfenntartási támogatással tud kipótolni. Egyéb jövedelemmel nem rendelkezik. Ha megszorul, a gyermekeire tud támaszkodni, akikkel nagyon jó kapcsolatot ápol. Elmondta, hogy egyik gyermekét elveszítette, amikor az 12 éves volt. Elment kutyát sétáltatni, és nem jött haza. Délután már az egész falu és a rendőrség őt kereste. Másnap reggel találta meg holtan egy utcabeli, egy lefedetlen kútba esett, ő is meghalt, a kutya is elpusztult. Ez nagyon nagy trauma lehetett a családnak, amit a gyerekei is érzékeltek. Lánya ugyanazt a nevet adta az unokának, mint ahogy elhunyt öccsét hívták. Talán emiatt a tragédia miatt is egy nagyon összetartó, egymást tisztelő család képe rajzolódott ki előttem. A férfi családi kapcsolatait kiválóként értékelte. Jó viszonyt ápol a szomszédaival is, de kifejezetten nem keresi más emberek társaságát, nem is vágyik arra, hogy több ismerőse legyen a faluban. Elmondása szerint az önkormányzatra is tudna

számítani, ha bajban lenne, de ő nem megy segítséget kérni, próbál mindent önerőből, vagy kizárólag családi segítséggel megoldani.

45.

Lejegyezte: *Mócsa Nikoletta*

A gyönyörűen karbantartott ház a [REDACTED] utcában található, állapota miatt élesen kitűnik a többi ház közül. Itt tudomásom szerint Imi próbálkozott először és nem álltak szóba vele. Ezt csak utólag tudtam meg, amikor be akartam írni a címlistába, így gyakorlatilag nyitottnak hitt kapukat döngetve próbáltam bejutni. Természetesen kiabálással, csengő itt sincs. Senki nem jött ki. Másnap, amikor arra jártunk észrevettem, hogy nyitva van a kapu, láthatóan otthon voltak, de hiába kiabáltunk, nem jött ki senki. Már visszajöttünk a menedékházhoz, amikor találkoztunk a magyar származású Sándorral, aki vállalta, hogy bemegy a házba és jelzi az ott lakóknak, hogy szeretnék velük egy rövid interjút készíteni. Sándor bement, bekopogott és az idős úr kijött, elmondta neki, hogy keressük. Meghallgatta, hogy mit szeretnék és itt hivatkoztam arra, hogy a településen élő másik német tulajdonossal tegnap sikerült elkészíteni az interjút. Ekkor ráállt a dologra és az udvarban, szintén a szőlőlugas alatti helyre beinvitált bennünket. A felesége nem jött ki és nem is hívta ki. Német, magyar vegyes házaspár. A hölgy német, a férfi magyar származású, de 50 évet élt kint Németországban. Sokkal jobban éreztem rajta a német mentalitást, mint a magyart. Vagyis inkább tekintettem őt németnek, aki éppen beszéli a magyar nyelvet. Az interjú nem volt nagyon személyes, a legtöbb, amit az érzelmeiről megosztott, hogy korábban volt itt egy házaspár a Simon utcában, akikkel összejártak, de ők eladták a házat és elköltöztek innen. Azóta viszont nem találtak olyan társaságot, akikkel minőségi beszélgetést tudtak volna folytatni, vagy akiket szívesen beinvitált volna a házukba. Elmondása szerint 70 évesen is arra kényszerült, hogy megtanuljon határozottan német mondani. Ezt a romák házalására értette, elmondta, hogy volt, hogy a gyereket küldték oda kéregetni, ezzel akartak rá nyomást gyakorolni. Volt korábban, aki segített nekik a ház körüli munkáknál, de kiderült, hogy a férfi lemásolta a kulcsokat és betört hozzájuk, elmondása szerint 2 millió forint kára keletkezett. Összesen kétszer törtek be, a betörések után bekameráztatta a portáját, azóta ilyen nem fordult elő. A háza közvetlenül az önkormányzati látványporta mellett van, beszélgetés alatt az önkormányzati telken korábban látott csontsovány kutya tévedt át hozzájuk, de ahogy meglátott minket el is ment. Növényeket nem termelnek, de a házhoz tartozó hátsó és alsó kertet az önkormányzatnak adták át művelésre. Ennek fejében ők nem a terményt kérték, hanem inkább pénzben kapják meg a honoráriumot. Elmondása szerint a földhasználatért járó burgonya mennyiség kettejüknek sok, ezért választották inkább a pénzt, és a szükséges dolgokat pedig megvásárolják. Állatokat nem tartanak, de a második szomszédnál tartanak állatokat, onnan szoktak vásárolni tojást, alkalmanként friss vágott csirkét. A faluban csak innen vásárolnak, másoktól nem. Elmondta, hogy vágya olyan társaságra, aki olykor kisebb dolgokban segítene nekik, de hosszú ideje nem találtak számukra megbízhatónak minősülő társaságra. A porta nagyon szép volt, a ház hátsó része 1908-ban épült, az eleje, amiben élnek 1924-ben. A kettő között volt a disznóól, aminek első falát kibontották, lekövezték, és árnyas kerti konyhát alakítottak ki belőle. Humorizált is, hogy ha érkezik hozzájuk vendég a disznóólban ültetik le. A szomszéd házat is ők vásárolták meg, így határozottan állította, hogy jól ismeri a szomszédot. Az ingatlan nem adták ki, hanem elmondása szerint a bácsi szeret barkácsolni és ennek a szenvedélyének a másik épületben kialakított helyen tud hódolni. A főportán jobb oldalt még két kisebb épület van, szintén nagyon jól karban tartott állapotban, amik tárolás céljára szolgálnak. A hölgynek van itt egy testvére Németországból, aki szintén a Balaton környékén vásárolt házat, vele rendszeres és szoros kapcsolatot ápolnak. Elmondásuk szerint ingatlan szerettek volna vásárolni és közel 80 ház közül erre esett a választásuk. Nem a helyi emberek összetételét nézték, nem riasztotta el őket a roma emberek jelenléte, hanem az épületbe szerettek bele. Szeretnek itt élni, de koruknál fogva is nyugodtabb, zárkózottabb életet élnek. A kérdéseken végig érve érezte, hogy válaszolt a kérdésekre, udvariasan megköszöntem neki a beszélgetést, és minden jót kívánva elváltunk egymástól. Távozásom után egyből be is csukta a kétszárnyas kaput.

46.

Lejegyezte: *Mócsa Nikoletta*

Az 56 éves férfivel a helyi bolt előtt beszélgettem, nem a háznál. Ez azért alakult így, mert hétközben nem találtuk otthon, senki sem egyeztetett le vele időpontot. Gyuri ment be volna hozzá, kiabált is be neki a portára, amikor a faluban élő Sándor jelezte, hogy nincs itthon, ott ül a padon a kisbolt előtt. Gyuri mondta Sándornak, hogy szóljon már neki, hogy jöjjön már oda, Sándor erre mondta, hogy a férfi tuti nem fog odamenni. Közben Gyuri a szemközti házba nyert bebocsájtást, így én lecsaptam a kínálkozó lehetőségre és a bolt előtti padhoz érve bemutatkoztam, majd megkérdeztem, hogy lenne-e kedve válaszolni a kérdéseinkre. Nem mondott ellen, de ez még olyan kelletlen igen válasz volt. A férfi nem sokkal a menedékház felett a polgármesteri hivatal oldalán lakik egy zöld kerítéses kockaházban, melyen látszik, hogy szépen rendben tartják, folyamatosan törekednek az állagmegővésre. A padon a fiával és egy szőke hajú, kék szemű, a fiával talán egykorú sráccal ([REDACTED]) ült. Fakivágáson voltak és munka végeztével beültek a padra egy-egy sört meginni. Mint kiderült hétközben dolgozik anyagmozgatóként egy raktárban, hétvégén szokott itthon lenni, de igen előrelátóan gondolkodik és hétvégén, jó időben kimegy fát vágni az erdőre és gondoskodik a téli tüzelő beszerzéséről, nemcsak saját maga, hanem a fiával együtt az utcában élő

idős édesanyja részére is. A beszélgetés egyre oldottabbá vált, egy végtelenül közvetlen, intelligens és megbízható roma ember benyomását keltette bennem. Elmondta, hogy a fia most 27 éves és amikor ő még csak 10 éves volt, a felesége elhagyta és itthagya a közösen nevelt két gyereket is. Ő ezt a két gyereket felnevelte, büszke volt magára, hogy nem kerültek intézetbe, hogy ha nehezen is, de szépen gondoskodott róluk. Amíg a gyerekek iskolában voltak, addig ő dolgozott, akkoriban az erdészetnél. A faluban ezért [REDACTED] is ismerik, amit nevetve mondott, mert egy fűrész horrorfilmet már látott, és így a fűrész Pisti összetételéről neki is hamarabb a film jut eszébe és nem a láncfűrészhez értő személy. Beszélgetés közben egy [REDACTED] nevű személy jött oda hozzá, hogy holnapig kölcsön tud-e neki adni 500 Ft-ot, [REDACTED] kivette a zsebéből és kérte, hogy vegyen neki és Boginak is egy-egy üveg sört. A férfi megígérte, hogy holnap visszaadja neki az 500 Ft-ot, aztán mivel egyeztetek, hogy holnap a férfi délutánra megy dolgozni és nem lesz otthon, megbeszéltek, hogy kedden tudja visszaadni a pénzt. A szőke hajú férfi pénzért volt nekik segíteni a favágásban, a fia időközben elköszönt, elment, ő végig itt maradt a beszélgetés alatt. Elmondta, hogy Marcaliban született, de világ életében Szenyéren élt. Gyermekkorában a Badacsonyi utcában laktak, a szülei azt a házat eladták, ő pedig itt a Simon utcában vette ezt az ingatlant. Mivel a bolt előtt beszélgettünk, így a házat csak kívülről tudom megítélni. A berendezésre és a ház állapotának felmérésére őt kértem meg, hogy próbálja behatárolni, amikor mondtam, hogy válasszon az átlagos, vagy az átlagon felüli besorolás között, ő az átlagost mondta, ezért ezt is jelöltük be, de a szőke gyerek átlagon felülinek titulálta [REDACTED] portáját. Ami kiderült számomra, hogy szorgos ember. Másfél évig volt katona, el is mondta, hogy az itteni fiatalságra nagyon-nagyon ráférne a katonaság által nyert szorgalom és emberi tartás. Elmondta a szőke srácnak, aki a helyi közmunka programban dolgozik, hogy ha ő is elmenne egy gyárba dolgozni, akkor nem 54000 Ft-ot keresne, hanem 120-130 ezer forintot is akár és akkor azt az 54 ezret akár félre is tudná tenni, az egy évben akár 600 ezer forint megtakarítást jelentene a számára. Elmondta, hogy tönkrement az automata mosógépe, most egy keverőtárcsással mos, de gyűjt egy automata mosógépre, viszont kizárólag újra, ő nem vesz használtat. Inkább lassabban legyen meg, de arra jó ideig ne legyen gondja. Megfontolt, takarékos ember benyomását keltette bennem. Szenyéri tartózkodásom alatt a legkellemesebb benyomást ő tette rám. Hisz a becsülettel elvégzett munka erejében, abban, hogy nem a bőrszíne, hanem az érdemei alapján ítélik meg az embert. Cigánysága miatt sokszor találkozott elítéléssel, de mindig megállta a helyét mindenhol, ahol alkalmat adtak neki arra, hogy bizonyíthasson. Kb. 130 ezer forint nettót keres egy hónapban, de alkalmi munkákkal (favágás, szerelés) havi kb. 40 ezer forinttal tudja még kiegészíteni a jövedelmét. Egyedül él, így tud megtakarítani, hogy egy váratlan kiadás se zavarja meg a nyugodt életét. Van egy robogója, de most elromlott. Amikor említettem, hogy van itt a faluban, aki kisebb szerelésekhez ért, mondta, hogy ő kóklerhez nem viszi, majd ha összegyűlik a pénze, akkor beviszi a motort Kaposvárra és normális helyen, a motorhoz értő szakembernél megjavíttatja. Ugy érzem, hogy törekszik a minőségre és sokak számára követendő példa lehetne az, ahogy éli az életét. A beszélgetésnek az ebédszóra való invitálás vetett véget, így elbúcsúztunk egymástól, de mindketten megerősítettük a másik ember számára, hogy értékes beszélgetést kaptunk mindketten egymástól.

47.

Lejegyezte: *Mócsa Nikoletta*

A családdal a hét 8. napján találkoztam, amikor már úgy éreztem, hogy nehéz lenne olyan családot találni, akiknél még nem volt senki interjú felvétel miatt. A hölgy kint kávézott az udvaron, amikor rákösztünk, és kérdésünkre, hogy volt-e már nála valaki azt felelte, hogy nála még nem. Mosolygott, így rögtön éreztem, hogy bebocsájtást nyerünk az udvarába. Lilivel voltam. Leültünk egy árnyas helyre és megkérdezte, hogy megkínálhat-e minket kólával vagy vízzel. Mivel rettentő nagy volt a hőség a víznek nagyon örültünk, ezért a házba invitált be. A vakolat nélküli ház belsejébe lépve egy nagyon tiszta, modern és kényelmes otthon fogadott minket. A ház a folyosóra nyílt és balra volt található a konyha, itt ültünk le. A berendezés modern és újszerű volt. Az étkező asztalnál 6-8 ember kényelmesen elfér. Talán 3-4 perce beszélgettünk, amikor hazaért a férj. Kissé csodálkozott, hogy kik vagyunk és milyen járatban, de leült hozzánk. Kisfiúk a saját szobájában számítógépes játékokat játszott, nem jött ki a felnőttek közé, vele nem találkoztunk. Kiderült, hogy a hölgy Judit néni otthonában dolgozott, Judit nénitől tudom, hogy takarítónőnek vette fel. De amikor befejezte a takarítást, sokszor besegített az ápolóknak. Judit néni ekkor figyelt fel arra, hogy milyen kedvesen szól a betegekhez. Felajánlotta neki, hogy legyen képesítés nélküli ápoló, de kérte, hogy végezze el a szociális ápoló és gondozó képzést. Ezt ő elvégezte, és azóta is ebben dolgozik az otthonban. Havonta kb. nettó 240.000 Ft-ot keres. A férje karbantartó, ő is ennyit keres egy hónapban. Mellékállást nem vállal. Nem azért, mert nem szeret dolgozni, hanem mert fiatalabb korában is agyon hajtotta magát, erdőn dolgozott és 27 évesen agyvérzést kapott. 3 hétig volt kómában és épp le akarták kapcsolni a gépről, amikor a kórház dolgozója jelezte, hogy a beteg nézelődik. Ebben az időszakban nem tudott dolgozni, és nagyon nehezen éltek anyagilag. Amikor felépült pedig szintén sokat dolgozott, hogy anyagilag utolérjék magukat. Ugy érzik, a munkából származó jövedelmükből, a férfinak járó havi 30.000 Ft-ból, és családi pótlékból hárman kényelmesen megélik. A hölgy az utcában lakó édesanyját is segíti, nagyon jó kapcsolatot ápol vele, ezt mások is megerősítették. A ház belülről nagyon szép, újszerű és rendezett volt. A folyosóra lépve balra nyílt a konyha, ezt egy régi tárolóból alakították át, jobbra pedig a nappali, amiből nyílt a fürdőszoba és a wc, előre felé az utca felé pedig két külön bejáratú szoba. A ház saját tulajdonuk, a tulajok pedig cigány származásúak. De a berendezés,

a festés, a színek egyáltalán nem utaltak származásbeli megállapításokra, kifejezetten ízléses volt. A nappaliban egy hatalmas cserépkályha volt, elmondásuk szerint, ha nem hidegek a telek, akkor másnaponta elég nekik begyújtani. Az interjú mintegy 40 perces volt, többet is tudtunk volna beszélgetni, de este 6 órára vissza kellett érnünk a horgásztavi vacsorázás miatt. Egy megfontolt, egy jól gazdálkodó, rendszerető és szorgos emberekkel találkoztam. Vallásosak, főleg, hogy a férj gyógyulását Isten kegyelmének tartják, vallási közösséghez szívesen csatlakoznának. A falubeliekkal nem tartják a kapcsolatot, vannak barátaik, de azok nem Szenyéren laknak.

48.

Lejegyezte: *Zsarnai Imre*

Interjúidő: 30–35 perc

Interjú: Egy felújítás alatt lévő házhoz érkeztünk, ahol egy fiatal lány fogadott bennünket (16 éves) és az egyik szülő is csatlakozott a beszélgetéshez, miután a lány beengedett bennünket a kapun belülre, de a házba nem jutottunk be. Pozitívan és nyitottan fogadtak és vízzel kínáltak, ebben a nagy hőségben. Az interjú során kiderült, hogy egy nyitott családhoz érkeztünk, akik vendégszeretőek voltak. Az apa külföldön, Angliában dolgozik egy feldolgozó telep takarítójaként és a lány édesanyja ápolónő. Az udvar rendezett, egy kis beszélgetéshez alkalmas fapadra ültünk és a kérdésekre szíven válaszoltak. Ápolt és tiszta külsővel és kívülről rendezett lakással találkoztunk. Nagyon lelkes volt a lány a club kérdésköre kapcsán és elmondta azt is, hogy készül nyárimunkát vállalni júliusban az Önkormányzatnál. Kisebbségi kérdésekbe beletudtunk menni, de koncentráltunk a kérdőív kitöltésére, ugyanis nem sok idejük volt már. Összességében egy nagyon pozitív képet láttunk róluk így első beszélgetésre.

49.

Lejegyezte: *Zsarnai Imre*

Interjú idő: 35-40 perc

Interjú: Egy kedves cigány néni fogadott bennünket ezen a napon, sajnos a lakás külső része leharcolt volt, és bent is ezt tapasztaltuk, viszont bent megvoltak az alapvető bútorok, a néni pedig készségesen válaszolt a kérdéseinkre. A kérdőívezés során azt is megtudtuk, hogy a közmunkán dolgozik és már ő is említette, hogy a csapat a munkába nagyon kettévált, ugyanis sok a rosszindulat és a pletykálás, így a munkába ketté oszlik a munkacsoport. A néni elmondta, hogy ő mindig igyekszik kimaradni ezekből a dolgokból és elfogadni mindenkit, megkínált bennünket is egy üdítővel. Az interjú nagyon gyorsan és célzottan, rövid beszélgetéssel zárult.

50.

Lejegyezte: *Lázár Joci*

A Petőfi utcán sétálva láttuk meg a kertjében szorgoskodó 79 éves idős nénit. Köszöntésünkre azonnal reagált, és beleegyezett az interjú elkészítésébe. A kérdéseket sorra véve elevenítette fel a rég múlt szép történéseit, a bolodog gyerek korát, és azt, hogy bár nem adatott lehetősége tanulni mégis teljes értékűnek találta az életét és érzelmileg értékebbnek tartotta azt a rendszert, amiben nevelkedett és párjával gyermekeiket nevelte. Nagyon büszke arra, hogy 11 testvéréből 10 még élnek és mindannyian 70 év feletti kort éltek meg és tökéletes testvéri kapcsolatban éltek és élnek most is. Nagyon tiszta és rendezett körülmények között él. Mindennapjait elképzelhetetlennek látja munka nélkül. Elmondása szerint az élteti, hogy a munkájával megtermelt zöldség gyümölcs örömet szerez unokáinak. Mélyen Isten hívó ember, korábban intenzíven járt a hit közösségbe. Nagyon örülne neki, ha újra szerveződne a hit életi közösség a településen. Nagyon örült annak, hogy megszólítottuk és beszélgethetett velünk. Jó érzéssel töltötte el, hogy fiatal létünkre teológiával foglalkozunk. Búcsúzáskor külön ki emelte, hogy az Isten áldja meg nekünk azt a szép utat, amin elindultunk.

51.

Lejegyezte: *Zsarnai Imre*

Az udvarukon dolgozó fiatal párt szólítottunk meg és kértük, hogy legyenek interjú alanyaink. Vonakodva ugyan de a pár férfi tagja beleegyezett a felmérés elkészítésébe. A kérdések első részében nagyon zárkózott volt, de ahogyan tovább haladtunk egyre jobban megnyílt. Oly annyira, hogy az interjú elkészítése után is hosszasan beszélgettünk többnyire a település és az országban tapasztalt nehéz megélhetésről és a korlátozott lehetőségekről. Egy hónapja vásárolták a házukat és igyekeznek felújítani. A ház vásárláshoz szükséges anyagiakat kemény fizikai munkával szerezték meg Hollandiában. Rebarbarát természetűek. Sajnos eddig nem sok pozitív tapasztaltak Szenyéren, elmondásuk szerint az a lehetőség is fent áll, hogy a házat felújítás után eladják és más településre költöznek. Tapasztalataink szerint sok emberi csalódáson vannak túl és ehhez mérten igen zárkózottan élnek. Nem fontosak számukra a közösségi csoportok és a vallásuk gyakorlása sem. Jelenleg nagyon nehéz alkalmi fizikai munkákkal egészítik ki az állam által részükre adott szociális segítyt. Ezek után zártuk a beszélgetést, és ki-ki a saját munkáját folytatta.

52.

Lejegyezte: *Takács Lili*

A 74 éves nyugdíjas, korábban villanyszerelő szakmunkás férfi körülbelül húsz éve költözött a faluba Budapestről. 2,5 évvel ezelőtt, miután meghalt a felesége, beköltözött Segesdre a szociális otthonba. Elmondása szerint míg ő a szociális otthonban volt, mostohagyermekai eladták a feje fölül az eredetileg a Badacsonyi utcában álló házat, ahol korábban a feleségével élt. A szociális otthonban körülbelül 10 fő lakott egy szobában, így nem érezte jól magát. Önhatalmúlag körülbelül 2 hónapja kijött onnan és albérletként beköltözött a Kolompár családhoz. Nyugdija 170.000 forint, és ebből körülbelül 65.000 ft-ot fizet az albérletért. A szociális otthonban megismerkedett egy izomsorvadásban szenvedő hölgygel, akit hetente látogat. A faluban egyedül a Kolompár családdal való kapcsolatát említi, mással nincs jóban. Ezzel azonban elmondása szerint elégedett. A család figyelmeztetett, hogy a bácsi nagyotmondó. Azonban a köztük lévő kapcsolat érdekes volt. A Kolompár család második legidősebb fia akkor hozott neki 3 májkrémet a boltból, és cigarettát is ő visz át neki, majd egy későbbi alkalommal láttuk, ahogy őt is kávéval kínálják. Ezzel a kapcsolattal elégedett, más ismerősöket, barátokat nem kíván. A bácsi gyerekkorát és felnőttkorára nagyrészt Budapesten töltötte, és elmondása szerint a Balaton és a gyógyfürdők miatt költöztek ide anno feleségével. Mindegy számára, hogy hol lakik. Először azt mondta, hogy nincsenek élő rokonai, azonban későbbi kiderült, hogy vannak gyermekei, unokái, azonban velük nincs jó viszonyban, nem érti, hogyan tudna a fiatal unokáival kapcsolatot teremteni. Szenyérről keveset beszél, inkább vissza-vissza kanyarodik Budapesthez.

53.

Lejegyezte: *Takács Lili*

A megkérdezett egy 26 éves cigány fiatalasszony, aki egész életében a faluban élt, párja 30 éves, és a házban lakik még a 7 éves fia a hölgynek, aki a férjének csak mostohagyermek. A faluban él anyukája, testvérei. A polgármester az unokatestvérének a férje, így jó kapcsolatot ápolnak, és teljesen meg van vele elégedve. Elmondása szerint a falubeliekkel nem jár össze, azonban nem tudná elképzelni az életét egy városban. Többször eljár bevásárolni Marcaliba, de már azt is túl nagy városnak tartja. A házat körülbelül 2 éve vették 2,5 millió forintért a korábbi lakóktól, akik a hölgy unokatestvérré, akik beköltöztek Böhönyére. A házhoz igénybe vették a falusi CSOKOT. A ház vályogból épült, és a fürdőszobán és a tűzfalon felújítást kellett végezniük, hogy jóváhagyják a hitelkérelmüket. A nőnek virágkötő végzettsége van, azonban csak alkalmi munkákat vállal a gyermeke mellett, aki most megy első osztályba. A férje Marcaliban dolgozik. Elmondása alapján a 220.000 ft jövedelmükből körülbelül 120.000 ft az állandó kiadás. Több gyereket nem szeretnének, annak ellenére sem, hogy a férfinak nem édesgyermek, azonban kiskora óta neveli. Tehát a CSOK-ot inkább visszafizetik. Házasságot is csak a CSOK felvétele miatt kötöttek. Visszaemlékezett, hogy gyerekkorában minden vasárnap délutánt vasárnapi iskolában, hittanórán töltötte néhány falubeli idősebb asszonnal, akik szintén odajártak, azonban azóta, hogy nincs állandó katolikus papja a falunak, nem igényli, hogy máshová eljárjon. A faluban csak olyan klubban venne részt, amely a gyermekének szól.

54.

Lejegyezte: *Takács Lili*

A megkérdezett 44 éves, cigány, 8 általános a legmagasabb iskolai végzettsége, és közmunkásként dolgozik. A faluba az Erdőalja útról költöztek be a szüleivel 2 éves kora körül. A házban 12 éves fiával él, akinek édesanyja [REDACTED], aki a konyhán segített nekünk. Judit nénitől tudtam meg, hogy a kapcsolatuk azért ment tönkre, mert [REDACTED] idősebb gyermekeit szerette volna megnevelni, és az emiatti konfliktusok vezettek a kapcsolat tönkremeneteléhez. A problémás nagyobb testvérek miatt döntöttek úgy, hogy a közös gyermekük vele fog élni. Körülbelül egy éve vette meg a házat egymillió forintért, nem túl jó állapotban, azonban folyamatosan újítja fel. A bevallott jövedelme 82 ezer forint volt, azonban a házra nem vett fel hitelt. A pénzt összespórolta, és készpénzben fizette ki. A házba nem jutottam be, éppen permetezéshez készülődött, így a szerszámoskamra árnyékában beszélgettünk. Azonban Judit nénitől megtudtam, hogy a lakásban hatalmas tisztaság van, és „a padlóról is enni lehet a Zolinál”. Az általam megkérdezettek közül ő volt az egyetlen, aki semmilyen formában nem fért hozzá az internethez. A fiút [REDACTED] közösen nevelik, [REDACTED] gondoskodik az orvoshoz viteléről stb. A ház körül tart egy hízó, 2 kacsát és körülbelül 30 tyúkot. Van egy 200-300 négyzetméteres kertje, ahol burgonyát, uborkát és paprikát termel. A kert nagyon szépen rendezett volt és az állatok is látszólag jól voltak tartva. Az állatokat és a megtermelt zöldségeket továbbra is megosztja [REDACTED]. A faluban élnek a szülei, és a környező falvakban a testvérei. A rokonokkal nem tart szoros kapcsolatot, azonban barátai vannak a faluban. Mikor először megpróbáltam vele felvenni a kérdőívet, akkor is éppen a bolthoz tartott, mert az egyik barátja meghívta egy sörre. A faluból annak ellenére nem akar elköltözni, hogy tudja, máshol több lehetősége lenne. Erősen elzárkózott attól, hogy a faluban bármilyen klubba vagy gyülekezetbe eljárjon. A polgármesterrel jó kapcsolatot ápol, de meg is jegyzi, hogy lenne rosszabb a kapcsolata, ha egyszer szomszédok.

A kérdőív kitöltésének estjén elmentem vele megtekinteni az önkormányzat tulajdonában álló házat, ahol a közmunkások találkozóhelye és melegedője van. Az önkormányzatnak van kb. 4 nagy mangalicája és 13 kis kb. 3 hetes mangalicája, amiből lehet, hogy elad az önkormányzat. Nemrég vett a polgármester tyúkokat és kacsákat, amelyeket az udvarra ki kellett engedni minden nap reggeltől este 7-ig. Tervben volt, hogy hízókra is beruház az önkormányzat, amelyből a falusiaknak is juttatnának. Az épületet az önkormányzat szépen felújította. Érdekes, hogy bár a férfi háza és az épület gyalog olyan 7 perces távolságra van maximum, mindig biciklivel járt oda.

55.

Lejegyezte/kérdeztek: *Takács Lili és Mócsa Nikoletta*

A házon nem volt csengő, és kívülről nézve rossz állapotban volt, azonban az udvaron számos tyúk és kakas kapirgált. Nikivel a szomszéd férfin keresztül jutottunk be, aki bement kihívni a bent lakó asszonyt, aki a kiabálásra nem jött ki. A bottal járó asszony azonnal beinvitált a házba, és mondta, hogy nála évekkal korábban már jártak kérdőívesek, és most is szívesen válaszol a kérdéseinkre. A ház kívülről nézve egy omladozó téglakunyhónak tűnt, azonban belül a beüvegezett előtéren kívül tiszta és rendezett volt, azonban még döngölt padlója volt, de volt benne fürdőszoba és kamra is. Régi, de jó állapotú bútorokkal volt berendezve, a falakon számos fénykép volt az unokákról, és okostévéje és okostelefonja is volt a hölgynek internettel. A házba körülbelül 2 éve költözött be, mikor a csípőfájdalma tűrhetetlen lett. Most is épp csípőprotézisre vár. A Badacsonyi utcai saját tulajdonú házából költözött be, mivel ez a ház kétháznyira van a még a faluban lakó lányától, aki segít neki a mindennapokban. Szülei a faluba az Erdőalja útról költöztek be 1969-ben. A beköltözésre azért is szükség volt, hogy a gyerekek közelebről járhasanak be az iskolába. 3 Elmondása szerint az utcából az utolsó lakók 1972-ben költöztek ki, miután az utolsó két évben már nem volt elektromos áram sem vezetékes víz, mivel a szolgáltató lekapcsolta azokat. 8 általános végzett, ebből az első 4 osztályt Szenyéren, ahol az 1-3. és a 2-4. osztály volt összevonva, és 28-29 gyerek tanult egy tanteremben, majd 5. osztálytól át kellett járni Böhönyére. Férje magyar származású volt, azonban alkoholista, és elváltak. 20 éven át dolgozott egy munkahelyen Fonyódon valamilyen textilgyárban Fonyódon, majd a kólagyárban dolgozott. Egyik gyermeke Szenyéren, a másik pedig Böhönyén él, azonban legtöbb unokája külföldön él, Németországban, Angliában. Gyermekei Tapsonyba jártak óvodába. Jelenleg az ebédet a böhönyei iskolából hozzák neki. A faluban jó a viszonya 2 család kivételével mindenkivel. Hiányolja a könyvtárat, amelyet az önkormányzat bezárt. Nehezményezte, hogy a könyveket a könyvtár bezárásakor nem lehetett megvásárolni. Szeret olvasni, kedvence Shakespeare-től A vihar. Katolikus, és rendszeresen járt misére és lenne igénye a vallás közösségi gyakorlására. Véleménye szerint a jelenlegi polgármester nem megfelelő, az utóbbi időben érezhetően megváltozott a hangneme, ahogy beszél a falubeliekkel.

A cigány léttel kapcsolatban elmesélte azt a történetet, hogy Marcaliba elment egy boltba, ahol a biztonsági őr követte, mivel láthatóan egy cigányasszonyról volt szó, azonban az üzletvezetőről kiderült, hogy valamelyik volt munkahelyén együtt dolgoztak, és így jól elbeszélgettek egy fél óra hosszát. Az üzlet dolgozói pedig láthatóan nagyon csodálkoztak ezen. Azonban személy szerint más esetre nem tud visszaemlékezni, amikor ez problémát jelentett. Korábbi munkahelyein szerették, a faluban pedig nem számít.

56.

Lejegyezte/kérdeztek: *Takács Lili és Mócsa Nikoletta*

A megkérdezett a 42 éves bolti eladó végzettséggel rendelkező nő, aki 16 éves középiskolás lányával és 51 éves kőműves burkoló férjével él. A korábban meginterjúvált, csípőműtetre váró nő faluban élő lánya. Egész életében a faluban lakott. Ők az egyik birkatartó család. 17 birkájuk van, 4 hízó, 2 göbe és 5 kismalac. Az állatokból szoktak eladni. 2 hektáros földön gazdálkodnak, búzát, kukoricát, krumplit, paradicsomot és paprikát termesztenek. Az édesanyja háza mögött lévő földet is ők művelik, ők nem adják bérbe a rendelkezésre álló földeket. A család tulajdonában van egy régi, de nagy traktor. A faluban nagyon szeret élni, és nem költözne el sehová, azonban semmiképpen sem csatlakozna egy esetlegesen elinduló klubhoz, gyülekezethez. A faluban lévő barátaik a falu másik végén, a Badacsonyi utcában laknak, rájuk bármiben számíthatnak. Azonban láthatólag elzárkózik a falubeliek nagyobb részétől, velük nem akar szorosabb kapcsolatot. Beszámol róla, hogy az ő kertjük végében a főúton megállnak autóval, és a láthatóan háziállat kutyákat elviszik, általában Böhönyére, és visszavásároltatják a tulajdonosokkal. Az mondta, hogy ő kb. 3x vásárolta vissza a kutyáját, de többet nem teszi. A ház előtt beszélgettünk, de a hölgy megkérdezés alapján azt mondta, hogy a lakás közepes állapotú bútorokkal van berendezve, azonban a beszélgetés alapján az a benyomásom, hogy azért ez átlag feletti bútorokat jelent. A házat folyamatosan újítták fel, de nem szükségből, hanem kényelmi/esztétikai okokból. A mellette lévő üres, romos házat 50 ezer forintért vásárolták meg, csak abból a célból, hogy megakadályozzák mások beköltözését közvetlen melléjük. A házat később tervezik felújítani. A család viszonylag magas, 500.000 Ft. összegű havi fix kiadásról számolt be, amihez körülbelül 800.000 Ft a bevétel. A családban csak a férfi az egyedüli kenyérkereső, akinek jelenleg sok munkája van kőművesként. A családnak 2 autója volt, a hölgy autója egy jó állapotú kisebb BMW. A Petőfi Sándor utca elején lévő romos házak közül is az egyik a család tulajdonában van. A nőnek másik házasságából született gyermeke kint van külföldön. A polgármesterrel elégedett.

Nagy Zoltán polgármester tájékoztatója

(2022. június 26.; lejegyezte: Bánlaky Pál)

Közvetlenül a rendszerváltás után még tiszta nem-cigány önkormányzat alakult. 20 év után kerület először cigány képviselő az önkormányzati testületbe, 2016-ban változott az arány, akkor 3 cigány képviselő lett. (Egyikük – ő – alpolgármester.)

Az önkormányzatnak van komoly gazdasági szerepe. Egyebek mellett van egy traktoruk, ezzel az embereknek alapvető földmunkákat ingyen végeznek, de pl. tüzelőfa szállítását is nagyon kedvezményes áron.

2010-ben kezdtek mezőgazdasági programba. Ehhez *tanfolyamot is szerveztek*. //NB! Annak felismerése, hogy cigány közeg, otthonról hozott mg. ismeret nincs!// Önkormányzati területen kezdtek mg, termelést, közmunkásokkal. Ma – 2022-ben – ebben a termelésben 11 közmunkás van, további 6 egyéb munkákat (utak rendbentartása, stb.) végez. Fontos, hogy a mg-ban vannak támogatások, eszközre, effélére is; nekik már van 3 „mg-i vontató”-juk, ekék, egyéb szükséges eszközük is. 10 ha földön gazdálkodnak. Termelnek kukoricát is, erre alapozva kezdtek sertéstartást, megvettek egy üres ingatlant, abban vannak a disznók, kb 30 db. Vannak már a „telepen” kacsák, tyúkok is.

DE!!! Ez a termelés csak addig megy, amíg kapnak hozzá állami támogatást is. Tisztán piaci alapon nem lehetne gazdaságosan termelni.

Még a gazdaságról: iparüzési adót valamelyest is jelentősebb 2 nagyobb cég (egy napelem-telep (kb évi 1 mFt) és egy, egyébként nem a faluban lakó „mezőgazdasági vállalkozó” (pár száz ha-n gazdálkodó ember) fizet (évi 2-3 millió Ft), és egy keveset még egy kertészet. *Egyéb ipar a faluban nincs.*

A népességdinamikáról. A rendszerváltásig a falu nagy részén (a jelenlegi központi részek) egyértelműen, becslése szerint 90%-ban nem cigány; parasztok, gazdálkodók éltek. A rendszerváltás idején már természetesen TSZ-tagok, de azon túl //vagy azon belül? kérdem én// a 80-as években még „rengeteg tehén” volt a faluban (a hagyományos rend szerint reggel a házaknál lévő istállókból összerelték őket és vitték a csordát legelni), és hasonlóképpen volt disznó konda is.

A 60-as, 70-es években az akkor itt élő cigányok (úgy látszik, csaknem kizárólag beások) kint laktak kunyhókban az erdőszélen. (Ha jól azonosítottam a későbbi, különböző forrásokból is származó információk alapján, a jelenlegi – magántulajdonú halastó és vadászház egység – halastó melletti részén.) Nagyjából ebben az időben kezdtek a korábban (nem cigányok lakta) „szegénysorról” (Erdősházi út; mára nem lakik ott senki) beköltözni az emberek a központba (NB! az E.-út az „országút” túloldalán van!), és helyükre költöztek az „erdőszéli” cigányok. Majd egy következő ütemben (első jelekként a 80-as évek közepétől, majd a rendszerváltás után felgyorsulóan) a falu-központból is kezdtek a nem-cigányok elköltözni, és az E.-útról a cigányok beköltözni a központba.

Az én – első nekifutásra – értelmezésem: a rendszerváltás, mint tudjuk, a térszerek szétesését – szétverését – is magával hozta. Az a „TSI-parasztág”, amely a sajátos magyar nagyüzem-kisüzem (háztáji) szimbiózisát is jelentető gazdasági miliőben szocializálódott (a 80-as, 90-es évek legaktívabb korú a 60-as korai 70-es években voltak fiatalok!), az új helyzettel nem tudott mit kezdeni. A kárpótlásként kapott földek eleve kicsik voltak egy megélhetést jelenthető farm-gazdaság kialakításához, nem voltak ehhez az eszközeik, és – talán ez a legfontosabb – nem volt meg hozzá a szükséges szaktudásuk se. (Mert ők részben a nagyüzemi termelés skilljeit, részben a többé-kevésbé bújtatott kézütermelés eljárásait ismerték.) Nem volt esélyük az új viszonyok között a parasztként - mezőgazdasági termelőként – való megmaradásra: elhagyták a falut. Hiátus támadt: üresen maradt házak. Ezt töltötték fel az E.-útról – és később másuttan is – érkező cigányok.

Így jött létre az a mai – demográfiai – helyzet, hogy a falu lakosságának (mértékadó becslések szerint) kb 90%-a cigány. Mégpedig – és ez talán a helyi társadalom jelen állapotának megértéséhez fontos – itt vannak az eredetileg „edőszéli” beás cigányok, de bőven vannak már romungrók, oláh (lovári) cigányok is.

Fontos adalékok. Az itt élő cigányok kb 60%-a stabil munkahelyen dolgozik. („Eljárók”, főleg Marcaliba.) (Persze vannak szegény cigányok is...) Fontos a családnagyság változása: már a cigány családokban is csökken a gyerekszám, elég gyakori a családonkénti 1-2 gyerek-

Nagyon fontos!!! Nagyon sok a falutól tartósan távol élő – más településen, de nagyon sokan külföldön – lakosok száma. A polgármester becslése szerint – ezt aztán mások is megerősítették – a tényleges, életvitelszerűen a faluban tartózkodók száma nagyjából 250-280 fő lehet. Vagyis a statisztikailag nyilvántartott összlakosság (hozzátóleg 340 fő) nagyjából egyötöde ténylegesen nem itt él!

Donkó Erzszi a gyerekjóléti szolgálatról

Igazából gyermekjóléti ügyekről nem esett szó. Azt ismertette az intézmény vezető (jogász és hitoktató), hogy a 6 településes társulás felbomlik személyi problémák miatt. Jelenleg nem a böhönyeai polgármestert választották a társulás elnökének, hanem egy képviselőt, emiatt rávette a települések polgármestereit a kiválásra. Ha megtörténik a felbomlás, akkor a feladatellátás veszélybe kerül. Kiderült az is, hogy a vezető – bár jószándékú hívő ember nem tud a szegény családokkal mit kezdeni, nem tudja megérteni őket, ezáltal segíteni sem tud. Nagyon elitélően és indulatosan gondol rájuk, tehetetlennek érzi magát. Nem érti, hogy „ha megmondja, hogy kellene, miért nem

úgy csinálják”. Egyáltalán nem úgy látja a település lakóit sem, mint mások. Nem úgy írta le, hogy törekvő emberek, hanem csak mindenféle helytelenítő megállapításokat fogalmazott meg velük kapcsolatban.

Bánlaky Pál leírása: *Készült interjú [REDACTED]; középkorú, szenyéri születésű, de onnan elszármazott emberrel. Az interjút írásban rögzítettem, de a leírás elkallódott. Néhány elemet emlékezetből rögzíték.*

Az alany Szenyéren született, kisgyermekkorát – nagyjából iskoláskorig – ott töltötte. Ekkori emlékeiből csak annyit idéz fel, hogy pajtásaival rengeteget játszottak a patakparton. Iskolába már Marcaliban járt.

Apja valami iparosféle volt (más forrásból származó információim szerint autószerelő), szenyéri születésű, de már a hatvanas évek végén elkezdett Marcaliban építkezni. Amikor a ház elkészült, 1972-ben oda költöztek.

Az apa későbbi éveiben elkezdett *faintarzia képeket* készíteni. Zömmel – vagy kizárólag? ez nem derült ki – szenyéri tájképeket, faluképeket, realiztikus-naturalista stílusban, lehetőleg „fénykép-pontossággal”. Rendkívül aprólékos, finom művű munkák ezek; szerintem iparművészeti remek.

Ilyesmiről hosszan mesélt, magáról a faluról alig. Nem élnek ott rokonai (bár apja odavalósi, a beszélgetésből így tűnt), a faluval, úgy látom, élő kapcsolata nincs, az utóbbi évtizedek fejleményeit nem látja.